

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3 การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลอง
ในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก

The Study of Canal Tourism Potential in Thailand: South and West Regions

โดย

ดร.นราวดี บัวขวัญ และคณะ

มีนาคม 2563

งานวิจัยยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โปรดอย่านำไปใช้อ้างอิง

เลขที่สัญญา RDG62T0151
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3 การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
The Study of Canal Tourism Potential in Thailand: South and West Regions

โดย

ดร.นราวดี	บัวขวัญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.ทวีสินธุ์	ตั้งเซ่ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.วนิดา	เพ็ชรลมนุ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.มูจลินทร์	ผลกล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.ดนุวัศ	สุวรรณวงศ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มีนาคม 2563

งานวิจัยยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โปรดอย่านำไปใช้อ้างอิง

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ภายใต้แผนงานวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2562 จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งให้คำปรึกษาในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้แล้วการศึกษาวิจัยตลอดโครงการวิจัยนี้ ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่เป็นอย่างดี พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณอธิการบดี และผู้บริหารทุกฝ่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้อนุญาตให้บุคลากรในสังกัดได้ทำงานศึกษาวิจัยอย่างเต็มกำลังความสามารถในครั้งนี้

หากโครงการงานวิจัยฯ ที่เกิดจากศึกษาครั้งนี้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลใด ๆ แล้ว คณะผู้วิจัยขอขอบคุณดีอันพึงมีให้แก่งานที่เกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีคลอง สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ชมรม สมาคม และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

2563

บทสรุปผู้บริหาร

จากการนำเสนอข้อมูลจาก องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. โดยนายสุเทพ เกื้อสงษ์ รองผู้อำนวยการฯ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบทางวัฒนธรรม “วิถีคลอง วิถีไทย ตามรอยคลองดำเนินสะดวก” ซึ่งเป็นไปนโยบายที่ได้รับมอบหมายจาก พล.อ.ฉัตรชัย สาริกัลยะ รองนายกรัฐมนตรี ให้เร่งประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่สำรวจศักยภาพและพัฒนาพื้นที่เชื่อมต่อคลองดำเนินสะดวกในส่วนของคลองสาขา จังหวัดราชบุรี เพื่อต้องการเพิ่มพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าวให้ขยายวงกว้างขึ้น โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จากผลการศึกษาศักยภาพอพท. ได้เตรียมนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้เกิดการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จากข้อมูลแสดงให้เห็นถึงนโยบายในการให้ความสำคัญและความพยายามในการผลักดันส่งเสริมการท่องเที่ยวแนววิถีคลอง ซึ่งควรถูกแผ่ขยายและเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ลำคลองอื่น ๆ ที่มีศักยภาพสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลอง ซึ่งมีพื้นที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ซึ่งมีหลากหลายชุมชนที่ต้องการอาศัยฐานทรัพยากรจากวิถีลำคลองเพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองของพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในภาพรวมของประเทศให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไปการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของโครงการ ประกอบด้วย 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก และ 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก 4) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนด การท่องเที่ยววิถีคลอง (Canal Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยววิถีคลองประเทศไทย เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรคลองหรือลำน้ำที่เชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำ 25 แหล่งของประเทศไทย และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีคลองหรือลำน้ำบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยววิถีคลองบนฐานการเกษตร การท่องเที่ยววิถีคลองบนฐานประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยววิถีคลองบนฐานวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน การท่องเที่ยววิถีคลองบนฐานศาสนา ศรัทธา ความเชื่อ และการท่องเที่ยววิถี

คลองหรือลำน้ำบนฐานทรัพยากรท่องเที่ยวแบบผสมผสาน อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองหรือลำน้ำหมายรวมถึงการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรลำคลองที่เกิดจากธรรมชาติ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับเรือเนื่องจากเป็นพาหนะในการให้บริการการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง พร้อมทั้งมีอัตลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในลำคลอง และสองฝากฝั่ง เช่น วิถีชีวิต การเกษตร สถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้าง ประวัติศาสตร์ ประเพณี เป็นต้น ในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองนั้นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ด้านแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodations) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และบริการเสริม (Ancillary Services) ซึ่งการดำเนินการท่องเที่ยววิถีคลองบางพื้นที่อาจเป็นเส้นทางหรือกิจกรรมทั้งสองฝั่งคลอง โดยการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองนอกจากมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม และฟื้นฟูวัฒนธรรมวิถีคลอง แล้วนั้น ยังเป็นการพัฒนาชุมชนและสังคมภายใต้ความสมดุลในมิติสังคม มิติสิ่งแวดล้อม และมิติเศรษฐกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสืบไป

การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) โดยใช้วิธีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่วิจัยจัดเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การสัมภาษณ์ ประเมิน และสังเกตการณ์ จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาและนำเสนอได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1) แนวคิดการบริหารจัดการชุมชนสู่ความยั่งยืนและเชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้

เป็นการวางโครงสร้างการจัดการเป็นกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาสัมผัสวิถีริมคลองของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังช่วยเพิ่มขีดความสามารถให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพกับพฤติกรรม ความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้นไม่กระจุกอยู่แค่เพียงในตลาด ทำให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพซึ่งกลุ่มเชื่อมโยงการท่องเที่ยวมีอยู่อย่างหลากหลายดังนี้

1.1) ชุมชนคลองแดนมีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวออกจากตลาดและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงคือ 1) กลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นการรวมกลุ่มกันของชุมชนเพื่อผลิตข้าวซ้อมมือออกจำหน่าย โดยยังใช้เครื่องมือโบราณในการผลิต 2) กลุ่มปูนปั้นรูปโนราและพราน เป็นงานศิลปะในชุมชน โดยการนำท่ารำของมโนราห์และพรานมาปั้น สร้างแบบให้ชุมชนไปผลิตเป็นงานปูนปั้นจำหน่ายเป็นของที่ระลึก 3) กลุ่มของเล่นพื้นบ้านและงานประดิษฐ์ เป็นการนำวัสดุที่เหลือใช้มาพัฒนาเป็นของเล่น ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุนั้น การทำของเล่นเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นฐานการเรียนรู้ของชุมชนและสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนอีกด้วย 4) กลุ่มขนมโบราณ สามารถทำให้เยาวชนรุ่นใหม่หันมาสนใจการทำขนมโบราณมากขึ้น และเป็นการอนุรักษ์ภูมิ

ปัญญาของคนในชุมชน การนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย 5) กลุ่มยาสมุนไพร เป็นร้านขายยาเก่าแก่ ที่สืบทอดตำรายาสมุนไพรมาจากบรรพบุรุษ และยังคงให้บริการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีดั้งเดิม 6) กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ เป็นการนำวัสดุท้องถิ่นคลองแดน โดยเฉพาะโคลนในคลองที่มีแร่ธาตุดีเยี่ยม เหมาะสำหรับการสร้างสร้านจากธรรมชาติเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมโดยตรง ส่งผลดีต่อสุขภาพผู้ผลิตและผู้บริโภค 7) กลุ่มร้อยลูกปัดมโนราห์ เป็นการนำลูกปัดมโนรามาดัดแปลงเป็นของฝากของที่ระลึก เช่นสร้อยคอมือ พวงกุญแจ ต่างหู ปิ่นปักผม 8) กลุ่มของที่ระลึก เป็นกลุ่มที่เน้นสร้างอาชีพเสริม หลังช่วงเวลาเก็บเกี่ยวสามารถขายเป็นของที่ระลึกได้ เช่น เสื้อ กระเป๋า โคมไฟ พวงกุญแจ และผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดย้อม 9) กลุ่มจักรสานกระจูด นำมาเป็นบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์งานสานจากภูมิปัญญา เช่น จงอกรัตน์ว เป็นเครื่องช่วยกายภาพบำบัด ซึ่งช่วยรักษาอาการนิ้วล็อค 10) กลุ่มโฮมสเตย์ เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ ชุมชนวิถีพุทธและวัฒนธรรมชนบท 11) กลุ่มเกษตรตามรอยพ่อ ท่องเที่ยวธรรมชาติ สัมผัสวิถีชนบท 12) กลุ่มอาหารพื้นถิ่น การร่วมปรุงอาหารท้องถิ่นเพื่อบริการในโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสรสชาติอาหารได้ และแสดงถึงวิถีดั้งเดิมของการทานอาหาร ทั้งหมดนี้คือการท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และทำให้การท่องเที่ยววิถีคลองได้รับความน่าสนใจด้วยกิจกรรมเชื่อมโยงที่หลากหลาย ดังกล่าวด้วย

1.2) ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย มีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวออกจากตลาดและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงคือ 1) นมัสการพ่อท่านข้าวสุก ซึ่งคนเฒ่าคนแก่เล่ากันว่าเกิดจากพระรูปหนึ่งที่น่าไม้จันทน์ลงอักขระเป็นแกนกลางองค์พระและนำข้าวสุกที่เหลือจากการฉันแล้วมาปั้นขึ้นเป็นองค์พระเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ต่อมาได้มีการสร้างพระทองเหลืองหุ้มหลวงพ่อบ้างข้าวสุกเอาไว้โดยไม่มีรูปหลวงพ่อบ้างข้าวสุกองค์เดิมให้เห็นเลย 2) ล่องคลองชมวิถีชีวิตชาวบ้านบางใบไม้ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจ่อเนื่อง โดยนั่งเรือรอบ ๆ ชุมชนแวะชมผลิตภัณฑ์ระหว่างทางริมคลอง 3) นั่งเรือชมหิ่งห้อยช่วงเวลากลางคืน ซึ่งการล่องเรือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่บางใบไม้ โดยปกติหิ่งห้อยจะมีมากช่วงฤดูฝน โดยในช่วงน้ำขึ้นเรือจะสามารถเข้าไปใกล้กับต้นลำพูหิ่งห้อยเกาะอยู่ทำให้เห็นแสงได้ชัดเจน 4) การสาธิตการเย็บจากและลอกใบจาก เป็นการแปรรูปยอดจากมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างจนเป็นอาชีพของชุมชน การแปรรูปส่วนใหญ่จะใช้คนมีประสบการณ์เริ่มต้นตัดตึงเอาเฉพาะใบที่มีความยาวพอดี ส่วนใบจากที่แก่แล้วยังสามารถนำมาเย็บส่งขายเอาไปมุงหลังคาบ้านได้ เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าชุมชนบางใบไม้เป็นชุมชนวิถีคลองที่มีความเป็นอยู่อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งประชาชนในชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสายยังคงดำเนินชีวิตอยู่แบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ยังมีการใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางระหว่างชุมชน มีอาชีพทำการเกษตรดั้งเดิมคือการทำสวนมะพร้าว มีบ้านเรือนอยู่ริมคลองท่ามกลางป่าจาก ที่สำคัญคือได้มีการนำวัตถุดิบในพื้นที่มาแปรรูปเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น เช่น น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น การทำน้ำส้ม

จาก และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นี่เป็นอีกหนึ่งลักษณะที่ทำให้ชุมชนบางใบไม้ยังมีชีวิตที่ยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (กรนก กิดสังข์, 2560; ปันณวิชัย ทองสุข, 2558; พิมพ์ธรรม แดงทอง, 2548) และสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือประชาชนในชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย มีความสามัคคีกันเป็นอย่างมากโดยมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวที่ให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการและได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจการทุกอย่างเป็นอย่างดี นี่คงเป็นอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการท่องเที่ยววิถีคลองอย่างยั่งยืน และจะยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองโดยชุมชนที่มีศักยภาพต่อไป

2) แนวคิดการบริหารจัดการชุมชนสู่ความยั่งยืนและเชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก

2.1) ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก พื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกประกอบด้วยลุ่มน้ำหลัก 4 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำเพชรบุรี และลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมจังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม ในพื้นที่ภาคตะวันตก และจังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ในพื้นที่ภาคกลาง ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตกมีความสัมพันธ์กับสายน้ำที่สำคัญภาคตะวันตกเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ยาวนาน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ผสมผสานกันของคนในภูมิภาค อาทิ มอญ ไทยใหญ่ ไทดำ กะเหรี่ยง ละว้า พม่า ลาวพวน ญวน กวย ฯลฯ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในภาคตะวันตกมีความโดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทั้งทะเล ถ้ำ น้ำตก ภูเขา และอุทยานแห่งชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ พระราชวัง อนุสรณ์สถาน รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่ทำให้ภาคตะวันตกกลายเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ลุ่มน้ำที่มีความโดดเด่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่านจังหวัดต่าง ๆ เชื่อมโยงทั้งในภาคตะวันตกและภาคกลางฝั่งตะวันตก เมื่อพิจารณาพื้นที่ลุ่มน้ำ คลอง หรือแม่น้ำที่สามารถต่อยอดพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชาวบ้าน และยังคงมีการใช้คลองเพื่อการสัญจร หรือเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ คือ พื้นที่บ้านแหลม อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และชุมชนบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

2.2) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก จากการประเมินของนักท่องเที่ยว แบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว และเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสรุปได้ดังนี้

2.2.1) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำท่าจีน ตลอดสองฝั่งลำน้ำเรียงรายไปด้วยบ้านทรงไทยโบราณ และลำน้ำมีเรื่องราว

ประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 และการบรรยายวิถีชีวิตชุมชนที่ปรากฏในนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติได้ แต่ละกิจกรรมนำทรัพยากรในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น การสานผักตบชวา การทำต้มโคล้งปลาหมึก ที่สำคัญมีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับแม่น้ำสุพรรณบุรี และสามารถนำเสนอเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของสายน้ำได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรืออย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีข้อจำกัดเรื่องของผักตบชวาจำนวนมาก และท่าเรือในแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่ยังไม่แข็งแรง

2.2.2) ชุมชนบ้านบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม ชูจุดขายของตัวเองในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีกิจกรรมล่องเรือชมวิถีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน ได้แก่ สวนนาบัว สวนผักข้าว สวนกล้วยไม้ สวนผลไม้และนาข้าว และฐานการสาธิตการทำข้าวตัง การเข้าถึงสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรือ

2.3) ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

ชุมชนบ้านแหลม จ.สุพรรณบุรี ลำน้ำ/ลำคลองที่ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ แม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่การเกษตร ภูมิปัญญา วิถีชีวิตชุมชนกับสายน้ำ และแม่น้ำสุพรรณบุรี ชุมชนศาลาดิน จ.นครปฐม ลำน้ำ/ลำคลองที่ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่การเกษตร คลองมหาสวัสดิ์ และวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง

2.4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก จะต้องดำเนินการโดยเริ่มจากการพัฒนาการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มโดยการสร้างการมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น สร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ร่วมกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมพร้อมสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และการพัฒนาและให้บริการโดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสามารถในการจัดการรองรับได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบริการท่องเที่ยวมูลค่าสูง

3) ข้อเสนอแนะ

3.1) ด้านการพัฒนา ชุมชนการท่องเที่ยวมีความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวแต่ยังมีสิ่งที่ต้องพัฒนาคือการฟื้นคืนวิถีชีวิตริมคลอง การเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวระหว่างการล่องเรือ นอกจากนี้ชุมชนท่องเที่ยวยังมีข้อจำกัดเรื่องผักตบชวาที่มีจำนวนมากเป็นอุปสรรคต่อการ

ล่องเรือ ท่าเรือแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่ปลอดภัยและบางจุดต้องซ่อมแซมให้เกิดความแข็งแรงขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังเพื่อสามารถผลักดันการท่องเที่ยววิถีคลองให้บรรลุเป้าหมายได้

3.2) ด้านการศึกษาวิจัย เนื่องจากวิถีชีวิตริมฝั่งคลองเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ในอดีตแม้จะลือนหายไปแต่สามารถฟื้นฟูกลับมาได้ และประเทศไทยก็มีลำน้ำหรือคลองที่มีศักยภาพสามารถศึกษาพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองหรือ การยกระดับการจัดการการท่องเที่ยววิถีคลอง

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG62T0151
โครงการ : การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้
และภาคตะวันตก
นักวิจัย : ดร.นราวดี บัวขวัญ และคณะ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา)
ระยะเวลาโครงการ : 8 เดือน

การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ภายใต้แผนงานวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก และ 4) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) โดยใช้วิธีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่วิจัยจัดเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การสัมภาษณ์ ประเมิน และสังเกตการณ์ โดยมีแกนนำหรือชาวบ้านในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยววิถีคลอง เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคเอกชน รวมถึงนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผลการดำเนินการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ภายใต้แผนงานวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ประกอบด้วย 1) พัฒนาการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มโดยการสร้างการมีส่วนร่วม 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐาน 3) สร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อม 4) พัฒนาวัฒนธรรมพร้อมสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และ 5) พัฒนากลไกและบริการโดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสามารถในการจัดการรองรับได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบริการท่องเที่ยวมูลค่าสูง

คำหลัก : การท่องเที่ยววิถีคลอง, คลองประเทศไทย

Abstract

Project code : RDG62T0151
Project title : The Study of Canal Tourism Potential in the Southern and Western Regions of Thailand.
Investigator : Dr.Narawadee Buawkhawn, et al. (Songkhla Rajabhat University)
Project duration : 8 months

This study was under the research plan of the official report of the potential of canal tourism in Thailand. The objectives of the study consist of four items, which were 1) to survey waterway tourism resources in the southern and western regions of Thailand, 2) to analyze and assess the potential of the waterway touristy sites, 3) to create a database of canal tourism resources and 4) to synthesize specific guidelines for the development of canal tourism potential. Mix method research has been used in this study. The methods implemented included the study of concepts, theories and related research, including field research. Empirical data were carefully collected by surveys, structured interviews, evaluations and observations. The primary informants were local leaders or villagers in the community who were canal tour managers, local government officials, private-sector representatives and academic experts.

The results reveal the key factors for the development of the canal tourism in the southern and western regions as follows: 1) The expansion of group management by creating participation, 2) The development of tourism and local products granting to the standards, 3) Inevitably generating personal knowledge and understanding and developing mechanisms for environmental management, 4) cultural revival while initiating a process for transferring community wisdom from generation to generation and 5) development of mechanisms and services with emphasis on safety and capacity of the community to increase tourism value.

Keywords: Canal tourism, Thai canal

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทสรุปผู้บริหาร.....	ข
บทคัดย่อ.....	ซ
Abstract.....	ฅ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ท
สารบัญรูปภาพ.....	ด
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ.....	2
1.3 กรอบแนวคิด.....	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย.....	4
1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	8
1.5.3 ขอบเขตด้านประชากร.....	8
1.5.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา.....	8
1.5.5 ข้อจำกัดของงานวิจัย.....	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว.....	10
2.2 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว.....	14
2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	26

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
2.4 การท่องเที่ยววิถีคลองของ อพท.....	28
2.4.1 ความหมายของการท่องเที่ยว.....	28
2.4.2 แนวคิดของการท่องเที่ยววิถีคลอง.....	29
2.4.3 ลักษณะของการท่องเที่ยววิถีคลอง.....	29
2.4.4 แรงจูงใจในการท่องเที่ยววิถีคลอง.....	30
2.4.5 มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	32
2.4.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	33
2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	36
2.4.8 ท่องเที่ยววิถีคลอง วิถีไทย.....	37
2.5 กลุ่มลุ่มน้ำในประเทศไทย.....	38
2.6 ฐานข้อมูล.....	49
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	49
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	52
3.1 การศึกษาข้อมูลและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	52
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	52
3.2.1 ประชากร.....	52
3.2.2 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลอง.....	53
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	53
3.4 วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล.....	54
3.5 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย.....	54
3.6 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย.....	55
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย.....	57
4.1 สำนวนทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้.....	57
4.1.1 พื้นที่ลุ่มน้ำในภาคใต้.....	57
4.1.2 สำนวนทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก.....	127
4.1.3 ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตลุ่มน้ำในพื้นที่ ภาคตะวันตก.....	222

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.2 ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	234
4.2.1 คลองภาคใต้.....	234
4.2.2 การประเมินศักยภาพคลองที่มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการ ท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก.....	256
4.2.3 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	266
4.3 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	268
4.3.1 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	268
4.3.2 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	271
4.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	136
4.4.1 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	276
4.4.2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาค ตะวันตก.....	277
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล.....	278
5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.....	278
5.1.1 เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	278
5.1.2 บริบททั่วไปของพื้นที่ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี.....	285
5.1.3 บริบททั่วไปของพื้นที่ชุมชนบ้านแหลม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี.....	289
5.1.4 บริบททั่วไปของพื้นที่บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม.....	290
5.2 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2.....	291
5.2.1 ชุมชนคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.....	291
5.2.2 เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ภาคใต้ ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย.....	297
5.2.3 ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี.....	297
5.2.4 ชุมชนบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม.....	302
5.3 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3.....	303
5.3.1 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ คลองแดน จ.สงขลา.....	303

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
5.3.2 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี.....	303
5.3.3 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในชุมชน บ้านแหลม จังหวัดสุพรรณบุรี.....	305
5.3.4 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในบ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม.....	306
5.4 สรุปและอภิปรายผลร่วมของข้อค้นพบการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้ ตามผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4.....	306
5.4.1 เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองใน ภาคใต้.....	306
5.4.2 เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองใน ภาคตะวันตก.....	310
5.5 ปัจจัยร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก.....	311
5.6 ข้อเสนอแนะ.....	314
บรรณานุกรม.....	317
ภาคผนวก.....	322
ภาคผนวก ก แบบสำรวจข้อมูล แบบสังเกต และประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย.....	323
ภาคผนวก ข ประมวลผลการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและการจัดประชุม.....	339

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3 - 1	แสดงระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย.....	56
ตารางที่ 4 - 1	แหล่งน้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำตาปี.....	60
ตารางที่ 4 - 2	แสดงแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลุ่มน้ำตาปี.....	70
ตารางที่ 4 - 3	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสงขลา.....	73
ตารางที่ 4 - 4	แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสงขลา.....	83
ตารางที่ 4 - 5	แหล่งน้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำปัตตานี.....	85
ตารางที่ 4 - 6	แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี.....	92
ตารางที่ 4 - 7	แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก.....	100
ตารางที่ 4 - 8	แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในภาคใต้ฝั่งตะวันออก.....	106
ตารางที่ 4 - 9	แสดงลักษณะทางกายภาพ ลำห้วย ลำคลองของภาคใต้.....	109
ตารางที่ 4 - 10	แสดงสรุปลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้.....	118
ตารางที่ 4 - 11	แสดงในลุ่มน้ำมีประวัติ วิถีชีวิต และความเชื่อ.....	124
ตารางที่ 4 - 12	สรุปลุ่มน้ำมีอัตลักษณ์ธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรม.....	127
ตารางที่ 4 - 13	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดตาก.....	129
ตารางที่ 4 - 14	แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำนํ้าในจังหวัดตาก.....	134
ตารางที่ 4 - 15	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี.....	135
ตารางที่ 4 - 16	แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสุพรรณบุรี.....	140
ตารางที่ 4 - 17	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี.....	141
ตารางที่ 4 - 18	แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำนํ้าในจังหวัดราชบุรี.....	146
ตารางที่ 4 - 19	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดเพชรบุรี.....	147
ตารางที่ 4 - 20	แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดเพชรบุรี.....	150
ตารางที่ 4 - 21	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	150
ตารางที่ 4 - 22	แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	153
ตารางที่ 4 - 23	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี.....	153
ตารางที่ 4 - 24	แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดอุทัยธานี.....	159
ตารางที่ 4 - 25	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม.....	159
ตารางที่ 4 - 26	แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสมุทรสงคราม.....	168
ตารางที่ 4 - 27	แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี.....	169

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4 - 28 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงโยงลำน้ำในจังหวัดกาญจนบุรี.....	174
ตารางที่ 4 - 29 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี.....	175
ตารางที่ 4 - 30 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงโยงลำน้ำในจังหวัดราชบุรี.....	180
ตารางที่ 4 - 31 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดเพชรบุรี.....	181
ตารางที่ 4 - 32 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดเพชรบุรี.....	184
ตารางที่ 4 - 33 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	184
ตารางที่ 4 - 34 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	186
ตารางที่ 4 - 35 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี.....	187
ตารางที่ 4 - 36 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดอุทัยธานี.....	192
ตารางที่ 4 - 37 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม.....	193
ตารางที่ 4 - 38 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม.....	202
ตารางที่ 4 - 39 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี.....	202
ตารางที่ 4 - 40 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี.....	205
ตารางที่ 4 - 41 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดนครปฐม.....	205
ตารางที่ 4 - 42 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดนครปฐม.....	207
ตารางที่ 4 - 43 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสาคร.....	207
ตารางที่ 4 - 44 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสาคร.....	208
ตารางที่ 4 - 45 แสดงลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของกลุ่มน้ำพื้นที่ภาคตะวันตก.....	211
ตารางที่ 4 - 46 แสดงสรุปลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	221
ตารางที่ 4 - 47 ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มน้ำ ในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	229
ตารางที่ 4 - 48 สรุปกลุ่มน้ำมีอัตลักษณ์ธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรม.....	234
ตารางที่ 4 - 49 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ภาคใต้ ชุมชนบ้านคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา.....	244
ตารางที่ 4 - 51 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ภาคใต้ ชุมชนบางโป๊ะ คลองร้อยสาย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี.....	251
ตารางที่ 4 - 52 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้.....	253
ตารางที่ 4 - 53 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	268

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4 - 54 แสดงการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง.....	270
ตารางที่ 4 - 55 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	274
ตารางที่ 4 - 56 แสดงฐานทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	276

สารบัญรูปภาพ

หน้า

รูปภาพที่ 1 - 1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
รูปภาพที่ 1 - 2	แสดงแผนที่ตั้งของ 25 กลุ่มน้ำของประเทศไทย	5
รูปภาพที่ 1 - 3	แสดงแผนที่ตั้งของ 5 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้.....	6
รูปภาพที่ 1 - 4	แสดงแผนที่ตั้งของ 4 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก.....	7
รูปภาพที่ 2 - 1	แสดงลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำ.....	48
รูปภาพที่ 2 - 2	แผนที่ลุ่มน้ำในประเทศไทย	46
รูปภาพที่ 4 - 1	ตลาดน้ำคลองแดน	235
รูปภาพที่ 4 - 2	โรงฉนร่อยปี วัดคลองแดน	236
รูปภาพที่ 4 - 3	ร้านขายยาโบราณ	236
รูปภาพที่ 4 - 4	พิพิธภัณฑครุสยัณห์.....	236
รูปภาพที่ 4 - 5	แบ่งแดง อาหารท้องถิ่นคลองแดน.....	237
รูปภาพที่ 4 - 6	เต้าควัว อาหารท้องถิ่นคลองแดน.....	237
รูปภาพที่ 4 - 7	ขนมป้าจี ตลาดคลองแดน	237
รูปภาพที่ 4 - 8	ขนมหน้ามัน ตลาดคลองแดน.....	237
รูปภาพที่ 4 - 9	ตลาดน้ำคลองแดน	239
รูปภาพที่ 4 - 10	สะพานไม้แผ่นเดียวข้ามจังหวัด.....	240
รูปภาพที่ 4 - 11	ร้านยาแผนโบราณศรีสุขโฮสเทล	240
รูปภาพที่ 4 - 12	เรือชุดโบราณ	241
รูปภาพที่ 4 - 13	องค์พระทอง วัดคลองแดน.....	241
รูปภาพที่ 4 - 14	ห่อหมกปลาอินทรี.....	242
รูปภาพที่ 4 - 15	ข้าวห่อใบบัว	242
รูปภาพที่ 4 - 16	ขนมตาล	242
รูปภาพที่ 4 - 17	ข้าวยาใบบัว	242
รูปภาพที่ 4 - 18	ยาหมม.....	242
รูปภาพที่ 4 - 19	ขนมหน้ามัน	242
รูปภาพที่ 4 - 20	ปูนปั้นรูปโนราคลองแดน.....	243
รูปภาพที่ 4 - 21	ข้าวซ้อมมือ คลองแดน	243

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

หน้า

รูปภาพที่ 4 - 22 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนบ้านคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา.....	244
รูปภาพที่ 4 - 23 อุโมงค์คลองบางโจม คลองร้อยสาย สุราษฎร์ธานี	246
รูปภาพที่ 4 - 24 ตลาดน้ำบางใบไม้ประจักษ์.....	248
รูปภาพที่ 4 - 25 กิจกรรมริมคลองร้อยสาย	248
รูปภาพที่ 4 - 26 เรือหางยาว คลองร้อยสาย	248
รูปภาพที่ 4 - 27 สาธิตการเย็บตับจาก	249
รูปภาพที่ 4 - 28 ชมและซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะพร้าว	250
รูปภาพที่ 4 - 29 กิจกรรมฝึกทำขนมพื้นบ้าน	250
รูปภาพที่ 4 - 30 เคยจี (กะปิย่างไฟ)	250
รูปภาพที่ 4 - 31 ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง	250
รูปภาพที่ 4 - 32 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ภาคใต้ ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี	251
รูปภาพที่ 4 - 33 บ้านทรงไทยโบราณริมแม่น้ำท่าจีน.....	258
รูปภาพที่ 4 - 34 กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตของฝั่งแม่น้ำ.....	258
รูปภาพที่ 4 - 35 ท่าเรือแม่น้ำท่าจีน.....	259
รูปภาพที่ 4 - 36 จอกแหนที่ขึ้นอย่างรวดเร็ว.....	259
รูปภาพที่ 4 - 37 คุณโสภณ พันธุ์ ผู้นำชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว	259
รูปภาพที่ 4 - 38 กิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี	259
รูปภาพที่ 4 - 39 รางวัลระดับประเทศและระดับอาเซียนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชน	260
รูปภาพที่ 4 - 40 สัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้การท่องเที่ยววิถีคลอง	260
รูปภาพที่ 4 - 41 กิจกรรมดำน้ำพริก และसानผักตบชวาบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี.....	260
รูปภาพที่ 4 - 42 กิจกรรมทำทองหยิบ และसानผักตบชวาบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี.....	260
รูปภาพที่ 4 - 43 ฐานกิจกรรมท่องเที่ยววิถีคลอง บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม	262
รูปภาพที่ 4 - 44 สภาพคลองมหาสวัสดิ์ ที่ทำการท่องเที่ยววิถีคลอง	263
รูปภาพที่ 4 - 45 ฐานการเรียนรู้คลองมหาสวัสดิ์.....	263
รูปภาพที่ 4 - 46 ฐานการเรียนรู้คลองมหาสวัสดิ์.....	264

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

หน้า

รูปภาพที่ 4 - 47 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ชุมชนบ้านแหลม	265
รูปภาพที่ 4 - 48 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ชุมชนบ้านศาลาดิน	266
รูปภาพที่ 5 - 1 ปัจจัยสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ ภาคใต้ และภาคตะวันตก	314

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ดังนั้น ทิศทางและนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันจึงมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ สร้างสังคมที่เข้มแข็ง และดูแลสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อุดมสมบูรณ์ รวมถึงการสร้างประสบการณ์เชิงลึกผ่านการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายการท่องเที่ยวลงสู่พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีความสอดคล้องและมีอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่

ประเทศไทยเรานับได้ว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอยู่ในลำดับต้น ๆ ของภูมิภาคเอเชีย ซึ่งประเทศไทยมีความหลากหลายทางทรัพยากรการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีลักษณะภูมิประเทศซึ่งประกอบไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง จำนวนมาก ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา “ลำคลอง” มีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การป้องกันตัวเมืองทางด้านยุทธศาสตร์ การนำน้ำไปหล่อเลี้ยงพื้นที่ทางการเกษตร การระบายน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมขังในบริเวณที่ราบลุ่ม และการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคของบ้านเรือน ที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลอง รวมทั้งในเขตเมือง และชุมชนใหญ่ ๆ ที่ต้องอาศัยน้ำประปา เพื่อการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของคนในสังคมมักเกี่ยวข้องกับสายน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม ค้าขาย การประกอบอาชีพต่าง ๆ ความเชื่อและความศรัทธาก็มักมีความเชื่อมโยงกับและมีที่มาจากแม่น้ำ หรือลำคลองทั้งสิ้น ดังนั้น สายน้ำและชุมชนจึงกลายเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันอย่างลึกซึ้ง

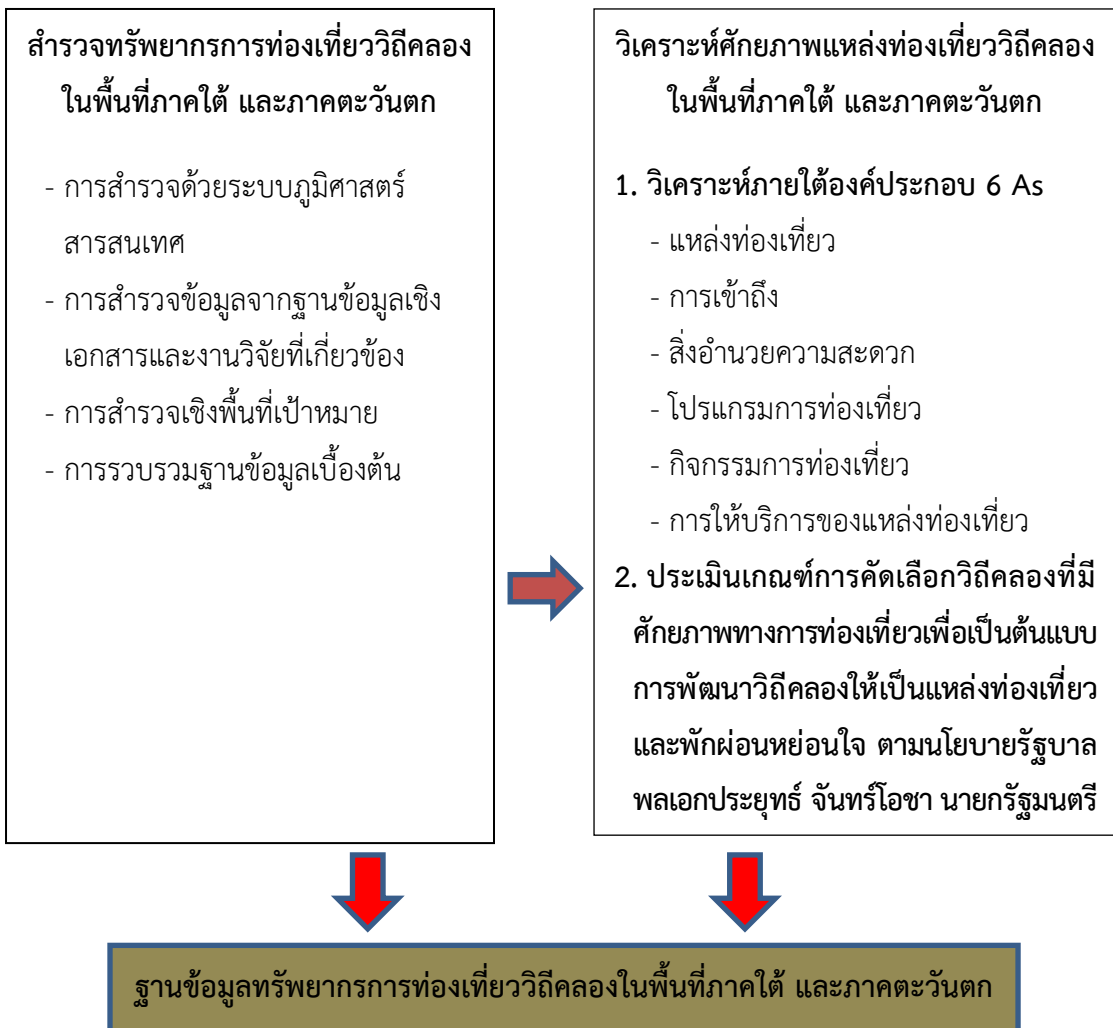
จากการนำเสนอข้อมูลจาก องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. โดยนายสุเทพ เกื้อสงษ์ รองผู้อำนวยการฯ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบทางวัฒนธรรม “วิถีคลอง วิถีไทย ตามรอยคลองดำเนินสะดวก” ซึ่งเป็นไปนโยบายที่ได้รับมอบหมายจาก พล.อ.ฉัตรชัย สาริกัลยะ รองนายกรัฐมนตรี ให้เร่งประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่สำรวจศักยภาพและพัฒนาพื้นที่เชื่อมต่อคลองดำเนินสะดวกในส่วนของคลองสาขา จังหวัดราชบุรี เพื่อต้องการเพิ่มพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าว

ให้ขยายวงกว้างขึ้น โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จากผลการศึกษาศักยภาพ อพท. ได้เตรียมนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ ดังกล่าว เพื่อให้เกิดการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จากข้อมูล แสดงให้เห็นถึงนโยบายในการให้ความสำคัญและความพยายามในการผลักดันส่งเสริมการท่องเที่ยว แนววิถีคลอง ซึ่งควรถูกแผ่ขยายและเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ลำคลองอื่น ๆ ที่มีศักยภาพสามารถรองรับ การท่องเที่ยวได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถี คลองในประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลอง ซึ่งมีพื้นที่ กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ซึ่งมี หลากหลายชุมชนที่ต้องการอาศัยฐานทรัพยากรจากวิถีลำคลองเพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่า ด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยววิถีคลองของพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเป็นฐานข้อมูล ในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในภาพรวมของประเทศให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และ ภาคตะวันตก
- 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภา ตะวันตก
- 4) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาค ใต้และภาคตะวันตก

1.3 กรอบแนวคิด

รูปภาพที่ 1 - 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1) ศักยภาพ (Potential) หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ รวมถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีคลอง

2) การท่องเที่ยววิถีคลอง (Canal Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ผ่านการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งอาศัยและพึ่งพิงอยู่บนฐานของวิถีคลอง ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

3) ภาคใต้ และภาคตะวันตก หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยยึดหลักของพื้นที่ลุ่มน้ำที่ไหลผ่านในภาคใต้ และภาคตะวันตก โดยเน้นศึกษาเชิงประเมินศักยภาพเจาะลึก

ลงไปยังพื้นที่ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวซึ่งพึงพึงจากวิถีล่าคลองของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำของภาคใต้ และภาคตะวันตก

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

การกำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ฐานข้อมูลจากพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

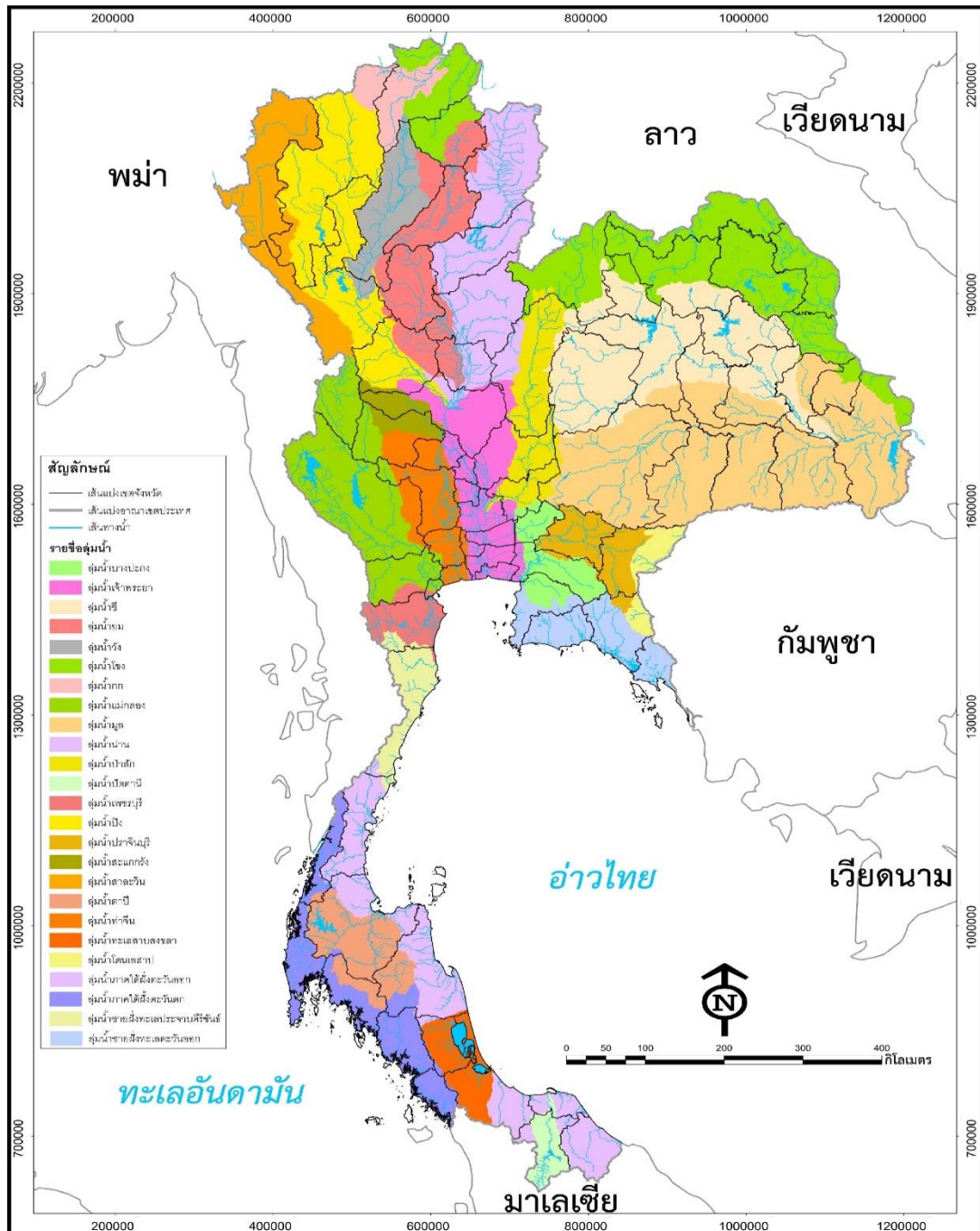
1) พื้นที่ลุ่มน้ำในภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 5 ลุ่มน้ำ

- ลุ่มน้ำตาปี จำนวน 3 จังหวัด ประกอบด้วย สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่
- ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 3 จังหวัด ประกอบด้วย นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา
- ลุ่มน้ำปัตตานี จำนวน 2 จังหวัด ประกอบด้วย ปัตตานี และยะลา
- ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรัง และสตูล
- ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

2) พื้นที่ลุ่มน้ำในภาคตะวันตก ซึ่งประกอบด้วย 4 ลุ่มน้ำ

- ลุ่มน้ำแม่กลอง จำนวน 8 จังหวัด ประกอบด้วย กาญจนบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี (บางส่วน) นครปฐม สมุทรสาคร อุทัยธานี และตาก
- ลุ่มน้ำเพชรบุรี จำนวน 1 จังหวัด คือ จังหวัดเพชรบุรี
- ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 1 จังหวัด คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ลุ่มน้ำท่าจีน จำนวน 4 จังหวัด คือ นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี

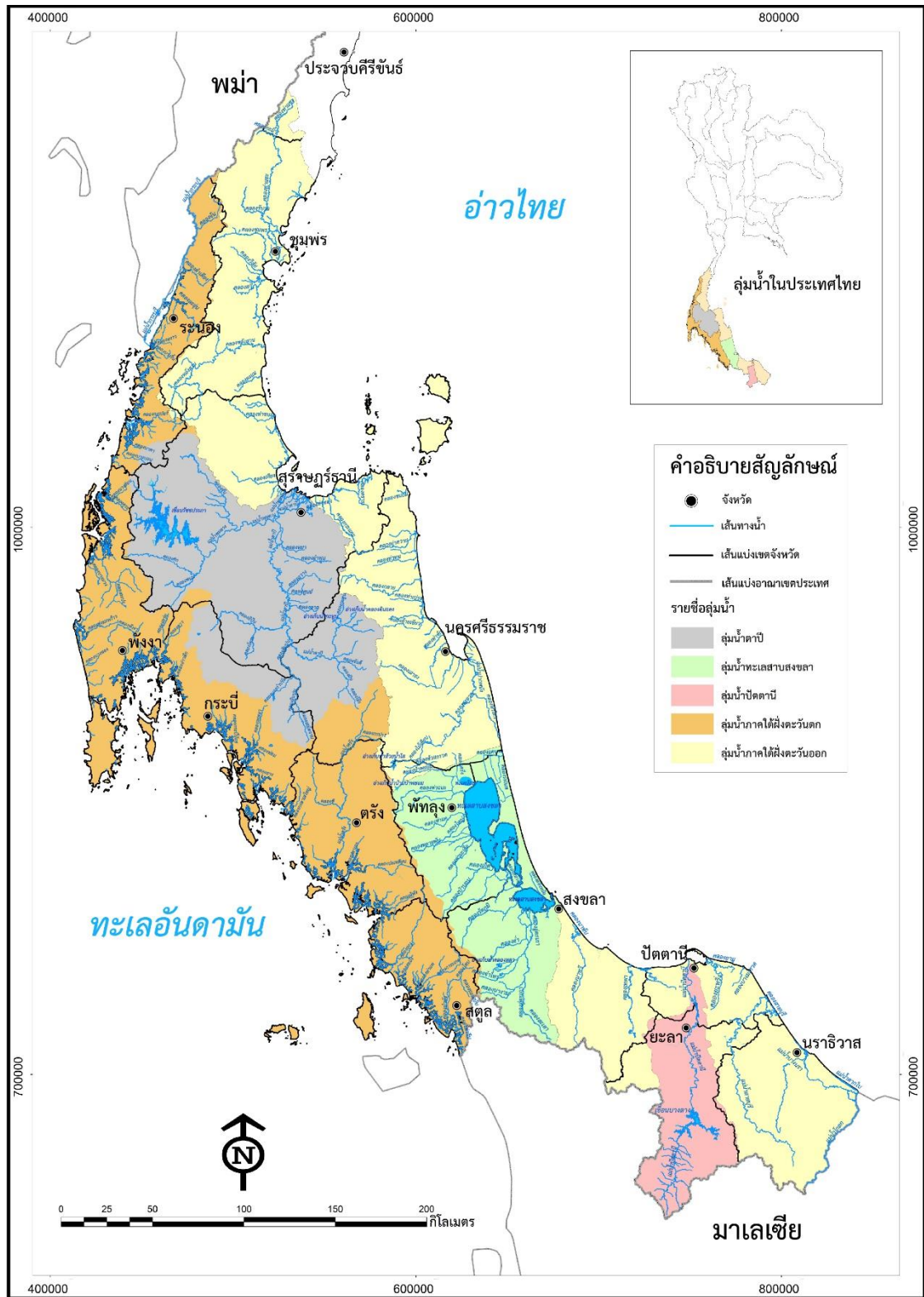
แผนที่ตั้งของ 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทย

รูปภาพที่ 1 - 2 แสดงแผนที่ตั้งของ 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทย

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

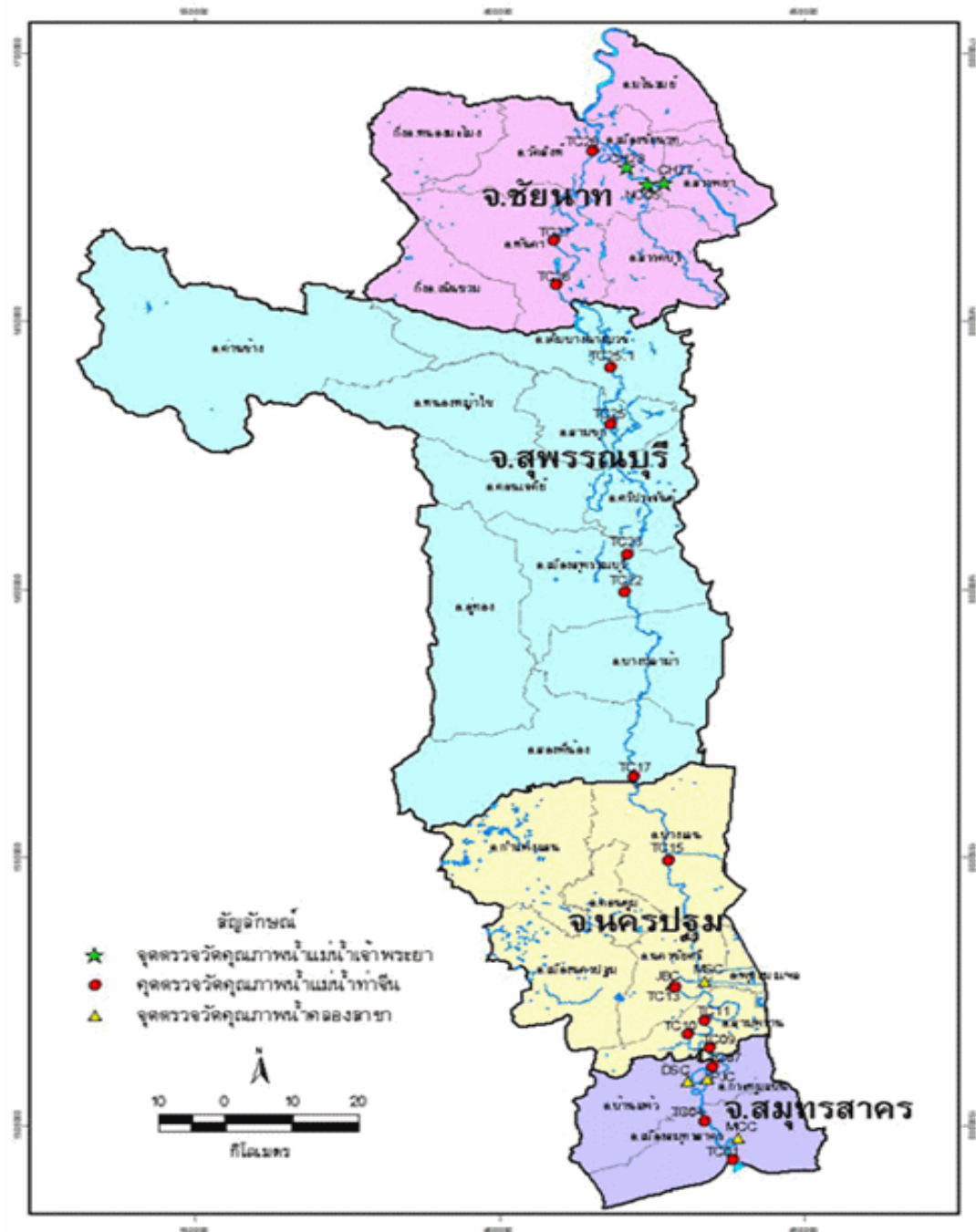
แผนที่ตั้งของ 5 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้

รูปภาพที่ 1 - 3 แสดงแผนที่ตั้งของ 5 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนที่ตั้งของ 4 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก

รูปภาพที่ 1 - 4 แสดงแผนที่ตั้งของ 4 กลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก
ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) การท่องเที่ยววิถีคลองของ อพท.
- 5) กลุ่มลุ่มน้ำในประเทศไทย

1.5.3 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้กำหนดเป็นหน่วยวิจัยที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) ดังนี้

- 1) ภาคประชาชน คือ ผู้นำชุมชน ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ไม่น้อยกว่า 30 คน
- 2) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน คือ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ไม่น้อยกว่า 20 คน
- 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง ภาครัฐ และเอกชน จำนวน 10 คน

1.5.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 8 เดือน

1.5.5 ขอบจำกัดของงานวิจัย

โครงการวิจัยนี้มีระยะเวลาจำกัดเพียง 8 เดือนในการดำเนินงาน และจำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลในเชิงมหภาค คือรวบรวมฐานข้อมูลการท่องเที่ยววิถีคลองในรูปแบบข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิทั้ง 25 ลุ่มน้ำ พร้อมทั้งการสร้างเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อฉายภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในระดับประเทศ อีกทั้งโครงการวิจัยนี้ได้เร่งดำเนินการเพื่อสนองนโยบายภายใต้ดำริของรัฐบาล ฯพณฯ ท่านพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เรื่องการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบทางวัฒนธรรม “วิถีคลอง วิถีไทย ตามรอยคลองดำเนินสะดวก” ซึ่งเป็นนโยบายที่ได้รับมอบจากรัฐบาลให้เร่งประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนวณศักยภาพและพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อเพิ่มพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ขยายวงกว้างขึ้น อันจะนำไปสู่การขยายผลและการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำ “วิถีคลอง วิถีไทย” ไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 2) ฐานข้อมูลความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ที่จำแนกออกเป็น 3 ระดับ ตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก

1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้นำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คัดกรองข้อมูลและจัดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นพบ (topic) แล้วนำมาพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก ภายใต้แผนงานวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากการทบทวนเอกสาร ตำรา บทความ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ คือ

2.1 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

Dickman (1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าด้านการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน หรือองค์ประกอบ 5 As คือ 1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) 2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) 3) สิ่งของอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenity) 4) ที่พัก (Accommodation) และ 5) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (Activity)

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) จัดเป็นองค์ประกอบหลัก เพราะเป็นสิ่งจูงใจและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งเป็น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ทะเล น้ำตก ภูเขา ถ้ำ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น วัด มัสยิด โบสถ์ กำแพงเมือง พระราชวัง เป็นต้น นอกจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นั้นในชุมชน ก็สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวได้

2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) นับเป็นปัจจัยหลักของการท่องเที่ยว ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้นได้ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์และบริการที่สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกระดับ เช่น ระบบขนส่ง ยานพาหนะ ป้ายบอกทาง ท่าเรือ เป็นต้น

3) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenity) ซึ่งหมายถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่อนักท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภคน้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น สถานพยาบาล ตู้เอทีเอ็ม สัญญาณโทรศัพท์ ร้านสะดวกซื้อ สำนักงานไปรษณีย์ การบริการในกรณีฉุกเฉิน เป็นต้น

4) ที่พัก (Accommodation) รูปแบบของที่พักมีความหลากหลายในปัจจุบัน โรงแรม รีสอร์ท โมเต็ล โฮมสเตย์ บ้านพักอุทยาน จุดบริการทางเดินเท้า เป็นต้น โดยมีราคาที่เหมาะสมกับสภาพ

5) กิจกรรมต่าง ๆ (Activity) หมายถึงสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้ทำเมื่อไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น เดินป่า เทียวถ้ำ ดูนก ว่ายน้ำ พายเรือ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เลือกซื้อสินค้า เป็นต้น

รัชฎาพร เลิศโกคานนท์ และวิเชียร เลิศโกคานนท์ (2555) ได้สรุปองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวว่า นอกจากจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว แล้วยังจะต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ อีกหลายประการเพื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาแวะเยี่ยมเยือนท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวตามที่มีผู้กล่าวไว้แตกต่างกัน ดังนี้

Morrison and Mill (1992) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การขนส่ง การสื่อสาร การต้อนรับอย่างเป็นมิตร ต้อนรับด้วยใจ มีสิ่งดึงดูดใจ (attractions) มีสิ่งอำนวยความสะดวก (facilities) มารองรับทั้งในด้านร้านอาหาร ที่พัก ของที่ระลึก และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ มีบริการที่ประทับใจ

McIntosh, Goeldner and Ritchie (2007) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วยทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดี (facilities) ระบบการขนส่งที่เข้าถึงได้สะดวก (transportation) ปัจจัยพื้นฐานที่ดีและพร้อม (infrastructure) ทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดึงดูดใจ และมีการต้อนรับที่ดีด้วยไมตรีจิต

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วย 3 ปัจจัยคือ

1) มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางถนนที่เข้าถึงได้ และสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกในการเดินทาง รวมทั้งต้องมีโครงข่ายการสื่อสารที่สามารถติดต่อได้กับแหล่งภายนอก

2) มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งไฟฟ้า น้ำประปา ที่พักค้างแรม ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว ร้านค้าขาย สินค้าที่ระลึก ฯลฯ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

3) มีสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความงามตามธรรมชาติ กิจกรรมบันเทิงใจ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวตามที่กล่าวมาข้างต้นทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบการคมนาคมขนส่ง ปัจจัยรองรับขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสิ่งดึงดูดใจจากทรัพยากรการท่องเที่ยว

เป็นสิ่งจำเป็นที่เป็นปัจจัยที่จะทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ องค์ประกอบดังกล่าวอาจเรียกว่า 3As ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีความ สะดวกในการเข้าถึง การเข้าถึงในที่นี้จะรวมถึงเส้นทางการคมนาคมขนส่งระยะทางระหว่างต้นทางไป ยังแหล่งท่องเที่ยว และการติดต่อสื่อสารในแหล่งท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ๆ ที่ต้องการ

2) สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกในที่นี้จะ หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบายซึ่งจะรวมถึงไฟฟ้า น้ำประปา ที่พักแรม ร้านค้า ร้านอาหาร สถานบันเทิง และบริการอื่นใดที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบาย

3) สิ่งดึงดูดใจ (Attractive) สิ่งดึงดูดใจในที่นี้อาจมาจากทรัพยากรที่อยู่ในแหล่ง ท่องเที่ยว หรือคุณค่าและสุนทรียภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ซึ่งเป็นจุดเด่นและเป็นที่น่าสนใจของ นักท่องเที่ยว

ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่รองรับการเดินทาง ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยปกติสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้รัฐบาลจะเป็นผู้จัดหาและพัฒนาเพื่อให้บริการแก่ประชาชนซึ่ง ปัจจัยดังกล่าวหากมีความพร้อมจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ใน แนวคิดของผู้วิจัย ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 2 องค์ประกอบ ตามที่ Morrison and Mill, McIntosh and Goeldner, บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และ มนัส สุวรรณ ได้กล่าวไว้ โดยจะประกอบด้วย

1) ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมในที่นี้จะประกอบด้วย 3As คือ ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน สิ่งดึงดูดใจ รวมทั้งขีดความสามารถในการ รองรับนักท่องเที่ยวความมีชื่อเสียง และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมดังกล่าวมา จากองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะนำไปประกอบในการตัดสินใจที่จะ เลือกเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งต่าง ๆ

2) องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีองค์ประกอบที่ แสดงถึงศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับทรัพยากรการท่องเที่ยวและความ พร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่

2.1) สิ่งอำนวยความสะดวก จะหมายถึงปัจจัยที่เป็นบริการขั้นพื้นฐานที่จะทำ ให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายในการมาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น ๆ โดยทั่วไปสิ่ง อำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวต้องการคือที่พัก สุขาสะอาด ร้านอาหาร ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานบริการ สถานเริงรมย์ สถานรักษาพยาบาล ร้านค้า ระบบรักษาความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกนี้ควรมีพร้อมทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ

2.2) ความสามารถในการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะมาท่องเที่ยวจะต้องมีสภาพการคมนาคมขนส่งที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกสบายในการเดินทาง โดยดูได้จากระยะทางที่เป็นจุดศูนย์กลางของการท่องเที่ยวมายังแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจ เช่น หมู่บ้านเหมืองกุง มีระยะทางจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว 10 กิโลเมตร การเดินทางมาหมู่บ้านเหมืองกุงสามารถเดินทางได้โดยรถยนต์รับจ้าง และรถโดยสารประจำทาง ใช้เวลาเพียง 10 นาที จากตัวจังหวัด และหากเดินทางโดยรถยนต์โดยสารประจำทางจะเสียค่าใช้จ่ายเพียง 8 บาท การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านเหมืองกุงเมื่อลงจากรถโดยสารแล้วสามารถเดินทางได้ด้วยเท้า ใช้ระยะเวลาเพียง 2 นาที

2.3) คุณค่าหรือสิ่งดึงดูดใจ คุณค่าและสิ่งดึงดูดใจนี้มาจากทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจ ๆ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีคุณค่าและสิ่งดึงดูดใจมากน้อยแต่ต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ เช่น เกาะเสม็ดจะมีหาดทรายขาวที่ขึ้นชื่อและมีชื่อเสียงเป็นที่ดึงดูดใจ ในขณะที่จังหวัดกระบี่มีทะเลแหวกที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินลงทะเลไปเที่ยวยังเกาะที่อยู่กลางทะเลได้เวลาน้ำลง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีประวัติศาสตร์ที่เป็นโบราณสถานแบบสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่สวยงามและมีชื่อเสียง ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับว่ามีคุณค่าในตัวแหล่งท่องเที่ยวและดึงดูด

2.4) ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวหลายๆแห่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวโดยอาจรู้จักโดยการเล่าบอกต่อ ๆ กันว่าสวยงาม น่าสนใจ แปลกตา เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่หาดูได้ยาก การบอกเล่าดังกล่าวจะทำให้สถานที่นั้น ๆ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นอกจากการบอกเล่าแล้ว ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักอาจเกิดขึ้นได้จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐโดยใช้สื่อต่าง ๆ หรือการจัดพิมพ์โบรชัวร์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

2.5) สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมในที่นี้จะหมายรวมถึงทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ ลักษณะทางกายภาพ ระบบนิเวศ และความสะอาดสวยงามด้านต่าง ๆ ความปลอดภัยที่อยู่ในบริเวณของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณข้างเคียง ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะเสริมหรือลดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจ ๆ

ข้อเสนอการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2554) สินค้าทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในส่วนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน วิถีชีวิต เทศกาลงานประเพณี กิจกรรมและการบริการที่ดึงดูดให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ โดยแบ่งกลุ่มสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ จำแนกเป็น

- ธรรมชาติที่เป็นหาดทราย ทะเล หมู่เกาะ
- ธรรมชาติที่เป็น อุทยานแห่งชาติ ป่า เขา น้ำตก
- แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน
- วัฒนธรรม วิถีชีวิต
- สุขภาพ ความงาม (Health - Beauty & Spa)
- กีฬา
- กิจกรรม เทศกาลประเพณี
- แหล่งจับจ่ายซื้อสินค้า (Shopping Paradise)
- A place to meet
- Manmade - Entertainment, Theme Park

2.2 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยเรื่องสำคัญ ดังนี้ 1) องค์การและบริหารจัดการ ทำหน้าที่ จัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเป็นหุ้นส่วน การพัฒนาองค์การการประเมินโอกาส 2) การวางแผนแหล่ง เกี่ยวข้องกับขีดความสามารถในรองรับ การวางแผนนโยบาย การวิเคราะห์แหล่ง การเฝ้าระวัง การวางแผนการใช้ที่ดิน การวางแผนจราจร การประเมินผลกระทบ การมีส่วนร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) การตลาด เกี่ยวกับการทำวิจัย กลยุทธ์การตลาด ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ 4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับ การเงิน การออกแบบผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว การวางแผนแหล่ง การวางแผนเส้นทาง การจัดการโครงการ การวางแผนสื่อความหมาย และการจัดการที่พัก 5) การปฏิบัติงานของแหล่ง ประกอบด้วย อคติภัย ความปลอดภัย การจัดการสิ่งปฏิกูล การประปา การกำจัดขยะ คุณภาพอากาศ การกระจายข่าว การฝึกอบรม และการบริหารจัดการ

ดังนั้นในการประเมินศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรนำเครื่องมืออันหนึ่งที่ใช้เป็นหลักประกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ คือการมีรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดีซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงชุมชนเจ้าของท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ต้องความเข้าใจให้ลึกซึ้งคือ การปฏิบัติต่าง ๆ ที่ประกอบกันเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ในแผนนี้ต้องการแสดงถึงสิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ประกอบด้วย การมีองค์การและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนในด้านกายภาพและสังคมของแหล่งท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับเรื่องการตลาด เพื่อให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจและได้นักท่องเที่ยวประเภทที่ต้องการ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับประเภทและลักษณะของทรัพยากร และ

ให้ความเอาใจใส่กับการวางแผนและการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวรวมไปการดำเนินกิจกรรม โครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ปัจจัยโดยรวมแล้วคือความซับซ้อนของกระบวนการและความจำเป็นที่ต้องพิจารณาความต้องการอันหลากหลายของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, 2549)

แบบประเมินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการประเมิน ใช้เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมี คำอธิบายแบบตรวจเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกณฑ์การประเมินชุดนี้แบ่งเป็น 5 ด้าน มีเป้าประสงค์รวมทั้งสิ้น 28 เป้าประสงค์ ดังนี้

ด้าน 1 : ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป้าประสงค์ที่ 1.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
พิจารณาจากเกณฑ์ 5 ข้อ ดังนี้

(1) มีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และมีโครงสร้างการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่ชัดเจน

คำอธิบาย : สมาชิกร่วมกันจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเฉพาะ พร้อมทั้งมีการรับรองการจัดตั้งชมรมฯ จากหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาล อบต. เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่ง หรือ ประกาศ แต่งตั้งชมรมฯ เพื่อให้มีการเชื่อมโยงระหว่างชมรมฯ และท้องถิ่น ทั้งนี้ ชมรมฯ ดังกล่าวควรมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่และรายละเอียดความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่ไว้อย่าง ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร

(2) มีกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นคนในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วยกรรมการที่เป็นคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้เป็นการบริหารจัดการโดยคนท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

(3) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีแผนการดำเนินงานที่ประกอบไปด้วยวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการบูรณาการการดำเนินงานทั้ง 3 มิติ เพื่อคำนึงถึงความสมดุลของความยั่งยืน และสมาชิกชมรมฯ มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และแผนการดำเนินงานร่วมกัน

(4) สมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำแผนงานโดยมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของสมาชิก

(5) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทะเบียนประวัติข้อมูลสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการรวบรวมข้อมูลสมาชิกชมรมฯ เพื่อจัดทำเป็นทะเบียนประวัติ โดยมีผู้รับผิดชอบหลักจัดการข้อมูลสมาชิกเข้า - ออก

เป้าประสงค์ที่ 1.2 ข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 3 ข้อ ดังนี้

(6) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อตกลงร่วมกันในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการร่วมกันกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ากองทุนส่วนกลางเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยมีการนำกองทุนดังกล่าวไปใช้ใน กิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยว

(7) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการร่วมกันกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะท้องถิ่น เป็นต้น โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้ไม่ถูกทำลายหรือลดคุณค่าลงจากกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน

(8) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการร่วมกันกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้ไม่ถูกทำลายหรือลดคุณค่าลงจากกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน

เป้าประสงค์ที่ 1.3 ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(9) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการร่วมกันกำหนดข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนโดยมีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเพื่อให้เกิดพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่พึงปรารถนาสำหรับชุมชน

(10) ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีการนำไปปฏิบัติจริง

คำอธิบาย : ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวที่ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นนั้นได้รับการนำไปใช้จริง และส่งผลให้ไม่เกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ที่จะเป็นผลเสียต่อชุมชน

เป้าประสงค์ที่ 1.4 การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(11) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชมรมฯให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาบุคลากรผ่านการอบรมให้ความรู้ อบรมเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกชมรมฯ และสมาชิกชุมชนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

(12) สมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีศักยภาพความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

คำอธิบาย : สมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และทักษะด้านต่าง ๆ สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์ที่ 1.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(13) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนในการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชนให้สมาชิกชมรมฯ และคนในชุมชนได้รับทราบเป็นประจำผ่านช่องทางต่าง ๆ

(14) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมและการเป็นสมาชิกชมรมฯ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการเปิดรับสมาชิกใหม่เป็นประจำโดยให้โอกาสคนในชุมชนก่อน

เป้าประสงค์ที่ 1.6 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(15) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำงานร่วมกับ ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ จากภาครัฐและภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนให้ยั่งยืน

(16) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำงานร่วมกับ ภาคีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการทำงานร่วมกับภาคีภาครัฐหรือภาคเอกชนเพื่อการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวในชุมชนผ่าน การจัดกิจกรรม หรือข้อตกลงร่วมมือด้านต่าง ๆ

เป้าประสงค์ที่ 1.7 การจัดการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมี ประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(17) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริม การตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการบริหารจัดการการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน

(18) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ พร้อมทั้งมีปฏิทินกิจกรรมท่องเที่ยว และ แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่าง ๆ

เป้าประสงค์ที่ 1.8 ระบบบัญชี การเงินมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(19) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่มีประสิทธิภาพ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบ การบริหารจัดการการเงิน การบัญชี โดยมีบัญชีธนาคารของชมรมฯ พร้อมทั้งบุคลากรดูแลการทำบัญชี โดยสามารถตรวจสอบได้และมีความโปร่งใส

เป้าประสงค์ที่ 1.9 เยาวชนได้รับการให้ความสำคัญในการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(20) ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการให้ความสำคัญ
กับเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนฯ

คำอธิบาย : ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนฯ ผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ หรือ กิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ

ด้าน 2 : ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

เป้าประสงค์ที่ 2.1 การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(1) ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรรายได้
ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

คำอธิบาย : ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
มีการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของสมาชิกชุมชนฯ และสาธารณประโยชน์
ผ่านกองทุนพัฒนาชุมชนกลางเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมวิถีชีวิต
และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

เป้าประสงค์ที่ 2.2 การส่งเสริมยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(2) ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการ
ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

คำอธิบาย : ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม
ในกิจกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เช่น การป้องกันยาเสพติด สุขอนามัย เพื่อให้การท่องเที่ยว
ในชุมชนช่วยให้ชุมชนมีความสามัคคี และสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม

เป้าประสงค์ที่ 2.3 ผลผลิตชุมชนมีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่ม
รายได้จากการท่องเที่ยว พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(3) ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมให้เกิด
โอกาสในการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน

คำอธิบาย : ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการ
ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดสรร
พื้นที่จัดจำหน่ายให้กับคนในชุมชน

(4) ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีสินค้าและ
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เช่น อาหาร การแต่งกาย การแสดง ฯลฯ ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นการใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกิจกรรมการท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ที่ 2.4 สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยวได้รับการให้ความสำคัญ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(5) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนของทุกกลุ่มคนในการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของคนทุกกลุ่ม เช่น เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ และคนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ด้าน 3 : ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

เป้าประสงค์ที่ 3.1 ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวมีคุณภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(1) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการสืบค้น รวบรวมข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีการนำข้อมูลไปใช้ในการท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ที่ 3.2 การเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(2) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

เป้าประสงค์ที่ 3.3 การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(3) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

ด้าน 4 : ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เป้าประสงค์ที่ 4.1 การจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 3 ข้อ ดังนี้

(1) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ (Zoning) เพื่อการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ (Zoning) เพื่อการท่องเที่ยวโดยมีการร่วมวางแผน และ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวตามแผนผังการใช้พื้นที่ เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบด้านลบกับการใช้พื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ

(2) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity)

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในชุมชน

(3) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม
เป้าประสงค์ที่ 4.2 ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ
พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(4) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการสืบค้น รวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีการนำข้อมูลไปใช้ในการท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ที่ 4.3 การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(5) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว และสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

เป้าประสงค์ที่ 4.4 การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีประสิทธิภาพ
พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(6) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

เป้าประสงค์ที่ 4.5 การสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(7) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ในการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านการท่องเที่ยว

คำอธิบาย: ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี กิจกรรมท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยมีภาคีต่าง ๆ เข้าร่วม

ด้าน 5 : ด้านบริการและความปลอดภัย

เป้าประสงค์ที่ 5.1 การบริการและความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างน่า พึงพอใจ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(1) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการวัดระดับความ พึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการวัดระดับความพึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว โดยมีการเก็บข้อมูล และนำข้อมูล มาวิเคราะห์วางแผนการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

(2) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลการประเมิน ความพึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นที่น่าพึงพอใจ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผล การประเมินความพึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับที่น่าพอใจของนักท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ที่ 5.2 นักสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(3) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักสื่อความหมาย ที่มีประสิทธิภาพ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักสื่อ ความหมายที่ได้รับการพัฒนาและสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้อย่างถูกต้องชัดเจน

เป้าประสงค์ที่ 5.3 เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวมีความปลอดภัย พิจารณาจาก เกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(4) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทางและ
กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
มีการประเมินความปลอดภัยในเส้นทางท่องเที่ยวเป็นประจำ และมีมาตรการป้องกันภัยอันตรายที่
อาจเกิดขึ้นได้

เป้าประสงค์ที่ 5.4 จุดบริการท่องเที่ยวมีคุณภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 6 ข้อ ดังนี้

(5) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดหาสิ่ง
อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงจุด
ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
มีอุปกรณ์และบุคลากรอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะต่าง ๆ ให้ได้รับความสะดวกในการ
ท่องเที่ยวในชุมชน

(6) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำ
ที่สะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว

คำอธิบาย: ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุด
บริการห้องน้ำที่สะอาด โดยมีการทำความสะอาดเป็นประจำทุกวัน และ มีจำนวนเพียงพอต่อจำนวน
นักท่องเที่ยว

(7) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการด้าน
อาหารที่ถูกต้องลักษณะ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุด
บริการอาหารที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และ ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบในการประกอบ
อาหาร

(8) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการบริการข้อมูล
ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ถูกต้อง เข้าถึงง่าย

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุด
บริการข้อมูลท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายมีเจ้าหน้าที่ประจำจุดให้บริการที่สามารถให้ข้อมูลที่
ถูกต้องและมีการบริการที่ดี

(9) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรจุด
จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกของชุมชน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการ
จัดสรรจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชนซึ่งมีสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนจำหน่ายอยู่

(10) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ ที่ชัดเจนติดตั้งในจุดที่เหมาะสม

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีป้ายสื่อความหมายที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของชุมชนในจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ สำหรับการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน

เป้าประสงค์ที่ 5.5 การบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(11) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทาง การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนที่ปลอดภัย

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดการวิธีและเส้นทาง การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาด ปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ที่ 5.6 การบริหารจัดการกรณีฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 2 ข้อ ดังนี้

(12) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนรองรับกรณีฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนขั้นตอน อุปกรณ์ และ มาตรการรองรับกรณีฉุกเฉิน

(13) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในกรณีฉุกเฉินที่ชัดเจน

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในกรณีฉุกเฉิน โดยมีผู้ประสานงาน เบอร์ติดต่อ และ สถานพยาบาลใกล้เคียงที่พร้อมให้บริการกรณีฉุกเฉิน

เป้าประสงค์ที่ 5.7 การติดต่อประสานงานด้านบริการมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ 1 ข้อ ดังนี้

(14) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบการประสานงานด้านการบริการ

คำอธิบาย : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีวิธีช่องทาง และอุปกรณ์การประสานงานด้านการบริการเพื่อใช้ประสานงานภายในชุมชนและติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างการวิจัยครั้งนี้จะได้แบบประเมินการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อศึกษากับพื้นที่ ที่ได้กำหนดไว้โดยแนวทางการประเมินการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ ดังนี้

หมวดที่ 1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโดยชุมชน 2) ประสิทธิภาพของข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ประสิทธิภาพของข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว 4) ประสิทธิภาพของกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาบุคลากรในกลุ่มฯ 5) ประสิทธิภาพของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 6) ประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของภาคเครือข่ายต่าง ๆ 7) ประสิทธิภาพด้านการจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่าง 8) ประสิทธิภาพของระบบบัญชี การเงิน 9) การให้ความสำคัญกับเยาวชน

หมวดที่ 2 การจัดการด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพในการจัดสรรรายได้ 2) ประสิทธิภาพในการส่งเสริมยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี 3) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว 4) การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยว 5) ประสิทธิภาพในการจัดสรรรายได้

หมวดที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) คุณภาพฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว 2) ประสิทธิภาพในการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น

หมวดที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพในการจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว 2) คุณภาพฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ประสิทธิภาพในการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4) ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 5) ประสิทธิภาพในการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษา

หมวดที่ 5 ด้านการบริการและความปลอดภัย ประกอบด้วย 1) ระดับความพึงพอใจในการให้บริการและความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 2) ประสิทธิภาพของนักท่องเที่ยว 3) คุณภาพของเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว 4) คุณภาพของจุดบริการท่องเที่ยว 6) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน 7) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกรณีฉุกเฉิน 8) ประสิทธิภาพในการติดต่อประสานงานด้านบริการ

นอกจากนี้ในการประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจะศึกษาให้ครอบคลุมเกี่ยวข้องกับเรื่อง วิสัยทัศน์หรือเป้าหมาย แผนงานด้านการบริหารและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แผนการเงินด้านการท่องเที่ยว แผนบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการสิ่งดึงดูดใจ การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการรักษาความปลอดภัย ด้านการเข้าถึงแหล่ง

ท่องเที่ยวด้านการตลาด โฆษณา ประชาสัมพันธ์ด้านบริการนักท่องเที่ยว ด้านการบริการและความปลอดภัย

2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการอาศัยทุนทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนมาเปลี่ยนเป็นสินค้าด้านการท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนที่มีอยู่ภายในชุมชนมาจัดการทรัพยากรร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องการแสวงหาความรู้จากการเดินทางท่องเที่ยวนอกจากความสุนทรีย์ภาพอื่นที่ได้รับระหว่างการเดินทาง นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังช่วยพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีศักยภาพอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรต่าง ๆ ได้ ดังนี้

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Sustainable Tourism: CBST) จากการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project: REST) ได้มีการนิยามความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิ์ในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนา สวนศรี, 2546)

สินธุ์ สโรบล (2547) ได้ให้นิยามความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่าเป็นทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถี การผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียนโดยเน้นในเกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

SNV and University of Hawaii (2007) ระบุความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อบรรเทาความยากจน ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีการจัดการและการดำเนินงานในลักษณะของกลุ่มหรือองค์กร เพื่อเป็นแหล่งรายได้ทางเลือกให้กับชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์

มรดกทางธรรมชาติและให้ความสำคัญเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจมีการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานผู้บริจาคหรือองค์กรพัฒนาเอกชน

APEC (2009) ระบุความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเองได้ บนพื้นฐานการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม เป็นแหล่งรายได้ทางเลือกให้กับชุมชนเพื่อลดความยากจน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการศึกษาของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เกิดการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป (พจนานุกรม, 2546: 12-13) ซึ่งผู้ที่นำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลัง ความคิด หลักการ ความหมาย และองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจตนเอง 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมกับท้องถิ่น 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557) ได้สรุปหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศเขียนไว้ 10 ข้อ ดังนี้

- 1) เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการเป็นเจ้าของในการบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นธรรม
- 2) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 3) มีการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง
- 4) ช่วยหนุนเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่นและให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 5) มีระบบในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่โปร่งใสและเป็นธรรม
- 6) เสริมสร้างการเชื่อมโยงเศรษฐกิจท้องถิ่นและภูมิภาค
- 7) เคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีของตนเอง
- 8) การจัดการท่องเที่ยวต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 9) มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- 10) ตั้งอยู่บนพื้นฐานการทำงานที่พึ่งตนเองให้มากที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยว สินค้าทางการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ จะถูกนำมา

ประยุกต์ใช้กับการศึกษา ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อ่าวปัตตานี ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และอุทยานธรณีวิทยาสตูล ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.4 การท่องเที่ยววิถีคลองของ อพท.

แม่น้ำ ลำคลอง เปรียบเสมือนสายชีวิตของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งมักจะยึดเกาะกับแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เกิดเป็นชุมชนขึ้นตามแนวสองฟากฝั่งแม่น้ำ และขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นชุมชนขนาดใหญ่หรือเป็นเมือง บางครั้งทำให้มีการขุดคลองธรรมชาติเดิม เพื่อใช้ประโยชน์มากขึ้น โดยเฉพาะเมืองหลวง แม่น้ำ ลำคลอง จึงกลายเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสมบัติหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ประชาชนมีสิทธิ์ใช้ร่วมกัน ใครจะเข้ายึดถือครอบครองเอาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองไม่ได้ รัฐบาลมีหน้าที่จัดการดูแลเพื่อสาธารณประโยชน์ของประเทศ

2.4.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2555) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมผ่อนคลายความตึงเครียดจากงานประจำของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยทั่วไป 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) การเดินทางต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

นิตา ชัชกุล (2550) กล่าวว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุด ๆ หนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

เพ็ญศรี ตะเภาพงศ์ (2550) กล่าวว่า การท่องเที่ยว เป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทาง ก็ไม่มีการท่องเที่ยว แต่ต้องเป็นการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง แต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจ การประชุมสัมมนา เป็นต้น

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังสถานที่อื่นด้วยความสมัครใจ เพื่อวัตถุประสงค์ใดที่มีใช้การประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้หรือความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2.4.2 แนวคิดของการท่องเที่ยววิถีคลอง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 อ้างถึงใน ปวีณา โทณแก้ว, 2554) ได้กล่าวถึง แนวคิดของการท่องเที่ยววิถีคลอง ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้อง 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้น สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวประเพณีนิยม การดำรงเชิงวิถีชีวิตของประชาชน อันเป็นที่มาของการเกิดแนวคิดของการท่องเที่ยววิถีคลอง

2.4.3 ลักษณะของการท่องเที่ยววิถีคลอง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 อ้างถึงใน ปวีณา โทณแก้ว, 2554) กล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยววิถีคลอง นำไปสู่ลักษณะของการท่องเที่ยววิถีคลองที่สำคัญ 9 ประการ คือ

1) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน โดยยึดหลักว่าต้องเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบตอสสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด

3) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน

7) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามคาดหวังของนักท่องเที่ยววิถีคลอง

8) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9) การท่องเที่ยววิถีคลองจะต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักว่าต้องรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่น

2.4.4 แรงจูงใจในการท่องเที่ยววิถีคลอง

สุรรัตน์ เตชะทวิวรรณ (2552) กล่าวถึง พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นบางอย่างของแต่ละบุคคลทางด้านการท่องเที่ยว พฤติกรรมที่มีเป้าหมายนี้จะมีแรงจูงใจเป็นแรงผลักดันรวมอยู่ด้วย จึงส่งเสริมให้บุคคลเดินทางมากขึ้น และยังมีอิทธิพลที่ทำให้แต่ละบุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งด้านพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการการท่องเที่ยวและพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้ให้บริการสนใจศึกษาและมุ่งหวังที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็นเพื่อสร้างความพอใจสูงสุดให้แก่นักท่องเที่ยว จนมีความพร้อมและปรารถนาที่จะกลับมาเยี่ยมเยือนแหล่งท่องเที่ยวเดิมอีกครั้งหนึ่ง

1) แรงจูงใจในการท่องเที่ยว

แรงจูงใจเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ 4 ประการ คือ

1.1) สิ่งจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ สิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับการผ่อนคลาย การเล่นกีฬา การสันทนาการตามชายหาด การหย่อนใจด้วยการบันเทิงและที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

1.2) สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม (Culture Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากรู้จักกับผู้อื่น เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

1.3) สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากจะได้พบคนใหม่ ๆ

1.4) สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation) ได้แก่ ความต้องการพัฒนาตนเองและแสดงความสำคัญของตนเอง เช่น การเดินทางทำธุรกิจ การประชุม และการศึกษา

2) สิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว (Tourist Motivation)

เป็นสิ่งต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในความต้องการที่จะเดินทางหรือวางรูปแบบที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้มีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1) สิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายในของนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งกระตุ้นทางด้านจิตใจ ทางด้านร่างกาย ทักษะคติ ความรู้สึก

2.2) สิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายนอก เช่น การให้บริการทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

3) แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการเดินทาง

แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการเดินทาง ประกอบด้วย

3.1) ปัจจัยดึง (Pull Factor) เป็นปัจจัยที่อยู่ภายนอกตัวบุคคลซึ่งส่งเสริมหรือดึงดูดให้คนเดินทางไปเที่ยวต่าง ๆ ได้แก่ 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 2) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ 3) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม 4) ปัจจัยทางการเมือง 5) ปัจจัยทางเทคโนโลยี และ 6) สื่อ

3.2) ปัจจัยผลัก (Push Factor) เป็นความรู้สึก ความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล และกระตุ้นให้คนมีความต้องการที่จะเดินทาง ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวต้องการที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดและได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความบันเทิง ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการทางกาย 2) นักท่องเที่ยวต้องการพาหนะการเดินทาง ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหารที่ปลอดภัยและสะอาด ผู้บริการที่จริงใจต่อข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกต้องซึ่งจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยและมั่นคง 3) นักท่องเที่ยวคาดหวังที่จะให้ผู้บริการทักทายหรือให้ความสำคัญกับการปรากฏตัวของคนอยู่เสมอและคาดหวังให้ผู้บริการจดจำชื่อ นามสกุล ข้อมูลส่วนตัวของตนได้อย่าง

ถูกต้อง เพราะแสดงถึงการเป็นที่ที่ยกย่องยอมรับนับถือในสังคมนั้น ๆ 4) นักท่องเที่ยวบางคนเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เห็น ได้ยิน ได้ทดลองสิ่งแปลกใหม่ของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีคุณภาพเพื่อสะสมประสบการณ์ที่เสริมสร้างความเชื่อมั่นและศักดิ์ศรีของตน 5) นักท่องเที่ยวบางคนนิยมเดินทางสำรวจท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเรียนรู้และพยายามทำความรู้จักเข้าใจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และมักจดจำบันทึกสิ่งที่ตนได้พบเห็นเพื่อเป็นการบันทึกประสบการณ์และความสำเร็จของตน และ 6) นักท่องเที่ยวแต่ละคนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกันและนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง ๆ ก็อาจจะมีพฤติกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการแต่ละบุคคล

2.4.5 มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2554) ได้กำหนดมาตรฐานไว้เป็นแนวทางในการดำเนินงานการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดมาตรฐานออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) มาตรฐานด้านแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว นั้น ถือได้ว่าเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ดังนั้นมาตรฐานด้านแหล่งท่องเที่ยวจึงประกอบด้วย 1) มีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และ 3) มีระบบดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

2) มาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยว

บริการที่รองรับการท่องเที่ยว จัดเป็นอุปทาน (supply) ประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นสิ่งดึงดูดใจได้เช่นกัน ประกอบด้วย 1) มีบริการด้านความปลอดภัย 2) มีบริการภัตตาคารและร้านอาหาร 3) มีบริการสินค้าและของที่ระลึก 4) มีบริการที่พักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยว 5) มีบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ 6) มีบริการด้านความบันเทิงและนันทนาการ 7) มีบริการด้านสารสนเทศ และ 8) มีบริการขนส่ง

3) มาตรฐานการตลาดท่องเที่ยว

การตลาดท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง เพื่อร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งในกระบวนการได้หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาการขายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) มีการกำหนดแผนการตลาดท่องเที่ยว 2) มีการสร้างเส้นทางหรือกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และ 3) จัดให้มีการโฆษณาไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยว

2.4.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นิยมใช้กัน คือ

1) ทฤษฎีการสร้างภาพลักษณ์องค์กรของ Gregory and Wiechmann (Theory to Create a Corporate image of Gregory & Wiechmann) ทฤษฎีการสร้างภาพลักษณ์องค์กรของ Gregory and Wiechmann ได้กล่าวไว้ (ชุมพล โพธิ์งาม, 2547 อ้างถึงใน นรเศรษฐ์ จันทนป.ร.น., 2550) ดังนี้

1.1) การรับรู้ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และนำมากำหนดเป็นภาพลักษณ์ขององค์กรหรือหน่วยงาน

1.2) การกำหนดทิศทางให้ชัดเจนถึงเป้าหมายในการสร้างภาพลักษณ์องค์กร ผู้บริหารจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการกำหนดแนวทาง

1.3) การรู้จักตนเองว่าองค์กรหรือหน่วยงานมีภาพลักษณ์เป็นอย่างไร และภาพลักษณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นนั้นคืออะไร

1.4) การรู้ว่าหน่วยงานกำลังทำอะไรอยู่ คือ การเข้าใจงาน บทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน

1.5) การสร้างสรรค์งานโดยใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้ตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ

1.6) ความคงเส้นคงวา ความสม่ำเสมอในการสร้างภาพลักษณ์

1.7) การประชาสัมพันธ์ในสิ่งที่ได้กระทำจริงหรือการปรับความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวลือ ให้ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ

2) ทฤษฎีคุณภาพการบริการ (Service Quality Theory)

Parasuraman, Zeithaml and Berry (1985 อ้างถึงใน นรเศรษฐ์ จันทนป.ร.น., 2550) กล่าวว่า การบริการเป็นเรื่องซับซ้อน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริการทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ ผู้บริหารการบริการหรือผู้ปฏิบัติงานบริการ ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการจัดการระบบการบริการทั้งสิ้น การให้ความสำคัญต่อการรับรู้คุณภาพของการบริการของผู้รับบริการ เป็นเรื่องที่มีโอกาสจะได้ด้วยการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการส่งเสริมคุณภาพของการบริการอย่างทั่วถึง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ หัวใจของการบริการที่แท้จริง พาราสุรามานจึงได้ศึกษาและพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดเกี่ยวกับคุณภาพบริการ มีปัจจัยการกำหนดคุณภาพการบริการ ประกอบด้วยเกณฑ์ 10 ประการ ดังนี้

2.1) ความเป็นรูปธรรมของการบริการ (tangibles) หมายถึง ลักษณะสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ อุปกรณ์เครื่องมือ บุคลากร และวัสดุในการติดต่อสื่อสาร

2.2) ความเชื่อมั่น ไว้วางใจได้ (reability) หมายถึง ความสามารถในการให้บริการตามที่สัญญาไว้ และมีความน่าเชื่อถือ

2.3) การตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ (responsiveness) หมายถึง ความยินดีที่จะช่วยเหลือผู้รับบริการ และพร้อมที่จะให้บริการได้ทันที

2.4) สมรรถนะของผู้ให้บริการ (competence) หมายถึง การเรียนรู้ความสามารถทักษะในการบริการที่ให้บริการ และสามารถแสดงออกมาให้ผู้รับบริการประจักษ์ได้

2.5) ความมีอัธยาศัยไมตรี (courtesy) หมายถึง ความสุภาพอ่อนไหว ให้เกียรติ มีน้ำใจ และเป็นมิตรต่อผู้รับบริการ

2.6) ความน่าเชื่อถือ (credibility) หมายถึง ความน่าไว้วางใจ เชื่อถือได้ ซึ่งเกิดจากความซื่อสัตย์ และความจริงใจของผู้ให้บริการ

2.7) ความมั่นคงปลอดภัย (security) หมายถึง ความรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ชื่อเสียง ปราศจากความรู้เสี่ยงอันตราย และข้อสงสัยต่าง ๆ รวมทั้งการรักษาความลับของผู้รับบริการ

2.8) การให้ผู้รับบริการเข้าถึงบริการ (access) หมายถึง การที่ผู้รับบริการสามารถเข้ารับบริการได้ง่าย และได้รับความสะดวกจากการรับบริการ

2.9) การติดต่อสื่อสาร (communication) หมายถึง การให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้รับบริการใช้สื่อสารด้วยภาษาที่ผู้รับบริการเข้าใจ และรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้รับบริการ

2.10) การเข้าใจและรู้จักผู้รับบริการ (understanding/ knowing the customer) หมายถึง การทำความเข้าใจ และรู้จักผู้รับบริการ รวมทั้งความต้องการของผู้รับบริการของตนเอง

3) ส่วนประสมทางตลาดสำหรับธุรกิจบริการ (The Marketing Mix for Services Businesses)

ส่วนประสมทางตลาดสำหรับธุรกิจบริการ เป็นสิ่งที่ยอดธุรกิจสามารถควบคุม และจัดการเพื่อทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน (ยุพาวรรณ วรณวณิช, 2548 อ้างถึงใน สุดจินดา ดังก้อง, 2551) ได้แก่

3.1) ผลิตภัณฑ์หรือการให้บริการ (product or service) หมายถึง การให้บริการที่สอดคล้องกับลักษณะของลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย โดยที่ความต้องการของตลาดและตำแหน่งทางการแข่งขันจะเป็นตัวกำหนดการบริการหลัก บริการเสริม และคุณภาพของการให้บริการ และยังรวมถึงการบริการหลังการขาย และการรับประกันอีกด้วย

3.2) ราคา (price) นโยบายด้านราคาของการให้บริการจะเกี่ยวข้องกับส่วนลดส่วนยอมให้ระยะเวลาการจ่ายเงิน และเงื่อนไขการจ่ายเงิน ซึ่งมีความซับซ้อนกว่าสินค้า

โดยทั่วไป เนื่องจากบางครั้งราคาจะเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญที่ใช้ในการบริหารจัดการความต้องการซื้อของลูกค้า

3.3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (place) หมายถึง สถานที่ตั้งและช่องทางการจัดจำหน่ายของการบริการ บางครั้งการบริการจะมีการจัดการจะมีการจัดส่งถึงบ้านหรือธุรกิจด้วยการตัดสินใจขององค์กรที่จะให้บริการโดยให้ลูกค้าเดินทางมารับบริการในสถานที่ที่จัดไว้ หรือเลือกที่จะให้บริการแก่ลูกค้าตามสถานที่ที่ลูกค้าต้องการนั้น จะขึ้นอยู่กับชนิดของการบริการ ราคา ต้นทุน และคู่แข่งที่อยู่ในตลาด ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่ายของการบริการนั้นจะรวมถึงตัวแทนจำหน่ายและแฟรนไชส์ด้วยเช่นกัน

3.4) ลักษณะทางกายภาพ (physical evidence) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของส่วนประสมของการบริการ เนื่องจากโดยปกติในขณะที่ใช้บริการลูกค้าจะต้องพบกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อุปกรณ์ และพนักงาน ประกอบกับการให้บริการเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ จึงทำให้ประเมินผลยาก ดังนั้น ลักษณะทางกายภาพจะเป็นสิ่งที่ลูกค้าใช้ในการประเมินคุณภาพของการบริการก่อนที่จะใช้บริการจริง

3.5) ผู้มีส่วนร่วมหรือพนักงาน (participants) ผู้มีส่วนร่วมนี้อาจหมายถึงพนักงานทุกคนที่มีบทบาทในการให้บริการแก่ลูกค้า ซึ่งทัศนคติและการกระทำของพนักงานจะมีผลกระทบต่อความสำเร็จของการให้บริการ พฤติกรรมของพนักงานจะต้องมุ่งเน้นที่การให้บริการลูกค้าให้ดีที่สุด ในด้านการให้บริการนั้น งานด้านการตลาดจะเป็นหน้าที่ของทุกคนในองค์กร ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พนักงานในองค์กรจะต้องมีทักษะ ทัศนคติ ความเชื่อถือได้ และความสามารถต่าง ๆ ในการให้บริการแก่ลูกค้า

3.6) การส่งเสริมการตลาด (promotion) การบริการก็ต้องใช้วิธีการส่งเสริมการตลาดแบบดั้งเดิมให้เป็นประโยชน์ด้วยเช่นกัน ซึ่งประกอบด้วย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย และการใช้พนักงานขาย แต่อย่างไรก็ตามจากการที่บริการเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้น วิธีการในการส่งเสริมการตลาดจึงมีบางส่วนที่ต่างจากการส่งเสริมการตลาดโดยทั่วไป การใช้พนักงานขายเป็นเรื่องปกติมากในการส่งเสริมการตลาดของบริการ เนื่องจากพนักงานทุกคนที่ติดต่อกับลูกค้าจะเป็นจุดขายของบริการและองค์กร ดังนั้น ต้องมีการอบรมพนักงานในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

3.7) ขั้นตอนของการให้บริการ (process) เกี่ยวข้องกับการออกแบบขั้นตอนและระบบในการจัดส่งการให้บริการแก่ลูกค้า ถ้าองค์กรไม่ให้ความสนใจกับขั้นตอนของการให้บริการอย่างเพียงพอ จะทำให้คุณภาพการบริการตกต่ำ และทำให้ลูกค้าไม่พอใจได้ สิ่งที่สำคัญในองค์กรที่ทำการผลิตสินค้า ก็คือ ผลสำเร็จที่ได้จากขั้นตอนการผลิตนั้น แต่สำหรับองค์กรที่เป็นผู้

ให้บริการแล้ว ขั้นตอนของการให้บริการและผลสำเร็จที่ออกมาจะมีความสำคัญเท่า ๆ กัน ดังนั้น นักการตลาดจะต้องออกแบบขั้นตอนของการให้บริการ เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพในการให้บริการ

2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สำหรับแนวคิดของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคมแล้ว นักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนในชุมชนอาจทำให้รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้นมา จากกระแสการอนุรักษ์และความต้องการที่จะคืนสภาพความสมบูรณ์ธรรมชาติ พร้อมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว นักพัฒนาการท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) และสมาคมการส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association: PATA) ได้มีการคิดรูปแบบการบริการที่มีความสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยใช้หลักแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีความหมายรวมถึงการพัฒนาที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเท่าเทียมกัน

หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

- 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เพียงพอ ประหยัดและมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด
- 2) การลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพหรืออาจจะหาทรัพยากรที่มีความเหมาะสม/เหมือนกันมาใช้ทดแทน
- 3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบการพัฒนาต้องมีการวางแผนที่สามารถขยายฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยการเพิ่มคุณค่า และการเพิ่มมาตรฐานการบริการ
- 4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควบคู่กันไปด้วย อาทิ แผนการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนการพัฒนาของสำนักงานนโยบายและสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาจังหวัด

5) ต้องใช้การท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการสรรหาทรัพยากรที่โดดเด่นของท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เป็นที่รู้จักมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นแบบเป็นองค์กรรวม โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

7) การจัดเตรียมข้อมูลหรือคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม ด้วยการทำงานร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดเตรียมเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของสถานที่ต่าง ๆ ให้พร้อม และเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อความสะดวกในการศึกษาของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว

2.4.8 ท่องเที่ยววิถีคลอง วิถีไทย

ในช่วงปีที่ผ่านมา นายทวีพงษ์ วิชัยดิษฐ ผู้อำนวยการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (มติชนออนไลน์, 2562) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่คลองเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ช่วงปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา อพท. ได้วางเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับคลองดำเนินภายใต้แนวคิด “วิถีคลอง วิถีไทย ตามรอยเสด็จคลองดำเนิน” โดยเส้นทางที่ อพท. ร่วมกับชุมชนกำหนดเป็นเส้นทางเดินเรือด้วยเรือพายและเรือยนต์ในระยะทาง 10 กิโลเมตร ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ 4 จุด จุดแรกคือ วัดโชติทายการาม วัดราษฎร์เก่าแก่ที่ได้รับเสด็จพระเจ้าแผ่นดินมาแล้วถึง 2 รัชกาล ถัดไปคือ บ้านมหาดเล็กเจ๊กฮวด ที่เจ้าของบ้านเคยรับเสด็จและถวายพระกระยาหารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรอย่างไม่เป็นทางการจนได้กลายเป็น “มหาดเล็กเพื่อนต้น” ต่อไปคือ สวนเกษตรผสมผสานแม่ทองหยิบ สวนเกษตรผสมที่แม่ทองหยิบใช้เลี้ยงดูลูกชายหญิงทั้ง 7 คน พร้อมเปิดให้เรียนรู้วิถีชาวสวน และสัมผัสกับคุณค่าของดินดี น้ำดี อาหารดี และที่สุดท้าย ตลาดน้ำตักลัก ตลาดน้ำดั้งเดิมแห่งแรกของราชบุรีที่มีก่อนการขุดคลองดำเนินสะดวกเส้นทางดังกล่าวมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่มีพระราชดำริให้ขุดคลองดำเนินสะดวกจนกลายเป็นเส้นทางการค้าที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจใน 3 จังหวัด คือ ราชบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร

นอกจากนั้น ยังมีเรื่องราวการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 และการเสด็จพระราชดำเนินของรัชกาลที่ 9 เพื่อตรวจเยี่ยมราษฎรและบำเพ็ญราชกุศลที่วัดโชติทายการามในปี 2510 ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่พร้อมบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น

สำหรับรูปแบบในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองดำเนินสะดวกนั้น อพท. ได้ทำงานบนพื้นฐานของการพัฒนาภายใต้กรอบเกณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) ที่อยู่

ภายใต้เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (GSTC) เพื่อพัฒนาชุมชนให้ผ่านเกณฑ์อย่างน้อย 50% ซึ่งระยะเวลาในการพัฒนาพื้นที่ให้แล้วเสร็จทั้งหมดกินเวลาทั้งสิ้นประมาณ 3 ปี เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเพิ่มรายได้ให้ชุมชน 20% จากของเดิม

จะไดเห็นว่ำนเิควศรพญาลุ่มน้ำ โดยเฉพาะคลอง ซึ่งเป็นหน่วยทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานที่มีความสำคัญหน่วยหนึ่งของสังคมไทย สามารถสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถสร้างรายได้ในระดับครัวเรือน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดีและได้มาตรฐานเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหน่วยทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานที่สำคัญ คือ คลอง

การท่องเที่ยววิถีชุมชน จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คน และสร้างความตระหนักในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเอาไว้ นอกจากนี้ ปัจจุบันยังมีหน่วยงานภาครัฐ คือ อพท. ให้การสนับสนุนการสร้างแหล่งท่องเที่ยว “วิถีไทย วิถีคลอง” จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะสร้างฐานข้อมูล คลอง ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว “วิถีไทย วิถีคลอง” เพิ่มเติมการสร้างโอกาสดังกล่าวจะนำมาซึ่งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ในระดับครัวเรือนของคนไทยต่อไปในอนาคต

2.5 กลุ่มลุ่มน้ำในประเทศไทย

คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ ในคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กรมทรัพยากรน้ำ (สิงหาคม 2538) ได้จัดทำรายงานมาตรฐานลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา ได้กำหนดเกณฑ์และแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำของประเทศไทย และสำนักวิจัย พัฒนา และอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2552) ได้จัดทำแผนที่มาตรฐานการแบ่งลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาของประเทศไทยประกอบไปด้วยลุ่มน้ำสายสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 25 ลุ่มน้ำ โดยไม่ได้แบ่งลุ่มน้ำตามภูมิภาคของแต่ละจังหวัด มีรายละเอียดดังนี้ คือ

ประเทศไทยประกอบไปด้วยลุ่มน้ำสายสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 25 ลุ่มน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 1) ลุ่มน้ำสาละวิน มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด 29,500 ตร.กม. เฉพาะที่อยู่ในประเทศไทย 17,920 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ใน 3 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน ตาก และเชียงใหม่
- 2) ลุ่มน้ำโขง มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 57,422 ตร.กม. แยกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 46,670 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ สกลนคร นครพนม เลย มุกดาหาร อุดรธานี และหนองคาย พื้นที่ครอบคลุมทางภาคเหนือ 7,752 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงรายและพะเยา
- 3) ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำกกมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 10,785 ตร.กม. มีพื้นที่ลุ่มน้ำอยู่ในประเทศไทย 7,895 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ใน จ.เชียงราย และเชียงใหม่ แม่น้ำกกแบ่งออกเป็น 4 ลุ่มน้ำย่อย

4) กลุ่มน้ำชี มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 49,477 ตร.กม.หรือประมาณ 30.92 ล้านไร่คิดเป็น 9.7 % ของพื้นที่ทั้งประเทศครอบคลุมพื้นที่ 12 จังหวัด ในบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลางและตอนบน จังหวัดที่มีพื้นที่ทั้งจังหวัดอยู่ในลุ่มน้ำมี 2 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิและกาฬสินธุ์ ส่วนจังหวัดที่มีพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอยู่ในลุ่มน้ำมี 10 จังหวัด ได้แก่ เลย โยธธร ขอนแก่น นครราชสีมา มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อุดรธานี และหนองบัวลำภู

5) กลุ่มน้ำมูล กลุ่มน้ำมูลมีพื้นที่ลุ่มน้ำ 69,700 ตร.กม. หรือ 43-56 ล้านไร่ (หรือ 13.6% ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งประเทศ) ครอบคลุมพื้นที่ 10 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และบางส่วนของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง จังหวัดที่มีพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในลุ่มน้ำ มี 2 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ จังหวัดที่มีพื้นที่บางส่วนของลุ่มน้ำมี 3 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี นครราชสีมา มหาสารคาม โยธธร ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และอำนาจเจริญ

6) กลุ่มน้ำปิง กลุ่มน้ำปิงมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณน้ำ 33,898 ตร.กม ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 5 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ตาก กำแพงเพชร และ นครสวรรค์

7) กลุ่มน้ำวัง อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่รับน้ำฝน 10,791 ตร.กม. มีปริมาณน้ำไหลผ่านเฉลี่ยปีละ 1,103.6 ล้าน ลบ.ม. สภาพภูมิประเทศในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วัง ตอนบนเป็นเทือกเขาและมีที่ราบ ในหุบเขาส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วังในเขตตัวเมืองลำปาง

8) กลุ่มน้ำยม อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่รับน้ำฝน 23,616 ตร.กม. ลักษณะทั่วไปสภาพภูมิประเทศตอนบนเป็นเทือกเขา และมีที่ราบในหุบเขา พื้นที่ลุ่มน้ำยม ตอนล่าง เป็นที่ราบบริเวณจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลกและ พิจิตร

9) กลุ่มน้ำน่าน อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่รับน้ำฝน 34,330 ตร.กม. ปริมาณน้ำไหลผ่านเฉลี่ยปีละ 9,158.0 ล้าน ลบ.ม. ลักษณะทั่วไป สภาพภูมิประเทศในพื้นที่ ลุ่มน้ำแม่น้ำน่านตอนบน เป็นเทือกเขาและมีที่ราบในหุบเขาส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำแม่น้ำน่านตอนล่าง เป็นที่ราบพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพิจิตร

10) กลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 20,125 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ 11 จังหวัดใน ภาคกลาง ได้แก่ นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง อยุธยา สระบุรี ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ และ กรุงเทพฯ

11) กลุ่มน้ำสะแกกรัง มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 5,192 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จังหวัดอุทัยธานีบางส่วนของ จ.นครสวรรค์ และกำแพงเพชร

12) กลุ่มน้ำป่าสัก มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 16,292 ตร.กม แม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายหลักในกลุ่ม น้ำนี้ไหลจากเหนือสู่ใต้ มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณเทือกเขาเพชรบูรณ์ในเขตอ.ด่านซ้าย จ.เลยและ ไหล ผ่าน จ.เพชรบูรณ์ ลพบุรี สระบุรี และบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่ จ.พระนครศรีอยุธยา

13) กลุ่มน้ำท่าจีน มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 13,682 ตร.กม. กลุ่มน้ำท่าจีนมีแม่น้ำสำคัญเพียงสายเดียวคือ แม่น้ำท่าจีน (ตอนต้นน้ำเรียกว่าแม่น้ำสุพรรณบุรี) โดยมีพื้นที่ลุ่มน้ำเริ่มต้นที่จังหวัดนครสวรรค์ แยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ทางฝั่งขวาเหนือเขื่อนเจ้าพระยาที่ ต.มะขามเฒ่า อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ไหลผ่านเขต จ.สุพรรณบุรี นครปฐม และออกสู่อ่าวไทยบริเวณ จ.สมุทรสาคร

14) กลุ่มน้ำแม่กลอง มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 30,837 ตร.กม. หรือ 19.45 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม บางส่วนของ จ.สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร อุทัยธานี และ ตาก

15) กลุ่มน้ำปราจีนบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุมจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 9,651.38 ตารางกิโลเมตร ลักษณะลุ่มน้ำวางตัวอยู่ในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก

16) กลุ่มน้ำบางปะกง มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 8,679 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมจังหวัด ฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระบุรี มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปี 3,712 ล้าน ลบ.ม. สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ แม่น้ำนครนายก คลองท่าลาด คลองหลวง และแม่น้ำบางปะกงสายหลัก

17) กลุ่มน้ำโตนเลสาป เป็นลุ่มน้ำขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมประมาณ 4,093.47 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,558,421 ไร่พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดสระแก้วและจันทบุรี

18) กลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 13,830 ตร.กม. มีน้ำท่าเฉลี่ยรายปี 11,115 ล้าน ลบ.ม. สามารถแบ่งออกเป็น 12 ลุ่มน้ำย่อย ครอบคลุมจังหวัด ตราด ระยอง ส่วนใหญ่ของจังหวัดชลบุรี และบางส่วนของจังหวัดจันทบุรี

19) กลุ่มน้ำเพชรบุรี มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 5,600 ตร.กม. หรือ 3.9 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จ.เพชรบุรี ประกอบด้วย 3 ลุ่มน้ำย่อย

20) กลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 7,100 ตร.กม. หรือ 4044 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เกือบทั้งหมด ประกอบด้วย 5 ลุ่มน้ำย่อย

21) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีพื้นที่รับน้ำ 26,352 ตร.กม.หรือ 16.5 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัดได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แม่น้ำส่วนใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำจะเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย ประกอบด้วย 13 ลุ่มน้ำย่อย

22) กลุ่มน้ำตาปี มีพื้นที่รับน้ำ 12,225 ตร.กม. หรือ 7.6 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่า 2.3 ล้านไร่และพื้นที่เกษตรกรรม 4 ล้าน ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ ประกอบด้วย 9 ลุ่มน้ำย่อย

23) กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีพื้นที่รับน้ำ 8,495 ตร.กม. หรือ 5.31 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราช จากการพิจารณาสภาพอุทกวิทยา ประกอบด้วย 9 กลุ่มน้ำย่อย

24) กลุ่มน้ำปัตตานี มีขนาดพื้นที่รับน้ำ 3,858 ตร.กม. หรือ 2.4 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดยะลาและปัตตานีมีแม่น้ำปัตตานี

25) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก มีพื้นที่กลุ่มน้ำ 21,172 ตร.กม. หรือ 13.2 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรังและสตูล ประกอบด้วย 13 กลุ่มน้ำย่อย

สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน (ตุลาคม 2557) ได้จัดทำข้อมูลกลุ่มน้ำภายใต้ แผนพัฒนาการชลประทาน จำนวน 25 กลุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งกลุ่มน้ำภาคตะวันตกประกอบด้วย 4 กลุ่มน้ำ และกลุ่มน้ำภาคใต้ ประกอบด้วย 5 กลุ่มน้ำ รายละเอียดดังนี้

ภาคใต้ ประกอบด้วย 5 กลุ่มน้ำ ได้แก่

1) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก โดยแบ่งออกเป็น 13 กลุ่มน้ำย่อยสาขา

1.1) กลุ่มน้ำสาขาคลองท่าตะเภา มีคลองท่าตะเภาเป็นสายหลัก โดยมีลำน้ำสายสำคัญ 2 สาย คือ คลองท่าชะและคลองรับร่อ คลองสามแก้ว-พังกัดัก คลองท่านางสังข์ คลองกะมั่ว

1.2) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน แบ่ง 2 พื้นที่แยกจากกัน คือ

- พื้นที่กลุ่มน้ำในเขต อ.ปะทิว ส่วนหนึ่ง จ.ชุมพร เป็น คลองสายสั้น ๆ มีคลองที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ คลอง บางสน ซึ่งเกิดจากการไหลรวมตัวของคลองสาขาต่าง ๆ เช่น คลองส้มแป้น คลองตะเคียน คลองวังช้าง
- ลำน้ำสาขาในพื้นที่ อ.เมือง อ.สวี และ อ.ทุ่งตะโก จ. ชุมพร มีคลองสาขาต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ คลองชุมพร คลองวิสัย คลองสวี และคลองตะโก

1.3) กลุ่มน้ำสาขาคลองหลังสวน มีคลองหลังสวนเป็นลำน้ำสายหลักที่สำคัญ ประกอบด้วย ลำน้ำสาขาสองสายที่สำคัญคือ คลองยายหม่อนและคลองชง

1.4) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2 มีคลองสาขาหลายสาย โดยเป็นคลองสายสั้น ๆ ส่วนมากมีต้นน้ำบริเวณแนวสันปันน้ำกับกลุ่มน้ำตาปีและกลุ่มน้ำคลองหลังสวน โดยมีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองละแม คลองท่าชนะ คลองพุมเรียง คลองไชยา คลองเหียง และ คลองท่าฉาง

1.5) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3 ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำสั้น ๆ โดยมีคลองสาขาที่สำคัญ เช่น คลองคราม คลองกระแตะ คลองท่าทอง คลองขนอม คลองท่าเรือรี คลองท่าทน คลองท่าควาย และคลองหิน

1.6) กลุ่มน้ำสาขาคลองกลาย มีคลองกลายเป็นลำน้ำหลักที่สำคัญ โดยมีลำน้ำสาขาหลายสายเป็นสายสั้น ๆ เช่น ห้วยนบพิดำ ห้วยจิก คลองกรุงชิง ห้วยปากเงา

1.7) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 4 แบ่งเป็น 2 พื้นที่ใหญ่ คือ

- กลุ่มน้ำปากพนัง มีแม่น้ำปากพนังเป็นแม่น้ำสายหลัก มีลำน้ำสาขาที่สำคัญ เช่น คลองลาไม ห้วยถ้ำพระ คลองโคกยาง คลองฆ้อง คลองเชียรใหญ่ คลองบางไทร คลองหัวไทร คลองท่าพญา คลองบางโต คลองชะอวด คลองไม้เลียบ
- กลุ่มน้ำขนาดเล็กอื่น ๆ เป็นกลุ่มคลองขนาดเล็กสายสั้น ๆ ที่มีต้นกำเนิดมาจากเขาหลวง โดยมีคลองสาขาที่สำคัญ เช่น คลองชุมขลิง คลองท่าแพ คลองท่าดี คลองหยวด คลองเสาธง คลองท่าเปรง คลองอ้ายเขียว คลองท่าซึก

1.8) กลุ่มน้ำสาขาคลองนาทวี มีคลองนาทวีเป็นลำน้ำสายหลัก มีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองนาทับ คลองจะนะ คลองคู คลองทุ่งนาโน คลองทราย คลองใหญ่ คลองทับช้าง คลองเครียาว

1.9) กลุ่มน้ำสาขาคลองเทพา มีคลองเทพาเป็นลำน้ำสายหลัก มีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองลำทับ คลองสะนี คลองน้ำขุน คลองน้ำใส คลองลำพีระ คลองจะแหน คลองทุ่งไผ่

1.10) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง เป็นพื้นที่อยู่ระหว่างกลางระหว่างกลุ่มน้ำคลองเทพาและกลุ่มน้ำปัตตานีแทรกระหว่างกลาง โดยมีกลุ่มน้ำคลองท่าเรือเป็นลำน้ำสายหลัก โดยรวมคลองขนาดเล็กหลายสายรวมกัน คือ คลองท่าसान คลองตูหยง คลองสายโฮ คลองชะเมา คลองพาน คลองทุ่งเหนือ คลองทรายขาว คลองตาแปด คลองท่าสวย พื้นที่ที่อยู่ระหว่างกลุ่มน้ำปัตตานีและกลุ่มน้ำแม่น้ำสายบุรี โดยมีลำน้ำสายหลัก 2 สาย คือ คลองยะหริ่งและคลองบางมะรวด ซึ่งมีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองยามู คลองสาบัน คลองบานอ คลองกลางสาด

1.11) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำสายบุรี มีแม่น้ำสายบุรีเป็นลำน้ำสายหลัก โดยมีคลองสาขาที่สำคัญคือ คลองปิโฆ คลองสายบุรี คลองไม้แก่น คลองกอตอ คลองปะดอชา

1.12) กลุ่มน้ำแม่น้ำบางนรา มีแม่น้ำบางนราเป็นลำน้ำสายหลัก ซึ่งมีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองสุโหงปาดี คลองตันหยงมัส แม่น้ำตากใบ และคลองน้ำแบ่ง

1.13) กลุ่มน้ำแม่น้ำโกลก มีแม่น้ำโกลกเป็นลำน้ำสายหลัก ซึ่งจะมีคลองสายสำคัญ เช่น คลองแวง คลองมาแย คลองโตะแดง เป็นต้น และมีคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำโกลกกับแม่น้ำบางนรา เช่น คลองชลประทาน คลองบุญ เป็นต้น

2) กลุ่มน้ำตาปี แบ่งพื้นที่กลุ่มน้ำตาปี ออกเป็น 8 กลุ่มน้ำสาขา คือ

2.1) คลองจันดี คลองจันดี คลองโ๊ะห้วยท่าแพ คลองมิน คลองชุตด้วน

2.2) แม่น้ำตาปีตอนบน คลองกะทูน

2.3) คลองสินพูน คลองสินปุน คลองบางกำปรัด คลองเสม็ดจวน

2.4) คลองอิปัน คลองอิปัน คลองโตรม

2.5) แม่น้ำตาปีตอนล่าง แม่น้ำตาปี แม่น้ำพุนพิน คลองท่าทอง คลองตาล คลองศูนย์ คลองฉวาง คลองหย้า คลองลำพูน แม่น้ำพุมดวง

2.6) คลองศก คลองศก คลองพนม

2.7) คลองพระแสง คลองควน คลองหี คลองสก

2.8) คลองพุมดวงตอนล่าง แม่น้ำพุมดวง คลองยัน

3) กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีกลุ่มน้ำสาขาย่อย 3 สาย คือ

3.1) กลุ่มน้ำสาขาทะเลสาบสงขลา คลองสะเดา คลองอุ้ตะเภา คลองนางาม คลองรำใหญ่ คลองจำไทร คลองตันยูง คลองต่ำ คลองบางกล้า คลองรัตภูมิ คลองสทิงหม้อ คลองสำโรง คลองพะวง คลองหลา คลองวาด

3.2) กลุ่มน้ำสาขาทะเลน้อย คลองหลวง คลองเกิด คลองป่าบอน คลองท่ามะเตือ คลองใหญ่ คลองหลายพัน คลองท่าแค ห้วยนางว คลองระโนด คลองแดน คลองท่าแนะ

3.3) กลุ่มน้ำสาขาทะเลหลวง คลองเค็ง คลองป่าพะยอม คลองห้วยกรวด คลองพรุพ้อ คลองนาท่อม คลองท่าเขียด

4) กลุ่มน้ำปัตตานี แบ่งเป็น 2 กลุ่มน้ำสาขาย่อย คือ

4.1) กลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนบน มีแม่น้ำปัตตานีเป็นลำน้ำสายหลัก มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาเขาชายแดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียและแนวเทือกเขาสันปันน้ำกับกลุ่มน้ำแม่น้ำสายบุรี ซึ่งมีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองฮาลา คลองอัยยะปารัง คลองบ้านแห

4.2) กลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนล่าง มีแม่น้ำปัตตานีเป็นสายน้ำหลัก ไหลจากท้ายเขื่อนบางลางผ่าน มีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองเล็ก คลองปะแต คลองลิจิง

5) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก

5.1) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำกระบือ คลองจัน คลองลำเลียง

5.2) กลุ่มน้ำสาขาคลองละอุ่น คลองละอุ่น

5.3) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันตกตอนบน คลองกะเปอร์ คลองนาคา คลองคุระ คลองหวาง คลองบางรี้น คลองบางบอน คลองนางย่อน

5.4) กลุ่มน้ำสาขาคลองตะกั่วป่า คลองตะกั่วป่า คลองกะปง คลองบางม่วง

5.5) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่ 2 คลองพังงา คลองทุ่งมะพร้าว คลองบางทอง คลองมะรุ่ย คลองลาว คลองอ่าวลึก

5.6) กลุ่มน้ำสาขาเกาะภูเก็ต คลองเก็ตโฮ่ คลองช้างพันหลัง คลองฉลอง

5.7) กลุ่มน้ำสาขาคลองท่อม คลองท่อม คลองเพขลา คลองกระบี่น้อย

5.8) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่ 3 แม่น้ำตรัง คลองยาง คลองกะลาเสใหญ่

5.9) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำตรัง แม่น้ำตรัง คลองชี คลองกะปาง คลองลำภูรา คลองห้วยยอด คลองน้ำพราย คลองห้วยยอดใต้ คลองยางยวน คลองชีเสียด คลองมวน คลองชีแรด คลองหินแท่น คลองเต็ง คลองปลายหมัน

5.10) กลุ่มน้ำสาขาคลองปะเหลียน คลองปะเหลียน คลองตาเสา

5.11) กลุ่มน้ำสาขาคลองละงู คลองละงู คลองลำจุหนุง คลองลำตอระ

5.12) กลุ่มน้ำสาขาคลองบ้าย คลองช้าง คลองโตน คลองทะเลบัน คลองจิ้งหรีด คลองเจียง คลองตำปุย คลองช้างตาย คลองตุโยะ

5.13) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันตกตอนล่าง คลองหวายตน คลองลิพัง คลองการะเกตุ คลองปยู คลองละงู คลองหมิง คลองท่าแพ คลองมำบัง คลองท่าจีน คลองทุ่งรี้น คลองรังกา คลองโต๊ะบูก คลองมาจิง

ภาคตะวันตก ประกอบด้วย 4 กลุ่มน้ำ ได้แก่

1) กลุ่มน้ำแม่กลอง บางพื้นที่ออกเป็น 11 กลุ่มน้ำสาขา คือ

1.1) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำแควใหญ่ตอนบน มีลำน้ำสำคัญคือ แม่น้ำแควใหญ่ เป็นสายหลัก และมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ เช่น ห้วยกล้อท้อ ห้วยแม่ตะล่อ ห้วยกาเกด้า ห้วยยะโม ห้วยแม่กะแซ ห้วยใหญ่

1.2) กลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ละมุง มีลำน้ำห้วยแม่ละมุงเป็นหลัก

1.3) กลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่จัน มีลำน้ำแม่น้ำแม่จันเป็นหลัก

1.4) กลุ่มน้ำสาขาห้วยขาแข้ง มีลำน้ำห้วยขาแข้งเป็นหลัก

1.5) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำแควใหญ่ตอนล่าง มีลำน้ำแม่น้ำแควใหญ่เป็นหลัก

1.6) กลุ่มน้ำสาขาห้วยตะเพิน มีลำน้ำลำตะเพินเป็นหลัก

1.7) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำแควน้อยตอนบน มีลำน้ำแม่น้ำแควน้อยเป็นหลัก และมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ เช่น ห้วยดินโส ห้วยกุยมั่ง ห้วยทองผาภูมิ ห้วยบิสี แม่ น้ำบิสีใหญ่ ห้วยบิสีใหญ่ แม่น้ำรันตี

1.8) กลุ่มน้ำสาขาห้วยปิลอก มีลำน้ำห้วยปิลอกเป็นหลัก และมีลำน้ำสาขา เช่น ห้วยเขย่ง

1.9) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำแควน้อยตอนล่าง มีลำน้ำแม่น้ำแควน้อยเป็นหลัก และมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ เช่น ห้วยแม่น้ำน้อย ห้วยลำทราย ห้วยแม่กระบาล ห้วยบ้องตี้ ห้วยพลู ห้วยเต่าดำ ห้วยแม่น้ำเกาะ

1.10) กลุ่มน้ำสาขาลำภาชี มีลำน้ำแม่น้ำภาชีเป็นหลัก

1.11) กลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่น้ำแม่กลอง มีลำน้ำแม่น้ำแม่กลองเป็นหลัก และมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ เช่น ห้วยอ่างทอง คลองดำเนินสะดวก คลองลำพญา คลองจรเข้สามพัน คลองประปามหาสวัสดิ์ คลองท่าสาร-บางปลา

2) กลุ่มน้ำเพชรบุรี แบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย 3 กลุ่มน้ำสาขา คือ

2.1) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำเพชรบุรีตอนบน มีแม่น้ำเพชรบุรีสายหลักเหนือเขื่อนเพชร พื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างใต้เขื่อนแก่งกระจานถึงเขื่อนเพชรเป็นเขตที่ลาดเชิงเขาที่มีแม่น้ำสาขาสายสั้นและลำธารหลายสาย โดยมีแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำบางกลอย ลำน้ำสำคัญ ได้แก่ ห้วยสงไสยและห้วยผาก และมีคลองสาขา คือ ห้วยสามเขา ห้วยบางยามู ห้วยแม่ประโคน ห้วยตาเกลพาดู ห้วยสัตว์ใหญ่ คลองหินลาด คลองไผ่ คลองบางยายโป่ง คลองตะเอนโพ คลองบางอีแอะ คลองปากทวาร ห้วยสัตว์เล็ก

2.2) กลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ประจัน ลำน้ำสายหลัก ได้แก่ แม่น้ำห้วยแม่ประจันต์ และมีคลองสาขา คือ คลองปลาตุก คลองอ่างหิน คลองโป่ง

2.3) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำเพชรบุรีตอนล่าง พื้นที่ท้ายเขื่อนเพชร โดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นลำน้ำสายหลัก และมีคลองสาขา เช่น คลองขุดยี่สาร คลองประดู่

3) กลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ แบ่งลุ่มน้ำย่อย 5 สาขา คือ

3.1) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปราณบุรี มีแม่น้ำปราณบุรีเป็นลำน้ำหลัก โดยมีคลองสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ห้วยตะลุ่ย ห้วยสัตว์ใหญ่

3.2) กลุ่มน้ำสาขาคลองเขาแดง คลองเขาแดง-ทุ่งสามร้อยยอด คลองบางปู

3.3) กลุ่มน้ำสาขาคลองกุย คลองกุย แม่น้ำกุยบุรี ห้วยปอนอก

3.4) กลุ่มน้ำสาขาคลองบางสะพานใหญ่ มีลำน้ำสายสำคัญ คือ คลองบางสะพานใหญ่ คลองบางสะพาน คลองขนาน คลองลอย

3.5) กลุ่มน้ำสาขาชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ มีลำน้ำที่สำคัญ คือ คลองทับสะแก โดยมีคลองสาขาต่าง ๆ ได้แก่ คลองจะกระ คลองบึง คลองบางสะพานน้อย คลองบางด้วน ห้วยแกร คลองลำชู ห้วยยาง คลองน้ำเค็ม คลองปะทิว คลองหนองหญ้าปล้อง คลองวาท ห้วยทราย

หลักการแบ่งลุ่มน้ำและคลอง

ศ.ดร. เกษม จันทรแก้ว ได้ให้ความหมายของกลุ่มน้ำไว้ในปี 2539 ว่าหมายถึง “หน่วยของพื้นที่หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำโดยเฉพาะ มีขนาดตามความต้องการของแต่ละบุคคลและประเภทการศึกษา” ในขณะที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่าลุ่มน้ำ คือ บริเวณพื้นที่ซึ่งครอบคลุมลำน้ำธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งที่รวมน้ำให้ไหลลงสู่ลำน้ำหนึ่งพื้นที่ลุ่มน้ำแต่ละแห่งจะมีขนาดไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์และวัตถุประสงค์ในการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อบริหารจัดการ พื้นที่ลุ่มน้ำจะกำหนดบริเวณใดก็ได้โดยผู้จัดการลุ่มน้ำกำหนดขอบเขตที่ผู้จัดการสามารถทราบข้อมูลของน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำที่กำหนด (น้ำฝนที่ตกลงมาและ/หรือน้ำที่สูบเข้ามาจากลุ่มน้ำใกล้เคียง และน้ำที่ไหลออกนอกลุ่มน้ำ)

รูปภาพที่ 2 -1 แสดงลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำ

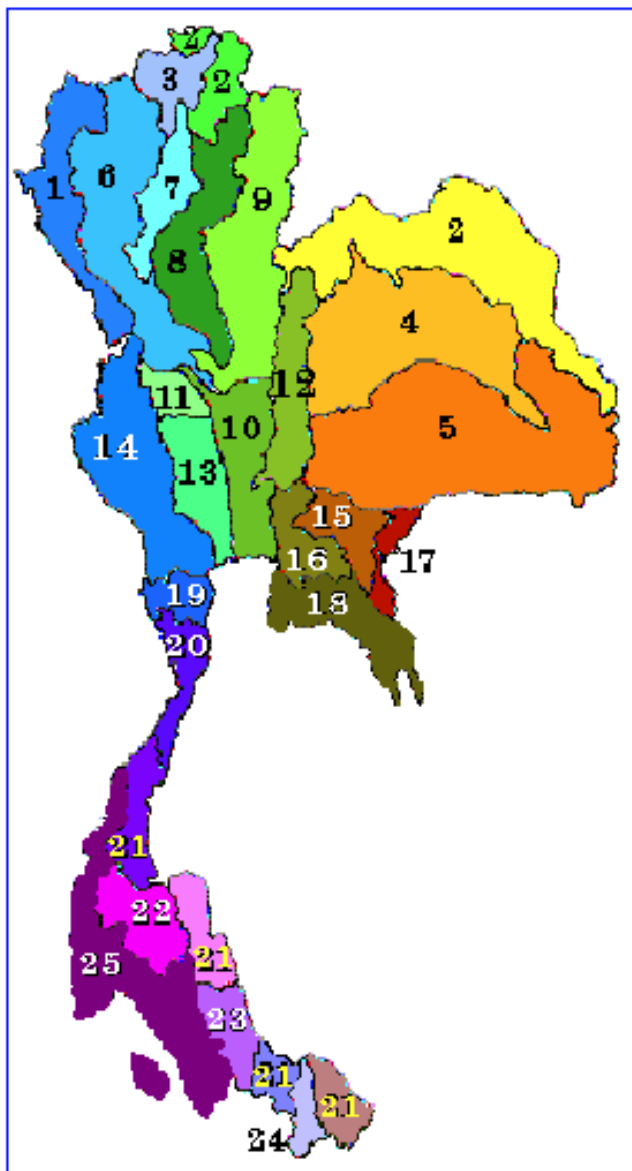
ที่มา : เหมือนปอง จันโทภาส (2558)

จะเห็นว่าคำว่า “ลุ่มน้ำ” มีความหมายกว้างขวางกว่าคำว่า “แม่น้ำ” ซึ่งกินความแค่ลำน้ำหรือร่องน้ำที่เป็นลำน้ำประธานสายหลักหรือลำน้ำสาขา แต่ลุ่มน้ำครอบคลุมแผ่นดินทั้งหมดที่รองรับและให้น้ำแก่ลุ่มน้ำนั้น ๆ อย่างไรก็ตามการแบ่งลุ่มน้ำอาจใหญ่เล็กตามวัตถุประสงค์การจัดการ เช่น ในกรณีลุ่มน้ำท่าจีน ได้พิจารณาเอาสิ่งก่อสร้างเป็นตัวกำหนดพรมแดนด้วย เช่น ประตูเขื่อนกั้นน้ำระหว่างเจ้าพระยากับท่าจีน เพราะน้ำต้นทุน ท่าจีนมาจากน้ำฝนของพื้นที่ภายในลุ่มน้ำเองเพียงร้อยละ 30 และมาจากน้ำที่ผันมาจากลุ่มน้ำแม่กลองและเจ้าพระยาถึงร้อยละ 70 นอกจากนี้ ข้อคำนึงถึงการแบ่งเขตลุ่มน้ำยังสามารถครอบคลุมการกำหนดการบริหารจัดการลุ่มน้ำโดยใช้ปัจจัยทาง

สังคมได้ด้วย เช่น ข้อคิดที่ว่าลุ่มน้ำขนาดใหญ่เล็กเท่าใดที่พอเหมาะในการเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียเป็นไปได้ด้วยดี

คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ได้กล่าวถึง ลุ่มน้ำ (Watershed, Basin, Catchment) คือ พื้นที่รับน้ำตามธรรมชาติ จากฝนที่ตกลงในพื้นที่นั้นแล้วไหลลงสู่ที่ต่ำ ไปรวมตัวกันเป็นลำน้ำสายเล็ก และไหลรวมตัวกันลงสู่ลำน้ำสายใหญ่ขึ้นไป จนในที่สุดไหลออกจาก พื้นที่ลุ่มน้ำที่จุดหนึ่งของลำน้ำ โดยขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำกำหนดได้ด้วยแนวเส้นสันปันน้ำที่เริ่มตรงจุดไหลออกของลุ่มน้ำแล้วแผ่ครอบคลุมทั้งสองด้านของลำน้ำไปจนถึงต้นน้ำลำธาร ขนาดของพื้นที่ลุ่มน้ำจะใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเลื่อนจุดไหลออกไปทางท้ายน้ำ จนในที่สุดพื้นที่ลุ่มน้ำจะใหญ่ที่สุดที่จุดไหลออกสู่ทะเล ซึ่งสามารถแบ่งลุ่มน้ำออกเป็น 3 ขนาด คือ

- 1) ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ เป็นหน่วยพื้นฐานของทรัพยากรน้ำ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการวางแผนระดับประเทศ ส่วนใหญ่เป็นลุ่มน้ำลำดับที่ 7 ขึ้นไป หรือบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำชายฝั่ง โดยพื้นที่ประเทศไทยสามารถแบ่งเป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่ได้ 25 ลุ่มน้ำ

แผนที่ 25 ลุ่มน้ำใหญ่

1. แม่น้ำละโว้
2. แม่น้ำโขง
3. แม่น้ำกก
4. แม่น้ำชี
5. แม่น้ำมูล
6. แม่น้ำปิง
7. แม่น้ำวัง
8. แม่น้ำยม
9. แม่น้ำน่าน
10. แม่น้ำเจ้าพระยา
11. แม่น้ำสะแกกรัง
12. แม่น้ำป่าสัก
13. แม่น้ำท่าจีน
14. แม่น้ำแม่กลอง
15. แม่น้ำปราชินบุรี
16. แม่น้ำบางปะกง
17. โตนทะเลสาป
18. ชายฝั่งทะเลตะวันออก
19. แม่น้ำเพชรบุรี
20. ชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์
21. ภาคใต้ฝั่งตะวันออก
22. แม่น้ำตาปี
23. ทะเลสาบสงขลา
24. แม่น้ำปัตตานี
25. ภาคใต้ฝั่งตะวันตก

รูปภาพที่ 2 - 2 แผนที่ลุ่มน้ำในประเทศไทย

ที่มา : โครงการชลประทานบุรีรัมย์ (2547)

2) ลุ่มน้ำขนาดกลาง มีพื้นที่ประมาณ 1,000 - 5,000 ตารางกิโลเมตร เหมาะสำหรับการวางแผนระดับจังหวัด โดยทั่วไปมีลำน้ำหลักเป็นลำน้ำลำดับที่ 5 และ 6 เกิดจากลุ่มน้ำขนาดเล็กหลายลุ่มน้ำมารวมกัน ดังนั้น การพัฒนาลุ่มน้ำของจังหวัดจึงเป็นการพัฒนาลุ่มน้ำขนาดกลาง

3) ลุ่มน้ำขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 200 - 400 ตารางกิโลเมตร หรือมีหมู่บ้านประมาณ 40 - 50 หมู่บ้าน จะมีลำน้ำสายหลักเป็นลำน้ำลำดับที่ 4 ลุ่มน้ำขนาดเล็กเหมาะกับการวางแผนพัฒนาแหล่งน้ำระดับอำเภอ

2.6 ฐานข้อมูล

การสร้างและพัฒนาฐานข้อมูล ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษากระบวนการในการสร้างฐานข้อมูลมาจากการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

งานวิจัย เรื่อง การจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (ชลาวัล วรรณทอง, สุพรรณณี ชะโลธร และจุมล วิเชียรศิลป์, 2558) งานวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงสร้างเว็บแอปพลิเคชันในการนำเสนอฐานข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และเสนอแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์สำหรับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลร้านอาหาร โรงแรมและสถานบริการน้ำมัน แล้วสร้างเว็บแอปพลิเคชันจากความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมและเสนอแนวทางการท่องเที่ยวหรือจัดทำเป็นแพ็คเกจทัวร์ ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 22 แห่ง ข้อมูลร้านอาหารจำนวน 207 แห่ง โรงแรมจำนวน 95 แห่ง และสถานบริการน้ำมันจำนวน 252 แห่ง สำหรับโปรแกรมเว็บแอปพลิเคชันสามารถตอบสนองต่อผู้ใช้งานได้ทันที ซึ่งผู้ใช้งานสามารถเพิ่มข้อมูลแก้ไขข้อมูล ลบข้อมูล ได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการท่องเที่ยวหรือแพ็คเกจทัวร์ออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ แพ็คเกจทัวร์ประเพณีแข่งเรืออำเภอสตึก ถึงอนุสาวรีย์พระพุทธรูปพญายอ ฟ้างูโลก แพ็คเกจทัวร์งานแข่งว่าวอำเภอยางชุมน้อย ถึงอนุสาวรีย์พระพุทธรูปพญายอ ฟ้างูโลก และแพ็คเกจทัวร์อุทยานประวัติศาสตร์เขพนมถึงเขื่อนลำนางรอง ผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นราวดี บัวขวัญ (2556) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปำ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบของการจัดการตลาดน้ำคลองแหเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงเสนอแนะรูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่คลองแห ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยและองค์ประกอบของการจัดการตลาดน้ำคลองแหเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) บริการท่องเที่ยว 4) การส่งเสริมการตลาด ซึ่งมีค่าความชัดเจนขององค์ประกอบสูงสุด คือ 11.538 5) การมีส่วนร่วม 6) กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม และ 7) องค์กรในการดำเนินงาน นอกจากนี้ในส่วน of รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของคลองแหนั้น ควรมีองค์การจัดการในลักษณะ “ประชาคมตลาดน้ำคลองแห” ซึ่งประกอบด้วย

ทุกภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน เพื่อนำไปสู่การจัดการตลาดน้ำคลองแหที่มุ่งเน้นการสร้างเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่าย โดยใช้ตลาดน้ำเป็นกลยุทธ์ในการจัดการเพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง

นราวดี บัวขวัญ, ปรัชญากรณ์ ไชยคช และดนุวัศ สุวรรณวงศ์ (2559) ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์คือ ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวและกำหนดมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับชุมชนใน 4 รัฐ ประเทศมาเลเซีย เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับชุมชนใน 4 รัฐ ของประเทศมาเลเซีย และเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างเมืองชายแดนไทยและมาเลเซีย ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่า ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 ชุมชน ภายใต้องค์ประกอบ 4 ด้าน อยู่ในระดับขีดความสามารถในการรองรับได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว และเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความยั่งยืน จึงเสนอให้มีแนวทางในการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับขีดความสามารถรองรับด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนควรมีการวางกฎระเบียบเพื่อกำกับดูแลอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนขององค์ประกอบการท่องเที่ยว และมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับชุมชนใน 4 รัฐของมาเลเซีย ชุมชนมีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันโดยรวม และแตกต่างกันในส่วนการให้ลำดับความสำคัญกับตัวชี้วัดมาตรฐานในบางประเด็น เช่น กลุ่มองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวกฎระเบียบการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นต้น สำหรับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างสองพื้นที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านคนกลางหรือหน่วยงานกลาง ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่าง 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 รัฐของมาเลเซีย ควรจะมีการพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนามาตรฐาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม

นราวดี บัวขวัญ, ปรัชญากรณ์ ไชยคช และดนุวัศ สุวรรณวงศ์ (2559) ได้ศึกษาวิจัยโครงการเปรียบเทียบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย มี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 ประเทศ เปรียบเทียบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันระหว่างชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 รัฐ ประเทศมาเลเซีย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสำรวจ การสังเกต การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสอบถามมาตรฐานด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) แนวคิด เป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต 4) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน 5) การบริการท่องเที่ยว 6) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 7) การประชาสัมพันธ์และการตลาด ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเทศไม่แตกต่างกัน ชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัตถุประสงค์การจัดการท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย ชุมชนมาเลเซียมีโครงสร้างการบริหารองค์กรรูปแบบเดียวกัน ทั้ง 2 ฝ่ายใช้วิถีชีวิตของผู้นับในชุมชนและฐานทรัพยากรธรรมชาติมาให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ผลการเปรียบเทียบมาตรฐานพบว่า ชุมชนฝ่ายไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ต่างกันอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นแกนนำในการบริหารจัดการท่องเที่ยว มีโปรแกรมท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเลือกหลากหลาย ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนชุมชนใน 4 รัฐมีการจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นระบบโดยได้รับอนุมัติจากรัฐก่อนดำเนินการ ใช้หลักศาสนาที่กำหนดกฎกติกา ให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามทำงานเป็นทีม มีการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายอย่างชัดเจน มีมาตรฐานด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย แก่นักท่องเที่ยว ทั้ง 2 ฝ่าย มีมาตรฐานด้านที่พักเหมือนกันและใช้ สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว แต่มีปัญหาด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเหมือนกัน ทั้ง 2 ประเทศเห็นชอบร่วมกันทั้ง 7 มาตรฐาน 33 เกณฑ์ชี้วัด แต่ให้ความสำคัญต่างกัน 16 เกณฑ์ชี้วัดชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ควรนำมาตรฐานที่เป็นจุดเด่น 10 ข้อ ของชุมชนมาเลเซียมาพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัย การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) และเทคนิคกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Technical) ดังนี้

3.1 การศึกษาข้อมูลและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) การท่องเที่ยววิถีคลองของ อพท.
- 5) กลุ่มลุ่มน้ำในประเทศไทย
- 6) ฐานข้อมูล

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้

- 1) ภาคประชาชน

ภาคประชาชน หมายถึง ผู้นำชุมชน ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ไม่น้อยกว่า 30 คน โดยการประชุมกลุ่มย่อย

- 2) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล หมายถึง ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ไม่น้อยกว่า 20 คน โดยการประชุมกลุ่มย่อย

- 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้บริหารของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก จำนวน 10 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2.2 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลอง

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อใช้เป็นกลุ่มต้นแบบของภาคตะวันตกมีกลุ่มน้ำจำนวน 4 กลุ่มน้ำ มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 71 แหล่ง และภาคใต้ จำนวน 5 กลุ่มน้ำ มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 35 แหล่ง วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองโดยพิจารณาจากการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมและสนใจในการเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นกลุ่มชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย มติที่ประชุมจึงได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองในพื้นที่ภาคตะวันตก จำนวน 1 กลุ่มน้ำ ประกอบด้วย 1) กลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบด้วยคลองมหาสวัสดิ์ ชุมชนบ้านแหลม กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองในพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 2 กลุ่มน้ำ ประกอบด้วย 1) กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ชุมชนวิถีพุทธ คลองแดน จ.สงขลา 2) กลุ่มน้ำตาปี ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสำรวจกลุ่มน้ำทางภาคกลางและภาคตะวันออก จำนวน 9 กลุ่มน้ำ และวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มน้ำภาคกลางและภาคตะวันออก และจัดทำสารสนเทศ 9 กลุ่มน้ำ โดยการสำรวจสภาพความเป็นจริงของกลุ่มน้ำในปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยรวมทั้งข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากหลากหลายแหล่ง เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

เป็นการสำรวจความคิดเห็นจากภาคประชาชน และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อตรวจสอบและยืนยันการจำแนกแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองที่อยู่แต่ละกลุ่มน้ำ พร้อมทั้งการจำแนกแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองออกเป็น 3 ระดับตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1 การประชุมกลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้ใช้การประชุมกลุ่ม ได้แก่ ภาคประชาชน และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อตรวจสอบและยืนยันการจำแนกแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองที่อยู่แต่ละกลุ่มน้ำ พร้อมทั้งการจำแนกแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองออกเป็น 3 ระดับตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ SWOT

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้บริหาร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และมีการสังเกต เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 1) เป็นรายบุคคล (Individual Interview) และ 2) การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview)

ส่วนที่ 2 การสังเกต (Observation) ประกอบด้วย 1) การสังเกตแบบเป็นทางการกับไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Observation) 2) การสังเกตแบบมีโครงสร้างกับแบบไม่มีโครงสร้าง (Structured and Unstructured Observation) และ 3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant and No participant Observation)

ขั้นตอนที่ 4 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์

การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่นำร่องที่มีศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่

3.4 วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรอบแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แหล่งข้อมูล เช่น วารสาร เอกสาร ตำรา งานวิจัย สื่อสารสนเทศ เมื่อได้ดำเนินการรวมข้อมูลต่าง ๆ
- 2) การศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ลงพื้นที่ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนทนาร่วมกับชุมชน สร้างความเข้าใจและการยอมรับ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น
- 3) ประชุมภาคประชาชน กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT
- 4) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่นำร่องที่มีศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 5) ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นข้อมูลสารสนเทศ
- 6) จัดทำข้อมูลในรูปแบบของเอกสารรายงาน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย และสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลอง องค์ประกอบการท่องเที่ยว และมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยว การจัดการลำน้ำ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลคลองที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว จากนั้น สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองร่วมกับข้อมูลจากการประเมินและสัมภาษณ์

3.5.2 การวิเคราะห์เนื้อหาจากการบันทึกการสำรวจ การบันทึกข้อเสนอแนะจากการประเมิน การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์บุคคล เพื่อนำมาถอดข้อมูลและทำการวิเคราะห์เนื้อหา

(Content Analysis) ซึ่งผู้วิจัยจะเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่วันแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูลจนกระทั่งเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) นำเอกสาร ข้อมูล ที่ได้จากการจัดบันทึก การบันทึกเสียง การบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว มาอ่านและฟังโดยละเอียดเพื่อทำความเข้าใจในข้อมูลทั้งหมด

2) ดำเนินการแยกและวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการจัดการความรู้เพื่อระบุประเด็นหลักหรือข้อความเชิงวิเคราะห์ที่มีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตกและภาคใต้

3) นำประเด็นที่ได้มาเขียนเรียบเรียงพรรณนาให้เป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยถ้อยคำที่มีความต่อเนื่องและสละสลวย (expansive description) และความครอบคลุมประเด็นการวิเคราะห์ที่กำหนด

3.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินการท่องเที่ยววิถีคลองจากนักวิจัย และจากการประเมินของบุคคลภายนอก โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

3.5.4 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทฤษฎี ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลจากการใช้สถิติ สังเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองต่อไป

3.6 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

- 1) ระยะเวลาทำการวิจัย 8 เดือน
- 2) แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

แผนการดำเนินการ ระยะเวลา	ระยะเวลาการดำเนินงาน (เดือน)							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มน้ำและคลอง	←→							
2. ศึกษาขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้และภาคตะวันตก 8 กลุ่มน้ำ		←→						
3. ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และเครือข่ายคณะทำงาน		←→						
4. สร้างความเข้าใจทีมวิจัยกับชุมชนและภาคีเครือข่าย			←→					
5. ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ				←→				
6. ดำเนินการเก็บข้อมูล/ประชุมกลุ่มผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ				←→				
7. สัมมนา/ระดมความคิด (SWOT, MIND MAP)					←→			
8. วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค						←→		

ระยะเวลา แผนการดำเนินการ	ระยะเวลาการดำเนินงาน (เดือน)							
	1	2	3	4	5	6	7	8
9. ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นข้อมูล สารสนเทศ							←→	
10. จัดทำข้อมูลในรูปแบบของเอกสารรายงานและ เผยแพร่							←→	

ตารางที่ 3 - 1 แสดงระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

การศึกษาในส่วนนี้คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาลักษณะทางกายภาพ ลำห้วย ลำคลองของภาคใต้และภาคตะวันตก และศึกษาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงหรืออยู่ใกล้กับลำน้ำลำคลอง โดยใช้วิธีวิทยาในการศึกษาดังนี้

- 1) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก
- 2) วิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก
- 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก
- 4) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก

ภาคตะวันตก

คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงจากข้อมูลแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565 โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และอาศัยข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิจากแหล่งฐานข้อมูลได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (www.thailandtourismdirectory.go.th) ซึ่งดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว ที่พัก สปา และอื่น ๆ ที่น่าสนใจของแต่ละจังหวัด แหล่งฐานข้อมูลขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) (www.dasta.or.th) ฐานข้อมูลของไทยตำบล (www.thaitambol.com) ที่ได้รวบรวมข้อมูลหมู่บ้านท่องเที่ยวสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Tourism Village)

ส่วนการวิจัยของคณะผู้วิจัยในปี 2562 นี้ จะใช้ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยววิถีคลอง รวมทั้งจะใช้ข้อมูลจากข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่คณะผู้วิจัยสืบค้น จากนั้นจะคัดเลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีคลองและแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงได้ ผลการศึกษาในส่วนนี้มีรายละเอียดดังนี้

4.1 สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้

การกำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ฐานข้อมูลจากพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคใต้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

4.1.1 พื้นที่ลุ่มน้ำในภาคใต้ ประกอบด้วย 5 ลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำตาปี จำนวน 3 จังหวัด คือ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา

ลุ่มน้ำปัตตานี จำนวน 2 จังหวัด ประกอบด้วย ปัตตานี และยะลา

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่

นครศรีธรรมราช ตรัง และสตูล

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

มุ่งศึกษาลักษณะทางกายภาพ ลำห้วย ลำคลองของภาคใต้ ประกอบด้วย 14 จังหวัด และศึกษาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงหรืออยู่ใกล้กับลำน้ำลำคลอง โดยใช้วิธีวิทยาในการศึกษาดังนี้

1) จัดทำฐานข้อมูลแผนที่คลองในภาคใต้ โดยรวบรวมข้อมูลคลองจากกรมทรัพยากรน้ำ

2) คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงจากข้อมูลแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565 โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และอาศัยข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิจากแหล่งฐานข้อมูลได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (www.thailandtourismdirectory.go.th) ซึ่งดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว ที่พัก สปา และอื่น ๆ ที่น่าสนใจของแต่ละจังหวัด แหล่งฐานข้อมูลขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) (www.dasta.or.th) ฐานข้อมูลของไทยตำบล (www.thaitambol.com) ที่ได้รวบรวมข้อมูลหมู่บ้านท่องเที่ยวสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Tourism Village)

ส่วนการวิจัยของคณะผู้วิจัยในปี 2562 นี้ จะใช้ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยววิถีคลอง รวมทั้งจะใช้ข้อมูลจากข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่คณะผู้วิจัยสืบค้น จากนั้นจะคัดเลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีคลอง และแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงได้ ผลการศึกษาในส่วนนี้มีรายละเอียดดังนี้

แผนที่ลำน้ำในภาคใต้และหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน

ภาคใต้ เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทยในระบบการแบ่งแบบ 6 ภูมิภาคตามคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ และเป็นภูมิภาคย่อยของภาคกลางของระบบการแบ่งแบบ 4 ภูมิภาค (ซึ่งรวมภาคตะวันออก และภาคตะวันตก) ภาคใต้มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับอ่าวไทย ทิศใต้ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย และทิศตะวันตกติดต่อกับทะเลอันดามัน จังหวัดพังงา ภาคใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งของไทย ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมาลายู ขนาบด้วยอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออก และทะเลอันดามันทางฝั่งตะวันตก มีเนื้อที่รวม 70,715.2 ตารางกิโลเมตร ความยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 750 กิโลเมตร ทุกจังหวัดของภาคมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ยกเว้นจังหวัดยะลาและจังหวัดพัทลุง

ลุ่มน้ำที่สำคัญของภาคใต้

1) ลุ่มน้ำตาปี

ลุ่มน้ำตาปี เป็นลุ่มน้ำทางภาคใต้ของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ 13,454.51 ตารางกิโลเมตร ต้นน้ำเป็นเทือกเขาทางทิศตะวันตก และทิศใต้ ลำน้ำหลักแยกจากกัน 2 สาย คือ แม่น้ำตาปี

ซึ่งประกอบด้วย คลองจันดี คลองสินปุน และคลองอิปันเป็นลำน้ำสาขา ลำน้ำอีกสายประกอบด้วย คลองสก คลองพระแสง และคลองพุมดวง ลำน้ำทั้ง 2 สายไหลมาบรรจบกันที่อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี แล้วไหลลงสู่อ่าวไทย กลุ่มน้ำตาปีครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดกระบี่ อ่างเก็บน้ำที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำเขื่อน รัชชประภา ลักษณะกลุ่มน้ำสาขาย่อยที่สำคัญของกลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วย คลองจันดี คลองสินปุน และ คลองอิปันเป็นลำน้ำสาขา ลำน้ำอีกสายประกอบด้วย คลองสก คลองพระแสง และคลองพุมดวง ลำน้ำ ทั้ง 2 สายไหลมาบรรจบกันที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้วไหลลงสู่อ่าวไทยด้านการท่องเที่ยว ได้ตั้งตารางที่ 4 - 1 แหล่งน้ำที่สำคัญในกลุ่มน้ำตาปี

แหล่งน้ำที่สำคัญในกลุ่มน้ำตาปี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำ สำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำพุมดวง (คีรีรัฐ)	แม่น้ำพุมดวงเกิดจากลำน้ำหลายลำน้ำไหลมาบรรจบกันจากทิวเขา ภูเก็ทในอำเภอนมม ไหลผ่านอำเภอนมม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอ คีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี ที่อำเภอ พุนพิน แม่น้ำพุมดวงมีความยาวทั้งหมดประมาณ 80 กิโลเมตร
2	คลองจันดี	ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาหลวง โดยมีห้วยท่าแพไหลมาจาก เขาหลวง ต.จันดี อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช
3	คลองสินปุน	ต้นน้ำอยู่ในเขตจังหวัดกระบี่ ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งซ้าย ใน ต.สินปุน อ.พระแสง จ.สุราษฎร์ธานี
4	คลองอิปัน	ต้นน้ำมาจากอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งซ้ายใน ต.สินปุน อ.พระแสง จ.สุราษฎร์ธานี
5	คลองพุนพิน	แยกจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตาปี ใกล้สะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้า ต.ท่าข้าม อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี
6	คลองท่ากูบ	คลองท่ากูบ ต้นน้ำมาจากบ้านขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งขวา ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี
7	คลองมะขามเตี้ย	ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งไปขวา ใกล้ตลาดบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
8	คลองขวาง	คลองขวาง แยกจากฝั่งซ้ายตรงกันข้ามกับหน้าตลาดบ้านดอน ไป บรรจบกับคลองพุนพิน ต.ลิเล็ด อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำ สำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
9	คลองสก	คลองสก ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากอุทยานแห่งชาติเขาสก คลองยัน ซึ่งมีต้นกำเนิดจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 4 - 1 แหล่งน้ำที่สำคัญในกลุ่มน้ำตาปี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้าน
ท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในกลุ่มน้ำตาปีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ มีหมู่บ้าน
หลายแห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำและมี
แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 2 แสดงแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกลุ่มน้ำตาปี

แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกลุ่มน้ำตาปี

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ชุมชน คลองน้อย	ดำเนินการในรูปแบบชมรมท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์คลองน้อย มีจำนวน สมาชิกประมาณ 60 ราย โดยเริ่มเปิด ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2548 หมู่ที่ 9 ต.คลองน้อย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ผู้ประสานงาน คุณสุมาต อินทรมณี เบอร์ติดต่อ 089 728 2810 “คลองน้อย” ชุมชนที่ได้รับการ ขนานนามว่า ดินแดนคลองร้อยสาย แหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชน ที่อยู่ห่าง จากตัว อ.เมืองสุราษฎร์ฯ แค่ 9 กิโลเมตร สามารถเดินทางมาได้ทั้ง ทางรถและทางเรือ มีจุดเด่นอยู่ที่ การเที่ยวชมภูมิปัญญาท้องถิ่น กับ วิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลอง ที่ สามารถเดินทางมาได้ตลอดทั้งปี	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : โรงเรียนสอนลิง อุตุเรือ เขตอนุรักษ์ปลาเสือพ่นน้ำ 2 ทรัพยากรธรรมชาติ : แม่น้ำ ป่าชายเลน 3 ประวัติศาสตร์ : ต้นไทร 7 กระดุก 4 วิถีชีวิตสองฝั่งคลองแบบ ดั้งเดิม 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : ภาษาพูดที่เป็นภาษา ท้องถิ่น 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ผลิตภัณฑ์จากกะลา กลุ่มผ้า บาติก ทำสวนผลไม้ 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ กะลามะพร้าว เครื่อง	- คลองน้อย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	รูปแบบการบริหารจัดการของชุมชนคลองน้อย มีการดำเนินการในลักษณะกลุ่ม มีคณะกรรมการที่มาจากคนในชุมชน ช่วยกันดูแลบริหาร จัดระเบียบทรัพยากรและบุคลากรภายใต้ กฎ กติกา ที่ร่วมกันกำหนด ทุกโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการดูแลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และรักษาระบบนิเวศ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ได้ด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน	จักสาน ผลิตภัณฑ์จากต้นจาก 8 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 9 ฐานการเรียนรู้ : ฝึกลิงให้เก็บมะพร้าว เรียนรู้การทำประมงพื้นบ้าน	
วิสาหกิจชุมชนพัฒนาคุณภาพส้มโอลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	วิสาหกิจชุมชน ตำบลคลองน้อย อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช คุณวิรัตน์ สุขแสง เบอร์ติดต่อ 081 434 8972/ 089 472 8425 ดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนสมาชิกประมาณ 52 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2551 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : สวนส้มโอ แหลมตะลุมพุก เชื้อนอุทกวิทยาขประสิทธิ์ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : แหลมตะลุมพุก ชายทะเลปากน้ำ 3 วิธีชีวิต วิธีพื้นบ้าน ทำน้ำตาลจาก 4 วัฒนธรรม/ประเพณี : ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีสงกรานต์ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การทำน้ำตาลจากต้นจาก	- คลองน้อย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
		6 ผลิตภัณฑ์ ของชุมชน ได้แก่ ส้มโอบัณฑิมสยาม น้ำตาลจากต้นจาก 7 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : - 8 ฐานการเรียนรู้ : การปลูก ส้มโอบัณฑิมสยาม	
หมู่บ้าน คีรีวง	บ้านคีรีวง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่อพยพไปอาศัยอยู่เชิงเขาหลวง ตำบลกำโลน อันเป็นเส้นทางเดินขึ้นสู่ยอดเขาหลวง ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่สงบสังคมแบบเครือญาติ อาชีพหลักคือการทำสวนผลไม้ผสม เรียกว่า “สวนสมรม” เช่น มังคุด เงาะทุเรียน สะตอ ชุมชนบ้านคีรีวง แบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มมัตย้อม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มจักสานกะลามะพร้าว กลุ่มแปรรูปน้ำผลไม้ กลุ่มไวน์ และกลุ่มทุเรียนกวน ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภค และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว ก็มักจะซื้อเป็นของฝากกันอยู่เสมอ สินค้าราคาไม่แพงและมีคุณภาพทัศนียภาพแห่งธรรมชาติ เพราะคีรีวงตั้งอยู่ท่ามกลางเทือกเขา ป่าไม้และสายน้ำ กิจกรรมที่น่าสนใจในหมู่บ้านคีรีวง คือ การพักในที่พักแบบโฮมสเตย์ เพลินตาและเพลินอารมณ์กับทัศนียภาพแห่ง ธรรมชาติ ที่ตั้งอยู่	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ภูเขา ลำธาร เทือกเขา 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : เทือกเขาหลวง น้ำตก ป่าไม้ ลำธาร 3 ประวัติศาสตร์ : วัดคีรีวง วัดกลางหรือวัดพิกุลแก้ว วัดใหม่ 4 วิถีชีวิต : วิถีคนพื้นเมืองภาคใต้ ทำสวนผลไม้(สวนสมรม) ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : ประเพณีชักพระ ประเพณีตักบาตรหน้าล้อ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ผ้าลายเทียนสีธรรมชาติ	- ลุ่มน้ำ สาขาภาคใต้ ฝั่ง ตะวันออก

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ท่ามกลางเทือกเขา ป่าไม้ ป่าน จักรยานชมวิวดูดอากาศบริสุทธิ์ ซึ่ง สามารถหาเช่าจักรยานได้ตามร้าน เช่าจักรยานในจุดต่าง ๆ รอบหมู่บ้าน	7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ผลไม้ เช่น มังคุด เงาะ ทุเรียน สะตอ ผลิตภัณฑ์จักสานจาก กะลามะพร้าว น้ำผลไม้ ทุเรียนกวน ไวน์ 8 บริการในชุมชนที่สามารถ นำมาให้บริการแก่นัก ท่องเที่ยว : ป่านจักรยาน ชมธรรมชาติ 9 ฐานการเรียนรู้ : การทำ ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ผ้าลายเทียน กลุ่มแม่บ้าน ทุเรียนกวน กลุ่ม เกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม และชุมชน	
กลุ่ม ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ บ้านบาง ไผ่	“บางไผ่” หรือที่รู้จักของคน ท้องถิ่นเรียกว่า “ในบาง” อยู่เขต อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีแม่น้ำตาปี เป็นเสมือนเส้นแบ่งเขตแดนทาง ธรรมชาติ ระหว่างพื้นที่ในบาง ซึ่ง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำกับพื้นที่บนฝั่งซึ่งเป็น เขตเมืองด้วยสภาพพื้นที่ที่มีลำคลอง เล็ก ๆ เชื่อมต่อกันนับร้อยคลอง และ วิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยสายน้ำมา นานหลายชั่วอายุคน ทำให้ในบาง แตกต่างจากความเป็นเมืองอย่าง ชัดเจน แม้ว่าปัจจุบันในบางเริ่มมีการ เปลี่ยนแปลง มีบ้านจัดสรรผุดขึ้น จำนวนมาก แต่ก็ยังมีพื้นที่ที่ยังคงเป็น	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : ตลาดน้ำประชารัฐบาง ไผ่ วัดบางไผ่ สวนลุง สงค์ บ้านโบราณ 200 ปี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น 2 ทรัพยากรธรรมชาติเด่น : คลองบางไผ่ ต้นจาก แม่น้ำ ตาปี 3 ประวัติความเป็นมาของ ชุมชนบางไผ่ ที่เป็นชุมชน เก่าแก่สมัยกรุงธนบุรี นมัสการพ่อ ท่านข้าวสุก พระคู่บ้านคู่เมือง	- ลุ่มน้ำตาปี คลองร้อย สาย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	เสนอให้ผู้คนภายนอกได้สัมผัส ได้เรียนรู้วิถีที่สวยงาม เนิบช้า และมีคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในบางจึงเป็นกิจกรรมที่เกิดจากวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ด้วยว่ามีคลองนบร้อยสาย โดยในอดีตเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของพื้นที่ เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีถนนชาวบ้านจึงต้องมีเรือเป็นพาหนะคู่เรือน และมีท่อน้ำอยู่หน้าบ้านเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ผู้ประสานงาน คุณจริญญา ศรีรักษ์ เบอร์ติดต่อ 081 607 4935 ดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนสมาชิกประมาณ 35 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ในปี 2549	4 วิถีชีวิตของชาวชนบท การทำกะปิ บ้านโบราณ 200 ปีการทำนํ้ามะพร้าว สกัดเย็น นํ้าผึ้ง จากนํ้าส้มจาก 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : หนึ่งตะลุง ประเพณีชักพระ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การทำนํ้าส้มจาก การทำนํ้ามะพร้าวสกัดเย็น การเย็บใบจากและการลอกใบจาก 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว เช่นมะพร้าวสกัดเย็น นํ้าส้มจาก 8 บริการในชุมชนที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : นวดแบบไทยใหญ่ 9 ฐานการเรียนรู้ : สวนลุงสงค์ (การสาธิตการทำนํ้ามะพร้าวสกัดเย็น) บ้าน 200 ปี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การทำนํ้าส้มจาก)	
ชุมชนท่าฉาง	ชุมชนท่าฉาง เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ คลองท่าฉาง เป็นลำคลองหลักใช้ในการสัญจรและค้าขายตั้งแต่อดีต เป็นพื้นที่น้ำกร่อยที่เชื่อมระหว่างคลองท่าฉางกับทะเล ชาวบ้าน 2 ฝั่งคลองยังคงมีวิถี	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : บ่อน้ำพุร้อน ป่าชายเลน ฟาร์มเลี้ยงหอยแครง 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : ป่าชายเลน บ่อน้ำพุร้อนทะเล	- ลุ่มน้ำตาปี คลองท่าฉาง

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชีวิตแบบดั้งเดิม การตกกุ้งแม่น้ำ การหาปลาแบบพื้นบ้านที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยที่ไม่ใช้เครื่องมือประมงขนาดใหญ่ในการทำลายระบบนิเวศน์ ตลอด 2 ฝั่งคลองยังพบเห็นชาวบ้านตัดลูกจากธรรมชาติขายเพื่อยังชีพ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นคลังอาหารทางทะเลและชายฝั่งได้อย่างยั่งยืนมีฟาร์ม สเตย์กลางทะเล หรือฟาร์มหอยแครงใหญ่ที่สุดของชาวท่าฉางตั้งอยู่กลางทะเลบริเวณพื้นที่อ่าวบ้านดอนมีความสมบูรณ์เหมาะกับการทำฟาร์มหอยแบบธรรมชาติ นั่งเรือดูวิธีการเก็บหอยของชาวบ้าน แบบใกล้ชิด ซึ่งยามน้ำขึ้นก็เก็บอีกแบบ ยามน้ำลงก็เก็บอีกแบบ เน้นการสัมผัสวิถีชีวิตพื้นบ้าน รับประทานอาหารพื้นบ้านที่ได้จากธรรมชาติ ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา ลิ้มรสชาติอาหารทะเลสด ๆ ถือเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในการสัมผัสธรรมชาติ	3 ประวัติศาสตร์ : ท่าฉางเคยเป็นเมืองโบราณมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย 4 วิถีชีวิต : การทำประมงพื้นบ้าน การลากหอยแครงของชาวบ้าน 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ แข่งเรือยาว ประเพณีจับปูเดือน ประเพณีแห่พระน้ำประจำปี 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การทำลูกประคบสมุนไพร การทำนํ้ามะพร้าวสกัดเย็น 7 ผลิตภัณฑ์ ของชุมชน ได้แก่ การทำลูกประคบสมุนไพร การทำนํ้ามะพร้าวสกัดเย็น ขมิ้นชัน 8 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : - 9 ฐานการเรียนรู้ : การเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน การเพาะเลี้ยงหอยแครง การปลูกป่าชายเลน วนาการปู	
กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านพุมเรียง	บ้านพุมเรียง ตั้งอยู่ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บริเวณแหลมโพธิ์เป็นสันทรายขนาดใหญ่ มีคลองพุมเรียงไหลผ่าน หาด	1 กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน : ปลูกป่า ลงเรือหาหอย ตามรอยพุทธทาส ดูผ้าไหมพุมเรียง	- ลุ่มน้ำตาปี คลอง พุมเรียง

แหล่งท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	แหลมโพธิ์ เป็นชายทะเลที่น่าเที่ยวแห่งหนึ่งของตำบลพุมเรียง มีอาหารทะเลโดยเฉพาะหอยขาวที่มีอยู่ที่หาดแหลมโพธิ์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น พุมเรียง ชุมชนเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ริมคลองพุมเรียงซึ่งไหลลงทะเลที่แหลมโพธิ์ แหล่งจอดเรือสินค้า ในเส้นทางการค้าข้ามสมุทรตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเป็นเส้นทางการเดินเรือสินค้าจากจีนไปยังอินเดียและตะวันออกกลาง หรือเป็นที่รู้จักกันในนามเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล ชื่อเมืองพุมเรียง อาจจะมาจากรชื่อของตันโพธิ์ ซึ่งจากคำบอกเล่าต่อกันมาว่าแต่ก่อนพื้นที่แถบนี้ ไปจนจรดริมทะเลทั้งสองด้านฝั่งคลอง เต็มไปด้วยตันโพธิ์ที่ขึ้นอยู่เรียงราย จึงเรียกชื่อบ้านว่าบ้านโพธิ์เรียง ต่อมาจึงเพี้ยนไปเป็นบ้านพุมเรียง เหมือนที่เรียกแหลมใหญ่ชายทะเลนั้นว่าแหลมโพธิ์	2 ประวัติศาสตร์ : ชุมชนที่มีความเก่าแก่ของ อ.ไชยา 3 วิถีชีวิต : ชาวมุสลิมบ้านพุมเรียง 4 วัฒนธรรม/ประเพณี : - 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : - 6 ผลิตภัณฑ์ ของชุมชนอาหารทะเล 7 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : ปล่อยพันธ์สัตว์น้ำ บ้านปลา ธนาคารปู 8 ฐานการเรียนรู้ : ล่องเรือหาดแหลมโพธิ์ เก็บ	
หมู่บ้าน เขาเทพ พิทักษ์	เขาเทพพิทักษ์ เป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่ห้ามพลาด ตั้งอยู่บริเวณวัดเขาพัง ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สถานที่แห่งนี้ถูกโอบล้อมด้วยธรรมชาติของขุนเขา สายน้ำ อีกทั้งยังมีสวนผลไม้ของชาวบ้าน และมีสะพานแขวนข้ามคลองพะแสง ซึ่งเป็นจุดชมทัศนียภาพ	เขื่อนเชี่ยวหลาน อุทยานแห่งชาติเขาสก สะพานแขวนเขาเทพพิทักษ์ พายเรือคายัค โฮมสเตย์ ท่องเที่ยววิถีชุมชน	- ลุ่มน้ำ สาขาภาคใต้ ฝั่ง ตะวันออก

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	งดงาม ที่คุณสามารถมองเห็นภูเขา รูปหัวใจที่สวยงาม โดยสะพานที่ทอดถึงนี้ มีลักษณะเป็น สะพานแขวนซึ่งสลึงขนาดใหญ่ซึ่งยึด กับเสาคอนกรีต พื้นปูด้วยแผ่นไม้ กระดานบนโครงเหล็ก ที่สร้างขึ้นเพื่อ เพิ่มความสะดวกในการขนพืชผลทาง การเกษตรชาวบ้านข้ามคลองพะแสง ฉากหลังเป็นความงดงามของเขาเทพ พิทักษ์ หรือเขารูปหัวใจ ที่เป็นภูเขามิ รูปร่างเป็นรูปหัวใจ มองเห็นได้อย่าง ชัดเจน เหมาะสำหรับการเซลฟี่สวย ๆ หรือใครที่ชอบความท้าทายก็สามารถ ที่จะพายเรือคายัคในคลองพะแสงที่ ทอดยาวได้ อีกทั้งหน้าผลไม้ชาวบ้านในพื้นที่ยัง เปิดบริการให้เที่ยวชมและ รับประทานผลไม้ได้ไม่อั้น ในราคา เบา ๆ อิ่มละ 100 บาท เช่น มังคุด ลองกอง มะพร้าว โดยเฉพาะทุเรียน ที่เป็นราชาแห่งผลไม้ ซึ่งเป็นทุเรียน บ้านที่ขึ้นชื่อ พร้อมพาชมสวนผลไม้ และต้นทุเรียนอายุ 100 กว่าปีที่หา ชมได้ที่นี้		
กลุ่มท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ บ้านยวนสาว	ยวนสาว มาจากชื่อดั้งเดิมหนึ่งซึ่ง มีลักษณะลำต้นตรงสีขาวมีลูกแต่กิน ไม่ได้ใบคล้ายใบไทร ชาวบ้านเรียกว่า ต้นยวน เดิมมีอยู่มากบริเวณริมคลอง พอดากเป็นไม้เนื้ออ่อน ปัจจุบันเหลือ เพียงต้นเดียวและคำว่าสาวก็ได้มา	ทรัพยากรด้านการ ท่องเที่ยวของชุมชน 1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : ชมหินพัด หินช้าง เขื่อน รัชชประภา	- ลุ่มน้ำตาปี คลองร้อย สาย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	จากการเปรียบเทียบลักษณะของลำต้นยวนที่มีสีขาวสวยคล้ายกับผู้หญิง จึงได้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า ยวนสาว ในหมู่บ้านมีป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำตกยวนสาวสูง 15 ชั้น หินพัด ก้อนหินมหัศจรรย์ขนาดใหญ่ราว 10 คนโอบ สูง 6 เมตร ตั้งตระหง่านอยู่บนหน้าผาสูงชัน ฐานมีขนาดกว้างราว 30 ซม. และไม่แนบสนิทกับที่ ตั้งสามารถมองทะลุผ่านได้ หินรูปช้างและจุดชมวิวยะเลหมอกที่สวยงาม รวมถึงวิถีชีวิต ประเพณีประจำถิ่น เป็นต้น ที่อยู่ หมู่ 13 ตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประสานงาน นายวิจิต จิตรสม โทร. 081-0859843	2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : น้ำตกบ้านยวนสาว ป่าต้นน้ำ ถ้ำหนองไหล 3 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน 4 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : โฮมสเตย์ 5 ฐานการเรียนรู้ : สาธิตการตีผึ้งหลวง	
กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตบ้านบางโพธิ์	บ้านบางโพธิ์มีลักษณะเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยววิถีชีวิตคนในบางธรรมชาติแม่น้ำลำคลอง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประมงพื้นบ้านและชายฝั่ง วิถีชีวิตชนบทริมสายน้ำที่ซ่อนตัวอยู่ใจกลางเมือง เพราะแวดล้อมไปด้วยลำคลองนบร้อยสาย ชาวบางโพธิ์จึงมีจิตวิญญาณที่ผูกพันกับธรรมชาติและเห็นคุณค่าของวิถีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมที่ไม่มุ่งเน้นในวัตถุ การก่อตั้งหรือแบ่งเขตการปกครองมาเป็นตำบลบางโพธิ์ในปัจจุบัน ไม่มี	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : ล่องแพชมวิถีชีวิตชาวบ้านสองฝั่งคลอง 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : ลำคลอง ป่าชายเลน 3 ประวัติศาสตร์ : วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ 4 วัฒนธรรม/ประเพณี : วันสารทเดือนสิบ , วันสงกรานต์, ประเพณีชักพระ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : หัตถกรรมจักสานจาก	- ลุ่มน้ำตาปี คลองร้อยสาย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	หลักฐานทางราชการที่บ่งบอกชัดเจนเพียงเมื่อสืบค้นย้อนหลังถึงผู้นำในอดีตตั้งแต่สมัยโบราณเท่าที่รวบรวมได้จากเอกสารและคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่สันนิษฐานได้ว่าชุมชนตำบลบางโพธิ์ เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อช่วงประมาณปี พ.ศ. 2440-2450 ชาวตำบลบางโพธิ์มีทั้งคนพื้นเพดั้งเดิมและคนที่อพยพถิ่นฐานมาจากที่อื่น เช่น ชาวพุนพินใต้ ชาวท่าฉาง ชาวลิเล็ด ชาวบางใหญ่ เป็นต้น คนต่างจังหวัด เช่น ราชบุรี นครปฐม เป็นต้น มีประเพณีดั้งเดิม ได้แก่ การทำบุญเดือนสิบ วันจขบปี จขบเดือน การสวดบาง ทำขวัญข้าว เป็นต้น อาชีพหลักของคนตำบลบางโพธิ์ คือ อาชีพทำสวนมะพร้าว สวนปาล์ม น้ำมัน เลี้ยงกุ้งขาวนาไมค์ การทำประมงพื้นบ้าน ประมงชายฝั่ง	มะพร้าว, การทำใบจาก, การต่อเรือ 6 ผลิตภัณฑ์ ของชุมชน ได้แก่ กระเป่าเชือกกล้วย, ผลิตภัณฑ์จักสานจากมะพร้าว 7 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : 8 ฐานการเรียนรู้ : เรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน, การปลูกผักเศรษฐกิจพอเพียง	
กลุ่มชุมชน ลิเล็ด นำเที่ยว เพื่อการ อนุรักษ์	กลุ่มชุมชนลิเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ ม.5 ต.ลิเล็ด อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี ในสมัยที่มีหัวเมืองไชยาเป็นศูนย์กลางการปกครอง ขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา (ก่อนพ.ศ.2439) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ (ร.5) ทรงเสด็จไปบ้านดอน (ทางเรือ) แล้วเจอกับพายุฝน จึงทรงเสด็จไปตามคลองสายนี้ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจ	กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน 1 ล่องเรือชมธรรมชาติ ระบบนิเวศป่าชายเลนและลำคลองต่าง ๆ 2 ประกอบกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านตามวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น ร่วมออกหาปลา ถีบกระดาน จับปู 3 ชมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ลิเกป่า มโนราห์	- ลุ่มน้ำตาปี คลองร้อย สาย

แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ว่าเป็นคลองลัด จึงได้ชื่อเรียกชื่อ คลองสายนี้ว่า “คลองลัด” ชาวบ้านในคลองลัด ซึ่ง ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ข้าว จึงมีชาว จีนล่องเรือมารับซื้อข้าวอยู่เป็น ประจำ ชาวจีนจึงเรียกคลองลัด เพี้ยนไปเป็นคลองเล็ด ส่วนในคลองชาวบ้านไม่กล้าลงไปหา ปลา เพราะมี จระเข้ชุกชุมมาก ชาวบ้านที่อยู่ริมคลองต้องใช้ไม้กั้น เป็นคอก เพื่อลงไปอาบน้ำ ต่อมาไม่ นานมีพวกแขกมารับซื้อ จระเข้ ชาวบ้านจับจระเข้ขายจนหมด ใน ที่สุดก็สูญพันธุ์ เมื่อในคลองไม่มี จระเข้ชาวบ้านก็เริ่มหันมาทำอาชีพ ประมงพื้นบ้าน พื้นที่ที่เป็นนาข้าว กลายเป็นสวนมะพร้าว จนมาถึง ปัจจุบัน อาชีพที่สำคัญของชาวเล็ด ก็คือ การทำประมงกับสวนมะพร้าว	4 เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเสริม ในชุมชน เช่น กลุ่มใบจาก กลุ่มกะปิ 5 เรียนรู้วิถีจักรทึงห้อย 6 เข้าพักค้างคืนร่วมกับ ชุมชนในรูปแบบ Home Stay 7 จัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ศึกษาสำหรับโรงเรียน 8 กิจกรรมการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าชายเลน	

ตารางที่ 4 - 2 แสดงแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลุ่มน้ำตาปี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

2) ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เป็นลุ่มน้ำแห่งเดียวของประเทศไทย ที่มีระบบทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่เป็นแอ่งรองรับน้ำจืด (น้ำฝน น้ำจืดจากคลอง และน้ำหลากจากแผ่นดิน) โดยมีน้ำเค็มจาก ทะเลไหลเข้ามาผสมผสาน ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูด 6° 45' ถึง 8° 00' เหนือ และเส้นลองจิจูด 99° 30' ถึง 100° 45' ตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อ 3 จังหวัด ประกอบด้วย นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา

- ทิศเหนือ ติดลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก
- ทิศใต้ ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกและลุ่มน้ำตาปี
- ทิศตะวันตก ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก
- ทิศตะวันออก ติดอ่าวไทย

พื้นที่ประมาณ 8,484.35 ตารางกิโลเมตร ความยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 150 กิโลเมตร และจากตะวันออกจรดตะวันตกประมาณ 65 กิโลเมตร เป็นแผ่นดิน (รวมเกาะ) ประมาณ 7,652.81 ตารางกิโลเมตร และเป็นพื้นที่ทะเลสาบประมาณ 831.54 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุม 3 จังหวัดได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช (บางส่วนของอำเภอชะอวดและอำเภหั่วไทร) จังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัดและจังหวัดสงขลา (ยกเว้นพื้นที่อำเภอนาทวี อำเภจะนะ อำเภเทพา และอำเภสะบ้าย้อย) รวม 147 ตำบล 26 อำเภอ สภาพภูมิประเทศของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่เรียกว่า “พรุควนเคร้ง” มีพื้นที่ประมาณ 125 ตารางกิโลเมตร (รวมทะเลน้อย) ในพรุควนเคร้งมีทะเลสาบน้ำจืดขนาดเล็กเรียกว่า “ทะเลน้อย” ขนาดประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร ส่วนทางตะวันออกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีเทือกเขาบรรทัดเป็นสันปันน้ำทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ ความสูงเฉลี่ยประมาณ 1,200 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง (Mean sea level) ลดระดับลงไปทางทิศตะวันออกจนจรดทะเลสาบ

ส่วนทางด้านทิศใต้เป็นส่วนหนึ่งของแนวเทือกเขาสันกาลาศีรี เทือกเขาทั้ง 2 นี้ปกคลุมไปด้วยป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำนี้ ถัดจากพื้นที่ภูเขาเลมาทางด้านตะวันออกเป็นที่ราบสลับเนินเขาเตี้ย ๆ เริ่มตั้งแต่ตอนเหนือขนานกับแนวเทือกเขาบรรทัด ไปจนถึงตอนใต้ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ถัดลงมาอีกจะเป็นที่ราบขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบ พื้นที่นี้เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำที่รับน้ำจากพื้นที่ภูเขาแล้วไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา ทะเลสาบสงขลา มีลักษณะคอคอดเป็นตอนๆ ลักษณะทางกายภาพแบ่งได้เป็น 4 ส่วน โดยตอนบนสุด อยู่ในพรุควนเคร้ง ตอนล่างสุดเชื่อมต่อกับอ่าวไทยบริเวณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ทำให้น้ำและระบบนิเวศในทะเลสาบได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล ส่วนระดับน้ำขึ้นน้ำลงของทะเลสาบสงขลา มีความต่างไม่มากนัก ส่วนต่าง ๆ ของระบบทะเลสาบสงขลา มีรายละเอียดดังนี้

2.1) ทะเลน้อย

ตั้งอยู่ทางตอนบนสุดของทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดพัทลุง มีพื้นที่ประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร เป็นทะเลน้ำจืด ลึกเฉลี่ยประมาณ 1.2 เมตร มีคลองเชื่อมต่อกับทะเลสาบตอนบน คือ คลองนางเรียม คลองบ้านกลาง และคลองยวน

2.2) ทะเลสาบตอนบน (ทะเลหลวง)

อยู่ถัดจากทะเลน้อยไปถึงตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ และบ้านแหลมจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบมีพื้นที่ประมาณ 473 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร มีคลองท่าแนะ คลองนาท่อม และคลองท่ามะเดื่อ ระบายลงสู่ทะเลสาบตอนบน อิทธิพลของน้ำทะเลขึ้น-ลง ในทะเลสาบตอนบนมีน้อยมาก พิสัยน้ำขึ้น-น้ำลง เฉลี่ยไม่เกิน 0.09 เมตร แต่บางปีที่จะมีการรุกตัวของน้ำเค็มในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ค่าความเค็มสูงถึง 10 กรัม/ลิตร

2.3) ทะเลสาบตอนกลาง (ทะเลสาบ)

อยู่ถัดลงไปจากตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา ลงไปถึงบริเวณบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 360 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร มีเกาะต่าง ๆ หลายเกาะ ได้แก่ เกาะสี่-เกาะห้า เกาะหมาก เกาะนางคำ ทะเลสาบตอนกลางเชื่อมต่อทะเลสาบตอนล่างโดยคลองหลวงและอ่าวท้องแบนมีคลองพรุพ้อ คลองพานไทร และคลองป่าบอน ระบายลงสู่ทะเลสาบตอนกลาง บริเวณทะเลสาบตอนกลางนี้ได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลขึ้น-ลง พิสัยน้ำขึ้น-น้ำลง เฉลี่ยบริเวณปากกรอประมาณ 0.11 เมตร การผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืดในสัดส่วนที่ต่างกัน ในฤดูฝนและฤดูแล้ง ทำให้ระบบนิเวศเป็นทั้งน้ำจืดและน้ำกร่อย ความเค็มจึงอยู่ในช่วง 0-20 กรัม/ลิตร ขึ้นกับฤดูกาล

2.4) ทะเลสาบตอนล่าง (ทะเลสาบสงขลา)

เริ่มจากบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไปจนถึงจุดที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทยที่ปากช่องน้ำทะเลสาบสงขลา พื้นที่ของทะเลสาบตอนล่างประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร มีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร ยกเว้นที่ปากช่องน้ำทะเลสาบสงขลา จะลึกประมาณ 12-14 เมตร มีคลองหลายสายที่ระบายน้ำลงสู่ทะเลสาบตอนล่าง ได้แก่ คลองอู่ตะเภา คลองรัตภูมิ คลองบางโหนด คลองพะวง เป็นต้น ทะเลสาบส่วนนี้ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลขึ้น-น้ำลงมากกว่าส่วนอื่น โดยมีพิสัยน้ำขึ้น-น้ำลงเฉลี่ยที่ปากช่องน้ำประมาณ 0.6 เมตร ค่าความเค็มของน้ำในฤดูแล้งอยู่ในช่วง 23-30 กรัม/ลิตร แต่ฤดูฝนค่าความเค็มที่ผิวเกือบเป็นศูนย์ทะเลสาบส่วนนี้ มีการวางเครื่องมือประมงประเภทไซนั้งและโพงพางเกือบทั่วทั้งทะเลสาบจังหวัดสงขลา

ทะเลสาบตอนกลาง (ทะเลสาบ) จังหวัดสงขลา มีลำน้ำอยู่บริเวณ ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา ลงไปถึงบริเวณบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีเกาะต่าง ๆ หลายเกาะ ได้แก่ เกาะสี่-เกาะห้า เกาะหมาก เกาะนางคำ ทะเลสาบตอนกลางเชื่อมต่อทะเลสาบตอนล่างโดยคลองหลวงและอ่าวท้องแบนมีคลองพรุพ้อ คลองพานไทร และคลองป่าบอน ระบายลงสู่ทะเลสาบตอนกลาง บริเวณทะเลสาบตอนกลางนี้ได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลขึ้น-ลง พิสัยน้ำขึ้น-น้ำลง รผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืดขึ้นกับฤดูกาล

ทะเลสาบตอนล่าง (ทะเลสาบสงขลา) เริ่มจากบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไปจนถึงจุดที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทยที่ปากช่องน้ำทะเลสาบสงขลา พื้นที่ของทะเลสาบตอนล่างประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร มีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร ยกเว้นที่ปากช่องน้ำทะเลสาบสงขลา จะลึกประมาณ 12-14 เมตร มีคลองหลายสายที่ระบายน้ำลงสู่ทะเลสาบตอนล่าง ได้แก่ คลองอู่ตะเภา คลองรัตภูมิ คลองบางโหนด คลองพะวง เป็นต้น ทะเลสาบส่วนนี้ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลขึ้น-น้ำลงมากกว่าส่วนอื่น โดยมีพิสัยน้ำขึ้น-น้ำลงเฉลี่ยที่ปากช่องน้ำประมาณ 0.6 เมตร ค่าความเค็มของน้ำในฤดูแล้งอยู่ในช่วง 23-30 กรัม/ลิตร แต่ฤดูฝนค่าความเค็มที่ผิวเกือบเป็นศูนย์ทะเลสาบส่วนนี้ มีการวางเครื่องมือประมงประเภทไซนั้งและโพงพางเกือบทั่วทั้งทะเลสาบ

มีลำน้ำสำคัญหลายสาย แต่ที่คนทั่วไปรับรู้คือคลองอู่ตะเภา คลองรัตภูมิ คลองบางโหนด และคลองพะวง เป็นต้น ซึ่งเป็นสายน้ำสำคัญที่เชื่อมต่อไปยังจังหวัดอื่น ๆ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยสามารถสรุปสายน้ำสำคัญในจังหวัดสงขลาที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวได้ ดังตารางที่ 4 - 3 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสงขลา

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสงขลา

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	คลองสทิงหม้อ	อ.สทิงพระ
2	คลองรัตภูมิ	อ.รัตภูมิ
3	คลองบางกล่ำ	อ.บางกล่ำ
4	คลองอู่ตะเภา	อ.หาดใหญ่
5	อ่างเก็บน้ำคลองหลา	อ.คลองหอยโข่ง
6	คลองจำไทร	อ. คลองหอยโข่ง
7	คลองหอยโข่ง	อ.คลองหอยโข่ง
8	คลองย่น	อ.สะเดา
9	คลองแดน	อ.ระโนด
10	คลองแห	อ.หาดใหญ่
11	คลองพะวง	อ.เมือง
12	คลองรัตภูมิ	อ.รัตภูมิ

ตารางที่ 4 - 3 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสงขลา

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในจังหวัดสงขลา มีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ มีหมู่บ้านหลายแห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำและมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 4 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสงขลา

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
1 คลองสทิง หม้อลำน้ำที่ ควรจารึก	คลองสทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา เป็น ลำน้ำที่ ฝ่ากลางตามแนวยาวของ คาบสมุทรสทิงพระ ปลายคลองเริ่มจาก บ้านป่าขวาง ตำบลรำแดง ไหลลงสู่ ทะเลสาบสงขลาที่ปากคลองบ้านสทิง หม้อ ความยาวประมาณ 13 กิโลเมตร ผ่าน 5 ตำบล คือ ตำบลสทิงหม้อ ตำบล รำแดง ม่วงงาม และวัดขนุน แม้ไม่มี หลักฐานชัดเจนว่าบรรพบุรุษได้ขุดขึ้น หรือเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่คลอง สทิงหม้อ (จะทิงหม้อ) ก็เป็นเส้นทาง คมนาคม ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดหลัก ของพื้นที่สิงหนครมาแล้วไม่น้อยกว่า 100 ปี คลองสทิงหม้อ ดำรงอยู่ในลักษณะ คลองธรรมชาติ มีพรรณไม้สองฝั่งคลอง แน่นทึบไปด้วยลำพู โกงกาง คูระ สะแก ตาตุ่ม เม่า โพทะเล ชายโจะ หนัน พลอง เนียน มะสัง แสงขรค์ (เล็บเหยี่ยว) ประ และลำเท็ง ริมตลิ่งมีรากลำพูและโกงกาง กันเป็นพนัง ปกคลุมด้วยไม้เลื้อย โดยเฉพาะหนามหมอ (เหงือกปลาหมอ) เมลาเซ เขาคัน ปด ฯลฯ พืชพรรณเหล่านี้ หลายชนิดสามารถปรุงเป็นอาหารและใช้ สอยได้นานาประการ	เมื่อเปลี่ยนประโยชน์ ของคลองสทิงหม้อ จากคลองคมนาคม มา เป็นคลองเพื่อการ เกษตรกรรม ก็น่าจะ เป็นนิมิตใหม่ที่ราษฎร มีโอกาสขยายผลผลิต การเกษตรได้มากขึ้น ความเป็นอยู่ก็คงจะดี ขึ้นซึ่งขณะนี้อยู่ในช่วง พัฒนาไปพร้อมกับ แหล่งท่องเที่ยวใหม่ ของ ต.รำแดง คือทุ่ง ปอเทือง จึงน่าจะ ได้ทำการศึกษาข้อมูล ต่อไป	ลำน้ำสทิงหม้อ
2 คลอง แดน แหล่ง ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์	ตลาดริมน้ำคลองแดน เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) โดยนำเอา	1 สถานที่ท่องเที่ยวใน ชุมชน : ตลาดน้ำริม คลองแดน, วัดคลอง แดน, ทุ่งนาคลองแดน	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมริมคลองและนำวัฒนธรรมที่มีอยู่มาแสดงทุกวันเสาร์ ต่อยอดพัฒนาบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคนในพื้นที่คลองแดนได้มีส่วนร่วม อาศัยธรรมชาติเป็นฐานไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ วิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเน้นธรรมชาติและองค์ประกอบของธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ รวมถึงเข้าใจธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนในคลองแดน นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กัน และได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของท้องถิ่น ตลาดริมน้ำคลองแดน ตั้งอยู่ในเขตตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เชื่อมต่อกับ ตำบลรามแก้ว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตรงบริเวณทางแยกสำคัญ ระหว่างลำคลอง 3 สาย คือ คลองระโนด, คลองชะอวด และคลองปากพนัง ที่ไหลมาบรรจบกัน จนกลายเป็นคลองเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า “คลองแดน” เป็นเส้นแบ่งเขตแดนธรรมชาติ ที่กั้นระหว่างสองจังหวัด ซึ่งเป็นที่มาของชื่อชุมชนชุมชนคลองแดนมาจนถึง	, ล่องเรือชมภูมิทัศน์ เรียนรู้กลุ่มงานอาชีพ, พักโฮมสเตย์, ดงตาล ร้อยปี สี่ ร้อยต้น , บ้านเรือนไม้โบราณ, สะพานไม้แผ่นเดียว 2 ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เด่น ๆ : นาข้าว ปลอดภัยเคมี, ลูกตาลโตนด, ลำคลอง 3 สาย, ต้นลำพู 3 ประวัติศาสตร์ : ชุมชนเก่าแก่, วัด, บ้าน 4 วิถีชีวิต : เรียบง่าย, ทำนาข้าว 80 % ค้าขาย 10% ประมง 5% เลี้ยงสัตว์ 5% วัฒนธรรม/ประเพณี : ขันหมากปฐุม , ทอดกฐินทางเรือ, ทอดผ้าป่าทางเรือ, วันสารทเดือน10, ลอยกระทง 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : งานจักสานครัวเรือน, สุขภาพ, การแสดง วัฒนธรรมรามโนราห์, เพลงบอก, กลองยาว	ทะเลสาบ ตอนกลาง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ปัจจุบัน ภายในตลาดมีห้องแถวเก่าแก่ที่ สร้างมายาวนานตั้งเรียงรายเลียบริม แม่น้ำ พร้อมการสร้างสะพานไม้เพื่อใช้ เป็นทางเดินในการเยี่ยมชมตลาด ตลาด ริมน้ำคลองแดนเปิดให้บริการทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 15.30 น. จนถึงเวลา 20.00 น.	6 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ขนม, อาหาร, ของฝาก, ของที่ระลึก 7 บริการในชุมชนที่ สามารถนำมา ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : ร้านยา แผนโบราณ องค์ ความรู้ด้านสุขภาพ 8 ฐานการเรียนรู้ : มี 13 กลุ่มงาน 9 ที่นี้ชุมชนวิถีพุทธ คลองแดน(ตลาดน้ำ คลองแดน) บริหาร จัดการโดยชุมชน เพื่อ ชุมชน แบบมีส่วนร่วม	
3 กลุ่ม สะกอม จระโยง	ชาวสะกอม อ.เทพา จ.สงขลา เป็นชน กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เพื่อหนีอิทธิพลของ ถิ่นฐานใหม่ที่บางพังกา ตำบลสะกอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ต่อมาเกิด ภาวะฝนแล้งจนพริกกระจัดแห้ง ผู้นำจึงได้ ออกสำรวจสถานที่มาเรื่อย ๆ จนพบ คลองที่ไหลมาจากอำเภอนาหวี จังหวัด สงขลาออกสู่อ่าวไทยที่บ้านปากบาง สะกอม ซึ่งเหมาะสำหรับตั้งถิ่นฐานและ ทำมาหากินโดยเฉพาะการทำประมง จากนั้นจึงได้ชักชวนชาวบ้านตั้งบ้านเรือน อยู่ในบริเวณดังกล่าว ซึ่งเดิมเรียกกันว่า	1 สถานที่ท่องเที่ยวใน ชุมชน : ศาลเจ้า คลอง สะกอม 2 ทรัพยากรธรรมชาติ : ป่าชายเลน คลอง สะกอม 3 วิถีชีวิต : วิถีชุมชน มุสลิม การทำประมง พื้นบ้าน 4 วัฒนธรรม/ประเพณี : วัฒนธรรม และ ประเพณี ของชาว มุสลิม	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา คลอง สะกอม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	“บ้านสะหม้อ” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึงต้นไม้ชนิดหนึ่งใบเล็ก ๆ ผลสีแดง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พบในตำบลสะกอม ขณะเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก ต่อมาคำว่า สะหม้อได้เพี้ยนเสียงเป็นสะกอม จนปัจจุบัน ที่อยู่ ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้ประสานงาน บังเต๊ะ อนันตะบริพงษ์ เบอร์ติดต่อ 086 7467347	5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การทำเครื่องจักสานจากกระจูด 6 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ เสื้อกระจูด กรงนกเขา บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	
4 ชุมชน ตลาดน้ำ ท่าชะมวง สายน้ำใต้ เขาควหา ณ รัตภูมิ	คลองรัตภูมิที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของตำบลควหาใต้ เป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดสงขลาในส่วนของชื่อเขาและควนตามตำนานโบราณ ตามตำนานเขาควหา มีภูเขาอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งหมด 5 เขา และ 3 ควน ตามคำกลอนโบราณ ได้แก่ เขาจิงโหล่น อยู่ทางทิศเหนือของเขาควหา มีถ้ำพระและซี้ค้างคาวอยู่มาก ชาวบ้านมักไปเก็บมาขาย ส่วนเขาควหาเอง เป็นแหล่งหินที่ชาวบ้านมักไปเอามาก่อสร้าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีการระเบิดหินขึ้น กรมทางหลวงเป็นผู้ระเบิดเองเพื่อเอาไปก่อสร้างถนน เขาจุ่มปะ อยู่ทางทิศใต้ของเขาควหา เป็นหินเขาขนาดเล็ก ในอดีตมีองค์เจดีย์บนยอดอายุ 100 ปี ต่อมาได้ไทรมลงและถูกฟ้าผ่าหลายครั้ง จนพัง เขาตกน้ำ อยู่ด้านหลังว่าการอำเภอรัตภูมิ มีหินโผล่ในคลองรัตภูมิที่ไหลผ่านหลังที่ว่าการอำเภอ จึงเรียกว่า	ชมตลาดน้ำท่าชะมวง น้ำตกบริพัตร ทะเลทิพย์คีรี (พรุโตะนาย) ล่องแก่งถ้ำศรีเกสร ถ้ำพระนอน วัดเขารักเกียรติ ชมธรรมชาติ ลำคลอง ชิมผลไม้จากสวน ชุมชน สวนทุเรียน สวนลองกอง และสวน จำปาตะ ชมดอกไม้ป่า สักการะพระพุทธรูปโบราณ	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา คลอง รัตภูมิ

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	เขาคมน้ำ เขารังเกียจ ต่อมาเปลี่ยนเป็น เขารักเกียรติ ตั้งอยู่บนตำบลเขารักเกียรติ มีพระพุทธรูปโบราณอยู่และได้รับการจด ทะเบียนเป็นโบราณวัตถุด้วย ควนหัว แหวน มีลักษณะเป็นเนินเขาควนรู มี ลักษณะเป็นเนินดินเช่นกัน ควนเนินและ ควนสีหมาน ก็จะต่อเนื่องมาจากควนรูแต่ ทั้งสองไม่ปรากฏใน จะเห็นได้ว่าควนทุก ลูกมีความสำคัญต่อด้านานของรัตนภูมิมาก ถ้าลูกใดลูกหนึ่งเกิดหายไป ลูกหลานชาว รัตนภูมิคงเหลือแต่ด้านานให้ชื่นชม		
5 บ้านทางไท โฮมสเตย์ ท่องเที่ยว เชิงนิเวศ คลองบางกล้า	คลองบางกล้า ได้รับการคัดเลือกจาก จังหวัดสงขลา ให้เป็นคลองสวยน้ำใส คลองต้นแบบของจังหวัดสงขลา เพื่อ ส่งไปประกวดแข่งขันกับคลองในจังหวัด อื่น ๆ ทั่วประเทศ คลองบางกล้าคลอง สวย น้ำใส คลองต้นแบบ คลองสุดท้าย ของจังหวัดสงขลา ที่น้ำในคลองยังไม่เน่า ไม่เสีย บ้านทางไท โฮมสเตย์ ทำเรื่องการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เกษตร วัฒนธรรม สองฝั่งคลองบางกล้ามานานถึง 12 ปีทุก กระบวนการของการส่งเสริมพัฒนาคลองบาง กล้าทำให้คลองบางกล้า สวยงามขึ้นมา จริง ๆ ที่ดินริมคลองบางกล้า ทุกวันนี้ คลองบางกล้า มีพร้อมทุกอย่าง คลอง สวยน้ำใส เมืองสามน้ำ หลากหลาย วัฒนธรรม ระบบนิเวศน์ที่ลงตัว ให้ทั้ง สัตว์น้ำ และพืชพรรณธัญญาหารที่อุดม สมบูรณ์อย่างมีอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถหา	1 ล่องเรือคลอง ต้นแบบบางกล้า ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2 ชิมอาหารวัฒนธรรม ริมน้ำ ร้านอาหาร ปักชั้ไต้พื้มาต สวน สวา 100 ปี ขนมนุ้้อง ตุน สังขยาแม่กิมเฮียง บ้านเรือนไทยครูแดง บางกล้าดินเผา 3 ประเพณีไหว้เจ้าที่ คลอง นิมนต์พระนั่ง เรือสวดคลอง เชิญ ผู้นำมุสลิมมาละหมาด ฮายัด รักษาอนุรักษ คลองบางกล้า	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา คลอง บางกล้า

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ได้จากที่ไหนมีแต่เพียงว่าคนบางกล้า ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นจะเห็นความสำคัญเห็นคุณค่า และเห็นโอกาสนี้หรือไม่เท่านั้นเอง		
6 อ่างเก็บน้ำ คลองหลา (ตาม พระราชดำริ)	อ่างเก็บน้ำคลองหลา อ่างเก็บขนาดใหญ่ที่มีขนาดปริมาณน้ำ 25 ล้าน ลบ.ม. เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อน และชมทิวทัศน์สวยงาม เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำคลองหลา พื้นที่ประมาณ 18,000 ไร่ น้ำในอ่างเก็บน้ำอีกส่วนหนึ่งสามารถส่งไปช่วยโครงการฝายทดน้ำคลองจำไทรได้เป็นครั้งคราว อ่างเก็บน้ำคลองหลาแห่งนี้เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดค่อนข้างใหญ่ ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับเพาะเลี้ยงปลาได้เป็นจำนวนมากอีกด้วย ทั้งนี้ปัจจุบันได้มีการพัฒนาและตกแต่งสวนสาธารณะบริเวณอ่างเก็บได้อย่างสวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวบ้านอย่างมากเพื่อใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายและพักผ่อน ชมพระอาทิตย์ตกยามเย็น"อ่างเก็บน้ำคลองหลา" เป็นเหมือนแหล่งน้ำที่ชาวบ้านในพื้นที่ นิยมไปหาปลาหาสัตว์น้ำมาบริโภคในครัวเรือน อีกทั้งยังใช้พื้นที่เป็นสถานที่จัดงานและพักผ่อนหย่อนใจอีกด้วย หลังจากชาวบ้านตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้ความเป็นอยู่ของผู้คนดีขึ้นมาก ผลผลิตทางการเกษตรและ	กิจกรรมตลาดริมคลองกิจกรรมกีฬาแข่งขันพายเรือกิจกรรมปั่นจักรยานริมคลองกิจกรรมตกปลาอ่างเก็บน้ำคลองหลา	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ปศุสัตว์มีความอุดมสมบูรณ์ คุณภาพชีวิต ของชาวบ้านดีขึ้น มีสถานที่พักผ่อนหย่อน ใจ และอ่างเก็บน้ำคลองหลาเป็นเหมือนอู่ ข้าวอู่น้ำของชาวบ้านอีกด้วย		
7 ชุมชน คลองจำไทร	โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองจำไทร ดำเนินการร่วมกันโดย กองพัฒนาที่ 4 กรมชลประทาน และจังหวัดสงขลา เริ่ม ดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 โดยมี การสร้างฝาย ทางชลประทาน และอ่าง เก็บน้ำขึ้น โดยจะกักเก็บน้ำเอาไว้ให้ได้ เพียงพอกับความต้องการใช้ของราษฎร ในพื้นที่ ก่อนน้ำจะไหลลงสู่ทะเลสาบ สงขลา ในที่สุดชาวบ้านและเกษตรกรก็ สามารถมีน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคได้ตลอด ปี อ่างเก็บน้ำยังทำหน้าที่เป็นเสมือนอู่ ข้าวอู่น้ำของชาวบ้าน บางคนบอกว่าต่อ ให้ไม่มีเงิน ก็มาตกปลาที่อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ ประทังชีวิตไปวัน ๆ ได้ เกษตรกรก็ สามารถเอาน้ำจากทางชลประทานมาใช้ ทำไร่ทำสวน และทำการปศุสัตว์ได้ เช่นเดียวกัน อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ยังเป็น เสมือนที่พักผ่อนยามว่างของชาวบ้าน บางคนชอบลูกชอบเต้ามาเดินเล่น ถ่ายรูป พักผ่อน และออกกำลังกาย ณ อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ "อ่างเก็บน้ำคลองจำ ไทร" เปรียบเป็นส่วนหนึ่งที่คอยหล่อ เลี้ยงชีวิตของชาวบ้านบริเวณคลองหอย โข่ง ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตลอดมา จวบจนทุกวันนี้ นับเป็นพระมหา	ยังไม่มีกิจกรรมการ ท่องเที่ยว แต่เป็น คลองที่เชื่อมต่อกับ อ่างเก็บน้ำคลองหลา และคลองหอยโข่ง ซึ่ง สามารถพัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวได้ใน อนาคต	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	กรุณาธิคุณของ พระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรง ห่วงใยประชาชนของท่านทุกพื้นที่ ทุก ตารางนิ้วของประเทศไทย "คนไทยโชคดี ที่มีในหลวง"		
8 ท่องเที่ยว เชิงเกษตร คลองหอยโข่ง	ตำบลคลองหอยโข่ง เป็นตำบลดั้งเดิม ตั้งแต่อำเภอคลองหอยโข่งขึ้นอยู่กับ อำเภอลาดใหญ่ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอคลองหอยโข่ง อ.คลองหอย โข่ง ประชากรเป็นคนดั้งเดิมอาศัยสืบ ทอดมาแต่โบราณ สันนิษฐานได้จาก สถานที่สำคัญทางศาสนาบอกถึง ประวัติศาสตร์เก่าแก่สมัยรัตนโกสินทร์ แต่ด้วยความเป็นถิ่นทุรกันดาร กระทรวงมหาดไทยจึงประกาศแยกให้ เป็นกิ่งอำเภอคลองหอยโข่งตั้งแต่ 1 เม.ย. 35 และต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายก ฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่ 11 ต.ค.2540 พื้นที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน ยางเป็นอาชีพหลัก การเดินทางใช้ ถนนลาดยางสายสนามบิน – บ้านเหนือ และสายโคกม่วง – บ้านเหนือ ผลิตภัณฑ์ กล้วยกวน, ถั่วเคลือบ “โข่งคอฟฟี่” ตั้งอยู่ที่ ณ ฟาร์มตัวอย่าง ตามแนวพระราชดำริ อ.คลองหอยโข่ง จ. สงขลา (ขับรถเข้าไปในฟาร์ม) เปิดบริการ ทุกวัน ตั้งแต่ 08.30 น. - 17.30 น.	กิจกรรมเดินสะพานไม้ กิจกรรมชิมกาแฟ กิจกรรมแลฟาร์ม ตัวอย่าง	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
9 คลอง สะเดา (คลองย่น)	บ้านคลองย่น ม 6 ต.สำนักแต้ว อ.สะเดา จ.สงขลา ที่ลำธารบ้านคลองย่น แห่งนี้ เมื่อก่อนยังไม่มีใครรู้จัก อาจด้วยเพราะ ระยะทางที่ไกลจากตัวเมือง อ.สะเดา เข้า ไปลึกถึง 18 กิโลเมตร ผู้นำและชาวบ้าน ได้พัฒนา พื้นที่แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยที่ธารแห่งนี้ ยังมีร้านค้า ขาย ส้มตำ ไก่ย่าง ฯลฯ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้หาของกินได้ สะดวกขึ้น	กิจกรรมล่องแก่ง กิจกรรมเดินป่าศึกษา ธรรมชาติ กิจกรรมดูนก กิจกรรมศึกษาพันธุ์ไม้	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา
10 ตลาดน้ำ คลองแห การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม	ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นตลาด น้ำเชิงวัฒนธรรมแห่งแรกและแห่งเดียว ของภาคใต้ ที่มีลักษณะผสมผสาน ระหว่างตลาดน้ำ ที่จำหน่ายสินค้าในเรือ และตลาดโบราณ จำหน่ายสินค้าบนบก มีอาหารพื้นบ้านของภาคใต้ จุดเด่นที่ สำคัญอีกอย่างหนึ่งของตลาดน้ำแห่งนี้ก็ คือ การเพิ่มเสน่ห์กลิ่นอายโบราณด้วย การแต่งกายชุดไทยแบบโบราณ และใช้ ภาชนะ จากธรรมชาติก็คือ กะลามะพร้าว กระบอกไม้ไผ่ ภายในตลาดมีเรือบริการ นำเที่ยวชมทิวทัศน์ของสองฝั่งคลองและ ยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยว อื่น ๆ เช่น ปากน้ำแหลมโพนี จิตรกรรม ฝาผนัง วัดคูเต่า และมัสยิดกลางจังหวัด สงขลา เปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 15.00 – 21.00	กิจกรรมล่องเรือชมวัด กิจกรรมชมจิตรกรรม ฝาผนัง กิ จ ก ร ร ม ช ม ศิ ล ป วั ต น ธร ร ม พื้นบ้าน กิจกรรมชิมอาหาร สามวัฒนธรรม ชมสินค้าพื้นเมือง	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	น. สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 074-580888		
11 คลอง พะวง	"คลองวง" หนึ่งในคลองที่มีมาอย่างช้านาน เป็นคลองที่ชาวบ้านใช้สัญจร และประกอบอาชีพทำประมง เนื่องจากคลองวงเป็นคลองธรรมชาติเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา ปลาในคลองมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก "คลองวง" มีความยาวกว่า 8 กิโลเมตร กว้างประมาณ 15 เมตร ซึ่งถือว่าเป็นคลองที่ใหญ่พอสมควร โดยคลองแห่งนี้ทอดตัวผ่านตำบลน่าน้อยและตำบลพะวง ไหลผ่านสวนป่าเปรมลงสู่ทะเลสาบสงขลา	ยังไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน แต่เป็นเส้นทางของการไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่หลากหลาย เช่น ตลาดน้ำคลองแห สะพานดินสุลลันท์	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา
12 ตลาดน้ำ ท่าชะมวง คลองภูมิ รัตภูมิ	ตลาดน้ำท่าชะมวง คลองภูมิ อ.รัตภูมิ สืบสานตำนานคลองภูมิ คลองที่เป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่อำเภอรัตภูมิและควนเนียง เป็นคลองสายสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา พื้นที่ก่อสร้างตลาดน้ำเป็นพื้นที่หน้าที่ทำการ อบต.ท่าชะมวง และเป็นที่ตั้งของฝายน้ำล้นชลประทานท่าชะมวง สถานที่ที่ชาวรัตภูมิเคยมาเที่ยวและรู้จักกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ภายใต้การนำของนายกमान สมาน หมุดยะฬา	ตลาดริมคลองหน้า อบต.ซึ่งเป็นรูปแบบของตลาดริมคลองมากกว่าที่จะเป็นตลาดน้ำ คงเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อตำบลเลยตั้งชื่อว่า "ตลาดน้ำท่าชะมวง สืบสานตำนานคลองภูมิ ตลาดแห่งนี้เปิดทุกช่วงบ่ายถึงค่ำของวันศุกร์-เสาร์	ลุ่มน้ำ ทะเลสาบ สงขลา

ตารางที่ 4 - 4 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำในจังหวัดสงขลา

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

3) ลุ่มน้ำปัตตานี

ลุ่มน้ำปัตตานี ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม 3684.21 ตร.กม. พื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุมเขตจังหวัดยะลาและจังหวัดปัตตานี และบางส่วนของจังหวัดสงขลาและ

นราธิวาส ลักษณะลุ่มน้ำเป็นแนวยาววางตัวอยู่ตามแนวทิศเหนือ-ใต้ อยู่ระหว่างเส้นรุ้ง 5° 36′ เหนือ ถึงเส้นรุ้งที่ 6° 55′ เหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 101° 00′ ตะวันออก ถึงเส้นแวงที่ 101° 30′ ตะวันออก

- ทิศเหนือ ติดกับอ่าวไทยที่ปากแม่น้ำปัตตานี
- ทิศใต้ ติดกับประเทศมาเลเซีย
- ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่ง ตะวันออก

ลุ่มน้ำปัตตานี มีแม่น้ำปัตตานีเป็นลำน้ำหลัก และมีแม่น้ำยะหาเป็นลำน้ำสาขา ในช่วงปลายมีคลองหนองจิกแยกออกจากแม่น้ำปัตตานี และมีคลองเล็ก ๆ อีกมากมาย แม่น้ำปัตตานี มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกลาสิรี ในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ แล้วไหลลงทะเลอ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขามีพื้นที่ราบเล็กน้อย ทางตอนล่างของลุ่มน้ำเป็นที่ราบลุ่ม มีความยาวลำน้ำประมาณ 210 กิโลเมตร

ระบบลุ่มน้ำ การแบ่งลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำปัตตานี ได้กำหนดตามผลการศึกษา ของโครงการศึกษาสำรวจออกแบบสถานีอุทกวิทยา 25 ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย ของกรม ทรัพยากรน้ำ, 2548 โดยพิจารณาหลักเกณฑ์การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำสาขา การเรียกชื่อลุ่มน้ำ ลำน้ำ และการกำหนดรหัสลุ่มน้ำ โดยยึดถือ “มาตรฐานลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา” ของคณะกรรมการศูนย์ ข้อมูลสารสนเทศอุทกวิทยา (น้ำผิวดิน) ภายใต้คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ (ปัจจุบันได้รวมอยู่ ในกรมทรัพยากรน้ำ) ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานผลการวิจัย เรื่อง ทะเบียนประวัติ และแผนที่แสดง ตำแหน่งสถานีอุทกวิทยาและอุตุนิยมิวิทยาในประเทศไทย (กุมภาพันธ์ 2539) เป็นแนวทางในการ ดำเนินงาน และได้ทำการปรับเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บางประการให้ชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น โดยมีการนำ ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาพิจารณาร่วม ได้แก่ แผนที่การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ ในระบบ GIS รายงานการศึกษา แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ชลประทาน แนวคันกันน้ำท่วม และการสำรวจ สนามในบางพื้นที่ รวมทั้งได้ใช้แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ชุดปัจจุบันจากกรมแผนที่ ทหารมาใช้ในการกำหนดขอบเขตลุ่มน้ำ ซึ่งแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานีออกเป็น 2 ลุ่มน้ำสาขา ได้แก่

ลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนบน

กำหนดขอบเขตของลุ่มน้ำตามแนวสันปันน้ำทางด้านทิศใต้ ทิศตะวันออกและ ทิศตะวันตก สำหรับด้านทิศใต้ใช้แนวของห้วงงานเขื่อนบางลางเป็นแนวแบ่งเขต โดยพื้นที่เหนือน้ำของ เขื่อนบางลางทั้งหมดอยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนบน มีแม่น้ำปัตตานีเป็นลำน้ำสายหลัก มีต้นน้ำ จากเทือกเขาแนวเขตชายแดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียและแนวเทือกเขาสันปันน้ำกับลุ่มน้ำ แม่น้ำสายบุรีในเขตอำเภอเบตง แม่น้ำปัตตานีไหลขึ้นทิศเหนือผ่านพื้นที่ อำเภอเบตง ลงสู่เขื่อนบาง ลาง ที่ อำเภอธารโต จังหวัดยะลา รวมความยาวประมาณ 65 กิโลเมตร มีลำน้ำสาขาหลายสายไหล จากแนวสันปันน้ำทางด้านทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกลงสู่แม่น้ำปัตตานี ที่อยู่ตอนกลางของ พื้นที่คลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองฮาลา คลองอัยยะปารัง คลองบ้านแหร เป็นต้น

ลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนล่าง

เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำที่ต่อเนื่องมาจากลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีตอนบน โดยนับตั้งแต่ด้านท้ายน้ำของเขื่อนบางลาง ขึ้นมาทางทิศเหนือไปตามขอบเขตของลุ่มน้ำปัตตานี โดยมีแม่น้ำปัตตานีเป็นลำน้ำสายหลัก ไหลจากท้ายเขื่อนบางลางผ่าน อำเภอบันนังสตา อำเภอกรงปินัง อำเภอเมืองยะลา เข้าเขตจังหวัดปัตตานี ผ่านอำเภอแม่ลาน อำเภอเมืองปัตตานี และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองปัตตานี รวมความยาวประมาณ 103 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองเล็ก คลองปะแต คลองลิ้ง เป็นต้น ดังตารางที่ 4 - 5 แหล่งน้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำปัตตานี

แหล่งน้ำสำคัญในลุ่มน้ำปัตตานี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	คลองปาละ	ชุมชนบาราโหม อ.เมือง จ.ปัตตานี
2	อ่าวปัตตานี	ชุมชนตันหยงลุโละ
3	อ่าวปัตตานี	ชุมชนท้องเทียวยะรัง
4	อ่าวปัตตานี	ชุมชนท้องเทียวยะหริง
5	อ่าวปัตตานี	ชุมชนท้องเทียบบางปู
6	อ่าวปัตตานี	ชุมชนตะโละกาโป

ตารางที่ 4 - 5 แหล่งน้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำปัตตานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในลุ่มน้ำปัตตานีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ มีหมู่บ้านหลายแห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำและมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 6 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
1 ชุมชน ท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ บาราโหม ปัตตานี	ชุมชนท้องเทียบบาราโหม เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีแหล่งโบราณ สถานที่เก่าแก่ร่วม 500 ปี ในยุคสมัยที่ ปัตตานีเป็นเมืองท่าที่รุ่งเรือง มีชาวต่างชาติ ทั้งอาหรับ เปอร์เซีย ยุโรป เข้ามาค้าขายเป็น	1 ชมป่าชายเลนชุมชน ปากอ่าว บาราโหม 2 ชมสุสานและหลุมฝัง ศพบุคคลสำคัญแห่ง ปัตตานี เจ้าเมืองปัตตานี	คลองปาละ ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	จำนวนมาก เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งในและต่างประเทศที่อยากเข้ามาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศึกษาร่องรอยอารยธรรมจากสุสานพญาอินทรีรา หรือสุสานอิสมาอีล ซาห์ อันเป็นสถานที่ฝังพระศพของเจ้าเมืองปัตตานีพระองค์แรกที่นับถือศาสนาอิสลาม และสถาปนาเมืองปัตตานีเป็นนครปัตตานีดา รุสลาม ห่างจากสุสานพญาอินทรีราออกไปประมาณ 500 เมตร ยังมีสุสานราชินี 3 พี่น้อง หรือสุสานกษัตริย์หญิงสามพระองค์คือ รายาฮิยา รายาปรี และรายาอุง สุสานจะอยู่บนเนินบริเวณมีการก่ออิฐล้อมรอบ นอกจากการเป็นแหล่งประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในระดับประเทศ สามารถเที่ยวชมดูนกทะเลนานาชนิด ชมป่าชายเลนธรรมชาติ การทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีเสน่ห์ยิ่ง นอกจากนี้ได้สัมผัสวิถีชีวิตอันงดงามและเรียนรู้วัฒนธรรมของคนปัตตานีดั้งเดิมของคนในชุมชนแล้ว ยังสามารถเลือกชมและชิมสินค้า ผลิตภัณฑ์อาหารพื้นบ้านที่มีความอร่อยเป็นที่คุ้นเคย และเลื่องลือของคนในภูมิภาคนี้ และอยู่ระหว่างการสนับสนุนของจังหวัดที่จะผลักดันเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งรายได้ของชุมชนในอนาคต ชุมชนท่องเที่ยวนี้เริ่มต้นมาไม่นาน และมองเผิน ๆ อาจดูเหมือนไม่มีอะไร แต่ด้วยประวัติศาสตร์ซึ่งทำให้เห็นรากเหง้า และ	คนแรกที่นับถือศาสนาอิสลาม 3 นั่งเรือชมสุสาน 3 ราชินี ที่ปกครองเมืองปัตตานี 4 วิถีท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บาราโหม 5 ทานอาหารท้องถิ่น ตำรับโบราณ กาปูชือเป๊ะ ยำพืชน้ำ ซอเลาะลาดอ (พริกหวาน) ปาแป อาหารบาราโหม 6 เยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฟารีดา สินค้าเมืองท่าสำเภา 7 นั่งเรือหางยาวชมป่าโกงกาง	

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	อาหารรสท้องถิ่นที่หารับประทานที่ไหนไม่ได้ บ้านป่าละเมาะ ต.บาราโหม จึงเป็นอีกแห่งที่ควร แวะในปัตตานี ชุมชนท่องเที่ยวบาราโหม ติดต่อ ฟารีดา อับดุลเลาะห์ โทร. 093 580 2720 และอุซัย เบญนุรุดดีน โทร. 081 969 1207		
2 ชุมชน ท่องเที่ยว ต้นหยงลุโละ	ชุมชนท่องเที่ยวต้นหยงลุโละ เป็นที่ตั้งของ มัสยิดกรือเซะ สถาปัตยกรรมเก่าแก่ สัญลักษณ์ของอาณาจักรปัตตานีดารุสลาม ปัจจุบันจัดเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งของ ประเทศ ซึ่งนอกจากการเป็นศูนย์รวมแห่ง ศรัทธาของชาวไทยมุสลิมแล้ว เสน่ห์อย่าง หนึ่งของมัสยิดแห่งนี้ คือมัสยิดเทศก้น้อย หนึ่งใน ในผลผลิตของชุมชนที่ต้องการพัฒนา เยาวชนให้ตระหนักที่จะพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวในท้องถิ่นตนเองและดึงดูดนักท่องเที่ยว เข้ามาเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมัสยิดเทศก้น้อยนี้จะมาต้อนรับด้วยการ แสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านและนำชม รวมทั้ง บอกเล่าความเป็นมาให้ผู้มาเยือนมีความ เข้าใจประวัติและความเป็นมาของมัสยิดได้ อย่างชัดเจน นอกจากนั้นแล้วชุมชนแห่งนี้ยัง เป็นที่ตั้งของสุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่ง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ปัจจุบันยังมีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาเยี่ยม ชมกราบไหว้อย่างต่อเนื่อง ที่อยู่ หมู่ที่2 ตำบลต้นหยงลุโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	1 สถานที่ท่องเที่ยวใน ชุมชน มัสยิดกรือเซะ สุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ป็นใหญ่พญาตานี(จำลอง) 2 ทรัพยากรธรรมชาติ เด่น : ป่าชายเลน ทะเล อ่าวปัตตานี 3 ประวัติศาสตร์ มัสยิดกรือเซะ สุสานเจ้า แม่ลิ้มกอเหนี่ยว สะพาน กอดอ คูเมืองปัตตานี 4 วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน วิถีชุมชนการเลี้ยงนกเขา การทำนาเกลือ 5วัฒนธรรมประเพณี กีเล ฮูลู 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น การ เลี้ยงนกเขาชาวตาหลง การทำนาเกลือ การทำ น้ำบูดู 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ กรงนก เรือกอและ	ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ผู้ประสานงาน คุณแวยายอ แวดอเลาะ เบอร์ติดต่อ 089 463 9270 ดำเนินการในรูปแบบกลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 50 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2550	จำลอง กรือโป๊ะ เกลือ ครองแครง 8 ศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวอารยธรรมปัตตานี	
3 ชุมชน ท่องเที่ยว ยะรัง	แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ เมืองโบราณยะรัง เป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะในอดีต นับพันปีมาแล้ว และยังคงเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก่อนที่ศาสนาอิสลามเผยแผ่เข้ามา ถือเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ มีร่องรอยปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์กว่า 30 แห่ง ทั้งที่ได้รับการบูรณะแล้วและที่ยังไม่ได้บูรณะครอบคลุมปะปนไปพื้นที่สวนของประชาชนในท้องถิ่น สภาพทั่วไปคงลักษณะเป็นอาคารปราสาทคูคลองที่ใช้ป้องกันข้าศึก ที่บ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของชนชาติไทยในศตวรรษที่ 12 - 14 ได้เป็นอย่างดี จุดเด่นอีกประการของชุมชนแห่งนี้ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดการทำอาหารโบราณที่หารับประทานได้ยากในปัจจุบัน ทั้งของหวาน ของอร่อยที่ขึ้นชื่อ เช่น ลูกหยี มังคุดกวน และส้มโอแปรรูป เป็นต้น รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาล ที่อยู่ องค์การบริหารส่วนตำบลยะรัง หมู่ 5 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : ชมดงลูกหยี, กิจกรรมเก็บเกี่ยวผลไม้ (ลูกหยี) , เมืองโบราณยะรัง, โบราณสถานบ้านจะละ 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ แม่น้ำปัตตานี, ทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน, ป่าไม้ 3 ชมเมืองโบราณยะรัง, โบราณสถานบ้านจะละ 4 วิถีชีวิตเกษตรกรรมพอเพียง การตีเหล็กทำมิด-ขวานโบราณ 5 ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนชาวมุสลิม 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การตีเหล็ก มิด ขวานกาปี 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ลูกหยี, ส้มโอพันธุ์กาโป (ต้นกำเนิดส้มโอ	ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ผู้ประสานงาน คุณชูลกีฟลี เอ็งบียา เบอร์ ติดต่อ 082 318 4999 ดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มี จำนวนสมาชิกประมาณ 15 ราย โดยเริ่มเปิด ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2547	พันธุ์ทับทิมสยาม), ใบมีด เครื่องตัดหญ้า, ทูเรียน 9 ฐานเรียนรู้ระบบนิเวศ แม่น้ำปัตตานี	
4 ชุมชน ท่องเที่ยว ยะหริ่ง	ชุมชนท่องเที่ยวยะหริ่ง มีจุดเด่น คือวังยะ หริ่ง 1 ในวัง 7 หัวเมืองที่ยังคงมีความ สมบูรณ์มากที่สุด สร้างขึ้นตอนปลายสมัย รัชกาลที่ 5 เป็นเรือนไม้กิ่งปูนสีเขียวลอยตา สร้างขึ้นแบบสไตร์ยุโรป ผสมผสาน ศิลปกรรมพื้นเมืองและชาว นอกจากความ งามสง่าของอาคารทรงโปร่งที่แหลมลดลวย ฉลุประดับประดาอย่างอ่อนหวาน ผนวกกับ ประโยชน์ใช้สอยที่รายรอบด้วยห้องหับนานา และเครื่องโอ ถ้วย ชาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ มีการเก็บรักษาไว้อย่างดี เป็นเสน่ห์ที่จะ ดึงดูดสายตานักท่องเที่ยวแล้ว ตำนานหรือ ประวัติความเป็นมาของวังก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำ หายให้มาค้นหาเรื่องราวได้ไม่แพ้กัน ด้วยมี อดีตเล่าขานเคียงคู่มากับประวัติศาสตร์ของ ปัตตานี เล่ากันได้ยาวนานไม่รู้จบ จึงควรค่า แก่การอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความ เป็นอยู่ความเป็นอยู่ในยุคนั้น รวมทั้งด้าน สถาปัตยกรรมด้วย จากสภาพตัววังที่ยังคง สภาพเดิมอยู่หลายส่วน ลายไม้ ฝีมือการ ก่อสร้างวังเจ้าเมืองในสมัยนั้น และสิ่งของ ต่างที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นส่วน ใหญ่รวมถึงถึงการทอผ้าลายปัตตานี ที่ยังมี	1 สถานที่ท่องเที่ยวใน ชุมชน : ล่องเรือชมป่า ชายเลน อุโมงค์โก่งกาง วังยะหริ่ง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บางปู 2 ทรัพยากรธรรมชาติ : ป่าชายเลน อ่าวปัตตานี 3 ประวัติศาสตร์ : กุโบว์ (สุสาน) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า 4 วิถีชีวิต : การทำ ประมงนันทน์ ชุมชนมุสลิม ริมอ่าวปัตตานี 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : ชาวมุสลิม 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ข้าวยำน้าบูดู การทำกรง นกเขาชวา วิธีการจับปลา ด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ขนมผูกโบว์ น้ำจิ้ม นียะ กาแฟสำเร็จรูปผสม เห็ดหลินจือ น้ำตาลแว่น	ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ให้เห็นที่วังยะหริ่งนี้อีกด้วย ไม่ใช่มีเพียงแต่วังแค่นั้น ยะหริ่งยังมีอีกหนึ่งเพชรน้ำงามคือ "ซาเตี๋ย แวเต็ง" ศิลปินแห่งชาติผู้มีพื้นเพอยู่ในยะหริ่ง ซึ่งมีความเอกอุด้านไวโอลิน และทำหน้าที่ถ่ายทอดและบรรเลงเพลงรอนเง็งในแบบฉบับชาวปัตตานีได้อย่างไพเราะ เป็นที่ถูกใจและจดจำของชาวปัตตานี ที่อยู่ 135/2 หมู่ 1 ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 94150 ผู้ประสานงาน คุณรอกีเยาะห์ สาเล๊ะ เบอร์ติดต่อ 0895967219 ดำเนินการในรูปแบบกลุ่มชุมชน มีจำนวนสมาชิกประมาณ 12 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2547	8 บริการในชุมชน นักท่องเที่ยว : 9 ฐานการเรียนรู้ : วิชาการทำประมงพื้นบ้าน	
5 ชุมชน ท่องเที่ยว บางปู	เป็นชุมชนที่มีจุดเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นป่าชายเลน ที่มีระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ และพื้นที่อ่าวปัตตานี ที่เป็นแนวธรรมชาติเกือบตลอดพื้นที่ กิจกรรมหลักที่สนับสนุนการท่องเที่ยวจะประกอบด้วย การล่องเรือชมป่าชายเลน อุโมงค์โกงกาง การตกปลาในอ่าวปัตตานี การนั่งเรือชมพระอาทิตย์ และดูนกนานาพันธุ์บินกลับเข้ารังยามใกล้สายัณห์ และจุดสำคัญของคืนเดือนแรมจะพบหิ่งห้อยเล่นเวฟอย่างเมามัน เป็นภาพธรรมชาติที่หากพบสักครั้งจะรู้ว่าความสุขที่แท้จริงคืออะไร นอกจากธรรมชาติของสถานที่แล้ว สิ่งที่เป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่งของชุมชนคือ	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : อุโมงค์ป่าโกงกาง ชมวิวพระอาทิตย์ตกดิน ชมนกน้ำนา ๆ ชนิดบินกลับรังทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : อุโมงค์ป่าโกงกาง ป่าชายเลน นั่งเรือชมหิ่งห้อย ประวัติศาสตร์เรือโบราณ 3 วิถีชีวิต : การทำประมงพื้นบ้าน 4 วัฒนธรรม/ประเพณี : ชาวไทยมุสลิม 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การทำกรงนก การนวด	ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ธรรมชาติของคน ความใสบริสุทธิ์ ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตน รวมถึงแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ที่ปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้รองรับความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยว โดยยึดความพึงพอใจของผู้มาเยี่ยมชมเป็นหลัก ดังกล่าวแล้ว บางปูวันนี้มีจุดยืนที่แน่วแน่ มีธรรมชาติที่สวยงาม มีประกายของดวงตาที่มุ่งมั่น ให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป ที่อยู่ 333/2 ม.3 ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150 ผู้ประสานงาน นายลาเต๊ะ มาหะมะ เบอร์ติดต่อ 081 957 0678	โดยการเดินเหยียบไปบนรากไม้ในป่าโกงกาง 6 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ กรรณกรหงษ์จุกงานแกะสลัก 7 บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : การนวดโดยการเดินเหยียบไปบนรากไม้ในป่าโกงกาง 8 ฐานการเรียนรู้ : ระบบนิเวศป่าชายเลน การศึกษาวิถีชีวิตของนก	
6 กลุ่มชุมชน ตะโล๊ะกาโปร์ พัฒนา	ชุมชนท่องเที่ยวล่องเรือบุณาดารา (ตะโล๊ะกาโปร์) ตะโล๊ะกาโปร์ เป็นภาษามลายูพื้นเมือง คำว่า "ตะโล๊ะ" แปลว่า อ่าว คำว่า "กาโปร์" แปลว่า ปูน รวมความหมายแปลว่า "อ่าวปูน" ในสมัยก่อนกล่าวกันว่า บริเวณที่ตรงนี้เป็นที่เก็บเปลือกหอย และนำเปลือกหอยเหล่านี้มาเผาจนสุก และกลายเป็นปูนขาวนำมาหมักกับหมากปัจจุบันสันนิษฐานว่าเป็นเปลือกหอยขาวหรือหอบแครง เพราะขาวประมงเก็บมากินเนื้อ และส่งออกของอำเภอยะหริ่ง เปลือกหอยจะมีปูนๆ จึงเรียกตำบลนี้ว่า ตำบลตะโล๊ะกาโปร์ ตะโล๊ะกาโปร์ เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ทั้งทางทะเลและ	1 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : หาดตะโล๊ะกาโปร์ ป่าชายเลนตะโล๊ะกาโปร์ 2 ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่นๆ : ทะเล ชายหาด ลำคลอง ป่าชายเลน 3 ประวัติศาสตร์ : - 4 วิถีชีวิต : หมู่บ้านชาวประมง การใช้เรือกอลและเป็นเรือหางปลา 5 วัฒนธรรม/ประเพณี : วัฒนธรรมประเพณีของชาวมุสลิม	ลุ่มน้ำ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ชายฝั่ง มีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ แห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ที่ช่วยเสริมสร้าง อาชีพใหม่ให้กับคนในพื้นที่นอกเหนือจาก การเลี้ยงปลา และการประมงก็มีการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่ม ท่องเที่ยว ในชื่อว่า บุนาตารา เป็นการ รวมกลุ่มกันของประชาชนในพื้นที่เรียกว่า "กาแลดาร์" หมายถึง ท่าเรือดาร์ จากนั้น ทางกลุ่มได้นำชื่อของชุมชนที่ชื่อว่า บุนา มา จากชื่อชุมชนที่ตั้งของท่าเรือและคำว่า ดาร์ ที่มาจากชื่อที่ตั้งของท่าเรือ ที่แต่เดิมชาวบ้าน เรียกกันว่า "กาแลดาร์" หมายถึงท่าเรือดา รอมารวมกันจนได้ชื่อ "บุนาตารา"	6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : หัตถกรรมพื้นบ้าน เรือกอ และ 7 ผลิตภัณฑ์ของชุมชน :- บริการในชุมชนที่สามารถ นำมาให้บริการแก่ นักท่องเที่ยว :- 8 ฐานการเรียนรู้ : ระบบ นิเวศน์ ป่าชายเลน การเกษตรกรรม	

ตารางที่ 4 - 6 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4) ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 18,841.20 ตร.กม. มีพื้นที่
ครอบคลุม 7 จังหวัด ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรังและสตูล นอกจากนี้ยัง
ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง และสงขลา อีกเล็กน้อยด้วย ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่ง
ตะวันออกตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 6° 26' เหนือ ถึงเส้นรุ้งที่ 10° 49' เหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 98°
12' ตะวันออก ถึงเส้นแวงที่ 100° 14' ตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกและ
ชายแดนประเทศพม่า
- ทิศตะวันออก ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ลุ่ม
น้ำตาปี และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
- ทิศใต้ ติดกับทะเลอันดามันและชายแดนประเทศ
มาเลเซีย
- ทิศตะวันตก ติดกับทะเลอันดามัน

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก มีลักษณะคล้ายคลึงกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดทะเลอันดามัน มีเทือกเขาภูเก็ตพาดผ่านจากจังหวัดระนองลงมาถึงจังหวัดพังงา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสายต่าง ๆ แม่น้ำและลำน้ำทั่วไปมีความยาวไม่มากนักและไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ไปทางทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้เป็นส่วนใหญ่ ภูมิประเทศเกิดจากแผ่นดินยุบตัวลงไป ชายฝั่ง ทะเลเว้าแหว่งมีอ่าวและเกาะต่าง ๆ มากมาย เกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะตะรุเตา เกาะลันตา เกาะลิบง เกาะพระทอง และเกาะยาวใหญ่ มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ตั้งแต่จังหวัดพังงาลงไปถึงจังหวัดสตูล แม่น้ำสายสำคัญในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก คือ แม่น้ำตรัง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สุดในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง แล้วไหลไปลงทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีความยาวรวมประมาณ 175 กิโลเมตร

ระบบลุ่มน้ำ การแบ่งลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้กำหนดตามผล การศึกษาของโครงการศึกษาสำรวจออกแบบสถานีอุทกวิทยา 25 ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย ของ กรมทรัพยากรน้ำ โดยพิจารณาหลักเกณฑ์การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำสาขา การเรียกชื่อลุ่มน้ำ ลำน้ำ และ การกำหนดรหัสลุ่มน้ำ โดยยึดถือ “มาตรฐานลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา” ของคณะกรรมการศูนย์ข้อมูล สารสนเทศอุทกวิทยา (น้ำผิวดิน) ภายใต้คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ (ปัจจุบันได้รวมอยู่ในกรม ทรัพยากรน้ำ) ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานผลการวิจัย เรื่อง ทะเบียนประวัติและแผนที่แสดงตำแหน่ง สถานีอุทกวิทยาและอุทกนิยามวิทยาในประเทศไทย (กุมภาพันธ์ 2539) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และได้ทำการปรับปรุงเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บางประการให้ชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น โดยมีการนำข้อมูลจาก แหล่งต่าง ๆ มาพิจารณาร่วม ได้แก่ แผนที่การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ ในระบบ GIS รายงานการศึกษา แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ชลประทาน แนวคันกั้นน้ำท่วม และการสำรวจสนามใน บางพื้นที่ รวมทั้งได้ใช้แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ชุดปัจจุบันจากกรมแผนที่ทหารมาใช้ ในการกำหนดขอบเขตลุ่มน้ำ ซึ่งแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตกออกเป็น 13 ลุ่มน้ำสาขา

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้าน ท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตกมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ มีหมู่บ้านหลายแห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 7 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำในภาคใต้ฝั่งตะวันตก

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำในภาคใต้ฝั่งตะวันตก

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
1 ชุมชน ท่องเที่ยว แหลมสัก	แหลมศักดิ์ จ.กระบี่ พื้นที่จุดตัดทางด้าน วัฒนธรรมที่ชาวบ้านทั้งสามวัฒนธรรมถูก หลอมรวมเป็นหนึ่งแห่งนี้ประกอบไปด้วย ความหลากหลาย ทั้งในด้านความเชื่อ พื้นเพอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่มและงาน ศิลปะ หากแต่ทั้งสามเชื้อชาติก็ต่างมีวิถี ชีวิตที่พึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันได้มา เป็นเวลานานเกือบร้อยปีด้วยทั้งสาม วัฒนธรรมพึ่งพาอาศัยกัน จุดท่องเที่ยว สำคัญของแต่ละเชื้อชาติ ศาลเจ้าชกโป้ซึ เอ้ยของชาวบาบ๋าฮายา หรือชาวไทย เชื้อสายจีน เลย์อยู่ห่างเพียง 150 เมตร จากวัดมหาธาตุแหลมสัก และมีสียัดขอ ลาฮุดดิน ในระยะที่สั้น ๆ จากที่นั่น พาย เรือคายัคชมป่าโกงกางและล่องเรือทะเล ไปอุทยานทางทะเลอ่าวลึก เพื่อเรียนรู้วิถี ชีวิตชาวประมงแท้ อาทิ การทำฟาร์ม ปลา ฟาร์มกุ้งมังกร การเลี้ยงสาหร่ายพวง องุ่น ไปจนถึงการทำผ้าบาติกตามสไตล์ ชาวเล และการประกอบอาหารอย่างข้าว คลุกกะปิและขนมจากมะพร้าวและใบ จาก	กิจกรรมพายเรือคายัค ชมป่าโกงกาง และ ความอุดมสมบูรณ์ของ ป่า • ล่องเรือรอบอุทยาน ทางทะเลอ่าวลึก ปลายทางเกาะยาว น้อย เรียนรู้วิถีประมง ชมฟาร์มปลา และ ฟาร์มกุ้งมังกร • เรียนรู้วิธีการทำกะปิ ข้าวคลุกกะปิ • กิจกรรมปลูกกล้วยไม้ ณ ป่าเขาช้างหมอบ • เรียนรู้การทำผ้าบาติก • ล่องเรือชมภาพเขียน สีก่อนประวัติศาสตร์ ตามถ้ำ • เรียนรู้วิถีชีวิตชาวเล การเลี้ยงสาหร่ายพวง องุ่น • เรียนรู้การทำขนม ท้องถิ่นจากวัตถุดิบ หลักในชุมชน เช่น มะพร้าว และใบจาก	อ่าวแหลมสัก
2 ชุมชน บ้านลำขนุน	ชุมชนบ้านลำขนุน ต.นาชุมเห็ด อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง เป็นชุมชนวิถีเกษตร ริมป่าต้นน้ำริมเทือกเขาบรรทัด ที่มี	ท่องเที่ยวเชิงเกษตร พายเรือคายัค ชมพุดาหมอก	คลองลำขนุน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ทรัพยากร ธรรมชาติสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ สายน้ำ มีคลองหลายสาย โดยบ้านลำ ขุนเดิมเป็นชุมชนหนึ่งในหมู่ที่ 4 บ้านลำ พิกุล ต่อมาเมื่อประชากรเข้ามาอาศัยอยู่ เพิ่มมากขึ้น จึงมีการแยกออกมาเป็น หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2527 สำหรับชื่อลำ ขุน มาจากพื้นที่ในชุมชนมีต้นขนุนปาน ต้นใหญ่อยู่ริมลำคลอง ชาวบ้านจึงเรียก คลองลำขุน และใช้เป็นชื่อหมู่บ้านจนถึง ปัจจุบันนอกจากนี้ยังมีความสวยงามของ ทรัพยากร ธรรมชาติ เช่น ภูเขาหมอก มี กิจกรรมพายเรือคายัค ล่องไปตามคลอง ลำพิกุลซึ่งเป็นลำคลองสายหลัก มา บรรจบกับคลองลำขุน น้ำตกสายรุ้ง คลองลำไ้ คลองลำปิ่นะ ตลอดเส้นทาง จะสามารถสัมผัสสายน้ำใส ธรรมชาติสวน ยางพารา สลับสวนผลไม้ตลอดสองข้าง คลองบ้านลำขุนมีความโดดเด่นในเรื่อง ของการเป็นพื้นที่เรียนรู้ระดับประเทศ ทั้งการเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ไร่นาสวน ผสมที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับชุมชนวิถีเกษตรนอกจากนี้ที่ ชุมชนบ้านลำขุน ยังมีศิลปวัฒนธรรมที่ เป็นเอกลักษณ์อย่าง มโนราห์ และหนัง ตะลุง มีกิจกรรมเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม คือ การแกะสลักหนังตะลุง ที่นักท่องเที่ยว สามารถร่วมทำหนังตะลุงได้อีกด้วย	ชมน้ำตกสายรุ้ง ชมพื้นที่จัดการ เศรษฐกิจพอเพียง ชมศิลปวัฒนธรรม มโนราห์ กิจกรรมการแกะสลัก หนังตะลุง	

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
3 ชุมชน ริมแม่น้ำ กระบุรี	แม่น้ำกระบุรี จ.ระนอง เป็นแม่น้ำที่กั้น เขตแดนไทย - พม่า มีต้นกำเนิดจาก เทือกเขาภูเก็ตไหลมาทางทิศตะวันตก ผ่านอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง และ ไหลผ่านไปทางทิศใต้ผ่านอำเภอละอุ่น ลง สู่ทะเลอันดามันที่ปากแม่น้ำกระบุรี อำเภอเมืองระนอง ซึ่งมีระยะทาง ประมาณ 60 กิโลเมตร ช่วงกว้างที่สุด ประมาณ 6 กิโลเมตร มีป่าชายเลน ปก คลุมสองฝั่งลำน้ำ รวมทั้งรอบเกาะกลาง แม่น้ำ ซึ่งสามารถนั่งเรือ/พายเรือแคนูชม ทิวทัศน์และป่าชายเลนสองฟากฝั่ง พื้นที่ ของอุทยานฯ ลำน้ำกระบุรี ประมาณ 64 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 40 ของพื้นที่ ในแม่น้ำกระบุรีจะประกอบไปด้วยเกาะ ถึง 6 เกาะ ทั้งเกาะเสียด เกาะขวาง เกาะ โชน เกาะยาว เกาะปลิง และเกาะนก เปาะ แต่ก็มีพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลอัน ดามัน ที่มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีเขางาม เขาเสียดตะกวด เขาหินช้าง เขาเมืองสูง เขาจอมแหลม เขาสามแหลม เขาหลุม ถ่าน และเขาน้ำร้อน เป็นยอดเขาสำคัญ โดยมียอดเขาเมืองสูง เป็นยอดเขาสูงสุด สูง 609 เมตร จากระดับน้ำทะเลปาน กลาง	นั่งเรือชมวิ พายเรือแคนู บ่อน้ำร้อน ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ชมพระอาทิตย์ตกริมน้ำ แหล่งท่องเที่ยวเชิง เกษตร กุ้งกุลาดำ สาธิตการควักแผลใน กระทะเล	แม่น้ำกระบุรี (ลุ่มน้ำสาขา) ประกอบด้วย คลอง คลอง บางหมี่ คลอง ชันาค คลอง ลำ เ ลี ย ง ค ล อ ง บ า ง สองรา คลอง บ า ง ไ ห ญ์ เหนือ คลอง บ า ง ไ ห ญ์ คลองละอุ่น ค ล อ ง จิ ก คลองหลุม ถ่าน คลอง เสียดตะกวด และคลองหิน ช้าง พื้นที่ของ อุทยานฯ ลำ น้ำกระบุรี
4 คลอง ละอุ่น ระนอง	คลองละอุ่น คลองสองน้ำ คือ น้ำจืดและ น้ำเค็มพร้อมทั้งมีป่าโกงกาง อำเภอละอุ่น ได้ชื่อว่า "อำเภอในหุบเขา" ตั้งอยู่ทางทิศ	ล่องแพแลพระอาทิตย์ ตกน้ำ	คลองละอุ่น

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	เหนือของจังหวัดระนอง ห่างจากตัวจังหวัดระนอง ถนนสายหาดส้มแป้น - บางพระใต้ ระยะทาง 32 กิโลเมตร และถนนเพชรเกษม - ละอุ่น แยกกิโลเมตรที่ 30 ระยะทาง 43 กิโลเมตร มีอาณาเขตชายฝั่งริมทะเลด้านตะวันตกติดต่อกับประเทศพม่า สภาพพื้นที่ อำเภอละอุ่น มีเนื้อที่ประมาณ 748.546 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงต่ำ มีลำน้ำสำคัญได้แก่ คลองละอุ่น คลองบางพระ คลองบางแก้ว ลักษณะพื้นที่คล้ายกับรูปหัวใจ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาบางส่วนเป็นที่ราบ มีเนื้อที่เพื่อการเกษตรประมาณ 39,194 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด อำเภอละอุ่นได้ชื่อเป็น "เมืองหุบเขา" เพราะภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขา ภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ ทิวเขাপักขุนอำไพ ทิวเขาควรง ในท้องที่ตำบลละอุ่นเหนือ ทิวเขาคลอง ตำบลบางพระเหนือ ทิวเขาตอเบา ตำบลบางแก้ว จากสภาพดังกล่าว ทำให้พื้นที่ป่ายังคงอุดมสมบูรณ์ จึงยังเป็นผลให้สภาพอากาศมีความชื้นสูง ฝนตกชุก ฤดูหนาวอากาศเย็นสบาย หมอกปกคลุมภูเขาทำให้ดูคล้ายทะเลหมอก	ชม พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ชมบ้านในวง หมู่บ้านกลางหุบเขา ชมสวนรุกขชาติป่าชายเลน	
5 มุสลิม โฮมสเตย์ บ้านม่วงกลาง	ที่อยู่ 4/5 หมู่ที่ 3 ตำบลม่วงกลาง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง	ล่องแพเปียกคลองลัดโนด ดอยร้อยวิว อุทยานแห่งชาติแหลมสน ป่าชาย	คลองลัดโนด อ่าวกะเปอร์

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
คลองลัดโนด อ่าวกะเปอร์ ระนอง	ผู้ประสานงาน คุณนิลาวัลย์ เสมสมาย เบอร์ติดต่อ 087 895 0558 ดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มี จำนวนสมาชิกประมาณ 25 ราย โดยเริ่ม เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2546 สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : อ่าวกะเปอร์ ทะเลสาบระนอง จุดชมวิวดอยร้อยวิว อุทยาน แห่งชาติแหลมสนประวัติศาสตร์ : เป็น ชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นคนไทยใหญ่ วิถีชีวิต : การเลี้ยงปุนิม เพาะเลี้ยงพันธุ์ ปลาเนียน วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน วัฒนธรรม/ประเพณี : วัฒนธรรม ประเพณีเกี่ยวกับมุสลิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กระชังเลี้ยงปุนิม การ ทำแมงกระพรุนส่งออก ผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน ได้แก่ กะปิ ปุนิม กุ้งแห้ง ปลาเค็ม	เล่น หมู่เกาะและปะการัง ป่าไม้ ชมวิถีประมงพื้นบ้าน	
6 เครือข่าย ชุมชน ท่องเที่ยว ตำบล บาราโหม	ที่อยู่ หมู่ที่1 ตำบลบาราโหม อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้ประสานงาน นายอุซึ่ง เบญนุรุดดิน เบอร์ติดต่อ 081 969 1207 ดำเนินการในรูปแบบกลุ่ม มีจำนวนสมาชิก ประมาณ 150 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่ นักท่องเที่ยวในปี 2552 บาราโหม ชุมชนท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ แยกออกจาก ต.ตันหยงลู โล๊ะ เมื่อ 80-90 ปีที่แล้ว ถิ่นฐานเดิมเป็น หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องประวัติศาสตร์ของ เมืองปัตตานีเดิม เกี่ยวโยงเมืองลังกาสุกะ ประชาชนเดิมนับถือศาสนาพุทธนิกาย	ล่องเรือชมวิถีประมง พื้นบ้าน ล่องเรือชมป่าชายเลน เรียนรู้วิถีอนุรักษ์ ฝึกการทำผ้าบาติก บา ราโหมบาติก ฝึกการแกะสลักเชิงชาย ทำขนมโบราณบารา โหม ขนมอาเกาะ ขนม ข้าวพอง	คลองมานิง บาราโหม จ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	มหายาน เป็นเมืองพุทธมลายูแห่งราชอาณาจักรลังกาสุกะ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนครรัฐพุทธ เป็นรัฐอิสลาม มีพญาอินทรีรา เป็นผู้ก่อตั้งรัฐปัตตานีดารุสลาม (นครแห่งสันติ) ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : มัสยิดกรือเซะ ถิ่นโบราณสถานของเมืองปัตตานี ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : ป่าชายเลน วิถีชีวิต : วิถีชีวิตของชาวมุสลิมและพุทธ การทำประมง ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ขนมหาวัง ขนมหโบราณ แกะสลักเชิงราย บา ราโหมบาติกผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ขนมอาเกาะ ขนมข้าวพอง		
ชุมชน ท่องเที่ยว ท่าปอม คลองสองน้ำ กระบี่	ธรรมชาติสองสายน้ำ ตั้งอยู่ที่ ต.เขาคราม อ.เมือง อยู่ในความดูแลของ อบต.เขาคราม เป็นแหล่งศึกษาเชิงนิเวศวิทยา เพื่อ เรียนรู้ความสมบูรณ์ของธรรมชาติทั้งใน แง่ของทางน้ำใต้ดิน และพืชพรรณที่ สามารถเติบโตได้ทั้งในน้ำและบนดิน คลองสองสายน้ำมีลักษณะพิเศษคือ ลำ คลองมีทั้งช่วงที่น้ำจืดสนิท และช่วงที่มี น้ำกร่อย เมื่อน้ำทะเลลด น้ำในคลองจืด สนิท ยามน้ำทะเลขึ้นก็เปลี่ยนเป็นคลอง น้ำเค็ม ได้ลำธารที่ใสสะอาดราวกระจก อุดมไปด้วยหญ้าทะเลเขียวสดองงาม จำนวนมาก ทำให้สามารถพายเรือแคนู ในคลองสองน้ำได้ หรือใช้เส้นทางเดิน ธรรมชาติ ซึ่งผ่านป่าพรุน้ำจืดและรอยต่อ	พายเรือแคนูชมป่าพรุน้ำจืด ล่องรอยต่อป่าสองถิ่น สัมผัสความงามของพืช วงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว ตาล อ้อย ต้นหมาก ชนิดต่าง ๆ ล่องอุโมงค์ไม้โกงกาง ปรุงอาหารด้วยผัก พื้นบ้าน	คลองสองน้ำ

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ป่าสองถิ่น ตลอดแนวลำคลอง ความยาวประมาณ 700 เมตร ตลอดทางเดินนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสความงามของพืชวงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว ตาล อ้อ และต้นหมากชนิดต่าง ๆ รวมถึงระกำ หวาย ชมพู่ น้ำ โกงกาง และผักพื้นบ้านนานาชนิด การเดินทาง จากกระบี่ใช้เส้นทางถนนป่าพรุ-ท่าปอม สู่บ้านหนองจิก ระยะทางประมาณ 28 กม. ค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 30 บาท และมีเรือแคนูให้เช่า สอบถามเพิ่มเติม อบต.เขาคราม โทร. 0 7569 4198, 07569 4165 หรือ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว จังหวัดกระบี่ โทร. 0 7562 2163		

ตารางที่ 4 - 7 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

5) ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 26,023.91 ตร.กม. ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 05° 45' เหนือ ถึงเส้นรุ้งที่ 11° 12' เหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 98° 30' ตะวันออก ถึงเส้นแวงที่ 102° 15' ตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่ 11 จังหวัด ประกอบด้วยพื้นที่ทั้งจังหวัดหรือบางส่วน ได้แก่ จังหวัดชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี พัทลุง ยะลา ธารนง สงขลา และสุราษฎร์ธานี โดยมีลุ่มน้ำตาปี ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และลุ่มน้ำปัตตานีแทรกตัวเป็นช่วง ๆ

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดอ่าวไทย ลักษณะชายฝั่งทะเลราบเรียบมีที่ราบแคบ ๆ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปถึงจังหวัดนราธิวาส แม่น้ำส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกจะเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย ลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำทางด้านตะวันตกของลุ่มน้ำจะเป็นเทือกเขา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลผ่านที่ราบแคบ ๆ ลงสู่อ่าวไทย ทิวเขา

เหล่านี้ เริ่มจากทิวเขาภูเก็ด ซึ่งอยู่ทางตอนบนของกลุ่มน้ำทางทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพร เป็นทิวเขาที่ต่อเนื่องมาจากทิวเขาตะนาวศรีทอดยาวลงมาทางใต้จนถึงจังหวัดพังงา แล้วเบนออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้จนจรดกับทิวเขานครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พาดผ่านมาทางใต้ ผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง ลงไปจนถึงจังหวัดสตูลแล้วไปจรดกับทิวเขาสนกลาศีรี ซึ่งเป็นแนวขอบเขตของกลุ่มน้ำ แม่น้ำที่สำคัญในกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ได้แก่ คลองท่าแซะ คลองท่าตะเภา คลองหลังสวน แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำสายบุรี และแม่น้ำโกลก เป็นต้น

ระบบกลุ่มน้ำ กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีลักษณะกลุ่มน้ำที่แตกต่างไปจากกลุ่มน้ำอื่น ตรงที่พื้นที่ของกลุ่มน้ำไม่ได้ยาว ต่อเนื่องกันโดยตลอด จะแทรกด้วยกลุ่มน้ำแม่น้ำตาปีที่บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่บริเวณ จังหวัดสงขลา และกลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีที่บริเวณจังหวัดปัตตานี ลักษณะของกลุ่มน้ำประกอบด้วย กลุ่มของกลุ่มน้ำใหญ่น้อยวางเรียงรายติดต่อกัน และไม่ติดต่อกันเกือบตลอดชายฝั่งทะเลภาคใต้ทางทิศตะวันออกแม่น้ำและลำน้ำ โดยทั่วไปมีความยาวไม่มากนัก ความลาดชันของท้องน้ำสูงในบริเวณต้นน้ำ และลดน้อยลงในบริเวณตอนกลางและตอนปลายของลำน้ำ จนไหลออกอ่าวไทยทางทิศตะวันออก แม่น้ำและลำน้ำ โดยทั่วไปจะไหลไปทางทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ มีปริมาณน้ำค่อนข้างมากในฤดูฝน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลหรือเผชิญกับพายุดีเปรสชันในบางครั้ง จึงมักประสบปัญหาอุทกภัยบ่อยครั้ง และเนื่องจากลำน้ำที่สั้นและความเร็วกระแสน้ำสูง จึงมักเกิดการพังทลายและการกัดเซาะหน้าดิน น้ำไหลลงทะเลเร็วทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

ดังได้กล่าวแล้วว่า ความยาวของแม่น้ำและลำน้ำโดยทั่วไปค่อนข้างสั้น และไหลลงอ่าวไทยทางทิศตะวันออก ซึ่งแต่ละแม่น้ำหรือลำน้ำมักไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน การแบ่งกลุ่มน้ำสาขาในกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ได้กำหนดตามผลการศึกษาของโครงการศึกษาสำรวจออกแบบสถานีอุทกวิทยา 25 กลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย ของกรมทรัพยากรน้ำ โดยพิจารณาหลักเกณฑ์การแบ่งขอบเขตกลุ่มน้ำสาขา การเรียกชื่อกลุ่มน้ำ ลำน้ำ และการกำหนดรหัสกลุ่มน้ำ โดยยึดถือ “มาตรฐานกลุ่มน้ำและกลุ่มน้ำสาขา” ของคณะกรรมการศูนย์ข้อมูลสารสนเทศอุทกวิทยา (น้ำผิวดิน) ภายใต้คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ (ปัจจุบันได้รวมอยู่ในกรมทรัพยากรน้ำ) ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานผลการวิจัย เรื่อง ทะเบียนประวัติ และแผนที่แสดงตำแหน่งสถานีอุทกวิทยาและอุตุนิยมวิทยาในประเทศไทย (กุมภาพันธ์ 2539) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และได้ทำการปรับปรุงเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บางประการให้ชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น โดยมีการนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาพิจารณาร่วมได้แก่ แผนที่การแบ่งขอบเขตกลุ่มน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ ในระบบ GIS รายงานการศึกษา แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ชลประทาน แนวคันกั้นน้ำท่วม และการตรวจสอบสนามในบางพื้นที่ รวมทั้งได้ใช้แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ชุดปัจจุบันจากกรมแผนที่ทหารมาใช้ในการกำหนดขอบเขตกลุ่มน้ำ ซึ่งแบ่งพื้นที่กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกออกเป็น 13 กลุ่มน้ำสาขา

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้าน
ท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับ
ลำน้ำ มีหมู่บ้านหลายแหล่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่
ใกล้ลำน้ำและมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 8 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำใน
ภาคใต้ฝั่งตะวันออก

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำในภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
เครือข่าย ชุมชน ท่องเที่ยว ตำบล บาราโหม	ที่อยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลบาราโหม อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี ผู้ประสานงาน นายอุเช็ง เบญจรุติดิน เบอร์ติดต่อ 081 969 1207 ดำเนินการในรูปแบบ กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 150 ราย โดยเริ่มเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2552 บาราโหม ชุมชนท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ แยกออกจาก ต. ตันหยงลูโละ เมื่อ 80-90 ปีที่แล้ว ถิ่น ฐานเดิมเป็นหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง ประวัติศาสตร์ของเมืองปัตตานีเดิม เกี่ยวข้องกับเมืองลังกาสุกะ ประชาชน เดิมนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน เป็นเมืองพุทธมลายูแห่งราชอาณาจักร ลังกาสุกะ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างนครรัฐพุทธ เป็นรัฐอิสลาม มีพญาอินทรีรา เป็นผู้ก่อตั้งรัฐปัตตานี ดาร์สลาม (นครแห่งสันติ) ทรัพยากร ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน สถานที่ ท่องเที่ยวในชุมชน : มัสยิดกรือแซะ ถิ่นโบราณสถานของเมืองปัตตานี	ล่องเรือชมวิถี ประมง พื้นบ้าน ล่องเรือชมป่าชายเลน เรียนรู้วิถีอนุรักษ์ ฝึกการทำผ้าบาติก บารา โหมบาติก ฝึกการแกะสลักเชิงชาย ทำขนมโบราณบาราโหม ขนมอาเกาะ ขนมข้าวพอง	คลองมานิง บาราโหม จ ปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : ป่าชาย เลน วิถีชีวิต : วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และพุทธ การทำประมง ภูมิปัญญา ท้องถิ่น : ขนมหาวัง ขนมหิราณ แกะสลักเชิงราย บาราโหมบาติก ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ขนมหอ เกาะ ขนมห้าวทอง		
ชุมชน ท่องเที่ยว ยะหริ่ง	ที่อยู่ 135/2 หมู่ 1 ตำบลยามู อำเภอ ยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 94150 ผู้ ประสานงาน คุณรอกีเยาะห์ สาแล๊ะ เบอร์ติดต่อ 0895967219ดำเนินการ ในรูปแบบกลุ่มชุมชน มีจำนวนสมาชิก ประมาณ 12 ราย โดยเริ่มเปิด ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปี 2547 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของ ชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน : ล่องเรือชมป่าชายเลน อุโมงค์โกกทาง วังยะหริ่ง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บางปู ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่น ๆ : ป่าชาย เลน อ่าวปัตตานี ประวัติศาสตร์ : กุโบว์ (สุสาน) บ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า วิถีชีวิต : การทำ ประมงน้ำตื้น ชุมชนมุสลิมริมอ่าว ปัตตานี วัฒนธรรม/ประเพณี : ชาว มุสลิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ข้าวยำน้ำบู ดู การทำกรงนกเขาชวา วิธีการจับ ปลาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน	ล่องเรือชมป่าชายเลน ลอดอุโมงค์โกกทาง เยี่ยมชมวังยะหริ่ง บ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ ชมอ่าวปัตตานี ชมการทำประมงน้ำตื้น เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ปัตตานีริมปากอ่าว วิธีการจับปลาด้วยภูมิ ปัญญาพื้นบ้าน	อ่าวปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ขนมผูกโบว์ น้ำจิ้มניຍะ กาแฟสำเร็จรูปผสมเห็ดหลินจือ น้ำตาลแว่น บริการในชุมชนที่สามารถนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว : ฐานการเรียนรู้ : วิชาการทำประมงพื้นบ้าน		
เครือข่าย ชุมชน ท่องเที่ยว ตำบลบานา	“บานา” เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน คำว่า บานา เป็นภาษาเปอร์เซีย ซึ่งมีความหมายว่าเมืองท่าเรือ มีบันทึกไว้ว่า บานา ในอดีตนั้นเป็นเมืองท่าของอาณาจักรมลายูลังกาสู่กะฝั่งทะเลตะวันออกและเดตาห์ โดยมีเรือสินค้ามาจอดนับร้อยลำ "บ้านบานา" เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว และยังได้รับเลือกเป็น 1 ใน 12 ชุมชนต้นแบบ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทางองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้ดำเนินงานวิจัยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัด	ล่องเรือชมวิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน ชมสะพานไม้บานาที่ร่วมมือกันสร้างโดยชุมชนบานาที่ทอดยาวลงสู่ทะเล ร่วมลงมือปลูกป่าชายเลน ชมการทำนาเกลือ และเกลือหวาน ซึ่งเป็นนาเกลือแห่งเดียวของภาคใต้ ล่องเรือลอดซุ้มอุโมงค์ต้นโกงกาง	อ่าวปัตตานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	ชายแดนภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบ เมื่อนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนแห่งนี้จะได้สัมผัสวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวมลายูในพื้นที่ปัตตานี อีกหนึ่งความโดดเด่นที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของบ้านบานา ก็คือ สะพานไม้บานา ที่ทอดยาวออกสู่ท้องทะเล โดยความเป็นมาของสะพานไม้แห่งนี้เกิดจากความร่วมมือกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติป่าชายเลน ซึ่งได้เปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติป่าชายเลน ซึ่งครอบคลุม 5 พื้นที่คือ บานา ตันหยงลูโล๊ะ แหลมโพธิ์ บาราโหม และบางปูที่เป็นพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี ยังมีอีกหนึ่งเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตชาวชุมชนปัตตานี นั่นก็คือการทำนาเกลือ ซึ่งการทำนาเกลือที่ปัตตานีนี้นั้นมีมาตั้งแต่อดีตนับร้อยปี โดยได้เล่ากันต่อมาหลายช่วงอายุคนว่า เกลือเป็นสิ่งที่จำเป็นในการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจระหว่างชุมชน โดยสถานที่ที่เหมาะสมแก่การทำนาเกลือคือพื้นที่ราบริมทะเล มีน้ำทะเลสามารถขึ้นได้ในช่วงเดือนข้างขึ้นตลอดปี สำหรับในภาคใต้นั้นก็มีนาเกลือเพียงแห่งเดียวนั่นก็คือที่ปัตตานีนั่นเอง ปัจจุบันพื้นที่		

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลุ่มน้ำ
	นาเกลือบางส่วนเปลี่ยนสภาพเป็น ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย และบางส่วนเป็นนาเกลือ มีผู้ทำนาเกลือ เป็นอาชีพเหลืออยู่ประมาณ 500 คน ในพื้นที่ประมาณ 3,500 ไร่ สามารถ ผลิตเกลือได้ประมาณ 7,000 ตันต่อปี ความโดดเด่นของเกลือปัตตานีคือ รสชาติที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เกลือ หวาน หรือเกลือที่ไม่ได้มีรสชาติเค็ม จัด จะมีรสชาติออกเค็มกำลังดี สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวและเชิง อนุรักษ์บ้านบานา (สะพานไม้บานา) เลขที่ 17/3 ม.2 ตำบลบานา อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี โทร. 06-5725- 9613		

ตารางที่ 4 - 8 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำในภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ที่มา : คณะผู้วิจัยรวบรวม (2562)

ลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของลุ่มน้ำพื้นที่ภาคใต้

ลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของลุ่มน้ำพื้นที่ภาคใต้พื้นที่ลุ่มน้ำในภาคใต้ ซึ่ง
ประกอบด้วย 5 ลุ่มน้ำ

- ลุ่มน้ำตาปี จำนวน 3 จังหวัด ประกอบด้วย สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่
- ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 3 จังหวัด ประกอบด้วย นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา
- ลุ่มน้ำปัตตานี จำนวน 2 จังหวัด ประกอบด้วย ปัตตานี และยะลา

- กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรัง และสตูล
- กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก จำนวน 7 จังหวัด ประกอบด้วย ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

มุ่งศึกษาลักษณะทางกายภาพ ลำห้วย ลำคลองของภาคใต้ ประกอบด้วย 14 จังหวัด และศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงหรืออยู่ใกล้กับลำน้ำลำคลอง โดยใช้วิธีวิทยาในการศึกษาดังนี้

กลุ่มน้ำภาคใต้

กลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ / คลอง
1 กลุ่มน้ำตาปี	สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่	คลองจันดี คลองสินปุน และคลองอิปันเป็นลำน้ำสาขา ลำน้ำอีกสายประกอบด้วย คลองสก คลองพระแสง และ คลองพุมดวง คลองร้อยสาย ลำน้ำทั้ง 2 สายไหลมาบรรจบกันที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้วไหลลงสู่อ่าวไทย กลุ่มน้ำตาปีครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดกระบี่ อ่างเก็บน้ำที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภา ลักษณะกลุ่มน้ำสาขาย่อยที่สำคัญของกลุ่มน้ำตาปี
2. กลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา	นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา	เป็นกลุ่มน้ำแห่งเดียวของประเทศไทย ที่มีระบบทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่ เป็นแอ่งรองรับน้ำจืด (น้ำฝน น้ำจืดจากคลอง และน้ำหลากจากแผ่นดิน) โดยมีน้ำเค็มจากทะเลไหลเข้ามาผสมผสาน ประกอบด้วย 1. ทะเลน้อย ตั้งอยู่ทางตอนบนสุดของทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดพัทลุง มี เป็นทะเลน้ำจืด มีคลองเชื่อมต่อกับทะเลสาบตอนบน คือ คลองนางเรียม คลองบ้านกลาง และคลองยวน 2. ทะเลสาบตอนบน (ทะเลหลวง) อยู่ถัดจากทะเลน้อยไปถึงตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระเสสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ และบ้านแหลมจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง มีคลอง

ลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ / คลอง
		ท่าแนะ คลองนาท่อม และคลองท่ามะเดื่อ ระบายลงสู่ทะเลสาบตอนบน 3. ทะเลสาบตอนกลาง (ทะเลสาบ) อยู่ถัดลงไปจากตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา ลงไปถึงบริเวณบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีเกาะต่าง ๆ หลายเกาะ ได้แก่ เกาะสี่-เกาะห้า เกาะหมาก เกาะนางคำ ทะเลสาบตอนกลางเชื่อมต่อทะเลสาบตอนล่างโดยมีคลองแดน คลองหลวง มีคลองพรุพ้อ คลองพานไพร คลองป่าบอน
		ทะเลสาบตอนล่าง (ทะเลสาบสงขลา) เริ่มจากบ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไปจนถึงจุดที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทยที่ปากร่องน้ำทะเลสาบสงขลา มีคลองที่ระบายน้ำลงสู่ทะเลสาบตอนล่าง ได้แก่ คลองอู่ตะเภา คลองรัตภูมิ คลองบางโหนด คลองพะวง แต่ฤดูฝนค่าความเค็มที่ผิวเกือบเป็นศูนย์ทะเลสาบส่วนนี้ มีการวางเครื่องมือประมงประเภทไซ้และโพงพางเกือบทั่วทั้งทะเลสาบ
3 ลุ่มน้ำปัตตานี	ปัตตานี นราธิวาส	ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประ พื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุมเขตจังหวัดยะลาและจังหวัดปัตตานี และบางส่วนของจังหวัดสงขลาและนราธิวาส ทิศใต้ ติดกับประเทศมาเลเซีย ลุ่มน้ำปัตตานี มีแม่น้ำปัตตานีเป็นลำน้ำหลัก และมีแม่น้ำยะหาเป็นลำน้ำสาขา ในช่วงปลายมีคลองหนองจิกแยกออกจากแม่น้ำปัตตานี และมีคลองเล็ก ๆ อีกมากมาย แม่น้ำปัตตานีมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสนกลาคีรี ในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ แล้วไหลลงทะเลอ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขามีพื้นที่ราบเล็กน้อย ทางตอนล่างของลุ่มน้ำเป็นที่ราบลุ่ม มีความยาวลำน้ำประมาณ 210 กิโลเมตร
4 ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก	ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดทะเลอันดามัน มีเทือกเขาภูเก็ตพาดผ่านจากจังหวัดระนองลงมาจนถึง

ลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ / คลอง
	นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล ยัง ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง และ สงขลา อีก เล็กน้อยด้วย	จังหวัดพังงา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสายต่าง ๆ แม่น้ำและ ลำน้ำทั่วไปมีความยาวไม่มากนักและไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ไปทางทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้เป็นส่วนใหญ่ ภูมิ ประเทศเกิดจากแผ่นดินยุบตัวชายฝั่งทะเลเว้าแหว่งมีอ่าว และเกาะมากมาย เกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะตะรุ เตา เกาะลันตา เกาะลิบง เกาะพระทอง และเกาะยาวใหญ่ มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ตั้งแต่จังหวัดพังงาลงไปถึงจังหวัดสตูล แม่น้ำสายสำคัญในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก คือ แม่น้ำตรัง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สุดในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีต้นกำเนิดจาก เทือกเขานครศรีธรรมราช ในอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอ ต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดตรัง แล้วไหล ไปลงทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง
5 ลุ่มน้ำภาคใต้ ฝั่งตะวันออก	ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี พัทลุง ยะลา ระนอง สงขลา สุราษฎร์ธานี โดย มีลุ่มน้ำตาปี ลุ่ม น้ำทะเลสาบ สงขลา และลุ่ม น้ำปัตตานีแทรก ตัวเป็นช่วง ๆ	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดอ่าวไทย ลักษณะชายฝั่งทะเลราบเรียบมีที่ราบแคบ ๆ ตั้งแต่จังหวัด ชุมพรลงไปถึงจังหวัดนราธิวาส แม่น้ำส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำ ภาคใต้ฝั่งตะวันออกเป็นแม่น้ำสายสั้นๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย ลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำทางด้านตะวันตกของลุ่มน้ำจะเป็น เทือกเขา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลผ่านที่ ราบแคบ ๆ ลงสู่อ่าวไทย ทิวเขาเหล่านี้ เริ่มจากทิวเขา ภูเก็ต ซึ่งอยู่ทางตอนบนของลุ่มน้ำทางทิศตะวันตกของ จังหวัดชุมพร เป็นทิวเขาที่ต่อเนื่องมาจากทิวเขาตะนาวศรี ทอดยาวลงมาทางใต้จนถึงจังหวัดพังงา แล้วเบนออกไป ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้จรดกับทิวเขานครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานีพาดผ่าน มาทางใต้ ผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง ลงไป จนถึงจังหวัดสตูลแล้วไปจรดกับทิวเขาสนกลาศรี ซึ่งเป็น แนวขอบเขตของลุ่มน้ำ แม่น้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่ง ตะวันออก ได้แก่ คลองท่าชะชะ คลองท่าตะเภา คลองหลัง สวน แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำสายบุรี และแม่น้ำโกลก

ตารางที่ 4 - 9 แสดงลักษณะทางกายภาพ ลำห้วย ลำคลองของภาคใต้

ที่มา : คณะผู้วิจัยรวบรวม (2562)

ลักษณะทางกายภาพของกลุ่มน้ำพื้นที่ภาคใต้

สามารถนำเสนอลักษณะทางกายภาพกลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้ได้ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก

1.1) สภาพภูมิประเทศ

เป็นกลุ่มน้ำลำดับที่ 21 ของประเทศไทยมีพื้นที่กลุ่มน้ำ 16.2 ล้านไร่ ครอบคลุม 7 จังหวัด คือ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ประกอบด้วย 13 ลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ คลองท่าตะเภา คลองหลังสวน คลองกลาย คลองนาทวี คลองเทพา แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา แม่น้ำโกลก เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดอ่าวไทย ลักษณะชายทะเลราบเรียบมีที่ราบแคบ ๆ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส แม่น้ำส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย ลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำทางด้านตะวันตกของกลุ่มน้ำจะเป็นเทือกเขา ซึ่งเป็นผลกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลผ่านที่ราบแคบ ๆ ลงสู่อ่าวไทยทิวเขาเหล่านี้เริ่มจากทิวเขาภูเก็ตลงไปถึงจังหวัดสตูล และไปจรดกับทิวเขาสันกาลาคีรี ซึ่งเป็นแนวลุ่มแม่น้ำที่สำคัญคือ คลองท่าชะ คลองหลังสวน แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำสายบุรี และแม่น้ำโกลก

1.2) สภาพภูมิอากาศ

ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งกลุ่มน้ำ ปีละ 2,046 มิลลิเมตร คิดเป็นฤดูฝน 1,780 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมปีละ 23,184 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.3) แหล่งน้ำต้นทุน

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำในปัจจุบัน ของกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ขนาดใหญ่จำนวน 6 แห่ง ขนาดกลาง 24 แห่ง และขนาดเล็ก 1,126 แห่ง แหล่งเก็บกักน้ำความจุรวมทั้งสิ้น 359 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ต้นทุนของกลุ่มน้ำยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่มีพื้นที่ผิวน้ำมากกว่า 50 มิลลิเมตร 540 แห่ง สถานีสูบน้ำบนดิน 44 แห่ง และบ่อบาดาลทั้งสิ้น 8,725 แห่ง คิดเป็นปริมาณน้ำที่สูบจากบ่อบาดาล 129 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ

สถานการณ์น้ำแล้ง ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรบริเวณทางตอนบนของจังหวัดชุมพร สถานการณ์น้ำท่วม ลุ่มน้ำที่พบบ่อยคือ คลองท่าตะเภา คลองหลังสวน คลองกลาย คลองเทพา

1.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ

พื้นที่ทางการเกษตร ของกลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 8.4 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการชลประทาน 3.1 ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ และยังมีเกษตรที่มีศักยภาพการชลประทานที่ยังไม่ได้พัฒนาอีก 1.9 ล้านไร่

2) กลุ่มน้ำตาปี

2.1) สภาพภูมิประเทศ

กลุ่มน้ำตาปี เป็นลุ่มน้ำลำดับที่ 22 ของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 8.48 ล้านไร่ครอบคลุม 3 จังหวัด ได้แก่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ ประกอบด้วย 8 ลุ่มน้ำสาขา ได้แก่ คลองจันดี แม่น้ำตาปีตอนบน คลองสินปุน คลองอู้นั่น แม่น้ำตาปีตอนล่าง คลองสก คลองพระแสง และคลองพุมดวงตอนล่าง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ แม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำตาปี มีต้นกำเนิดจากเขาช่องลม ไต่ บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราชในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราชไหลขึ้นไปทางเหนือ ผ่านอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ความยาวรวม 232 กิโลเมตร แม่น้ำพุมดวง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูเก็ตในเขตอำเภอกีร์รัฐนิคม และอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ มาบรรจบกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความยาวรวม 120 กิโลเมตร

2.2) สภาพภูมิอากาศ

อากาศมีลักษณะร้อนชื้น มีลมเป็นระยะ ๆ

2.3) แหล่งน้ำต้นทุน

มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนในปัจจุบันของกลุ่มน้ำตาปีขนาดใหญ่ จำนวน 1 แห่ง คือเขื่อนรัชชประภา ขนาดกลาง 20 แห่ง และขนาดเล็ก 229 แห่ง แหล่งกักเก็บน้ำ ความจุรวมทั้งสิ้น 5,895 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ น้ำต้นทุนของกลุ่มน้ำยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีพื้นที่ผิวขนาดมากกว่า 50 ไร่ อยู่ 244 แห่ง สถานีสูบน้ำบนดิน 20 แห่ง และบ่อบาดาล 4,808 แห่ง คิดเป็นปริมาณน้ำที่สูบน้ำจากบ่อบาดาล 53 ล้านลูกบาศก์เมตร

2.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ

กลุ่มน้ำตาปีมีสถานการณ์น้ำลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ สถานการณ์ขาดแคลนน้ำในการเกษตรในลุ่มน้ำตาปี สถานการณ์น้ำแล้ง สถานการณ์น้ำท่วม มีตั้งแต่ น้ำท่วมขัง น้ำท่วมพื้นที่เกษตร จะอยู่ริมสองฝั่งของแม่น้ำตาปีบริเวณจุดบรรจบของแม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวงและบริเวณปากแม่น้ำที่จะระบายออกสู่อ่าวไทย ปัญหาดินโคลนถล่ม พบว่ามีพื้นที่เสี่ยงดินโคลนถล่มจำนวน 244 หมู่บ้าน แต่การเกิดดินโคลนถล่มของคณะหน่วยวิจัยดินโคลนถล่ม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบว่า ในลุ่มน้ำไม่เคยเกิดเหตุการณ์ดินโคลนถล่ม ปัญหาน้ำเสีย คือ อำเภอเมือง สุราษฎร์ธานี เป็นปัญหาแบบที่เรียกว่าน้ำทิ้งชุมชน (ระดับความรุนแรง 2) โดยมักพบปัญหาน้ำเสียในเดือนมีนาคม มิถุนายน และเดือนกันยายน

2.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ

พื้นที่ทางการเกษตรของกลุ่มน้ำตาปี รวมทั้งสิ้น 3.9 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการชลประทาน 0.68 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่ชลประทานที่พัฒนาไปแล้ว 0.11 ล้านไร่

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพัฒนานอกพื้นที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่เกษตรที่มีศักยภาพทางการชลประทานที่ยังไม่ได้พัฒนาอีก 0.63 ล้านไร่

3) กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3.1) สภาพภูมิประเทศ

กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นลุ่มน้ำลำดับที่ 23 ของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 5.30 ล้านไร่ ครอบคลุม 5 จังหวัด ได้แก่ ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสตูล ประกอบด้วย 3 ลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ ทะเลสาบสงขลา (ลุ่มน้ำสาขา) ทะเลน้อย และทะเลหลวง ต้นกำเนิดของแม่น้ำสาขาย่อยของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพัทลุงสภาพภูมิประเทศทางด้านตะวันตกของกลุ่มน้ำมีเทือกเขานครศรีธรรมราช ทอดยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดตรัง กับจังหวัดพัทลุง และประเทศมาเลเซียทางตอนใต้ และค่อยๆลาดเทลงมาสู่ทะเลสาบสงขลาส่วนทางด้านตะวันออกของกลุ่มน้ำจะเป็นสันทราย ยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ โดยมีทะเลสาบสงขลาตั้งอยู่ทางลุ่มน้ำก่อนไปทางตะวันออก

3.2) สภาพภูมิอากาศ

อากาศร้อนชื้น ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำปีละ 1,871 มิลลิเมตร คิดเป็นฤดูฝน (ช่วงเดือนพฤษภาคม - ธันวาคม) 1,590 มิลลิเมตร ฤดูแล้ง (ช่วงเดือน มกราคม-เมษายน) 281 มิลลิเมตร

3.3) แหล่งน้ำต้นทุน

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนในปัจจุบัน ของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ขนาดใหญ่ จำนวน 2 แห่ง ขนาดกลาง 15 แห่ง และขนาดเล็ก 482 แห่ง แหล่งเก็บกักน้ำ ความจุรวมทั้งสิ้น 146 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ น้ำต้นทุนของกลุ่มน้ำยังมีแหล่งธรรมชาติ ที่มีพื้นที่ผิวขนาดมากกว่า 50 ไร่ อยู่ 171 แห่ง สถานีสูบน้ำบนดิน 25 แห่ง และบ่อบาดาล 5,610 แห่ง คิดเป็นปริมาณน้ำที่สูบน้ำจากบ่อบาดาล 63 ล้านลูกบาศก์เมตร

3.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ

สถานการณ์น้ำแล้ง พบพื้นที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ อ.ระโนด อ.นาหม่อม จ.สงขลา และ อ.เขาชัยสน อ.บางแก้ว และ อ.เมือง จ.พัทลุง สถานการณ์น้ำท่วม พบพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วมในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือพื้นที่สองฝั่งของคลองอู่ตะเภา บริเวณ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ในพื้นที่การเกษตร เป็นพื้นที่น้ำท่วมขัง 4-5 ครั้ง ในรอบ 9 ปี

3.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ

พื้นที่ทางการเกษตรของกลุ่มน้ำ รวมทั้งสิ้น 2.5 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการชลประทาน 1.4 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่ชลประทานที่พัฒนาไปแล้ว 0.69 ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่เกษตรที่มีศักยภาพทางการชลประทานที่ยังไม่ได้พัฒนาอีก 0.83 ล้านไร่

4) กลุ่มน้ำปัตตานี

4.1) สภาพภูมิประเทศ

กลุ่มน้ำปัตตานีเป็นกลุ่มน้ำลำดับที่ 24 ของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 2,284 ล้านไร่ ครอบคลุม 2 จังหวัด ได้แก่ ยะลา และปัตตานี ประกอบด้วย 2 กลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ แม่น้ำปัตตานีตอนบน และแม่น้ำปัตตานีตอนล่าง กลุ่มน้ำเป็นแนวยาววางตัวอยู่ตามแนวทิศเหนือ-ใต้ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรีในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปยังทิศเหนือ และไหลลงทะเลอ่าวไทยที่ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีพื้นที่ราบเล็กน้อยทางตอนล่างของกลุ่มน้ำ มีความยาวลำน้ำประมาณ 210 กิโลเมตร กลุ่มน้ำปัตตานีมีแม่น้ำปัตตานี เป็นลำน้ำหลัก และมีแม่น้ำยะหา เป็นลำน้ำสาขาในตอนปลายแม่น้ำ มีคลองหนองจิกแยกออกจากแม่น้ำปัตตานี และมีคลองเล็ก ๆ อีกมากมาย

4.2) สภาพภูมิอากาศ

ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำ ปีละ 1,893 มิลลิเมตร คิดเป็นฤดูฝน (เดือนพ.ค - ธ.ค.) 1,571 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมรวมปีละ 3,213 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นฤดูฝน 2,233 ล้านลูกบาศก์เมตร ฤดูแล้ง 980 ล้านลูกบาศก์เมตร

4.3) แหล่งน้ำต้นทุน

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำในปัจจุบัน กลุ่มน้ำปัตตานีมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ จำนวน 2 แห่ง คือเขื่อนบางลาง โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปัตตานี ขนาดกลาง 2 แห่ง และขนาดเล็ก 298 แห่ง แหล่งกักเก็บน้ำ นอกจากนี้ยังมีน้ำต้นทุนของกลุ่มน้ำ ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่มีพื้นที่ผิวขนาดมากกว่า 50 ไร่ อยู่ 38 และสถานีสูบน้ำบนดิน 1 แห่ง

4.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ

สถานการณ์น้ำแล้ง ในกลุ่มน้ำปัตตานีไม่มีพื้นที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร แต่พบพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง ทางภาคอุบะโคกบริเวณ ระดับปานกลาง 16 หมู่บ้าน ระดับสูง 57 หมู่บ้าน สถานการณ์น้ำท่วม พบพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วมในกลุ่มแม่น้ำปัตตานี คือ อ.เบตง อ.ธารโต อ.บันนังสตา อ.เมือง จ.ยะลา อ.แม่ลาน อ.เมือง จ.ปัตตานี และยังพบว่าพื้นที่ที่เกิดปัญหาน้ำเสีย คือ อ.เมือง จ.ปัตตานี เป็นปัญหาน้ำเสียจากน้ำทิ้งชุมชนโดยมักพบปัญหาน้ำเสียในเดือนมีนาคมและเมษายน

4.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ

พื้นที่ทางการเกษตรของกลุ่มน้ำ รวมทั้งสิ้น 1.1 ล้านไร่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการชลประทาน 0.11 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่ชลประทานที่พัฒนาไปแล้ว 0.25 ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตาม มีพื้นที่ที่มีศักยภาพการชลประทานที่ยังไม่ได้พัฒนาอีก 0.07 ล้านไร่

5) กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก

5.1) สภาพภูมิประเทศ

เป็นกลุ่มน้ำลำดับที่ 25 ของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 11.73 ล้านไร่ ครอบคลุม 11 จังหวัดได้แก่ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช พังงา พัทลุง ภูเก็ต ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย 13 กลุ่มน้ำย่อย ได้แก่ แม่น้ำกระบี่ คลองละอุ่น ภาคใต้ฝั่งตะวันตกตอนบน คลองตะกั่วป่า ภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่สอง เกาะภูเก็ต คลองท่อม ภาคใต้ฝั่งตะวันตก ส่วนที่ 3 แม่น้ำตรัง คลองปะเหลียน คลองละงู คลองบ่าบัง และภาคใต้ฝั่งตะวันตกตอนล่าง เป็นเทือกเขาพาดผ่านจังหวัดระนองลงไปทางใต้ ผ่านจังหวัดพังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสิ้นสุดที่จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสาขาต่าง ๆ โดยทั่วไปเป็นลำน้ำสายสั้น ๆ ไหลจากบริเวณเทือกเขาทิศตะวันออก ไหลลงสู่อันดามันทางทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงใต้สภาพภูมิประเทศประกอบไปด้วยอ่าวและเกาะต่าง ๆ เช่น เกาะภูเก็ต เกาะตะรุเตา เกาะลันตา เกาะลิบง เกาะพระทอง และเกาะยาวใหญ่ และยังมีป่าชายเลนสลับกับหาดทรายริมทะเลตั้งแต่จังหวัดระนองลงไปถึงจังหวัดสตูล มีแม่น้ำตรังเป็นสายใหญ่ที่สุด มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง แล้วไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ที่อำเภอกันตัง มวามยาวประมาณ 175 กิโลเมตร

5.2) สภาพภูมิอากาศ

ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำ ปีละ 2,441 มิลลิเมตร คิดเป็นฤดูฝน 2,197 มิลลิเมตร ฤดูแล้ง 244 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมปีละ 18,990 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.3) แหล่งน้ำต้นทุน

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำในปัจจุบันของกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก ไม่มีโครงการใหญ่ มีโครงการขนาดกลาง 20 แห่ง และขนาดเล็ก 774 แห่ง แหล่งเก็บน้ำความจุรวมทั้งสิ้น 571 ล้านลูกบาศก์เมตร จากนี้ต้นทุนของกลุ่มน้ำ ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีพื้นผิวขนาดมากกว่า 50 ไร่ อยู่ 719 แห่ง สถานีสูบน้ำบนดิน 25 แห่ง และบ่อบาดาล 9,302 แห่ง

5.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ

สถานการณ์ขาดแคลนน้ำ พบพื้นที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก ระดับปานกลาง 126 หมู่บ้าน ระดับสูง 103 หมู่บ้าน สถานการณ์น้ำท่วม คือ ตอนบนลุ่มน้ำกระบี่ ลุ่มน้ำคลองละอุ่น ลุ่มน้ำคลองตะกั่วป่า

5.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ

พื้นที่ทางการเกษตรของกลุ่มน้ำ รวมทั้งสิ้น 5.8 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการชลประทานที่พัฒนาไปแล้ว 0.25 ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่เกษตรอีก 0.56 ล้านไร่

การศึกษาลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้สามารถสรุปและนำเสนอในรูปแบบตารางได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะทางกายภาพกลุ่มน้ำฝั่งภาคใต้

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดอ่าวไทย ลักษณะชายทะเลราบเรียบมีที่ราบแคบ ๆ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาสแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย	สภาพฝนตกชุก	อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ กลาง เล็ก อ่างเก็บน้ำ สถานีสูบน้ำ บ่อเก็บน้ำ	น้ำแล้ง น้ำท่วม	ใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว
ลุ่มน้ำตาปี	พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบแม่น้ำสายสำคัญได้แก่แม่น้ำตาปี มีต้นกำเนิดจากเขาช่องลมใต้บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราชในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด	สภาพฝนตกชุกร้อนชื้นลมเย็น	เขื่อน อ่างเก็บน้ำ สถานีสูบน้ำ อ่างเก็บน้ำ	ขาดแคลนน้ำ น้ำแล้ง น้ำมีกลิ่น	การเกษตร อุปโภค บริโภค โรงงาน อุตสาหกรรม

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	นครศรีธรรมราชไหลขึ้นไปทางเหนือ				
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	ต้นกำเนิดของแม่น้ำสาขาย่อยของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพัทลุงสภาพภูมิประเทศทางด้านตะวันตกของลุ่มน้ำมีเทือกเขานครศรีธรรมราชทอดยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง	สภาพฝนตกชุก	อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่กลาง เล็ก อ่างเก็บน้ำสถานีสูบน้ำ บ่อเก็บน้ำ	น้ำแล้ง น้ำท่วม	ใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การปศุสัตว์
ลุ่มน้ำปัตตานี	ลุ่มน้ำเป็นแนวยาววางตัวอยู่ตามแนวทิศเหนือ-ใต้ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรีในเขต	สภาพฝนตกชุก	อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่กลาง เล็ก อ่างเก็บน้ำสถานีสูบน้ำ บ่อเก็บน้ำ	น้ำแล้ง น้ำท่วม น้ำขาดช่วงใน การทำเกษตร	ใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การปศุสัตว์

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทิศใต้ ขึ้นไปยังทิศ เหนือ และไหล ลงทะเลอ่าว ไทยที่ อำเภอ เมือง จังหวัด ปัตตานี พื้นที่ ส่วนใหญ่เป็น ป่าเขา มีพื้นที่ ราบเล็กน้อย ทางตอนล่าง ของกลุ่มน้ำ				และการ ท่องเที่ยว
ลุ่มน้ำ ภาคใต้ฝั่ง ตะวันตก	เป็นเทือกเขา พาดผ่าน จังหวัดระนอง ลงไปทางใต้ ผ่านจังหวัด พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสิ้นสุดที่ จังหวัดสตูล ซึ่ง เป็นต้นกำเนิด ของแม่น้ำ สาขาต่าง ๆ โดยทั่วไปเป็น ลำน้ำสายสั้น ๆ ไหลจาก บริเวณ เทือกเขาทางทิศ	สภาพฝนตก ชุก มีน้ำแล้ง	แหล่งน้ำ ธรรมชาติ สถานีสูบน้ำบน ดิน บ่อบาดาล	น้ำท่วม น้ำหลาก น้ำแล้ง	ใช้เพื่อการ อุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การปศุ สัตว์ และการ ท่องเที่ยว

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	ตะวันออก ไหลลงสู่อันดามันทางทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงใต้สภาพภูมิประเทศประกอบไปด้วยอ่าวและเกาะต่าง ๆ				

ตารางที่ 4 - 10 แสดงสรุปลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้
ที่มา : คณะผู้วิจัยรวบรวม (2562)

ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคใต้

ลักษณะวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำมักจะอาศัยน้ำเป็นฐานหลักในการดำรงชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพ การค้าขาย การเดินทาง ทั้งนี้ในภาคใต้ซึ่งสามารถนำเสนอลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำพื้นที่ภาคใต้ได้ดังต่อไปนี้

1) ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก

1.1) ประวัติความเป็นมา

สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 16.26 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 11 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ พัทลุง ยะลา ปัตตานี ะนอง สงขลา และสุราษฎร์ธานี โดยมีลุ่มน้ำตาปี ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และลุ่มน้ำปัตตานีแทรกตัวเป็นช่วง ๆ มีปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 2,197 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำท่ารายปีเฉลี่ย 24,563 ล้านลูกบาศก์เมตร ขณะที่ศักยภาพเก็บกักในแหล่งน้ำต่างในพื้นที่มีประมาณ 110 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี แต่มีความต้องการน้ำถึง 10,216 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันออกประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำตลอดมา ประกอบกับปัญหาการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ทำให้มีแนวโน้มการขาดแคลนน้ำเพิ่มขึ้น รวมถึงการใช้ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้มีปัญหาด้านอุทกภัยเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และก่อให้เกิดความเสียหายด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

1.2) วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีลักษณะลุ่มน้ำที่แตกต่างไปจากลุ่มน้ำอื่นตรงที่พื้นที่ของลุ่มน้ำไม่ได้ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอด จะแทรกด้วยลุ่มน้ำแม่น้ำตาปีที่บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่บริเวณจังหวัดสงขลา และลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีที่บริเวณจังหวัดปัตตานีลักษณะของลุ่มน้ำประกอบด้วย กลุ่มของลุ่มน้ำใหญ่น้อยวางเรียงรายติดต่อกัน และไม่ติดต่อกันเกือบตลอดชายฝั่งทะเลภาคใต้ทางทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่ง ตะวันออกออกเป็น 13 ลุ่มน้ำสาขา ซึ่งแต่ละลุ่มน้ำสาขาจะมีวิถีชีวิตและอาชีพที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำต่าง ๆ ดังนี้

(1) ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าตะเภา ครอบคลุม 3 จังหวัด คือชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และระนอง มีอาชีพการค้าขาย การขนส่งสินค้าทางเรือและการทำเกษตรกรรมที่ปลายน้ำ

(2) ลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน ครอบคลุม 2 จังหวัด คือชุมพร และระนอง มีอาชีพเกษตรกรรม ปลุกป่าชายเลน และประมงริมน้ำ

(3) ลุ่มน้ำสาขาคลองหลังสวน เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ใช้ทำการเกษตรประเภทไม้ผล สวนยางและ ปาล์มน้ำมัน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญของลุ่มน้ำ ส่วนพื้นที่ราบลุ่มบริเวณปากน้ำคลองหลังสวนที่ไหลออกสู่ทะเล จัดเป็นพื้นที่ปลายน้ำ มีชุมชน อ.หลังสวน เป็นชุมชนปลายน้ำที่สำคัญ

(4) ลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2 มีพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณปากแม่น้ำสายหลักต่าง ๆ ส่วนบริเวณต้นน้ำเป็นพื้นที่ภูเขาสูง ซึ่งเป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญ ในการปลูกยางพารา ทำพืชสวนผสมต่าง ๆ

(5) ลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3 ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3 สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือส่วนที่เป็นเกาะ (เกาะที่สำคัญคือ เกาะสมุย เกาะพะงัน และเกาะเต่า) ซึ่งประชาชนในแถบนั้นก็จะทำการท่องเที่ยว พื้นที่ต้นน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาสูงเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำสาขาต่าง ๆ ถัดมาเป็นพื้นที่กลางน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ราบทำการเกษตร และพื้นที่ปลายน้ำด้านติดกับทะเลที่มีลักษณะเป็นน้ำกร่อย ในบริเวณปากน้ำ บางพื้นที่เป็นสภาพเป็นป่าชายเลน บางพื้นที่เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและบางแห่งเป็นชุมชน ติดชายฝั่งทะเลจึงทำประมงชายฝั่ง

(6) ลุ่มน้ำสาขาคลองกลาย ครอบคลุมพื้นที่ อ.นบพิตำ อ.พิปูน อ.สิชล อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช และบางส่วนของ อ.นาสาร จ.สุราษฎร์ธานี ลุ่มน้ำคลองกลายมีคลองกลายเป็นลำน้ำหลักที่สำคัญ โดยมีต้นน้ำมาจากเทือกเขาสูง ทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่แล้วไหลออกสู่ทะเลด้านอ่าวไทยทางทิศตะวันออกที่บ้านบางสาน อ.ท่าศาลาซึ่งเป็นพื้นที่การเกษตรที่สำคัญ และพื้นที่ปลายน้ำซึ่งเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลมีชุมชนขนาดเล็กหลายชุมชนตลอดแนวชายฝั่ง

(7) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 4 ครอบคลุม 3 จังหวัดคือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และตรัง ซึ่งเป็น พื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญของกลุ่มน้ำปากพนัง โดยมีโครงการพัฒนากลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สำคัญในพื้นที่ ส่วนพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำและด้านตะวันออกของแม่น้ำปากพนัง จัดเป็นพื้นที่ปลายน้ำซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่น้ำกร่อย มีป่าชายเลนและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นบริเวณกว้าง

(8) กลุ่มน้ำสาขาลองนาทรี ครอบคลุมพื้นที่ ส่วนใหญ่ของ อ.นาทวี อ.จะนะ และบางส่วนของ อ.เมือง อ.เทพา อ.นาหม่อม อ.สะเดา อ.หาดใหญ่ และ อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา กลุ่มน้ำคลองนาทรี มีคลองนาทรีเป็น ลำน้ำสายหลัก มีต้นกำเนิดจากเขาสนกาลาศีรีทางด้านทิศใต้ ของกลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นแนวเขตชายแดนกับประเทศมาเลเซีย ไหลผ่าน อ.นาทวี อ.จะนะ ลงสู่คลองน้ำเค็มและรวมกับ คลองสะกอมก่อนไหลลงสู่อ่าวไทยทางด้านทิศเหนือของกลุ่มน้ำที่บ้านปากบาง อ.จะนะ จ.สงขลา รวมความยาว ประมาณ 80 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ ได้แก่ คลองนาทับ คลองจะนะ คลองคูคลองทุ่งนาใน คลองทราย คลองใหญ่ คลองทับช้าง คลองเคียว ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในปัจจุบัน และพื้นที่ตอนล่างสุดด้านทิศใต้จัดเป็นพื้นที่ปลายน้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบตามแนวชายฝั่งทะเลในเขต อ.จะนะ และ อ.เมือง จ.สงขลา

(9) กลุ่มน้ำสาขาลองเทพา ครอบคลุมพื้นที่ บางส่วนของจังหวัดสงขลา ปัตตานีและยะลา กลุ่มน้ำคลองเทพา มีคลองเทพาเป็นลำน้ำสายหลัก คลองเทพาเป็น คลองขนาดใหญ่ มีต้นกำเนิดจากเขาดีโต๊กของเทือกเขาสนกาลาศีรีทางทิศใต้ของกลุ่มน้ำ ไหลไปทางทิศเหนือผ่าน อ.สะบ้าย้อย และ อ.เทพา แล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากบางเทพา มีอาชีพเกษตรกรรม และประมงชายฝั่ง

(10) กลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานียะลา และสงขลา แม้ว่าจะมีลำน้ำ ค่อนข้างสั้นเนื่องจากพื้นที่ต้นน้ำอยู่ใกล้กับชายฝั่งทะเล แต่ก็สามารถแบ่งพื้นที่ได้ 3 ลักษณะคือพื้นที่ต้นน้ำซึ่งเป็น พื้นที่สูงหรือภูเขาเตี้ยๆ ถัดมาเป็นพื้นที่กลางน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำ ปัจจุบันเป็นพื้นที่การเกษตร เช่น นาข้าว สวนผลไม้สวนยาง และพื้นที่ชายฝั่งทะเล จัดเป็นพื้นที่ปลายน้ำ ซึ่งบางแห่งเป็นที่ตั้งชุมชนที่สำคัญ เช่น อ.ยะหริ่ง อ.ปะนาเระ บางแห่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำและอ่าวบางปู (อ่าวปัตตานี)

(11) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำสายบุรี ครอบคลุมพื้นที่ บางส่วนใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานีกลุ่มน้ำสายบุรีเป็นกลุ่มน้ำขนาดใหญ่กลุ่มน้ำหนึ่งของภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีแม่น้ำสายบุรีเป็นลำน้ำสายหลัก เป็นพื้นที่สวนยางพารา สวนผลไม้และนาข้าว ส่วนพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำสายบุรี และบริเวณชายทะเล ซึ่งมีสภาพเป็นน้ำกร่อย ป่าชายเลนและพื้นที่พรุ จัดเป็นพื้นที่ปลายน้ำเป็นที่ตั้งของชุมชนสำคัญ 2 แห่งคือ ชุมชน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี และชุมชน อ.ไม้แก่น จ.นราธิวาส

(12) กลุ่มน้ำแม่น้ำบางนรา อยู่ในเขต จ.นราธิวาส กลุ่มน้ำแม่น้ำบางนรา มีลักษณะแบบพัด มีลำน้ำหลายสายและความยาวไม่มาก มีแม่น้ำบางนราเป็นลำน้ำสายถัดมาเป็นพื้นที่กลางน้ำที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มป่าพรุและพื้นที่เกษตรกรรมซึ่ง ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำ ส่วนพื้นที่บริเวณปากน้ำแม่น้ำบางนราทั้ง 2 แห่ง และพื้นที่ริมทะเลจัดเป็น พื้นที่ปลายน้ำ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันกับพื้นที่กลางน้ำ คือ มีพื้นที่พรุป่าชายเลนและพื้นที่เกษตรกรรม แต่ที่ แตกต่าง คือเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ ชุมชนเมืองนราธิวาส และชุมชน อ.ตากใบ

(13) กลุ่มน้ำแม่น้ำโกลก อยู่ในเขต จ.นราธิวาส กลุ่มน้ำโกลกมีลักษณะแบบขนนก มีแม่น้ำโกลกเป็นลำน้ำสายหลัก เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทยและ มาเลเซีย ระหว่างเขตจังหวัดนราธิวาสกับรัฐกลันตันส่วนใหญ่เป็น สวนยางป่าพรุและนาข้าว มีชุมชนที่สำคัญคือ ชุมชน อ.สุไหงโกลก ส่วนพื้นที่ปลายน้ำที่ต่อเนื่องจากพื้นที่กลางน้ำลงไปจนถึงจุดบรรจบแม่น้ำบางนราเป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามูโนะ ซึ่งเป็นพื้นที่ ปลูกข้าวที่สำคัญของกลุ่มน้ำโกลก

1.3) ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธาความศรัทธา ส่วนใหญ่กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกจะนับถือศาสนาพุทธ และมุสลิมและเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ รวมทั้งยังมีความเชื่อและความศรัทธาร่วม เช่นความเชื่อและศรัทธาในสายน้ำที่เป็นแหล่งทำกินของคนในพื้นที่กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ภาคใต้สามารถสรุปและนำเสนอในรูปแบบตารางได้ดังต่อไปนี้
สรุปประเพณีความเชื่อวิถีชีวิตกลุ่มน้ำภาคใต้

กลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
1 กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีลักษณะกลุ่มน้ำที่แตกต่างไปจากกลุ่มน้ำอื่นตรงที่พื้นที่ของกลุ่มน้ำไม่ได้ยาวต่อเนื่องกัน โดยตลอด จะแทรกด้วยกลุ่มน้ำแม่น้ำตาปี ที่บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่บริเวณจังหวัดสงขลา	มี วิถีชีวิตทางด้านการเกษตรและการใช้สายน้ำ เช่น การทำประมงน้ำตื้น การปลูกยางพารา สวนผลไม้	ประเพณีสักการะบูชาทวดริมน้ำ ความเชื่อการบูชาสายน้ำ
2 กลุ่มน้ำตาปี	กลุ่มน้ำตาปีเป็นกลุ่มน้ำทางภาคใต้ของประเทศ มีต้นน้ำเป็นเทือกเขาทางทิศตะวันตก และทิศใต้ ลำน้ำ	มี วิถีชีวิตด้านการเกษตรกรรม การเพาะปลูก ยางพารา ข้าว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์เพื่อขาย	ความเชื่อด้านการใช้วิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ การใช้สมุนไพรรักษาโรค การ

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	หลักแยกจากกัน 2 สาย คือ แม่น้ำตาปีซึ่งประกอบด้วย คลองจันดี คลองสินปุน และ คลองอิปันเป็นลำน้ำสาขา ลำน้ำอีกสายประกอบด้วย คลองสก คลองพระแสง และ คลองพุมดวง ลำน้ำทั้งสอง สายไหลมาบรรจบกันที่ อำเภอพนมพิณ จังหวัด สุราษฎร์ธานีแล้วไหลลงสู่อ่าวไทย ลุ่มน้ำตาปี ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมด ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และบางส่วนของจังหวัด นครศรีธรรมราช จังหวัด กระบี่ อ่างเก็บน้ำที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำเขื่อน รัชชประภา	ทำสวนผสม เพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ ปู กุ้ง และผลไม้ ใช้วิถีชีวิตกับลุ่มน้ำอีก ด้วย	บำรุงร่างกายด้วย สมุนไพรท้องถิ่น เช่น มะพร้าว น้ำมันมะพร้าว สกัดเย็นต่าง ๆ
3 ลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา	ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็น ลุ่มน้ำแห่งเดียวของ ประเทศไทย ที่มีระบบ ทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่ เป็น แอ่งรองรับน้ำจืด (น้ำฝน น้ำจืดจากคลอง และน้ำ หลากจากแผ่นดิน) โดยมี น้ำเค็มจาก ทะเลไหลเข้า มาผสมผสาน	มี วิถี ชี วิ ต ทาง ด้าน การเกษตรและการใช้ สายน้ำ เช่น การทำ ประมงน้ำตื้น การปลูก ยางพารา สวนผลไม้ ปลูก ตาลโตนด ทำนาในทะเล	ประเพณีสักการะบูชา ทวดริมน้ำ ความเชื่อการบูชา สายน้ำ การลงแขกเกี่ยวข้าว การบูชาพระแม่โกลศพ
4 ลุ่มน้ำปัตตานี	ลุ่มน้ำปัตตานีมีแม่น้ำ ปัตตานีเป็นลำน้ำหลัก และมีแม่น้ำยะหาเป็น ลำน้ำสาขา ในช่วงปลายมี	การใช้ ชี วิ ต กับ วิถี เกษตรกรรม คือนาข้าว ปลูกผัก พืชไร่ ผลไม้ ไม้ ยืนต้น และการร่วมกัน พัฒนาระบบชลประทาน	วัฒนธรรมประเพณีวิถี มุสลิม ความเชื่อ การ แส ต ง ป ระ เเพ ณี วัฒนธรรม ซึ่งพื้นที่ลุ่ม น้ำปัตตานีกำลังจะ

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	คลอง หนองจิกแยกออก จากแม่น้ำ ปัตตานีและมี คลองเล็ก ๆ อีกมากมาย มี ต้นกำเนิดจากเทือกเขา สันกลาคีรี ในเขตอำเภอ เบตง จังหวัดยะลา ไหล จากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศ เหนือ แล้วไหลลงทะเลอ่าว ไทยที่อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น ป่าเขามีพื้นที่ราบเล็กน้อย ทางตอนล่างของกลุ่มน้ำเป็น ที่ราบลุ่ม มีความยาวลำน้ำ ประมาณ 210 กิโลเมตร	การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวในชุมชน	ดำเนินการสร้างเป็น เมืองฮาลาล
5 ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่ง ตะวันตก	เป็นพื้นที่ชายฝั่งติดทะเล อันดามัน มีเทือกเขาภูเก็ต พาดผ่านจากจังหวัด ระนองลงมาถึงจังหวัด พังงา ซึ่งเป็นต้นกำเนิด แม่น้ำสายต่าง ๆ แม่น้ำ และลำน้ำทั่วไปมีความยาว ไม่มากนักและไหลลงสู่ ทะเลอันดามันไปทางทิศ ตะวันตกและตะวันตก เฉียงใต้ เป็นส่วนใหญ่ ภูมิ ประเทศเกิดจากแผ่นดิน ยุบตัวลงไป ชายฝั่งทะเล เว้าแหว่งมีอ่าวและเกาะ ต่าง ๆ มากมาย เกาะที่ สำคัญ ได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะตะรุเตา เกาะลันตา	มีวิถีชีวิตทางด้าน การเกษตรผลไม้ ไม้ยืน ต้น นาข้าว และ เกษตรกรรมอื่น ๆ	การพัฒนาเมืองที่มี คุณภาพกับระบบ นิเวศธรรมชาติโดยมุ่ง ให้ผู้อยู่อาศัยมี คุณภาพชีวิตที่ดีใน เขตงานจำกัดของการ ไม่สร้างผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม เป็นเมือง ที่มีการบริโภค พลังงาน และ ทรัพยากร และ ปลดปล่อยของเสีย และมลพิษต่อ สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เท่าที่สามารถทำได้ ในขณะนี้ให้ ความสำคัญต่อการ

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	เกาะลิบง เกาะพระทอง และเกาะยาวใหญ่ มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ ตั้งแต่จังหวัดพังงาลงไปถึงจังหวัดสตูล แม่น้ำสายสำคัญในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก คือแม่น้ำ ตรัง เป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สุดในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดตรัง แล้วไหลไปลงทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง		พัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มุ่งหวังให้ประชากรในเมืองและชุมชนตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม กายภาพของระบบเมืองและชุมชน รวมถึงความยั่งยืนและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

ตารางที่ 4 - 11 แสดงในลุ่มน้ำมีประวัติ วิถีชีวิต และความเชื่อ

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

อัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

1) อัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาบรรทัดเป็นสันปันน้ำทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ ทางทิศใต้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสนกาลาศรี เทือกเขาทั้งสองปกคลุมด้วยป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำ ถัดจากพื้นที่ภูเขาสูงมาจะเป็นที่ราบสลับเนินเขาเตี้ย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา สวนผลไม้ ถัดลงมาเป็นที่ราบขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว ทางตอนเหนือของทะเลสาบเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่เรียกว่า "พรุควนเคร็ง" ครอบคลุมพื้นที่

ประมาณ 137 ตารางกิโลเมตร (รวมทะเลน้อย) ด้านตะวันออกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลติดต่อกับอ่าวไทย ซึ่งเป็นสถานที่ลุ่มแม่น้ำที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งกักเก็บน้ำและระบายน้ำตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์พิเศษ คือ มีระบบนิเวศ 3 น้ำ ที่มีการผสมผสานทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ทะเลน้อยซึ่งอยู่ทางเหนือสุดเป็นน้ำจืด ถัดลงมาคือ ทะเลสาบตอนบน ส่วนใหญ่ของรอบปีจะเป็นน้ำจืด ทะเลสาบตอนกลางมีความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงระหว่างน้ำจืดและน้ำกร่อย ขึ้นกับฤดูกาล ทางใต้สุดคือ ทะเลสาบตอนล่าง ซึ่งเป็นน้ำกร่อยและน้ำเค็ม โดยทะเลสาบตอนล่างเชื่อมกับอ่าวไทย ทำให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล

พื้นที่รอบน้ำทะเลสาบ เป็นดินแดนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน ไม่น้อย 6,000 ปี มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คน และงานกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ พัทลุงทั้งจังหวัด ประกอบด้วย อำเภอเมืองพัทลุง ปากพะยูน ป่าบอน บางแก้ว เขาชัยสน ตะโหมด กงหรา ควนขนุน ศรีบรรพต ป่าพะยอม และศรีนครินทร์ จังหวัดสงขลา 12 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ สะเดา นาหม่อม คลองหอยโข่ง รัตภูมิ บางกล่ำ ควนเนียง สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ และระโนด และจังหวัดนครศรีธรรมราช 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอชะอวด และหัวไทร (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2557)

2) สถานที่เที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวรอบทะเลสาบ

2.1) ดินแดนที่มีต้นตาลมากที่สุดของไทย มีหลายแสนต้น “โหนด นา เล” วิถีชีวิตดั้งเดิมในการดำรงชีพของคนสทิงพระ จ.สงขลา ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับตาลโตนด ชุมการขึ้นตาลโตนด และการเพาะลูกโหนด เพาะลูกตาล ลูกตาลเชื่อม ซึ่งนอกจากการทำขนมแล้ว ยังทำเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปต่างเช่นสบู่ตาลโตนด สลับกับการทำนาและวิถีชีวิตชาวประมงแบบดั้งเดิม อาทิ การทำไข-ส้มดักปลาในทะเลสาบ การทำกุ้งส้ม ปลาแห้ง ปลาต้มน้ำผึ้งจากตาลโตนด

2.2) บ้านปรางหมู่ อ.เมือง จ.พัทลุง ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตโพนและเป็นศูนย์กลางจำหน่ายโพนที่มีชื่อเสียงของภาคใต้ รวมทั้งยังกระจายสินค้าไปแทบทุกที่ใน 14 จังหวัดของภูมิภาคนี้ เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา ทุกวัด ทุกหมู่บ้าน ต่างต้องการโพนไปใช้ใน "งานลากพระ" ประเพณีสำคัญของคนปักษ์ใต้ "โพน" คือเครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่มีรูปร่างคล้ายกลองทัดทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เหนียวไม่แตกง่าย มีเสียงดังดีมากเมื่อใช้ไม้ตะเคียนทองตี

2.3) บ้านปากประ พัทลุง เป็นแหล่งชุมนุมของปลาและเป็นแหล่งจับปลาที่สำคัญ ชาวบ้านจะตั้งยอด้กจับปลาเป็นจำนวนมากจนดูยุ่งเหยิง แต่กลับเป็นทิวทัศน์ที่แปลกตา หากเห็นวิถีชีวิตการยกยอยักษ์และด้กจับสัตว์น้ำที่ไม่เหมือนที่ใดในเมืองไทย ต้องตื่นแต่เช้าเพื่อดูทิวทัศน์พระอาทิตย์ขึ้นกับยอยักษ์ที่บ้านปากประ เรียกได้ว่าเป็นสวรรค์ของนักถ่ายภาพเลยทีเดียว แสงอาทิตย์ขึ้นสีทองงดงามมาก

2.4) พื้นที่ชุ่มน้ำโลก Ramsar Site แห่งแรกของประเทศไทย “อุทยานนกน้ำทะเลน้อย” หรือ “ทะเลน้อย” มีทั้งที่ราบ ทุ่งนา ทุ่งหญ้า ป่าพรุเสม็ดขาว ทุ่งกระจูด ดงหญ้าขึ้นและดงแขม ดงกกกลม หาดเลน และยังเป็นพื้นที่อาศัยของนกน้ำที่สำคัญ เช่น นกกابัว ซึ่งวางไข่และทำรังที่นี่เพียงแห่งเดียว อีกทั้งยังมีนกที่ใกล้จะสูญพันธุ์ เช่นนกแอ่นตัว นกตะกรุม นกกระสาแดง นกกระสานวล นกกابัว นกช้อนหอยดาว เขียวดำ รวมถึงนกฟีนฟุต พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) เป็นลักษณะทางภูมิประเทศที่มีรูปแบบเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ฉ่ำน้ำ พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุและพื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมไปถึงพื้นที่ที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเลและพื้นที่ของทะเลในบริเวณซึ่งมีน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร พร้อมกับการขมกตคณียภาพต่าง ๆ เช่น ขมทะเลบัว ขมนกน้ำนานาชนิด ควายน้ำ สะพานไสลลิ่ง ขมการยกยอ ขมพระอาทิตย์ขึ้น ณ คลองปากประ พระตำหนักฯ และนกทะเลน้อย เป็นต้น

2.5) สวนไผ่ขวัญใจ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ไผ่เป็นพืชเศรษฐกิจซึ่งสามารถนำมาเป็นพลังงานทดแทน ทั้งเมืงพลังงานเชื้อเพลิงก๊าซชีวมูล น้ำมันชีวมูลและถ่านไม้ ที่สำคัญไผ่ที่สำคัญไผ่เป็นเครื่องฟอกอากาศ ดูดซับก๊าซคาร์บอนและลดมลภาวะโลกร้อนได้เป็นอย่างดีและไผ่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน เช่น ลำไผ่ใช้ในการสร้างบ้าน โรงเรือน เครื่องจักรสานและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ หน่ออ่อนใช้ประกอบอาหาร สวนไผ่ขวัญใจปัจจุบันปลูกไผ่ครบวงจร ทั้งตัดหน่อเพื่อจำหน่าย ตอนกิ่งชำขาย ตลอดถึงลำต้นที่อายุเกิน 3 ปี สามารถนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์

2.6) ตลาดริมน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และเชื่อมต่อกับนครศรีธรรมราช ภายในตลาดมีห้องแถวเก่าแก่ที่สร้างมายาวนานตั้งเรียงรายเลียบริมแม่น้ำ พร้อมการสร้างสะพานไม้เพื่อใช้เป็นทางเดินในการเยี่ยมชมตลาดเมนูอาหารอร่อยชุมชนคลองแดนก็มีให้เลือกหลากหลายอย่าง เช่น ปลาทอดทรงเครื่อง (สูตรโบราณ) แป้งแดง ข้าวยา ข้าวมันแกงไก่ เต้าคั่ว ห่อหมกปลาอินทรี ขนบกอ ขนบกจาก ขนบลูกโดน ขนบโค ขนบพิมพ์ ขนบทราย (ขนบชี้หนู) ขนบป้าจี ข้าวเกรียบปากหม้อ ขนบค่อม ขนบเทียน ขนบดอกลำเจียก ขนบน้ำมัน กล้วยทับ ข้าวเหนียวปิ้ง กุ้งทอด และอาหารพื้นบ้านอีกมากมาย เปิดขายเฉพาะวันเสาร์

2.7) เขาขันรีสอร์ท สัมผัสบรรยากาศ ทะเลสาบสงขลา พักรีสอร์ต ใกล้ชิดธรรมชาติ ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในอดีต จนเป็นตำนาน การเสด็จประภาสของ ร.5 รวมทั้ง ชมวิวกู่เกาะสี่ เกาะห้า ได้ที่นี่ เขาขันรีสอร์ท เกาะหมาก ปากพะยูน มีบริการห้องพัก และรองรับการจัด ประชุมกลุ่ม หรือสัมมนาแนวเอกเขนก แบบเป็นกันเอง อาหารกลางวันอร่อยมาก ๆ ปู กุ้งนึ่ง แกงส้ม น้ำพริก ผัดสะตอ

**ฐานข้อมูลอัตลักษณ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ที่มีศักยภาพใน
การจัดการท่องเที่ยว**

ลุ่มน้ำ	อัตลักษณ์ธรรมชาติ	อัตลักษณ์วัฒนธรรม
1 ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	วิถีเกษตรกรรมธรรมชาติชายฝั่ง	การทำเกษตรกรรมและประมงชายฝั่งทะเล
2 ลุ่มน้ำตาปี	วิถีชีวิตริมคลอง	วัฒนธรรมแห่งธรรมะ
3 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	วิถีไหนต นา เล	วัฒนธรรมการใช้วิถีชีวิตพอเพียง
4 ลุ่มน้ำปัตตานี	วิถีป่าชายเลน ป่าโกงกาง	สังคมพหุวัฒนธรรม
5 ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก	วิถีพื้นฟูระบบนิเวศ	วัฒนธรรมการใช้วิถีชีวิตริมคลอง

ตารางที่ 4 - 12 สรุปลุ่มน้ำมีอัตลักษณ์ธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4.1.2 สสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก

ลำนํ้าในภาคตะวันตกและหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน

ภาคตะวันตก เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทยในระบบการแบ่งแบบ 6 ภูมิภาคตามคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ และเป็นภูมิภาคย่อยของภาคกลางของระบบการแบ่งแบบ 4 ภูมิภาค (ซึ่งรวมภาคตะวันออก และภาคตะวันตก) ภาคตะวันตกมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าทางทิศตะวันตก ติดต่อกับภาคเหนือทางทิศเหนือ ติดต่อกับภาคกลางทางทิศตะวันออก และติดต่อกับภาคใต้ทางทิศใต้ ประกอบไปด้วยจังหวัดเพียง 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แม่น้ำที่สำคัญของภาคตะวันตก

1) ลุ่มน้ำแม่กลอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศไทย ทางฝั่งขวาของลุ่มน้ำเจ้าพระยา ขอบเขตของลุ่มน้ำ เริ่มจากอำเภออัมพวา ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของเขตจังหวัดตาก ลงมาทางทิศใต้จนถึงเขตติดต่อระหว่างจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดเพชรบุรี ครอบคลุมพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และจังหวัดเพชรบุรี

2) ลุ่มน้ำชายเพชรบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสงคราม และราชบุรี มีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลักของลุ่มน้ำ เกิดจากเทือกเขาตะนาวศรี ในเขตอำเภอยางาย ไหลผ่านจังหวัดเพชรบุรี ไหลลงสู่อ่าวไทยบริเวณอำเภอบ้านแหลม มีความยาวประมาณ 190 กิโลเมตร

3) กลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือติดกับกลุ่มน้ำเพชรบุรี ทิศใต้ติดกับกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออก ทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย และ ทิศตะวันตกติดกับเขตชายแดนพม่า

นอกจากนี้ภาคตะวันตกยังมีกลุ่มน้ำเชื่อมโยงที่ไหลมาในบางจังหวัดของภาคตะวันตก คือ กลุ่มน้ำท่าจีน ตั้งอยู่ทางตอนกลางประเทศไทย และอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขต 13 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี ชัยนาท นครปฐม นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง และอุทัยธานี

จังหวัดตาก

จังหวัดตากมีลำน้ำสำคัญหลายสาย แต่ที่คนทั่วไปรับรู้คือแม่น้ำปิง และแม่น้ำเมย ซึ่งเป็นสายน้ำสายสำคัญที่เชื่อมต่อไปยังจังหวัดอื่น ๆ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยสามารถสรุปสายน้ำสำคัญในจังหวัดตากที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวได้ดังตารางที่ 4 - 13 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดตาก

ตารางแสดงแหล่งน้ำสำคัญในจังหวัดตาก

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำแควใหญ่	อ.อุ้มผาง
2	แม่น้ำปิง	อ.สามเงา อ.บ้านตาก อ.แม่ระมาด อ.ท่าสองยาง และ อ.เมืองตาก
3	แม่น้ำวัง	อ.เมืองตาก อ.สามเงา และ อ.บ้านตาก
4	ห้วยแม่ท้อ	อ.เมืองตาก อ.บ้านตาก อ.แม่ระมาด และ อ.แม่สอด
5	คลองวังเจ้า	อ.วังเจ้า อ.พบพระ อ.อุ้มผาง และ อ.เมืองตาก
6	แม่น้ำเมยตอนบน	อ.พบพระ และ อ.แม่สอด
7	แม่น้ำเมยตอนล่าง	อ.ท่าสองยาง และ อ.แม่ระมาด
8	ห้วยแม่ละเมา	อ.พบพระ อ.แม่สอด และ อ.ท่าสองยาง
9	คลองแม่ระกา	อ.เมืองตาก และ อ.บ้านตาก
10	คลองสวนหมาก	อ.อุ้มผาง
11	ห้วยแม่ละมูง	อ.อุ้มผาง
12	ห้วยแม่จัน	อ.อุ้มผาง
13	แม่น้ำเงา	อ.ท่าสองยาง
14	แม่น้ำรำพัน	อ.เมืองตาก และ อ.บ้านตาก

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
15	แม่น้ำวัง	อ.อัมพาง
16	เขื่อนภูมิพล	อ.สามเงา

ตารางที่ 4 - 13 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดตาก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน และโฮมสเตย์ พบว่า ในจังหวัดตากมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ มีหมู่บ้านหลายแห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยวและตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำและมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง ดังตารางที่ 4 - 14 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดตาก

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดตาก

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
วัดชุมพลคีรี	ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก วัดเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด - เจดีย์สี่ทอง ซึ่งจำลองแบบมาจากเจดีย์ชเวดากองของพม่าที่มีความสวยงามตามประวัติระบุว่า เจดีย์นี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2314 โดยจำลองแบบมาจากเจดีย์ชเวดากองในพม่า เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนทาสีขาว สูง 20 ม. ฐานย่อมุม องค์ระฆังประดับด้วยกระเบื้องและลวดลายสีทองไปจนจรดยอดเจดีย์ซึ่งเป็นยอดฉัตร มีเจดีย์ขนาดเล็กทาสีทอง 20 องค์ ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว - พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย อันเป็นพระประธานประดิษฐานภายในอุโบสถ - กลองโบราณอายุกว่า 200 ปีที่เก็บรักษาภายในวิหาร	ศักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองแม่สอด

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
สะพาน สมโภชกรุง รัตนโกสินทร์ 200 ปี (สะพาน แขวน)	สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 โดยองค์การบริหารส่วน จังหวัดตาก เพื่อสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในอดีตสามารถใช้รถจักรยานและ รถจักรยานยนต์สัญจรไปมาได้แต่ปัจจุบันเป็น สะพานสำหรับเดินชมทิวทัศน์แม่น้ำปิง สะพานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปีเป็น สะพานแขวนที่สวยงาม เหมาะสำหรับชม ความงามของลำน้ำปิง ปัจจุบันบริเวณสะพาน แขวนและสวนเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นบริเวณ ที่จังหวัดตากใช้จัดงานประเพณีลอยกระทง สายไหลประทีปพันดวงซึ่ง เป็นงานประเพณี ประจำท้องถิ่น	- เดินชมทิวทัศน์ แม่น้ำปิง	แม่น้ำปิง
ศาลสมเด็จพระเจ้า ตากสิน มหาราช	ตั้งอยู่บนถนนจรดวิถีถ่อง ใกล้กับสำนักงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศาลนี้แต่เดิม อยู่ที่วัดดอยเขาแก้วฝั่งตรงข้ามกับตัวเมือง ตากต่อมาในปีพ.ศ. 2490 ชาวเมืองตากเห็น ว่าศาลเดิมนั้นไม่สมพระเกียรติ จึงได้สร้างศาล ขึ้นใหม่โดยให้กรมศิลปากรหล่อพระบรมรูป สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชขนาดใหญ่กว่า พระองค์จริงเล็กน้อย ในพระอิริยาบถที่กำลัง ประทับอยู่บนราชอาสน์ มีพระแสงดาบพาด อยู่ที่พระเพลาทรงฐานพระบรมรูปมีคำจารึกว่า “พระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ทรงพระราช สมภพเมื่อ พ.ศ. 2277 สวรรคต พ.ศ. 2325 รวม 48 พรรษา”	- สักการะ ศาล สมเด็จพระเจ้า ตากสินมหาราช	แม่น้ำปิง
เขื่อนภูมิพล	เขื่อนภูมิพลเป็นเขื่อนคอนกรีตโค้งเพียงแห่ง เดียวของประเทศไทย สร้างปิดกั้นลำน้ำปิงที่ บริเวณ เขาแก้ว อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มี รัศมีความโค้ง 250 เมตร สูง 154 เมตร ยาว	- ตกปลาริมเขื่อน - เล่นกอล์ฟที่สนาม กอล์ฟ กฟผ.	แม่น้ำปิง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	466 เมตร ความกว้างของสันเขื่อน 6 เมตร อ่างเก็บน้ำมีความจุสูงสุด 13,462 ล้านลูก บาศก์เมตร จัดเป็นเขื่อนคอนกรีตโค้งที่ใหญ่ และสูงสุดในเอเชียอาคเนย์	- ล่องเรือเหนือ เขื่อน	
ศาลหลักเมือง สี่มหาราช	ศาลหลักเมืองสี่มหาราช สร้างขึ้นเพื่อเป็นการ รำลึกถึงพระมหากษัตริย์ของอดีตมหาราช 4 พระองค์ คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระ นารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ตาก เป็นเมืองเก่ามีมาก่อนกรุงสุโขทัย เป็นเมืองที่ กษัตริย์ได้เสด็จมาชุมนุมกองทัพถึง 4 พระองค์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดตาก	- สักการะศาล หลักเมืองสี่ มหาราช	แม่น้ำปิง
พระธาตุ แก่งสร้อย	เป็นวัดเก่าแก่และมีความสำคัญยิ่งในแม่น้ำปิง ตั้งอยู่บริเวณริมเขื่อนภูมิพล เป็นวัดหนึ่งใน แคว้นเขตดินแดนแห่งล้านนาไทย เป็นดินแดน ที่อยู่ในหุบเขาลำเนาไพร รถไม่สามารถเข้าไป ได้ ใช้เส้นทางน้ำคือนั่งเรือไปอย่างเดียว และ ยังเป็นเส้นทางที่พระมหากษัตริย์หลาย พระองค์ที่เคยเสด็จผ่าน เช่น พระแม่เจ้าจาม เทวี วีระกษัตริย์แห่งล้านนาไทยที่เสด็จผ่าน และเคยบูรณะวัดพระธาตุเมื่อพันกว่าปีก่อน จนถึงยุคแห่งกษัตริย์องค์สุดท้ายของเมืองแก่ง สร้อย ทรงพระนามว่า “พญาปทุมมหาราช” ทรงสร้างบูรณะวัดวาอารามในเมืองสร้อย ถึง 99 วัด	- สักการะสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ - ล่องเรือชม ธรรมชาติรอบวัด	แม่น้ำปิง
พระพุทธรูป เขาพนม	ตั้งอยู่ที่กลางทะเลสาบแม่น้ำปิงในบริเวณ เขื่อนภูมิพล อ.สามเงา จ.ตาก เป็นพระพุท ธูปที่ประดิษฐานอยู่บนยอดเขาสูง มีน้ำ	- ล่องแพ	แม่น้ำปิง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	ล้อมรอบ มีชื่อว่า “ดอยหนาม” หรือ “เขาหนาม” แต่เดิมแม่น้ำปิงเป็นเพียงแม่น้ำเล็ก ๆ เขาหนามจึงมีลักษณะเป็นภูเขา แต่เมื่อสร้างเขื่อนน้ำได้ท่วมขึ้นจนมีลักษณะเป็นเกาะในปัจจุบัน		
วัดสีตลาราม	เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดตาก มีบรรยากาศร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่มากมายเป็นวัดที่มีกฐินพระและโบสถ์สร้างตามศิลปะยุโรป แม้แต่อาคารเรือนไม้เก่าแกในวัดก็เช่นกัน ต่อมาพระอุโบสถถูกไฟไหม้จึงสร้างขึ้นใหม่ หน้าอุโบสถมีวิหารคดสร้างด้วยไม้แกะสลัก ลวดลายภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอยุธยา	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำปิง
ตลาดริมเมย	ตลาดริมเมย เป็นสถานที่ติดต่อค้าขายระหว่างไทย-พม่า เป็นตลาดขายสินค้านำเข้าจากประเทศอินเดียและจีน ซึ่งตลาดแห่งนี้เป็นแหล่งค้าขายอัญมณีที่มีชื่อเสียง เช่น หยก ทับทิม และพลอยสีจากพม่า มีทั้งแปรรูปเป็นอัญมณีเรียบร้อยแล้ว และยังไม่ได้แปรรูปอีกมากมาย ตลอดถนนงานหัตถกรรมเฟอร์นิเจอร์ วัตถุโบราณจากไม้สัก	- เลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก	แม่น้ำปิง
ตรอกท่าจีน	ต.ระแหง เป็นชุมชนการค้าขายที่รุ่งเรืองมากในอดีต โดยมีชาวจีนชื่อ "จินเต็ง" ซึ่งอพยพเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ มาทำการค้าขายไปถึงเชียงใหม่ และได้ขยายกิจการลงมาถึงเมืองตาก ปัจจุบันบ้านจีนเหลือแต่บ้านเก่า ๆ ซึ่งยังคงลักษณะของสถาปัตยกรรมเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ เหมาะสำหรับเดินทางเที่ยว	- ชมสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้าน	แม่น้ำปิง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชมสภาพบ้านเรือนโดยรอบและวิถีชีวิตอัน เรียบง่ายของชุมชนตรอกบ้านจั่น		
หมู่บ้าน ท่องเที่ยวป่า ไทรเหนือ	ต.พระธาตุ อ.แม่ระมาด จ.ตาก เป็นหมู่บ้าน การท่องเที่ยวที่มีวิถีชุมชนของชนเผ่าปะกาเกอญอ ที่มีความสงบเรียบง่าย ชาวบ้านมีการทอผ้า ด้วยกี่เอน ทอผ้าด้วยมือที่มีความเป็น เอกลักษณ์โดดเด่น สวยงาม ในหมู่บ้านมี แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีป่าชุมชน ที่อุดมสมบูรณ์ที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้จน สามารถเป็นแหล่งผลิตน้ำประปาภูเขา มีโฮมส เตย์บ้านพักกลางทุ่งนาที่มีวิวทิวทัศน์สวยงาม และยังมีต้นสะตือ ต้นไม้แห่งชีวิตที่เป็นที่ แขวนกระดูกของคนในหมู่บ้านที่แรกคลอด ที่หมอดำแยได้นำมาแขวนและฝากไว้เหมือน การฝากชีวิตไว้ในสมัยที่การผดุงครรภ์ยังเข้า ไม่ถึง ปัจจุบันต้นไม้นี้มีอายุเกือบร้อยปี ทั้ง ยังมีทิวไม้สองข้างทางที่งดงามที่ทิวไม้โค้งเข้า หากันเป็นซุ้มธรรมชาติ หมู่บ้านที่มีป่าชุมชน อุดมสมบูรณ์และสามารถเดินป่าทะเลลูล่อง แก่งแม่น้ำแม่ระมา	- สัมผัสวิถีชุมชน ชาวปะกา-เกอญอ	คลองแม่ ระมาด
บ้านโอง ท่องเที่ยว ชุมชนวิถี อินทรีย์ @ แม่ระมาด	ชุมชนบ้านโอง ต.แม่ระมาด อ.แม่ระมาด ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกพืชผักอินทรีย์และด้วย ลักษณะพื้นที่ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้มาทำที่บ้านโอง ก็คือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพืชผักอินทรีย์ ทั้ง การเก็บและทำผักที่ได้มาทำอาหารท้องถิ่น ร่วมกับชาวบ้าน มีบริการโฮมสเตย์สำหรับ นักท่องเที่ยว	- การปลูกพืช อินทรีย์ - กิจกรรมการเก็บ ผักแล้วนำมา ประกอบอาหาร	คลองแม่ ระมาด

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
หมู่บ้าน ท่องเที่ยวโอ ทอปนวัตวิถึ บ้านท่าไผ่	หมู่บ้านท่องเที่ยวโอทอปนวัตวิถึ บ้านท่าไผ่ ต.ยกกระบัตร อ.สามเงา จ.ตาก เป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกจิตสำนึกของคนในพื้นที่ที่ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหมู่บ้านต้นแบบปลอดการเผา ได้รับรางวัลป่าชุมชนยอดเยี่ยม 3 ปีซ้อน	- ศึกษาวิถีชุมชน - พักผ่อนโฮมสเตย์ - ทานอาหารพื้นถิ่น - ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ - กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ - เดินป่าชมธรรมชาติ	เขื่อนภูมิพล แม่น้ำปิง

ตารางที่ 4 - 14 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำนํ้าในจังหวัดตาก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรีมีแม่น้ำที่สำคัญซึ่งเกิดจากการไหลมารวมกันของแม่น้ำแควใหญ่กับแม่น้ำแควน้อยที่ ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง รวมกันกลายเป็นแม่น้ำใหญ่เรียกว่า แม่น้ำแม่กลอง ไหลผ่าน จังหวัดกาญจนบุรีมายังอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี เข้าเขตอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามไปออกอ่าวไทย อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดกาญจนบุรียังมีลำนํ้าสายสำคัญจำนวนมากและมีเขื่อนที่สำคัญ จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 15 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำ สำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำแม่กลอง	อ.ท่ามะกา อ.ท่าม่วง อ.พนมทวน และ อ.บ่อพลอย
2	แม่น้ำแควใหญ่	อ.เมือง
3	แม่น้ำแควน้อย	อ.ทองผาภูมิ และ อ.สังขละบุรี
4	แม่น้ำซองกาเลีย	อ.สังขละบุรี
5	แม่น้ำปิคี	อ.สังขละบุรี
6	แม่น้ำรันตี	อ.สังขละบุรี
7	ลำภาชี	อ.ด่านมะขามเตี้ย

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำ สำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
8	ห้วยตะเพิน	อ.บ่อพลอย และ อ.หนองปรือ
9	ห้วยปิลอก	อ.ทองผาภูมิ
10	เขื่อนศรีนครินทร์	อ.ศรีสวัสดิ์
11	เขื่อนท่าทุ่งนา	อ.ศรีสวัสดิ์
12	เขื่อนวชิราลงกรณ	อ.ทองผาภูมิ

ตารางที่ 4 - 15 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากแหล่งน้ำดังกล่าว จังหวัดกาญจนบุรีมีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ตามลำน้ำ หรือใกล้ลำน้ำ ดังเช่นข้อมูลการการศึกษาวิจัยของนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่ได้สรุปชุมชนท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีศักยภาพไว้ ดังตารางที่ 4 - 16 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดกาญจนบุรี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดกาญจนบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
สะพานมอญ	สะพานมอญ หรือ สะพานอุตตมานุสรณ์ เป็นสะพานไม้ข้ามแม่น้ำซองกาเรียไปยังหมู่บ้านมอญ ถือเป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย และเป็นอันดับสองของโลกรองจากสะพานไม้โอเอ้งในพม่า และเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอสังขละบุรี เป็นสะพานแห่งศรัทธา ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนที่อาศัยอยู่ในสังขละบุรี ทุกปีจะมีนักท่องเที่ยวมาสัมผัสธรรมชาติพร้อม ๆ กับการได้เห็นวิถีชีวิตชุมชนชาวมอญในแถบนี้ สิ่งที่ทำมพลาดคือการได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกกับสะพานที่เสมือนเป็น	- พิธีตักบาตรมอญ - จัมเปอร์แห่งลุ่มน้ำ ซองกาเรีย	แม่น้ำซองกา เลีย

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	สายใยวัฒนธรรมของชาวมอญและไทย ใน ดินแดนสุดขอบตะวันตกแห่งนี้		
วัดวังก วิเวการาม	วัดไ้่นํ้า หรือ วัดจมนํ้า คือวัดวังกวิเวกา รามเดิม ซึ่งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ ถือว่าเป็น Unseen Thailand เพราะมี ความแปลกที่มีซากโบราณสถานจมอยู่ใต้ นํ้า เป็นสถานที่เล่าขานถึงตำนานความ เป็นมาของวัดหลวงพ่อดุตตะ จนหลาย คนเรียกกันว่าเมืองบาดาล นักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวประมาณเดือนมีนาคม - มิถุนายน เป็นช่วงหน้าแล้ง นํ้าจะลดลง มาก จะสามารถเดินเข้าไปเยี่ยมชมโบสถ์ เก่าได้ ส่วนคนที่มาเที่ยวช่วงปลายฝน จนถึงฤดูหนาว อาจจะได้เห็นแค่บางส่วน ของตัวโบสถ์ที่โผล่พ้นนํ้า หรือบางทีก็ จมนํ้าเป็นเมืองบาดาล จะมีให้เห็นก็ เพียงแต่ยอดหอรณะดั้งเดิมเท่านั้นที่สูงพ้น นํ้าเท่านั้น	- ศึกษาประวัติศาสตร์ ซากของวัด	แม่นํ้าชองกา เลีย
เจดีย์พุทธ คยา	เจดีย์พุทธคยา เป็นเจดีย์จำลอง มีขนาด เล็กกว่าเจดีย์พุทธคยาองค์จริงที่อินเดีย มี ลักษณะฐานเป็นทรงเหลี่ยมจัตุรัส ด้านหน้าเจดีย์มีรูปปั้นสิงห์ที่เป็นศิลปะ แบบมอญ 2 ตัว ยืนเฝ้าบันไดทางขึ้นที่ทอด ยาวพาขึ้นสู่ตัวเจดีย์ ที่เชื่อว่าจะคอย ปกป้องเจดีย์อยู่สองข้างบันไดทางเข้า มี ความสวยและงดงามมาก ส่องแสงทองเด่น อร่ามทั่วทุกสารทิศ บนยอดพระเจดีย์ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่หลวงพ่อดุ	- สักการะบูชาสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	แม่นํ้าชองกา เลีย

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	อุตตมะอัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เพื่อไว้ให้สักการบูชา		
เขื่อนวชิรา ลงกรณ์	เขื่อนวชิราลงกรณ์ เดิมมีชื่อว่า เขื่อนเขา แหลม เป็นเขื่อนหินถมแห่งแรกของ ประเทศไทยที่ตาดผิวหน้าด้วยคอนกรีต เสริมเหล็ก ตั้งอยู่บนแม่น้ำแควน้อย เป็น เขื่อนอเนกประสงค์โดยมีวัตถุประสงค์ด้าน ผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นหลัก สร้างปิดกั้น แม่น้ำแควน้อยบริเวณตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ตัว อ่างเก็บน้ำอยู่ในท้องที่อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอสว่าง ชลบุรี จังหวัดกาญจนบุรี	- ชมทัศนียภาพริม เขื่อน	แม่น้ำซองกา เลีย
อุทยาน ประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	เป็นหนึ่งในอุทยานประวัติศาสตร์ของ ประเทศไทยตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำแควน้อย แวดล้อมด้วยทิวเขาเป็นแนวยาวอยู่ โดยรอบ ลักษณะผังเมืองเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า กำแพงเมืองก่อด้วยศิลา แลง กว้างประมาณ 800 เมตร หมายถึง ส่วนกว้างของเมือง ยาวประมาณ 850 เมตร และกำแพงสูง 7 เมตร มีประตูเข้า ออก 4 ด้าน มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ภายใน เมืองมีสระน้ำ 6 สระ	- เดินชมศึกษา ประวัติศาสตร์	แม่น้ำซองกา เลีย
เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่น เรศวร	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและ ห้วยขาแข้ง นับเป็นผืนป่าอนุรักษ์ขนาดใหญ่ ที่สุดในประเทศไทยและในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตอัน กว้างใหญ่หลายล้านไร่ที่อุดมสมบูรณ์ เป็น ตัวแทนแสดงลักษณะทางชีววิทยาที่สำคัญ ของผืนป่าในแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาคเอเชีย	- เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	แม่น้ำแคว ใหญ่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งรวมของความหลากหลายทางชีวภูมิศาสตร์ ถึง 4 เขต คือ ไชโน-หิมาลายัน (Sino-Himalayan) อินโด-เบอร์มิส (Indo-burmese) อินโด-ไชนีส (Indo-chinese) และซุนเดอิก (Sundaic) รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นตัวแทนระบบนิเวศป่าเขตร้อนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก		
สะพานข้ามแม่น้ำแคว	สะพานข้ามแม่น้ำแคว ตั้งอยู่ที่ตำบลท่ามะขาม เป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง เป็นสะพานที่สำคัญที่สุดของเส้นทางรถไฟสายมรณะสร้างขึ้นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกองทัพญี่ปุ่นได้เกณฑ์เชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่ ทหารอังกฤษอเมริกันออสเตรเลียฮอลันดา และนิวซีแลนด์ประมาณ 61,700 คน และกรรมกรชาวจีนญวน ชาว มลายูไทยพม่า อินเดียอีกจำนวนมาก มาก่อสร้างทางรถไฟสายยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นเส้นทางผ่านไปสู่อินเดียซึ่งเส้นทาง ช่วงหนึ่งจะต้องข้ามแม่น้ำแควใหญ่จึงต้องมีการสร้างสะพานขึ้น การสร้างสะพานและทางรถไฟสายนี้ เต็มไปด้วยความยากลำบาก ความทารุณของสงครามและโรคภัยตลอดจนการขาดแคลนอาหาร ทำให้เชลยศึกหลายหมื่นคนต้องเสียชีวิตลง	- ชม ทัศนียภาพบริเวณสะพานและวิวแม่น้ำ	แม่น้ำแควใหญ่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
บ้านหนองขาว กาญจนบุรี	ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม อีกทั้งบ้านหนองขาว อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาญจนบุรี เพียง 9 กิโลเมตร สามารถเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด เช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว สุสานสัมพันธมิตร ซึ่งเป็นสุสานที่ฝังศพเชลยศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	- การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	แม่น้ำแควใหญ่
ชุมชนบ้าน ปลายนา สวน	หมู่บ้านกะเหรี่ยง ที่อาศัยพื้นป่าและอ่างเก็บน้ำกาญจนบุรีเป็นแหล่งพักพิง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มียุไม่ต่ำกว่า 500 ปี สภาพพื้นที่เดิมอยู่ริมแม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาปี 2519 เมื่อมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จึงต้องอพยพขึ้นมาบนที่ราบสูงภูเขา	- การรับ ประทาน อาหารพื้นบ้าน - ผูกข้อมือ รับขวัญเข้าบ้าน - ชมการแสดงพื้นบ้าน ในฉบับกะเหรี่ยง - กิจกรรมเหยียบทะเลหมอก ดูวิวอ่างเก็บน้ำ ตามห่านกเงือก	เขื่อนศรีนครินทร์
ชุมชนเก่า ท่าม่วง	ตั้งอยู่ริมน้ำแม่กลอง ถือเป็นย่านทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี มีสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่สวยงาม โดดเด่น อีกทั้งมีวิถีชีวิตและประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องกันมานาน แม้จะเคยเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2478 แต่ภายหลังได้มีการบูรณะฟื้นฟูบ้านเรือนขึ้นมาใหม่ ซึ่งยังคงมองเห็นร่องรอยของรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมไว้ทุกประการ ปัจจุบันเป็นย่านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งผู้คนในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์	- ศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ย่านเก่าท่าม่วง - เยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้บ้านปอเซียง แสดงนิทรรศการประวัติของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงในอดีต	แม่น้ำแม่กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	และฟื้นฟูวิถีชุมชนดั้งเดิมให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง	- เรียนรู้และชิมอาหารท้องถิ่น	
เกาะ มะพร้าว กะทิ	ตั้งอยู่ในทะเลสาบเขื่อนวชิราลงกรณ์ อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ห่างจากฝั่งโดยการนั่งเรือหางยาวไปประมาณ 45 นาที ความน่าสนใจของที่นี่คือ เป็นเกาะที่ปลูกเฉพาะต้นมะพร้าวพันธุ์กะทิหมดทั้งเกาะ ส่วนสาเหตุที่ต้องมาปลูกกันบนเกาะไกลเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงเอากะทิของมะพร้าวพันธุ์อื่น ๆ มาผสม จนอาจจะทำให้มะพร้าวกะทิกลายเป็นพันธุ์ได้ ปัจจุบันมีมะพร้าวกะทิทั้งหมดประมาณ 1,700 ต้น ช่วงที่มีมะพร้าวออกมากที่สุดจะอยู่ในช่วงประมาณเดือน มี.ค.-พ.ค. และนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวชมสามารถซื้อหามะพร้าวกะทิลำบากมาได้ ราคาขายจากบนเกาะผลละ 50 บาท	- นั่งเรือชมธรรมชาติ - การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	เขื่อนวชิรา ลงกรณ์

ตารางที่ 4 - 16 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำนํ้าในจังหวัดกาญจนบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีมีแม่น้ำที่สำคัญซึ่งคือแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งไหลผ่านจังหวัดกาญจนบุรีมายังอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดราชบุรียังมีลำนํ้าสายสำคัญ จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดราชบุรีที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 17 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำแม่กลอง	อ.จอมบึง อ.บางแพ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมืองราชบุรี อ.ปากท่อ อ.วัดเพลง อ.เมืองราชบุรี และ อ.ดำเนินสะดวก
2	แม่น้ำอ้อม	อ.เมืองราชบุรี
3	คลองดำเนินสะดวก	อ.ดำเนินสะดวก
4	ห้วยแม่ประโคน	อ.ปากท่อ
5	คลองแพ่งพวย	อ.ดำเนินสะดวก
6	คลองบ้านใหม่	อ.ดำเนินสะดวก
7	ลำภาชี	อ.จอมบึง อ.สวนผึ้ง และ อ.บ้านคา
8	แม่น้ำเพชรบุรี	อ.บ้านคา และ อ.ปากท่อ
9	ห้วยแม่ประจัน	อ.บ้านคา และ อ.ปากท่อ
10	อ่างเก็บน้ำห้วยท่าเคย	อ.บ้านคา
11	อ่างเก็บน้ำห้วยไม้เต็ง	อ.เมืองราชบุรี

ตารางที่ 4 - 17 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย 2562

จากแหล่งน้ำดังกล่าว จังหวัดราชบุรีมีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ตามลำน้ำ หรือใกล้ลำน้ำ ดังเช่นข้อมูลการการศึกษาวิจัยของนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่ได้สรุปชุมชนท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีศักยภาพไว้ ดังตารางที่ 4 - 18 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดราชบุรี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดราชบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำ คลองลัดพลี	ตลาดน้ำดั้งเดิมแห่งแรกของจังหวัดราชบุรี ต้นกำเนิด “ตลาดน้ำดำเนินสะดวก” ที่มี ชื่อเสียงโด่งดัง มาจาก “ตลาดน้ำดำเนิน สะดวกปากคลองลัดพลี” หรือ “เหล่าตัก ลัก” แห่งนี้เอง ซึ่งได้นำวิถีชีวิตชาวคลองอัน	- เรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำ	คลองลัดพลี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	งดงามเก่าแก่กว่า 140 ปี เผยแพร่สู่สายตา นักท่องเที่ยว ผู้คนที่ส่วนใหญ่เป็นลูกหลาน ชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำ เป็นชาวสวนทำการค้าขายตามลำคลอง แต่ ก่อนถือเป็นตลาดน้ำที่เฟื่องฟูมากแต่พอ มี การสร้างถนนและมีตลาดน้ำดำเนินสะดวก ขึ้นมาก็ทำให้ตลาดน้ำเหล่าตักถัก เริ่มเลือน หายไปจากความทรงจำของผู้คนและสุดท้าย ก็ปิดตัวเองในที่สุด แต่ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟู ให้กลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้ง เพื่อชักชวนผู้คน ให้มาสัมผัสพร้อมกับถ่ายทอดบอกเล่าเรื่อง ราวความเป็นมาในอดีตให้ผู้มาเยือนได้ รับทราบบริเวณทางเดินริมน้ำและบนเรือ		
ตลาดน้ำ ดำเนิน สะดวก	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากของ ราชบุรี เปิดตัวสู่สายตาชาวโลกในฐานะ แหล่ง ท่องเที่ยวครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2510 เป็นตลาด เก้าแก่นับร้อยปี ซึ่งได้ชุดคลอง ดำเนินสะดวกขึ้นตามพระราชดำริของ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงเห็น ว่าการคมนาคม ในท้องถิ่นนี้ไม่มีถนนที่เชื่อม กับอำเภออื่น ๆ ส่วนมากใช้เรือเป็นพาหนะ โดยคลองนี้จะ เชื่อมแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำ แม่กลอง เข้าไว้ด้วยกัน ใช้เวลาชุดประมาณ 2 ปี ที่มาของชื่อคลองได้รับพระราชทาน จากรัชกาลที่ 5	- เดินเลือกซื้อสินค้า ที่ระลึก - นั่งเรือชมวิถีชีวิต ของชาวบ้าน 2 ฝั่ง คลอง	คลองงชุดลัด ราชบุรี
ตลาดน้ำ หลักห้า	ตลาดน้ำหลักห้า ต.ปราสาทสิทธิ์ อ.ดำเนิน สะดวก จ.ราชบุรี ในอดีตคือตลาดน้ำหลักห้า โพธิ์หัก เป็นหนึ่งในตลาดน้ำหลักๆในคลอง ดำเนินสะดวกนับว่าเป็นคลองชุดที่มีอายุยืน	- เรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำ เกษตรกร	คลองต้นเข็ม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ยาวอีกคลองหนึ่งซึ่งสร้างในสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมอบหมายให้เจ้าพระยาบรม มหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้รับ สนองพระบรมราชดำริ สร้างคลองแห่งนี้ ขึ้นมา		
ตลาดน้ำ เวเนโต้	ตลาดน้ำสวนผึ้ง หรือชื่อโครงการ ภาษาอังกฤษว่า Veneto เป็นสถานที่ชอป ปัง ถ่ายรูปแห่งใหม่ของสวนผึ้ง ท่ามกลาง บรรยากาศวิวกุหา และทะเลสาบขนาดใหญ่ กว่า 20 ไร่ มีร้านค้าขายของกว่า 50 ร้าน รูปแบบของตลาดน้ำสวนผึ้ง หรือ ตลาดน้ำ Veneto จะจำลองบรรยากาศมาจากเมือง Venice ประเทศอิตาลี และผสมผสานกับ สถาปัตยกรรมแนวกรีซโบราณ แบบ Santorini	- เลือกซื้อของที่ระลึก - ถ่ายภาพ - ถีบจักรยานในน้ำ	คลองดำเนิน สะดวก
ตลาดน้ำ เหล่าตักลัก	ตลาดน้ำเหล่าตักลัก หรือตลาดน้ำปากคลอง ลัดพลี เป็นตลาดน้ำแห่งแรกในประเทศไทย ที่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2510 ทางการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ได้นำวิถีชีวิตชาวคลองอัน งดงามเก่าแก่กว่า 140 ปี เผยแพร่สู่สายตา นักท่องเที่ยวทั่วโลก จนเป็นที่รู้จัก กลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่ใคร ๆ ก็อยากมาสัมผัส ผู้คนที่นี่ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานชาวไทยเชื้อ สายจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำ เป็นชาวสวน ทำการค้าขายตามลำคลอง แต่ก่อนถือเป็น ตลาดน้ำที่เฟื่องฟูมากแต่พอ มีการสร้างถนน และมีตลาดน้ำดำเนินสะดวกขึ้นมาก็ทำให้ ตลาดน้ำเหล่าตักลัก เริ่มเลือนหายไปจาก	- เดินเลือกซื้อของที่ ระลึก - ชมวิถีชีวิตของ ชาวบ้าน	คลองบ้านบ่อ

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ความทรงจำของผู้คนและสุดท้ายก็ปิดตัวเอง ในที่สุด แต่ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟูให้กลับมา มีชีวิตขึ้นอีกครั้ง เพื่อชักชวนผู้คนให้มา สัมผัสพร้อมกับถ่ายทอดบอกเล่าเรื่อง		
กาดวิถี ชุมชนคูบัว	ตั้งอยู่ภายในวัดโฆลงสุวรรณคีรี ต.คูบัว อ. เมือง จ.ราชบุรี สร้างขึ้นด้วยความร่วมแรง ร่วมใจของชาวไทย-ยวนในพื้นที่ ซึ่งมีถิ่นฐาน เดิมจาก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เมื่อสอง ร้อยกว่าปีก่อนสถานที่แห่งนี้เปิดเป็นตลาด นัดค้าขายมีการออกร้านค้า ร้านจำหน่าย สินค้าของฝาก อาทิ ผ้าจากคูบัว อาหาร พื้นบ้าน อาหารคาว ขนมหวานพื้นถิ่น เครื่องดื่มผลไม้ ร้านกาแฟสด และของฝาก จากชุมชน ของดี OTOP จังหวัดราชบุรี และ ของชำร่วยต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการจัดแสดง ศิลปะพื้นบ้านของชาวไทย-ยวน ให้รับชม พร้อมกับรับประทานอาหารขันโตกที่มีมา ตามสมัยโบราณด้วยอาหารคาวพื้นบ้านของ ชาวไทย-ยวน แบบไทยล้านนาทางภาคเหนือ	- เรียนรู้วิถีชีวิตชาว ไท-ยวน	คลองขุดลัด ราชบุรี
วัดโพธาราม	เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เก่าแก่สืบ อายุมาหลายช่วงบุคคล ยุคแรก ๆ กุฏิ หอ สวดมนต์ หอฉัน ศาลา สร้างด้วยไม้สัก ลักษณะทรงไทยโบราณภาคกลาง มีกุฏิ ๒ คณะ คือ คณะเหนืออยู่ทางทิศเหนือของ อุโบสถ และคณะใต้อยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่ระหว่างอุโบสถกับกุฏิ คณะเหนือ อุโบสถหันหน้าไปทางทิศ ตะวันออก ทิศตะวันออกเขตวัดติดกับเขต ทางรถไฟสายใต้ ทิศตะวันตกติดกับถนนโพ	- ไหว้พระขอพรสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	คลองสวน หลวง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ธาราม ตลาดโพธาราม และแม่น้ำแม่กลอง บริเวณวัดตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง		
อ่างเก็บน้ำ ห้วยท่าเคย	เป็นอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นอ่างเก็บน้ำแบบเขื่อนดิน โอบล้อมด้วยภูเขา ทัศนียภาพสวยงาม ในช่วง เย็นพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า แสงกระทบน้ำ สวยงาม อ่างเก็บน้ำอยู่ใกล้กับบ่อน้ำพุร้อน ธรรมชาติใช้อาบผ่อนคลายเพื่อสุขภาพ บน เนินเขาริมอ่างเก็บน้ำเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ พุน้ำร้อน ที่มีอุโบสถสีขาวกรุด้วยเปลือกหอย ทะเลสีขาวสวยงาม และเป็นจุดชมวิวที่ สวยงาม บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำมีร้านอาหาร และรีสอร์ทให้บริการกับนักท่องเที่ยว	- ชมทัศนียภาพริม เขื่อน	อ่างเก็บน้ำ ห้วยท่าเคย
กลุ่มส่งเสริม การท่องเที่ยว บ้านวัดปรก เจริญ	หมู่ที่ 6 ต.ตาหลวง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ประกอบด้วย การไหว้พระที่วิหารหลวงพ่อ แดงอันศักดิ์สิทธิ์ นั่งเรือชมธรรมชาติ และวิถี ชีวิตสองฝั่งคลองทองกลาง การใส่บาตรพระ ทางเรือ และงานประจำปี เดือนกุมภาพันธ์มี ประเพณีแห่พระทางเรือ เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง ในช่วงเดือนธันวาคม นอกจากนี้ ยังมี ผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ในหมู่บ้าน	- นั่งเรือชมธรรมชาติ และวิถีชีวิต - การใส่บาตรพระ ทางเรือ	คลอง ทองกลาง
Tao Hong Tai : d Kunst หอศิลป์	หอศิลป์ร่วมสมัยของจังหวัดราชบุรี จุดนัดพบ ของศิลปะร่วมสมัย แหล่งสร้างแรงบันดาลใจ แก่คนรักศิลปะในจังหวัดราชบุรี ด้วยหวังว่า	- ชื่นชมศิลปะร่วม สมัย	แม่น้ำแม่ กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ร่วมสมัยของ จังหวัดราชบุรี	ราชบุรีจะเป็นเมืองแห่งศิลปะ จึงกำเนิดหอศิลป์แห่งนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและสนับสนุนศิลปะร่วมสมัยของชุมชนราชบุรีให้เติบโตต่อไป ภายในของหอศิลป์สถาปัตยกรรมไทยทรงมะนิลา สมัยปลาย ร. 5 ได้รับการซ่อมแซมและตกแต่งใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ภายในแบ่งเป็นร้านกาแฟเครื่องดื่ม เบเกอรี่ ตกแต่งด้วยงานเซรามิกดีไซน์เฉพาะตัวจากโรงงานเล่า ฮง ไถ่ และเป็นแกลอรีแสดงผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินที่สลับเปลี่ยนมาจัดแสดงให้ชมกัน หอศิลป์ที่นี่ไม่ติดแอร์แต่ไม่ร้อน อาจเพราะการออกแบบที่ให้อากาศสามารถผ่านทะลุอาคารได้ (ตรงกลางอาคารเปิดโล่ง) ที่นี่ติดริมแม่น้ำแม่กลอง วิวสวยงามน่านั่งอีกที่หนึ่ง	- ชมทัศนียภาพริมแม่น้ำแม่กลอง	

ตารางที่ 4 - 18 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำน้ำในจังหวัดราชบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรีมีกลุ่มน้ำที่สำคัญ คือ กลุ่มน้ำเพชรบุรีครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด มีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลัก จากการศึกษาลำน้ำสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีลำน้ำสำคัญดังตารางที่ 4 - 19

ลำน้ำสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำเพชรบุรี	อ.แก่งกระจาน อ.ท่ายาง อ.ชะอำ อ.หนองหญ้าปล้อง อ.เขาย้อย อ.บ้านลาด และ อ.เมืองเพชรบุรี
2	คลองท่าแร้ง	อ.บ้านแหลม
3	คลองมอญ	อ.บ้านแหลม

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
4	คลองปากคลอง	อ.บ้านแหลม
5	คลองสวนทุ่ง	อ.บ้านแหลม
6	คลองบางตะบูน	อ.บ้านแหลม
7	แม่น้ำบางกลอย	อ.ท่ายาง
8	ห้วยแม่ประโคน	อ.หนองหญ้าปล้อง
9	ห้วยผาก	อ.แก่งกระจาน
10	ห้วยแม่ประจัน	อ.ท่ายาง อ.แก่งกระจาน อ.เขาย้อย อ.หนองหญ้าปล้อง และ อ.บ้านลาด
11	แม่น้ำบางตะบูน	อ.บ้านแหลม
12	ลำภาชี	อ.หนองหญ้าปล้อง
13	แม่น้ำปราณบุรี	อ.ท่ายาง อ.แก่งกระจาน และ อ.ชะอำ
14	เขื่อนแก่งกระจาน	อ.แก่งกระจาน

ตารางที่ 4 - 19 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำและบางพื้นที่มีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 4 - 20 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดเพชรบุรี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดเพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำนา พันสาม	ตลาดน้ำที่เปิดขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับ ชาวบ้านในท้องถิ่น พร้อมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปในตัว ภายใต แนวคิดง่าย ๆ ‘ช้อป ชิม อิ่มบุญแบบวิถี ไทย วิถีพุทธ วิถีพอเพียง’ ตัวตลาด อยู่ใน วัดนาปราม ซึ่งมีคลองล้อมรอบ จำหน่าย สินค้าจำพวกอาหารพื้นบ้านและขนม	- เลือกซื้อสินค้าที่ระลึก - ชม วิ ถี ชี วิ ต ของ ชาวบ้าน	แม่น้ำท่าจีน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ไทยๆ นานาชนิด รวมไปถึงสินค้า โอท็อป และผักผลไม้สดส่งตรงจากสวนของชาวบ้านในละแวกใกล้ๆ นั้นเอง ตลาดเปิดทุกวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00-17.00 น.		
เขื่อนแก่ง กระจาน (ริมอ่างเก็บ น้ำแก่ง กระจาน)	เป็นเขื่อนดินกั้นแม่น้ำเพชรบุรี ที่บริเวณเขาเจ้า และเขาไม้รวกประชิดกับ ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี สันเขื่อนยาว 760 เมตร กว้าง 8 เมตร สูง 58 เมตร ระดับสันเขื่อน 106 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ฐานตอนที่ยาวที่สุด 250 เมตร สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2509 เป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่เหมาะสำหรับท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ	- กางเต็น - ชมวิวทิวทัศน์ริมเขื่อน	- แม่น้ำเพชรบุรี - เขื่อนแก่งกระจาน
ท่องเที่ยว เชิงเกษตร บ้านพุเข็ม	ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี บ้านพุเข็มเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่รักความสงบสามารถแวะมาพักที่ โฮมสเตย์บ้านพุเข็มได้ นอกจากนี้จะได้สัมผัสกับธรรมชาติอันบริสุทธิ์ที่บ้านพุเข็มยังเป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้น และพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานอีกด้วย	- ตกปลา - ชมสวนเกษตรชาวบ้าน - เดินป่าศึกษาธรรมชาติ - ล่องเรือชมต้นน้ำเพชร - ล่องเรือชมเขื่อนแก่งกระจาน	เขื่อนแก่งกระจาน
สวนเพชร เกาะอินทรีย์ วิถีไทย	สวนเพชร เกาะเกษตรอินทรีย์วิถีไทย ตั้งอยู่ใน อ.ท่ายาง เป็นสวนเกษตรอินทรีย์ที่มีแม่น้ำเพชรบุรีล้อมรอบจึงเกิดเป็นที่มาของคำว่าเกาะในพื้นที่มีการปลูกพืชผักมากกว่า 100 ชนิดทั้งไม้ยืนต้นและพืชล้มลุก ด้วยความตั้งใจที่จะทำสวนเกษตร	- เดินชมสวน “เกาะเกษตรอินทรีย์วิถีไทย” - เรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก ไล่ไล่ และปรุงดินเสริมธาตุอาหารให้เหมาะสมกับการปลูกผักอินทรีย์	แม่น้ำเพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	อินทรียน์วรรณธรรมชาติบอกเล่าเรื่องราวที่ ผ่านมาโดยการนำชมแปลงอินทรียน์และ ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์อุปสรรคและ ความสำเร็จที่ได้สะสมมาในการทำเกษตร เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามา เรียนรู้และต่อยอดต่อไป	- กิจกรรมพันธ์กระทง ต้นไม้ และกิจกรรม เพาะเมล็ดผักสลัดออกแ กนที่สามารถนำกลับไป ปลูกต่อที่บ้านได้ - กิจกรรมล่องแพ พาย เรือคายัก เล่นน้ำแม่น้ำ เพชรบุรี ชื่นฉ่ำกลาง สายน้ำเย็นสบาย	
ศูนย์อนุรักษ์ ระบบนิเวศ ป่าชายเลน โรงเรียน บางตะบูน วิทยา	ตั้งอยู่ในโรงเรียนบางตะบูนวิทยา ตาม เส้นทางไปอ่าวบางตะบูน ป่าชายเลน บริเวณนี้มีพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ ได้รับการ อนุรักษ์ไว้มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ทาง โรงเรียนได้จัดทำเส้นทางเดินศึกษา ธรรมชาติเป็นสะพานไม้และสะพาน คอนกรีตยาวประมาณ 150 เมตร เข้าไป ในป่าชายเลน เพื่อศึกษาระบบนิเวศซึ่งมี พันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นอยู่หนาแน่น และมี สัตว์จำพวก ลิงแสม ปลาตีน ปูซึ่งจะติด กล้ามดังไปทั้งบริเวณอยู่ตลอดเวลา และ พบหิ่งห้อยได้ในฤดูฝน	- ศึกษากระบบนิเวศป่า ชายเลน - ก า ร นํ้า เ รื่อ ช ม ทัศนียภาพและชมการ ประกอบอาชีพบริเวณ ชายฝั่ง - ชมการทำนาเกลือและ ก า ร ลู ย เ ล น ห า หอยแครง	อ่าวบาง ตะบูน
กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่ม ธนาคารต้นไม้ บ้านลำเสื่อ	ชุมชนบ้านลำเสื่อ หมู่ 3 ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ด้วยเป็น หมู่บ้านที่อยู่ท่ามกลางภูเขา มีแม่น้ำเพชร ไหลผ่านจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เพาะปลูก พืช ผักผลไม้ได้นานาชนิด และยังเป็น แหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ โครงการธนาคารต้นไม้ ฐานเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงมีโฮมสเตย์ไว้	- เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ - ล่องเรือแม่น้ำเพชร	แม่น้ำ เพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	บริการนักท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พายเรือยางตามลำน้ำเพชร ปลูกป่า ยิงหนังสติ๊กพันธุ์ไม้ป่า เป็นต้น		

ตารางที่ 4 - 20 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีลุ่มนํ้าที่สำคัญ คือ ลุ่มนํ้าชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์พบว่ามิลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 21 แหล่งนํ้าที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แหล่งนํ้าที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ลำดับ	คลอง/แหล่งนํ้าสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่นํ้าปราณบุรี	อ.ปราณบุรี อ.กุยบุรี และ อ.สามร้อยยอด
2	คลองเขาแดง	อ.ปราณบุรี อ.สามร้อยยอด และ อ.กุยบุรี
3	คลองกุย	อ.สามร้อยยอด อ.เมือง และ อ.กุยบุรี
4	คลองบางสะพานใหญ่	อ.บางสะพาน และ อ.บางสะพานน้อย
5	คลองทับสะแก	อ.ทับสะแก
6	คลองจะกระ	อ.ทับสะแก
7	คลองบึง	อำเภอเมือง
8	คลองบางสะพานน้อย	อ.บางสะพานน้อย
9	แม่นํ้าเพชรบุรี	อ.ปราณบุรี และ อ.หัวหิน
10	คลองท่าตะเภา	อ.บางสะพานน้อย
11	เขื่อนปราณบุรี	อ.ปราณบุรี

ตารางที่ 4 - 21 แหล่งนํ้าที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำดังตารางที่ 4 - 22 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
เขื่อน ปราณบุรี	ต.หนองตาแต้ม อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์เขื่อนปราณบุรี เป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่แวดล้อมไปด้วย ธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ เป็นเขื่อนดินกั้นแม่น้ำปราณบุรีที่เกิด เป็นทะเลสาบขนาดใหญ่ นอกจากนี้จะเป็น เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำที่สำคัญของปราณ บุรีแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกซึ่ง เปิดให้เข้าชมทิวทัศน์ที่สวยงามมีหุบเขา ที่โอบล้อมเว้า น้ำ บรรยากาศสงบเงียบ อากาศเย็นสบายจากสายน้ำและต้นไม้ เขียวชอุ่ม รวมถึงเป็นจุดตกปลาที่ยอด เยี่ยม นักตกปลาไม่ควรพลาด	- พักผ่อนชมทิวทัศน์ รอบเขื่อน - สถานที่ตกปลา	แม่น้ำปราณ บุรี
ทุ่ง สามร้อยยอด	ทุ่งสามร้อยยอด บึงบัวเป็นทุ่งน้ำจืด ขนาดใหญ่โอบล้อมด้วยขุนเขาของ เทือกเขาสามร้อยยอดที่สูงตระหง่านอยู่ ด้านหลัง บรรยากาศดี และเงียบสงบ มี สะพานไม้ทอดยาวเข้าไปในทุ่ง ศาลาให้ นั่งพักกลางทาง และหลบแดดหรือหลบ ฝน อยู่เป็นระยะ ๆ และเป็นจุดชมพระ อาทิตย์ตกแสนโรแมนติก และมีเส้นทาง เดินศึกษาพันธุ์ไม้น้ำ	- ชมทัศนียภาพ - ดูนก - จุดชมพระอาทิตย์ - เส้นทางเดินศึกษาพันธุ์ ไม้น้ำ	- ทุ่งสาม ร้อยยอด

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
คลองเขาแดง	ต.เขาแดง อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ การล่องเรือชมธรรมชาติที่คลองเขาแดง เป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายใน อำเภอกุยบุรี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ สัมผัสธรรมชาติของป่าชายเลน พันธุ์พืช สัตว์นานาชนิด วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ตลอดถึงการพักผ่อนหย่อนใจกับสองฝั่ง คลอง ที่ตั้งของหมู่บ้านจะติดกับภูเขาที่มี หน้าผาสีแดง จึงได้เป็นที่มาของหมู่บ้าน เขาแดง	- ล่องเรือคลองเขาแดง	คลองเขา แดง
หมู่บ้าน ปากน้ำปราณ	ต.ปากน้ำปราณ อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ บริเวณปากแม่น้ำที่ไหลเอื่อยลงสู่ทะเล เป็นย่านเมืองเก่า มีกลิ่นอายของวิถีชีวิต ชาวประมงดั้งเดิมอยู่และเป็นที่ตั้งของ สมาคมประมงแห่งประเทศไทยแห่งแรก เมื่อผู้คนเดินทางผ่านมาจะได้เห็นภาพ ของเรือประมงสีสดไสจอดเทียบอยู่ ริมโป๊ะ หาดทราย และร้านอาหารทะเล รสชาติอร่อยลิ้นชื่อ รวมไปถึงร้านขาย ของฝากเป็นผลิตภัณฑ์อาหารทะเลทั้งสด	- ชมทัศนียภาพ - ลิ้มรสอาหารทะเล สด ใหม่ - ชมบรรยากาศหมู่บ้าน ประมง	แม่น้ำปราณ บุรี
หมู่บ้าน ประมง บางปู	ต.สามร้อยยอด อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านประมงบางปู มีวิถีชีวิตของชาวประมงริมทะเลฝั่งอ่าว ไทย เรียบง่าย คลองบางปูมีการนำ เรือประมงมาจอดไว้ยังท่าเรือหน้าบ้าน และในคลองบางปูยังเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ ทะเลอีกหลายชนิด บริเวณในหมู่บ้าน	- ชม วิถี ชี วิ ต ของ ชาวประมงริมทะเลฝั่ง อ่าวไทยที่เรียบง่าย - รับประทานอาหาร ทะเลที่สดจากทะเล	คลองบางปู

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	บางปุมโฮมสเตย์ริมน้ำ ร้านอาหาร ไร่ คอยบริการนักท่องเที่ยว		

ตารางที่ 4 - 22 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดอุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานีมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระยา จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดอุทัยธานี พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 23 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี

แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี

ลำดับ	คลอง/แหล่งลำนํ้าสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ห้วยขาแข้ง	อ.บ้านไร่
2	ที่ราบแม่น้ำเจ้าพระยา	อ.ทัพทัน อ.เมืองอุทัยธานี และ อ.สว่างอารมณ์
3	น้ำแม่วง	อ.บ้านไร่ และ อ.ลานสัก
4	คลองโพธิ์	อ.ชุมตาบง อ.ลาดยาว อ.แม่วงก์ และ อ.แม่เปิน
5	ห้วยทับเสลา	อ.ลานสัก อ.หนองฉาง และ อ.ห้วยคต
6	แม่น้ำสะแกกรังตอนล่าง	อ.ทัพทัน อ.เมืองอุทัยธานี อ.ลานสัก อ.สว่างอารมณ์ อ.หนองฉาง และ อ.หนองขาหย่าง
7	ห้วยกระเสียว	อ.บ้านไร่
8	ที่ราบแม่น้ำท่าจีน	อ.บ้านไร่

ตารางที่ 4 - 23 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำนํ้าของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดอุทัยธานี มีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำนํ้า ดังตารางที่ 4 - 24 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดอุทัยธานี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดอุทัยธานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
กลุ่มทอผ้า บ้านโคก หม้อ	ต.โคกหม้อ อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี ชาวบ้านโคกหม้อ เป็นชาวลาวครั้งที่อยู่พวยมาจากเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีฝีมือการทอผ้ามาก ผ้าทอนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งที่สืบทอดต่อกันมา 200 กว่าปี ผ้าที่ทอจะเป็นผ้ามัดหมี่ต่อดินจก ผ้ายกดอกลายเชิงแบบเก๋าลวดลายบนผ้าเป็นแบบโบราณ และในสมัยก่อนจะใช้ครั้งในกรรมวิธีการย้อมกลุ่มที่ทอมีอยู่สองกลุ่ม คือ ศูนย์ทอผ้าบ้านโคกหม้อ อยู่ข้างวัดโคกหม้อ เป็นกลุ่มที่ทอผ้าไหม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าบ้านโคกหม้อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 หลัง อบต. โคกหม้อ เป็นกลุ่มที่ทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ	- มีการสาธิตการทอผ้า - มี ผ้า ทอ พื้ น เมื่ อมากมาย - มีสินค้า otop	คลองคลองตากแดด
สวนพฤกษ ศาสตร์แก่น มะกรูด	สวนพฤกษศาสตร์แก่นมะกรูด มีการปลูกพืชเมืองหนาวและจัดเป็นสวนสวยไว้นักท่องเที่ยวได้มาถ่ายภาพพร้อมกับชื่นชมความงามของไม้ดอกนานาพรรณ ที่นี้สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 700 เมตร ทำให้มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี	- เติ น ช ม ศึ ก ข า ธรรมชาติ	คลองเสลา
วัดถ้ำเขา ตะพาน	วัดถ้ำเขาตะพาน เป็นวัดถ้ำที่มีบรรยากาศอันสงบงาม โดยทางด้านหน้าถ้ำมีการสร้างพระพุทธรูปและจัดเป็นเขตสังฆาวาสที่เปิดต้อนรับอุบาสกอุบาสิกาเดินทางเข้ามาสักการะตามศรัทธา ภายในวัดถ้ำเขาตะพานมีอุโมงค์หลังถ้ำ ที่มีหินรูปร่างคล้ายตะพาน จึงน่าจะเป็นที่มาของชื่อถ้ำแห่งนี้	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองวังมะตูม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	อีกทั้งยังคงเคยมีการค้นพบเครื่องมือหิน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อีกด้วย ขณะเดียวกันบริเวณด้านหลังยังเป็นที่ตั้ง ของถ้ำหลายถ้ำอันเป็นถิ่นอาศัย ของ ค้างคาวจำนวนมาก เช่น ถ้ำทองพระโรง ถ้ำแก้ว ถ้ำปราสาท และถ้ำเรือ เป็นต้น ซึ่ง ถ้ำทุกแห่งมีการติดตั้งไฟส่องสว่างเพื่อ อำนวยความสะดวกในการเข้าชม		
วัดหนองขุน ชาติ	วัดหนองขุนชาติ สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายในโบสถ์เก่ามีภาพเขียนจิตรกรรมฝา ผนังฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 5 เกี่ยวกับพุทธ ประวัติ ปางต่าง ๆ และที่น่าสังเกตคือ มี ภาพคนแต่งตัวสวมหมวกปีกอย่าง ชาวตะวันตก นอกจากนี้แล้วยังมีมณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง มีการจัด งานนมัสการพระพุทธรูปเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 12 ค่ำ - วันแรม 5 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองหนอง ฉาง
เมืองโบราณ บึงคอกช้าง	ตั้งอยู่ที่ตำบลไผ่เขียว โดยมีคูเมืองและ กำแพงดินล้อมรอบ มีการค้นพบซาก โบราณเครื่องปั้นดินเผา หินบดยา เครื่องมือเหล็ก และลูกปัดสีเหลือง นอกจากนี้ยังมีการขุดพบศิลาจารึกอักษร ขอมโบราณ 3 หลัก ปัจจุบันมีสภาพเป็น สวนป่า ส่วนบริเวณคูเมืองต้นเขิน และ โบราณวัตถุที่ถูกค้นพบได้นำไปเก็บรักษา ไว้ที่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในสำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ	- ศึกษาประวัติศาสตร์	คลองอมปาง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	การศึกษาตามอัยยาศัยจังหวัดอุทัยธานี ใกล้กับศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี		
อุทยาน แห่งชาติ ห้วยขาแข้ง	เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขนาดใหญ่แห่ง หนึ่งในประเทศไทย ตั้งอยู่ในจังหวัด อุทัยธานี และมีพื้นที่ติดต่อกับเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในพื้นที่จังหวัด ตากและจังหวัดกาญจนบุรี ที่อยู่ทางทิศ ตะวันตก ถือเป็นหนึ่งในหัวใจหลักของผืน ป่าตะวันตกของประเทศไทย และเป็นผืน ป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	- เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ	คลองทับ เสลา
หลวงพ่โต วัดผาทัง	หลวง พ่โตวัดผาทัง เป็นพระพุทธรูป ประดิษฐานกลางแจ้ง ปางประธานพร หน้าตักกว้าง 23 เมตร สูง 52 เมตร ซึ่งมี ขนาดใหญ่ติดอันดับต้น ๆ ของประเทศ ไทย สร้างเมื่อปี 2532-2540 โดยคณะ ศิษยานุศิษย์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) และชาวบ้านรวมกันสร้าง ขึ้น และในอาคารใต้ฐานหลวงพ่โต ยัง เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนสมเด็จพระ พุฒาจารย์โต หลวงปู่ทวด หลวงปู่ศุข ให้ประชาชนทั่วไปได้กราบไหว้สักการบูชา อีกด้วย	- กราบนมัสการหลวง พ่โต - สักการะเจ้าแม่กวนอิม - เยี่ยมชมสถานที่และ วิถีชุมชนลาวครั่ง	คลองกระ เสียว
วัดจันทาราม	หรือวัดท่าซุง วัดที่มีชื่อเสียงและงดงาม ของเมืองอุทัยธานี วัดท่าซุง จริ่งแล้วเป็น วัดเก่าแก่ ที่สร้างตั้งแต่สมัยโดยหลวงพ่ ใหญ่องค์แรก เป็นผู้สร้างวัดแต่วัดเริ่ม พัฒนาและเป็นที่รู้จักเมื่อพระราชมหาวิระ ถาวโร (หลวงพ่ฤทธิลังดา) พระเถระที่มี	- ชมความงามของ วิหารแก้ว 100 เมตร - ชมปราสาททองคำ	แม่น้ำสะแก กรัง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชื่อเสียง ได้สร้างอาคารต่าง ๆ มากมาย เช่น พระอุโบสถใหม่ภายใน ประดับและตกแต่งอย่างวิจิตร บานหน้าต่างและประตู ด้านในเขียนภาพเทวดา โดยจิตรกรฝีมือดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมา ตัดลูกนิมิตพระอุโบสถแห่งนี้ บริเวณโดยรอบสร้างกำแพงแก้ว และมีรูปหล่อหลวงพ่อบาน และหลวงพ่อบุญใหญ่ ขนาด 3 เท่า อยู่มุมกำแพงด้านหน้ามณฑป และ พระวิหารแก้วที่ประดิษฐาน พระพุทธชินราชจำลอง และร่างของหลวงพ่อกุชีลิ่งดำที่ไม่เน่าเปื่อย		
วัดสังกัสรัตนคีรี	ตั้งอยู่เชิงเขาสะแกกรัง สุดถนนท่าช้าง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในเรื่องประเพณีตักบาตรเทโว ที่จัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดอุทัยธานี	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำสะแกกรัง
วัดอุโปสถาราม	เดิมชื่อ "วัดโบสถ์มโนรมย์" เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นเมื่อ ปีพุทธศักราช 2324 ตั้งอยู่บนเกาะเทโพ ริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรังภายในอุโบสถและวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้านหลังอุโบสถและวิหาร มีเจดีย์ สามยุคสามสมัย ทั้งสมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ นอกจากนั้นยังมีมณฑปแปดเหลี่ยม ศิลปะผสมไทย จีน อันวิจิตรอ่อนช้อยงดงาม หน้าวัดมีแพโบสถ์น้ำ ครั้งหนึ่งเคยใช้เป็นแพรับเสด็จ รัชกาลที่ 5 และรัชกาล	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำสะแกกรัง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ที่ 6 เมื่อคราวเสด็จประพาส และเยี่ยมเยียนหัวเมืองฝ่ายเหนือ และใช้เป็นศาสนสถานลอยนํ้าสำหรับชาวเรือนแพใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจและงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานโกนจุก บวชนาค งานแต่งงาน เป็นต้น		
วัดธรรม โฆษก หรือ วัดโรงโค	เคยใช้เป็นสถานที่ ประกอบพิธี ถือนํ้าพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองอุทัยธานี และเป็นลานประหารนักโทษ เป็นวัดที่สร้างในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมืองดงามจัดว่าสวยงามที่สุดในอุทัยธานี สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลายที่ยังมีชีวิตอยู่ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากดาวดึงส์ และตอนผจญมาร ผนังข้างด้านบนเป็นภาพเทพชุมนุมสลักกับพัศยศ กรอบหน้าต่างด้านนอกเป็นลายปูนปั้น วิหารสร้างยกพื้นสูงกว่าโบสถ์ หน้าบันเป็นรูปช้างสามเศียร ภายในมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งมีประมาณ 20 องค์ จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ บนหน้าต่างด้านนอกมีลายปูนปั้นเป็นเรื่องราวเกียรติประวัติเป็นกรอบ ประติมากรรมเป็นไม้จำหลักลายดอกไม้ทาสีแดงงดงามมาก โบสถ์และวิหารมีพระปรางค์และเจดีย์เรียงรายอยู่ 2-3 องค์	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่นํ้าสะแกกรัง
เกาะเทโพ	เกาะนํ้าจืดใหญ่ที่สุดในเมืองไทยร่มรื่นไปด้วยเรือกสวน ไร่นา สองฝากฝั่งในชุมชนร่มครึ้ม เหมาะสำหรับการปั่นจักรยาน	- ล่องเรือชมธรรมชาติ ตลอดลำนํ้า	แม่นํ้า เจ้าพระยา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง ตลอดเส้นทางจะได้สัมผัสธรรมชาติ สายลม แสงแดด ท่ามกลางวิถีชีวิตสงบ เรียบง่าย อบอวนไปด้วยรอยยิ้มและอัธยาศัยไมตรีของคนเกาะเทโพ ท่ามกลางสายน้ำสะแกกรังไหลลดคดเคี้ยวโอบล้อมความสมบูรณ์ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนชาวแพแหล่งสุดท้ายของเมืองไทย	- เส้นทางปั่นจักรยาน ท่องเที่ยว - สัมผัสธรรมชาติและ วิถีชีวิตของชาวแพ	

ตารางที่ 4 - 24 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดอุทัยธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำแม่กลองและคลองดำเนินสะดวก จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีลำนํ้าอื่น ๆ ที่สำคัญดังตารางที่ 4 - 25 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง	อ.บางคนที อ.อัมพวา และ อ.เมืองสมุทรสงคราม
2	คลองทองกลาง	อ.กระทุ่มแบน
3	คลองท่าคา	อ.อัมพวา
4	คลองผีหลอก	อ.เมืองสมุทรสงคราม
5	คลองดำเนินสะดวก	อ.บางคนที
6	คลองประชาชื่น	อ.อัมพวา

ตารางที่ 4 - 25 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำนํ้าของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดสมุทรสงครามมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำนํ้าและบางพื้นที่มีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยว

ชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 4 - 26 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำ ท่าคา	ตลาดน้ำท่าคา ตั้งอยู่ในอำเภอดำรงวิทยารมย์ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตลาดน้ำขนาดเล็กบรรยากาศสงบ ที่ยังคงรักษาสภาพความเป็นตลาดน้ำแบบชาวบ้านน้ำเตี้ย และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาวสวนได้อย่างดี พ่อค้าแม่ค้าจะพายเรือนำสินค้าของตัวเองออกมาขาย ภายในตลาดน้ำมีทางเดินทอดยาวขนานไปกับริมคลอง มีสะพานข้ามไปอีกฝั่งสามารถชมวิวของตลาดน้ำได้แบบทั่วถึงเดินสัมผัสตลาดน้ำแห่งนี้ได้ทั่วถึง	- เลือกซื้อของที่ระลึก - เติมน้ำมันเชื้อเพลิงของชาวบ้าน	แม่น้ำแม่กลอง
วัดเจริญสุขารามวรวิหาร	วัดเจริญสุขารามวรวิหาร สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ พระอุโบสถที่มีศิลปะการก่อสร้างเฉพาะตัว เพดานโบสถ์เป็นรูปโค้งคล้ายประทุนเรือ ภายในประดิษฐานหลวงพ่อดิลกษณะเป็นพระปฎิมากรรมสมัยสุโขทัย สร้างด้วยศิลาแลง ขนาดหน้าพระเพลากว้าง 178 เซนติเมตร สูงจากพื้นรองพระแท่นถึงจุก 208 เซนติเมตร ภายในบริเวณวัดยังมีตลาดน้ำบางนกแขวกจำหน่ายสินค้าและพืชผักผลไม้	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำแม่กลอง
ดอนหอย หลอด	ความมหัศจรรย์ของสันดอนปากแม่น้ำแม่กลองที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใครและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหอย มากมาย โดยเฉพาะ “หอยหลอด” จึงเป็นที่มาของ	- กิจกรรมหอยอดปูลงจับ หอยหลอด	แม่น้ำแม่กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชื่อ “ดอนหอยหลอด” น ในช่วงเวลานํ้าลง ที่สันดอนโคลขึ้นมาสัดเจน ชาวบ้านแถบนั้น นิยมมาจับหอยหลอดกันที่นี่ โดยใช้ไม้ไผ่ เล็ก ๆ ขนาดก้านรูป จุ่มปูนขาวแล้วแทงไป ในรู เมื่อหอยหลอดเมาปูนจะโคลขึ้นมาส และนี่เองจึงเป็นที่มาของกิจกรรมความ สนุกสนานของนักท่องเที่ยวที่ได้หยอดปูน จับหอยหลอดด้วยตัวเอง		
ตลาดน้ำบาง น้อย	ตลาดน้ำบางน้อย เป็นตลาดน้ำที่น่าสนใจ อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ ปากคลองบางน้อยที่เชื่อมกับแม่น้ำแม่กลอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีทั้งของ กินของใช้มากมาย ทั้งผักสด ผลไม้นานา ชนิด ผลไม้ที่ขึ้นชื่อที่สุดของสมุทรสงคราม หรือจะเป็นของฝากอย่างกะปิคลองโคน ปลาหู ขนมหจาก น้ำตาลมะพร้าว กล้วย และอื่น ๆ อีกมากมาย และชื่นชมวิถีชีวิต ของชาวบ้านละแวกนั้น ที่ยังคงเอกลักษณ์ ของชาวสมุทรสงครามไว้ได้เป็นอย่างดี	- วิถีชีวิตในคลอง - การพักผ่อนในโฮมส เตย์	คลองท่าคา
กลุ่มแม่บ้าน เกษตรตลาด น้ำ ท่าคา	ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม กลุ่ม แม่บ้านเกษตรตลาดน้ำท่าคา ที่เดิมมี สมาชิก 20 คน ร่วมกันพัฒนาต่อยอด ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น น้ำหวานดอกมะพร้าว และน้ำตาลดอก มะพร้าวชนิดผง เนื่องจากมีตลาดน้ำท่าคา เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงมีการจัด สาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าวให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างชาติ รวมทั้งมีที่พักแบบ โฮมสเตย์ การปั่นจักรยานเพื่อเข้าชมและ	- ตลาดท่าเรือ - วิถีชีวิตในคลอง - การทำ น้ำ ต า ล มะพร้าว - พายเรือชมวิถีชีวิต ชาว ส ว น และ ช ม หิงห้อยยามค่ำคืน	คลองท่าคา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	เรียนรู้ในสวนมะพร้าว และกลุ่มเรือพาย คอยบริการนำเที่ยว ทั้งนี้ ในอนาคตจะมี การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเรียนรู้การจัก สานก้านมะพร้าว และการทำขนมไทยโดย ใช้น้ำตาลมะพร้าว และบรรจุภัณฑ์จากใบ มะพร้าว		
วัดประดู่	วัดประดู่ เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในสมัย กรุง ศรีอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศักราช 2320 จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่ามีแกนไม้ประดู่ ด้านหนึ่ง เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมยาวขนาด เท่าใบลานใช้เป็นที่ยัดใบลาน ได้นำไปไว้ที่ ศาลเจ้าพ่อประดู่	- สักการะศาลเจ้าพ่อ ประดู่	คลองท่าคา
ตลาดน้ำ อัมพวา	อัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งในสามของจังหวัด สมุทรสงคราม เทศบาลตำบลอัมพวา โดย ความร่วมมือร่วมใจชุมชนในท้องถิ่นได้ พยายามพลิกฟื้นตลาดน้ำอัมพวาในอดีต กลับมา เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชน ริมน้ำ โดยปรับเวลามาเป็นช่วงเวลาเย็นๆ ที่ เหมาะแก่การเดิน เลือกชม เลือกซื้อ สินค้า หลากหลายชนิด ทั้งอาหาร การกิน ผลไม้ พืชผัก ขนมหวาน ของใช้ ของประดับที่ พ่อค้าแม่ขายนำมาทั้งทางเรือ และบนบก ท่ามกลางสายลมอ่อนอ่อนริมน้ำ ในเวลา ตะวันตกลับขอบฟ้า จนถึงพระจันทร์ส่อง แสงนวล ๆ จึงเลิกลา และให้ชื่อตลาดน้ำ แห่งนี้ว่า " ตลาดน้ำยามเย็น " ซึ่งจะมีประจำ ทุกวันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ รวมถึง วันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา ประมาณ 16.00 น.เป็นต้นไป นอกจากนั้น	- ชมวิถีชีวิตริมคลอง - นั่งเรือพาย - ชมหิ่งห้อย - เลือกซื้อของที่ระลึก	คลอง ทองกลาง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ยังมีการให้บริการเรือแจวชมบ้านเรือนแถว ไม้ของชุมชนอัมพวา และอีกหนึ่งบริการที่ ไม่ควรพลาด คือ ล่องเรือชมหิ่งห้อย		
บ้านท่าคา	ชุมชนบ้านท่าคายังคงความเป็นธรรมชาติ ของวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งมีอาชีพทำสวนปลูก พืชชนิดต่าง ๆ ชาวบ้านจะพายเรือนำ ผลผลิต พืชผักและผลไม้จากสวน เช่น พริก หอม กระเทียม น้ำตาลมะพร้าว ฝรั่ง มะพร้าว ชมพู ส้มโอมาขาย-แลกเปลี่ยนกัน เฉพาะในวันขึ้นหรือแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ 12 ค่ำ (ทุก ๆ 5 วัน) ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00- 11.00 น.	- ชมวิถีชีวิตริมคลอง - เลือกซื้อของที่ระลึก - บริการโฮมสเตย์	คลองวัด จุฬา
วัดอินทาราม	วัดอินทาราม มีสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ พระพุทธรูปหลวงพ่โตอายุกว่า 300 ปี พระอุโบสถสร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลัง บาน หน้าต่างและบานประตูเป็นไม้สักแกะสลัก สุภาพิตสอนใจ ทำนํ้าของวัดเป็นอุทยาน ปลาตะเพียน นักท่องเที่ยวสามารถให้อาหารปลาได้ ภายในมีพระประธานในพระอุโบสถหลังเก่า เป็นพระแกะสลักด้วยศิลาแดง ปางมารวิชัย กรมศิลป์ฯ ได้จดทะเบียนเป็น โบราณสถานแห่งชาติ มีเจดีย์เก่าแก่ที่ไม่ได้ บรรจุอัฐิ หน้าอุโบสถหลังเก่า 2 องค์ กรม ศิลปากรได้จดทะเบียนเป็นโบราณสถาน แห่งชาติ บริเวณหน้าวัดเป็นเขตอภัยทาน เป็นที่อยู่ของปลาตะเพียนเงินและ ตะเพียนทองจำนวนมาก	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองประดู่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ตลาดน้ำบาง นกแขวก	ตลาดบางนกแขวกตั้งอยู่เกือบขอบจังหวัด สมุทรสงครามทางทิศเหนือ ตลาดบางนก แขวกแห่งนี้ไม่ได้มีขนาดใหญ่โตและโด่งดัง เท่ากับตลาดน้ำอัมพวาหรือตลาดน้ำดำเนิน สะดวกที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีขนาดความยาว ของตลาดแค่ 256 เมตร แต่ความเล็กของ ที่นี่กลับเต็มไปด้วยเสน่ห์มิติภาพและ รอยยิ้มของชาวตลาด ทำให้สัมผัสถึงความ เป็นกันเอง ความถ้อยทีถ้อยอาศัย การมา เที่ยวจึงเน้นการมาเห็นร่องรอยวิถีชีวิตที่ เรียบง่ายของคนที่นี่ หรือไม่ก็มาหา บรรยากาศและอาหารรสชาติดั้งเดิมหายาก แทบทุมาจับรับประทานกัน	- เลือกซื้อของที่ระลึก - ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน	คลองประดู่
ค่ายบางกุ้ง	ค่ายบางกุ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบางกุ้ง เมื่อ มาถึงบริเวณค่ายจะมองเห็นแนวกำแพง จำลองสร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์จากการสู้รบ ค่ายแห่งนี้เป็นค่ายทหารเรือไทยที่มี ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หลังจาก เหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้โปรดให้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายที่ตำบล บางกุ้ง เรียกว่า ค่ายบางกุ้ง เนื่องจากเมือง แม่กลองเป็นเส้นทางที่กองทัพพม่าใช้ในการ เดินทัพ โดยสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้งให้ อยู่กลางค่ายเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและ เป็นที่เคารพบูชาของทหาร	- สักการะโบสถ์ปรก โพธิ์ หรือ โบสถ์หลวง พ่อดำ - ชมสวนสัตว์เล็ก ๆ ภายในวัด	คลองประดู่
วัดบางแค่น้อย	วัดบางแค่น้อย ตั้งอยู่ที่ ตำบลแควอ้อม อำเภออัมพวา ริมแม่น้ำแม่กลอง คุณหญิง จ้อย (น้อย) วงศาโรจน์ เป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ.	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - เดินชมพระอุโบสถที่ ทำจากไม้สักแกะสลัก	คลองประดู่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	241 1เดิมอุโบสถของวัดสร้างบน แผ่ไม้ไผ่ ผูกไว้กับต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ปัจจุบันวัดนี้ ได้รับการบูรณะอย่างดี สิ่งที น่าชมภายในวัด ได้แก่ผนังภายในพระ อุโบสถทำจากไม้สักแกะสลัก เป็นเรื่องราว ในพุทธประวัติ การประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน และเรื่องพระเจ้าสิบชาติ ลวดลายสวยงามชัดเจนโดยฝีมือช่าง แกะสลักจังหวัดเพชรบุรีซึ่งมี ชื่อเสียงด้าน การแกะสลักไม้ นับเป็นอุโบสถที่มีความ งดงามในศิลปะการแกะสลักไม้		
วัดภุมรินทร์กุฎี ทอง	วัดภุมรินทร์กุฎีทอง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ตรงปากคลองประชาชื่นฝั่งตะวันตก ตำบล สวนหลวง สิ่งที่น่าสนใจ ภายในวัดมี มากมาย ได้แก่ กุฎีทอง ทำด้วยไม้สัก ประวัติเล่าว่า เศรษฐีบิดาของคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 1) ให้สมภารวัดบางลี่ตรวจดู ดวงชะตาคุณนาคสมภารทำนายว่าจะได้ เป็นพระราชินี เศรษฐี บิดา คุณนาคจึงให้ คำมั่นว่า ถ้าเป็นจริงจะสร้างกุฎีทองถวายให้ วัด วัดบางลี่จึงได้ชื่อว่า วัดบางลี่กุฎีทอง ต่อมาวัดบางลี่ถูกน้ำเซาะที่ดินพังลง จึงรื้อ กุฎีทองมาสร้างไว้ที่วัดภุมรินทร์ วัดนี้จึงได้ ชื่อว่าวัดภุมรินทร์กุฎีทอง	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธรูปเก่าแก่ กว่า 300 ปี - ชมพิพิธภัณฑ์ วัด ภุมรินทร์และอุทยาน การศึกษา	คลองประดู่
โครงการ อัมพา ชัยพัฒนา นุรักษ์	โครงการอัมพาชัยพัฒนานุรักษ์ สถานที่ ท่องเที่ยวที่สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นถิ่น ของชาวอัมพา มีของฝาก ผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่น และผลิตภัณฑ์ภัทรพัฒน์ของมูลนิธิ	- ชิมอาหารว่างริมคลอง อัมพา - เลือกซื้อสินค้าชุมชน ท้องถิ่น	คลองประดู่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ช่วยพัฒนา พื้นที่สวนชัยพัฒนานุรักษ์ สามารถเดินชมพันธุ์พืชท้องถิ่นในสวนเกษตรแบบผสมผสานที่ปราศจากสารเคมี มีร้านกาแฟขึ้นชื่อเรื่องเครื่องดื่มสูตรพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ใช้สมุนไพรท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบ และสามารถชิมอาหารว่างริมคลองอัมพวา	- ชมสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว - ทดลองทำจักสานใบมะพร้าว	
พิพิธภัณฑ์ สุนทรสนาน (บ้านครูเอื้อ)	เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงนิทรรศการประวัติผลงานของครูเอื้อ ศูนย์รวมข้อมูลสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจค้นคว้าเรื่องราวของเพลงสุนทราภรณ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อรำลึกถึงอัครศิลปินเพลงผู้ยิ่งใหญ่ จึงได้มีการจัดตั้ง "บ้านครูเอื้อ" ขึ้นมาภายใต้ความดูแลของมูลนิธิสุนทราภรณ์ บ้านหลังนี้เกิดจากการนำบ้านไม้โบราณริมคลองอัมพวามาปรับปรุงเป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการประวัติและผลงานของครูเอื้อ สุนทรสนาน เรื่องราวของเพลงสุนทราภรณ์นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวของท่าน เครื่องดนตรี เสื้อผ้าที่เคย ใช้แสดงโຕະທ່ານ และภาพเก่าที่หาชมได้ยาก เพื่อให้บุคคลทั่วไปที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ภายในบ้านยังมีมุมนั่งฟังเพลงย้อนยุค มุมจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และที่นี่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของ "โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวอัมพวา" ของมูลนิธิช่วยพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ	- ชมพิพิธภัณฑ์ - เลือกซื้อของที่ระลึก - ถ่ายภาพ	คลองแคว อ้อม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้าน ริมคลอง โฮมสเตย์	ต.บ้านปรก อ.เมืองสมุทรสงคราม จ. สมุทรสงคราม ชุมชนที่มีวิถีผูกพันอยู่ริม คลองผีหลอกหนึ่งในสายน้ำแยกย่อยจาก แม่น้ำแม่กลองที่หล่อเลี้ยงหลากหลายชีวิต ในละแวกนั้น ความน่ารักของชุมชนแห่งนี้ ถูกถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิตที่เรียบง่าย นำ วัตถุดิบในชุมชนแปรรูปสร้างรายได้เช่น มะพร้าวที่เป็นพระเอกชูโรง สวนผักปลอด สารพิษ มีโฮมสเตย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้รัก ในวิถีชุมชนให้ได้มีโอกาสสัมผัสและ เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างใกล้ชิด	- การทำบุญใส่บาตร พระทางเรือยามเช้า - ชี้อกรยานชมสวน - ชมตลาดน้ำยามเย็น - ตี๋มด้ากับการล่องเรือ ชมวิถีชีวิตสองฝั่ง คลองพร้อมชมทิวทัศน์ สวยงาม - สาธิตการทำน้ำตาล มะพร้าว - สาธิตการจักสาน หมวก กระเป๋าจากใบ มะพร้าว - การสาธิตการทำขนม ไทยและการทำอาหาร จากมะพร้าว - การทำสวนเกษตร อินทรีย์ตามแนว เศรษฐกิจพอเพียง	คลอง ผีหลอก
ท่องเที่ยว ป่าชายเลน ชุมชนตำบล คลองโคน	ต.คลองโคน อ.เมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม ผู้ใหญ่ชงค์โฮมสเตย์ ซึ่ง เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในเรื่อง มี กิจกรรมปลูกป่าชายเลน ชมและสัมผัสชีวิต การทำประมงแบบพื้นบ้าน เรียนรู้และอยู่ กันแบบโฮมสเตย์ กิจกรรม ปลูกป่าชายเลน บ้านคลอง	- ชมระบบนิเวศน์ป่า ชายเลน แวะให้ อาหารลิงแสม - ชมวิถีชีวิตชาวบ้าน ชมการถักกระดาน เลนเก็บหอยแครง และรอเคยเพื่อทำ กะปิคลองโคน	คลองโคน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
		- รับประทานอาหารทะเลแบบพื้นบ้านบนกระตงกลางทะเล - ล่องเรือชมฟาร์มหอยแมลงภู แยกเรือบนเลน-ปลูกป่าชายเลน - เล่นสกีกระดานเลน	
กลุ่มโฮมสเตย์ ปลายโพงพาง	ด.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีบ้านทรงไทยและบ้านไทยริมนํ้า โดยมีบ้านของกำนันธวัชเป็นศูนย์ในการจัดนักท่องเที่ยวเข้าพัก ซึ่งบ้านเหล่านี้ยังคงรักษาสภาพบ้านเรือนไทยได้อย่างดี ยังคงมีความเป็นไทย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสามารถทำการโฮมสเตย์ได้อย่างยั่งยืน	- ชมวิถีชีวิตธรรมชาติชาวปลายโพงพาง - ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว - ชมหิ่งห้อย	คลอง ประชาชื่น

ตารางที่ 4 - 26 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรีมีแม่น้ำที่สำคัญซึ่งเกิดจากการไหลมารวมกันของแม่น้ำแควใหญ่กับแม่น้ำแควน้อยที่ ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง รวมกันกลายเป็นแม่น้ำใหญ่เรียกว่า แม่น้ำแม่กลอง ไหลผ่าน จังหวัดกาญจนบุรีมายังอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี เข้าเขตอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามไปออกอ่าวไทย อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดกาญจนบุรียังมีลำนํ้าสายสำคัญจำนวนมากและมีเขื่อนที่สำคัญ จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 27 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำแม่กลอง	อ.ท่ามะกา อ.ท่าม่วง อ.พนมทวน และ อ.บ่อพลอย
2	แม่น้ำแควใหญ่	อ.เมือง
3	แม่น้ำแควน้อย	อ.ทองผาภูมิ และ อ.สังขละบุรี
4	แม่น้ำซองกาเลีย	อ.สังขละบุรี
5	แม่น้ำปิลี่	อ.สังขละบุรี
6	แม่น้ำรันตี	อ.สังขละบุรี
7	ลำภาชี	อ.ด่านมะขามเตี้ย
8	ห้วยตะเพิน	อ.บ่อพลอย และ อ.หนองปรือ
9	ห้วยปิลอก	อ.ทองผาภูมิ
10	เขื่อนศรีนครินทร์	อ.ศรีสวัสดิ์
11	เขื่อนท่าทุ่งนา	อ.ศรีสวัสดิ์
12	เขื่อนวชิราลงกรณ	อ.ทองผาภูมิ

ตารางที่ 4 - 27 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากแหล่งน้ำดังกล่าว จังหวัดกาญจนบุรีมีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ตามลำน้ำ หรือใกล้ลำน้ำ ดังเช่นข้อมูลการศึกษาวิจัยของนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่ได้สรุปชุมชนท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีศักยภาพไว้ ดังตารางที่ 4 - 28 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดกาญจนบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
สะพานมอญ	สะพานมอญ หรือ สะพานอุตตมานุสรณ์ เป็นสะพานไม้ข้ามแม่น้ำซองกาเลียไปยังหมู่บ้านมอญ ถือเป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย และเป็นอันดับสองของโลกรองจากสะพานไม้อูเบ็งในพม่า และเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอสังขละบุรี เป็น	- พิธีตักบาตรมอญ - จัมเปอร์แห่งลุ่มน้ำซองกาเลีย	แม่น้ำซองกาเลีย

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	สะพานแห่งศรัทธา ที่เกิดจากการร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนที่อาศัยอยู่ในสังขละบุรี ทุกปีจะมีนักท่องเที่ยวมาสัมผัสธรรมชาติ พร้อม ๆ กับการได้เห็นวิถีชีวิตชุมชนชาว มอญในแถบนี้ สิ่งที่ห้ามพลาดคือการได้ ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกกับสะพานที่เสมือนเป็น สายใยวัฒนธรรมของชาวมอญและไทย ใน ดินแดนสุดขอบตะวันตกแห่งนี้		
วัดวังก วิเวการาม	วัดไถ่นํ้า หรือ วัดจมนํ้า คือวัดวังกวิเวกา รามเดิม ซึ่งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ ถือว่าเป็น Unseen Thailand เพราะมี ความแปลกที่มีซากโบราณสถานจมอยู่ใต้ นํ้า เป็นสถานที่เล่าขานถึงตำนานความ เป็นมาของวัดหลวงพ่อดุตตมะ จนหลาย คนเรียกกันว่าเมืองบาดาล นักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวประมาณเดือนมีนาคม - มิถุนายน เป็นช่วงหน้าแล้ง นํ้าจะลดลง มาก จะสามารถเดินเข้าไปเยี่ยมชมโบสถ์ เก่าได้ ส่วนคนที่มาเที่ยวช่วงปลายฝน จนถึงฤดูหนาว อาจจะได้เห็นแค่บางส่วน ของตัวโบสถ์ที่โผล่พ้นนํ้า หรือบางทีก็ จมนํ้าเป็นเมืองบาดาล จะมีให้เห็นก็ เพียงแต่ยอดหอรระฆังเดิมเท่านั้นที่สูงพ้น นํ้าเท่านั้น	- ศึกษาประวัติศาสตร์ ซากของวัด	แม่นํ้าของกา เลีย
เจดีย์พุท ทยา	เจดีย์พุททคยา เป็นเจดีย์จำลอง มีขนาด เล็กกว่าเจดีย์พุททคยาองค์จริงที่อินเดีย มี ลักษณะฐานเป็นทรงเหลี่ยมจัตุรัส ด้านหน้าเจดีย์มีรูปปั้นสิงห์ที่เป็นศิลปะ แบบมอญ 2 ตัว ยืนเฝ้าบันไดทางขึ้นที่ทอด	- สักการะบูชาสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	แม่นํ้าของกา เลีย

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ยาวพาขึ้นสู่ตัวเจดีย์ ที่เชื่อว่าค้อย ปกป้องเจดีย์อยู่สองข้างบันไดทางเข้า มี ความสวยและงดงามมาก ส่องแสงทองเด่น อร่ามทั่วทุกสารทิศ บนนยอดพระเจดีย์ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่หลวงพ่ ออุตตมะอัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เพื่อไว้ให้สักการบูชา		
เขื่อนวชิรา ลงกรณ์	เขื่อนวชิราลงกรณ์ เดิมมีชื่อว่า เขื่อนเขา แหลม เป็นเขื่อนหินถมแห่งแรกของ ประเทศไทยที่ตาดผิวหน้าด้วยคอนกรีต เสริมเหล็ก ตั้งอยู่บนแม่น้ำแควน้อย เป็น เขื่อนอเนกประสงค์โดยมีวัตถุประสงค์ด้าน ผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นหลัก สร้างปิดกั้น แม่น้ำแควน้อยบริเวณตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ตัว อ่างเก็บน้ำอยู่ในท้องที่อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอสว่าง ชลบุรี จังหวัดกาญจนบุรี	- ชมทัศนียภาพริม เขื่อน	แม่น้ำของกา เลีย
อุทยาน ประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	เป็นหนึ่งในอุทยานประวัติศาสตร์ของ ประเทศไทยตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำแควน้อย แวดล้อมด้วยทิวเขาเป็นแนวยาวอยู่ โดยรอบ ลักษณะผังเมืองเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า กำแพงเมืองก่อด้วยศิลา แลง กว้างประมาณ 800 เมตร หมายถึง ส่วนกว้างของเมือง ยาวประมาณ 850 เมตร และกำแพงสูง 7 เมตร มีประตูเข้า ออก 4 ด้าน มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ภายใน เมืองมีสระน้ำ 6 สระ	- เดินชมศึกษา ประวัติศาสตร์	แม่น้ำของกา เลีย
เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและ ห้วยขาแข้ง นับเป็นผืนป่าอนุรักษ์ขนาด	- เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	แม่น้ำแคว ใหญ่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ทุ่งใหญ่นเรศวร	ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตอันกว้างใหญ่หลายล้านไร่ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นตัวแทนแสดงลักษณะทางชีววิทยาที่สำคัญของผืนป่าในแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งรวมของความหลากหลายทางชีวภูมิศาสตร์ ถึง 4 เขต คือ ไฮโน-หิมาลายัน (Sino-Himalayan) อินโด-เบอร์มิส (Indo-burmese) อินโด-ไชนีส (Indo-chinese) และซุนเดอิก (Sundaic) รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นตัวแทนระบบนิเวศป่าเขตร้อนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก		
สะพานข้ามแม่น้ำแคว	สะพานข้ามแม่น้ำแคว ตั้งอยู่ที่ตำบลท่ามะขาม เป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง เป็นสะพานที่สำคัญที่สุดของเส้นทางรถไฟสายมรณะสร้างขึ้นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกองทัพญี่ปุ่นได้เกณฑ์เชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่ ทหารอังกฤษอเมริกันออสเตรเลียฮอลันดาและนิวซีแลนด์ประมาณ 61,700 คน และกรรมกรชาวจีนญวน ชาว มลายูไทยพม่า อินเดียอีกจำนวนมาก มาก่อสร้างทางรถไฟสายยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นเส้นทางผ่านไปสู่อินเดียซึ่งเส้นทาง ช่วงหนึ่งจะต้องข้ามแม่น้ำแควใหญ่จึงต้องมีการสร้างสะพานขึ้น การสร้างสะพานและทาง	- ชม ทัศนียภาพบริเวณสะพานและวิวแม่น้ำ	แม่น้ำแควใหญ่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	รถไฟสายนี้ เต็มไปด้วยความยากลำบาก ความทารุณของสงครามและโรคภัย ตลอดจนการขาดแคลนอาหาร ทำให้เชลยศึกหลายหมื่นคนต้องเสียชีวิตลง		
บ้านหนองขาว กาญจนบุรี	ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงควรรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม อีกทั้งบ้านหนองขาว อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาญจนบุรี เพียง 9 กิโลเมตร สามารถเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด เช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว สุสานสัมพันธมิตร ซึ่งเป็นสุสานที่ฝังศพเชลยศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	- การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	แม่น้ำแควใหญ่
ชุมชนบ้าน ปลายนา สวน	หมู่บ้านกะเหรี่ยง ที่อาศัยพื้นป่าและอ่างเก็บน้ำกาญจนบุรีเป็นแหล่งพักพิง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มียาวไม่ต่ำกว่า 500 ปี สภาพพื้นที่เดิมอยู่ริมแม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาปี 2519 เมื่อมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จึงต้องอพยพขึ้นมาบนที่ราบสูงภูเขา	- การรับประทานอาหารพื้นบ้าน - ผูกข้อมือ รับขวัญเข้าบ้าน - ชมการแสดงพื้นบ้านในฉบับกะเหรี่ยง - กิจกรรมเหยียบทะเลหมอก ดูวิวอ่างเก็บน้ำ ตามห่านกเงือก	เขื่อนศรีนครินทร์
ชุมชนเก่า ท่าม่วง	ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ถือเป็นย่านทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี มีสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่สวยงามโดดเด่น อีกทั้งมีวิถีชีวิตและประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องกันมานาน แม้จะเคยเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2478 แต่ภายหลังได้มีการบูรณะ	- ศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ย่านเก่าท่าม่วง - เยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้บ้านปอเซียง แสดง	แม่น้ำแม่กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ฟื้นฟูบ้านเรือนขึ้นมาใหม่ ซึ่งยังคงมองเห็นร่องรอยของรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมไว้ทุกประการ ปัจจุบันเป็นย่านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งผู้คนในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชุมชนดั้งเดิมให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง	นิทรรศการประวัติของชุมชนตลาดเก่าท่าม่วงในอดีต - เรียนรู้และชิมอาหารท้องถิ่น	
เกาะมะพร้าวกะทิ	ตั้งอยู่ในทะเลสาบเขื่อนวชิราลงกรณ์ อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ห่างจากฝั่งโดยการนั่งเรือหางยาวไปประมาณ 45 นาที ความน่าสนใจของที่นี่คือ เป็นเกาะที่ปลูกเฉพาะต้นมะพร้าวพันธุ์กะทิหมดทั้งเกาะ ส่วนสาเหตุที่ต้องมาปลูกกันบนเกาะไกลเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงเอาเกสรของมะพร้าวพันธุ์อื่น ๆ มาผสม จนอาจจะทำให้มะพร้าวกะทิกลายเป็นพันธุ์ได้ ปัจจุบันมีมะพร้าวกะทิทั้งหมดประมาณ 1,700 ต้น ช่วงที่มีมะพร้าวออกมากที่สุดจะอยู่ในช่วงประมาณเดือน มี.ค.-พ.ค. และนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวชมสามารถซื้อหามะพร้าวกะทิลำบากมาได้ ราคาขายจากบนเกาะผลละ 50 บาท	- นั่งเรือชมธรรมชาติ - การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	เขื่อนวชิราลงกรณ์

ตารางที่ 4 - 28 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำนํ้าในจังหวัดกาญจนบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีมีแม่น้ำที่สำคัญซึ่งคือแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งไหลผ่านจังหวัดกาญจนบุรีมายังอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดราชบุรียังมีลำนํ้าสายสำคัญ จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดราชบุรีที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 29 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำแม่กลอง	อ.จอมบึง อ.บางแพ อ.บ้านโป่ง อ.โพธาราม อ.เมืองราชบุรี อ.ปากท่อ อ.วัดเพลง อ.เมืองราชบุรี และ อ.ดำเนินสะดวก
2	แม่น้ำอ้อม	อ.เมืองราชบุรี
3	คลองดำเนินสะดวก	อ.ดำเนินสะดวก
4	ห้วยแม่ประโคน	อ.ปากท่อ
5	คลองแพงพวย	อ.ดำเนินสะดวก
6	คลองบ้านใหม่	อ.ดำเนินสะดวก
7	ลำภาชี	อ.จอมบึง อ.สวนผึ้ง และ อ.บ้านคา
8	แม่น้ำเพชรบุรี	อ.บ้านคา และ อ.ปากท่อ
9	ห้วยแม่ประจัน	อ.บ้านคา และ อ.ปากท่อ
10	อ่างเก็บน้ำห้วยท่าเคย	อ.บ้านคา
11	อ่างเก็บน้ำห้วยไม้เต็ง	อ.เมืองราชบุรี

ตารางที่ 4 - 29 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดราชบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย 2562

จากแหล่งน้ำดังกล่าว จังหวัดราชบุรีมีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ตามลำน้ำ หรือใกล้ลำน้ำ ดังเช่นข้อมูลการการศึกษาวิจัยของนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่ได้สรุปชุมชนท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีศักยภาพไว้ ดังตารางที่ 4 - 30 แสดงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดราชบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำ คลองลัดพลี	ตลาดน้ำดั้งเดิมแห่งแรกของจังหวัดราชบุรี ต้นกำเนิด “ตลาดน้ำดำเนินสะดวก” ที่มี ชื่อเสียงโด่งดัง มาจาก “ตลาดน้ำดำเนิน สะดวกปากคลองลัดพลี” หรือ “เหล่าตึก ลัก” แห่งนี้เอง ซึ่งได้นำวิถีชีวิตชาวคลองอัน งดงามเก่าแก่กว่า 140 ปี เผยแพร่สู่สายตา นักท่องเที่ยว ผู้คนที่นี่ส่วนใหญ่เป็นลูกหลาน	- เรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำ	คลองลัดพลี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำ เป็นชาวสวนทำการค้าขายตามลำคลอง แต่ก่อนถือเป็นตลาดน้ำที่เฟื่องฟูมากแต่พอ มีการสร้างถนนและมีตลาดน้ำดำเนินสะดวก ขึ้นมาก็ทำให้ตลาดน้ำเหล่าตักถัก เริ่มเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คนและสุดท้ายก็ปิดตัวเองในที่สุด แต่ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟูให้กลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้ง เพื่อชักชวนผู้คนให้มาสัมผัสพร้อมกับถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในอดีตให้ผู้มาเยือนได้รับทราบบริเวณทางเดินริมน้ำและบนเรือ		
ตลาดน้ำ ดำเนิน สะดวก	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากของราชบุรี เปิดตัวสู่สายตาชาวโลกในฐานะแหล่งท่องเที่ยวครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2510 เป็นตลาด เก้าแก่นับร้อยปี ซึ่งได้ขุดคลองดำเนินสะดวกขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงเห็นว่าการคมนาคม ในท้องถิ่นนี้ไม่มีถนนที่เชื่อมกับอำเภออื่น ๆ ส่วนมากใช้เรือเป็นพาหนะ โดยคลองนี้จะ เชื่อมแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง เข้าไว้ด้วยกัน ใช้เวลาขุดประมาณ 2 ปี ที่มาของชื่อคลองได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 5	- เดินเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก - นั่งเรือชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน 2 ฟังคลอง	คลองขุดลัด ราชบุรี
ตลาดน้ำ หลักห้า	ตลาดน้ำหลักห้า ต.ปราสาทสิทธิ์ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ในอดีตคือตลาดน้ำหลักห้าโพธิ์หัก เป็นหนึ่งในตลาดน้ำหลักๆในคลองดำเนินสะดวกนับว่าเป็นคลองขุดที่มีอายุยืนยาว อีกคลองหนึ่งซึ่งสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	- เรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำเกษตรกร	คลองต้นเข็ม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	รัชกาลที่ 4 ทรงมอบหมายให้เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้รับสนองพระบรมราชดำริ สร้างคลองแห่งนี้ขึ้นมา		
ตลาดน้ำ เวเนโต้	ตลาดน้ำสวนผึ้ง หรือชื่อโครงการภาษาอังกฤษว่า Veneto เป็นสถานที่ขอปั้ง ถ่ายรูปแห่งใหม่ของสวนผึ้ง ท่ามกลางบรรยากาศวิวกุเขา และทะเลสาบขนาดใหญ่กว่า 20 ไร่ มีร้านค้าขายของกว่า 50 ร้านรูปแบบของตลาดน้ำสวนผึ้ง หรือ ตลาดน้ำ Veneto จะจำลองบรรยากาศมาจากเมือง Venice ประเทศอิตาลี และผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแนวกรีซโบราณ แบบ Santorini	- เลือกซื้อของที่ระลึก - ถ่ายภาพ - ถีบจักรยานในน้ำ	คลองดำเนินสะดวก
ตลาดน้ำ เหล่าตึกลัก	ตลาดน้ำเหล่าตึกลัก หรือตลาดน้ำปากคลองลัดพลี เป็นตลาดน้ำแห่งแรกในประเทศไทย ที่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2510 ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้นำวิถีชีวิตชาวคลองอันงดงามเก่าแก่กว่า 140 ปี เผยแพร่สู่สายตา นักท่องเที่ยวทั่วโลก จนเป็นที่รู้จัก กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ใคร ๆ ก็อยากมาสัมผัส ผู้คนที่นี่ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำ เป็นชาวสวนทำการค้าขายตามลำคลอง แต่ก่อนถือเป็นตลาดน้ำที่เฟื่องฟูมากแต่พอ มีการสร้างถนน และมีตลาดน้ำดำเนินสะดวกขึ้นมาก็ทำให้ตลาดน้ำเหล่าตึกลัก เริ่มเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คนและสุดท้ายก็ปิดตัวลงไปในที่สุด แต่ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟูให้กลับมา	- เดินเลือกซื้อของที่ระลึก - ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน	คลองบ้านบ่อ

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	มี ชีวิตขึ้นอีกครั้ง เพื่อชักชวนผู้คนให้มา สัมผัสพร้อมกับถ่ายทอดบอกเล่าเรื่อง		
กาดวิถี ชุมชนคูบัว	ตั้งอยู่ภายในวัดโขลงสุวรรณคีรี ต.คูบัว อ. เมือง จ.ราชบุรี สร้างขึ้นด้วยความร่วมแรง ร่วมใจของชาวไทย-ยวนในพื้นที่ ซึ่งมีถิ่นฐาน เดิมจาก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เมื่อสอง ร้อยกว่าปีก่อนสถานที่แห่งนี้เปิดเป็นตลาด นัดค้าขายมีการออกร้านค้า ร้านจำหน่าย สินค้าของฝาก อาทิ ผ้าจากคูบัว อาหาร พื้นบ้าน อาหารคาว ขนมหวานพื้นถิ่น เครื่องดื่มผลไม้ ร้านกาแฟสด และของฝาก จากชุมชน ของดี OTOP จังหวัดราชบุรี และ ของชำร่วยต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการจัดแสดง ศิลปะพื้นบ้านของชาวไทย-ยวน ให้รับชม พร้อมกับรับประทานอาหารขันโตกที่มีมา ตามสมัยโบราณด้วยอาหารคาวพื้นบ้านของ ชาวไทย-ยวน แบบไทยล้านนาทางภาคเหนือ	- เรียนรู้วิถีชีวิตชาว ไทย-ยวน	คลองขุดลัด ราชบุรี
วัดโพธาราม	เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เก่าแก่สืบ อายุมาหลายช่วงบุคคล ยุคแรก ๆ กุฏิ หอ สวดมนต์ หอฉัน ศาลา สร้างด้วยไม้สัก ลักษณะทรงไทยโบราณภาคกลาง มีกุฏิ ๒ คณะ คือ คณะเหนืออยู่ทางทิศเหนือของ อุโบสถ และคณะใต้อยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่ระหว่างอุโบสถกับกุฏิ คณะเหนือ อุโบสถหันหน้าไปทางทิศ ตะวันออก ทิศตะวันออกเขตวัดติดกับเขต ทางรถไฟสายใต้ ทิศตะวันตกติดกับถนนโพ ธาราม ตลาดโพธาราม และแม่น้ำแม่กลอง บริเวณวัดตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง	- ไหว้พระขอพรสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	คลองสวน หลวง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
อ่างเก็บน้ำ ห้วยท่าเคย	เป็นอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดตราดบุรี เป็นอ่างเก็บน้ำแบบเขื่อนดิน โอบล้อมด้วยภูเขา ทศนียภาพสวยงาม ในช่วง เย็นพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า แสงกระทบน้ำ สวยงาม อ่างเก็บน้ำอยู่ใกล้กับบ่อน้ำพุร้อน ธรรมชาติใช้อาบผ่อนคลายเพื่อสุขภาพ บน เนินเขาริมอ่างเก็บน้ำเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ พุน้ำร้อน ที่มีอุโบสถสีขาวกรุด้วยเปลือกหอย ทะเลสีขาวสวยงาม และเป็นจุดชมวิวที่ สวยงาม บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำมีร้านอาหาร และรีสอร์ทให้บริการกับนักท่องเที่ยว	- ชมทศนียภาพริม เขื่อน	อ่างเก็บน้ำ ห้วยท่าเคย
กลุ่มส่งเสริม การท่องเที่ยว บ้านวัดปรก เจริญ	หมู่ที่ 6 ต.ตาหลวง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ประกอบด้วย การไหว้พระที่วิหารหลวงพ่อ แดงอันศักดิ์สิทธิ์ นั่งเรือชมธรรมชาติ และวิถี ชีวิตสองฝั่งคลองทองกลาง การใส่บาตรพระ ทางเรือ และงานประจำปี เดือนกุมภาพันธ์มี ประเพณีแห่พระทางเรือ เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง ในช่วงเดือนธันวาคม นอกจากนี้ยังมี ผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ในหมู่บ้าน	- นั่งเรือชมธรรมชาติ และวิถีชีวิต - การใส่บาตรพระ ทางเรือ	คลอง ทองกลาง
Tao Hong Tai : d Kunst หอศิลป์ ร่วมสมัยของ จังหวัดราชบุรี	หอศิลป์ร่วมสมัยของจังหวัดราชบุรี จุดนัดพบ ของศิลปะร่วมสมัย แหล่งสร้างแรงบันดาลใจ แก่คนรักศิลปะในจังหวัดราชบุรี ด้วยหวังว่า ราชบุรีจะเป็นเมืองแห่งศิลปะ จึงกำเนิดหอ ศิลป์แห่งนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและ	- ชื่นชมศิลปะร่วม สมัย - ชมทศนียภาพริม แม่น้ำแม่กลอง	แม่น้ำแม่ กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	สนับสนุนศิลปะร่วมสมัยของชุมชนราชบุรีให้เติบโตต่อไป ภายในของหอศิลป์สถาปัตยกรรมบ้านไทยทรงมะนิลา สมัยปลาย ร. 5 ได้รับการซ่อมแซมและตกแต่งใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ภายในแบ่งเป็นร้านกาแฟเครื่องดื่ม เบเกอรี่ ตกแต่งด้วยงานเซรามิกดีไซน์เฉพาะตัวจากโรงงานเก่า ฮง ไถ่ และเป็นแกลอรีแสดงผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินที่สลับเปลี่ยนมาจัดแสดงให้ชมกัน หอศิลป์ที่นี่ไม่ติดแอร์แต่ไม่ร้อน อาจเพราะการออกแบบที่ให้อากาศสามารถผ่านทะลุอาคารได้ (ตรงกลางอาคารเปิดโล่ง) ที่นี่ติดริมแม่น้ำแม่กลอง วิวสวยงามน่านั่งอีกที่หนึ่ง		

ตารางที่ 4 - 30 แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงลำน้ำในจังหวัดราชบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรีมีลำน้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำเพชรบุรีครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด มีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลัก จากการศึกษาลำน้ำสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีลำน้ำสำคัญดังตารางที่ 4 – 31

ลำน้ำสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำเพชรบุรี	อ.แก่งกระจาน อ.ท่ายาง อ.ชะอำ อ.หนองหญ้าปล้อง อ.เขาย้อย อ.บ้านลาด และ อ.เมืองเพชรบุรี
2	คลองท่าแร้ง	อ.บ้านแหลม
3	คลองมอญ	อ.บ้านแหลม
4	คลองปากคลอง	อ.บ้านแหลม
5	คลองสวนทุ่ง	อ.บ้านแหลม

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
6	คลองบางตะบูน	อ.บ้านแหลม
7	แม่น้ำบางกลอย	อ.ท่ายาง
8	ห้วยแม่ประโคน	อ.หนองหญ้าปล้อง
9	ห้วยผาก	อ.แก่งกระจาน
10	ห้วยแม่ประจัน	อ.ท่ายาง อ.แก่งกระจาน อ.เขาย้อย อ.หนองหญ้าปล้อง และ อ.บ้านลาด
11	แม่น้ำบางตะบูน	อ.บ้านแหลม
12	ลำภาชี	อ.หนองหญ้าปล้อง
13	แม่น้ำปราณบุรี	อ.ท่ายาง อ.แก่งกระจาน และ อ.ชะอำ
14	เขื่อนแก่งกระจาน	อ.แก่งกระจาน

ตารางที่ 4 - 31 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำและบางพื้นที่มีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 4 - 32 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดเพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำนา พันสาม	ตลาดน้ำที่เปิดขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับ ชาวบ้านในท้องถิ่น พร้อมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปในตัว ภายใต้ แนวคิดง่าย ๆ ‘ช้อป ชิม อิ่มบุญแบบวิถี ไทย วิถีพุทธ วิถีพอเพียง’ ตัวตลาด อยู่ใน วัดนาพรหม ซึ่งมีคลองล้อมรอบ จำหน่าย สินค้าจำพวกอาหารพื้นบ้านและขนม ไทยๆ นานาชนิด รวมไปถึงสินค้า โอท็อป และผักผลไม้สดส่งตรงจากสวนของ ชาวบ้านในละแวกใกล้ๆ นั่นเอง ตลาดเปิด	- เลือกซื้อสินค้าที่ระลึก - ชม วิถี ชี วิ ต ของ ชาวบ้าน	แม่น้ำท่าจีน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ทุกวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัต ฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00-17.00 น.		
เขื่อนแก่ง กระจาน (ริมอ่างเก็บ น้ำแก่ง กระจาน)	เป็นเขื่อนดินกั้นแม่น้ำเพชรบุรี ที่บริเวณ เขาเจ้า และเขาไม้รวกประชิดกับ ต.แก่ง กระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี สัน เขื่อนยาว 760 เมตร กว้าง 8 เมตร สูง 58 เมตร ระดับสันเขื่อน 106 เมตร จาก ระดับน้ำทะเลปานกลาง ฐานตอนที่กว้าง ที่สุด 250 เมตร สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2509 เป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ เหมาะสำหรับท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ	- กางเต้น - ชมวิวทิวทัศน์ริมเขื่อน	- แม่น้ำ เพชรบุรี - เขื่อนแก่ง กระจาน
ท่องเที่ยว เชิงเกษตร บ้านพุเข็ม	ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี บ้านพุเข็มเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่รักความสงบ สามารถแวะมาพักที่ โฮมสเตย์บ้านพุเข็ม ได้ นอกจากจะได้สัมผัสกับธรรมชาติอัน บริสุทธิ์ที่บ้านพุเข็มยังเป็นจุดชมพระ อาทิตย์ขึ้น และพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าที่ สวยงามอีกแห่งหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานอีกด้วย	- ตกปลา - ชมสวนเกษตรชาวบ้าน - เดินป่าศึกษาธรรมชาติ - ล่องเรือชมต้นน้ำเพชร - ล่องเรือชมเขื่อนแก่ง กระจาน	เขื่อนแก่ง กระจาน
สวนเพชร เกาะอินทรีย์ วิถีไทย	สวนเพชร เกาะเกษตรอินทรีย์วิถีไทย ตั้งอยู่ใน อ.ท่ายาง เป็นสวนเกษตรอินทรีย์ ที่มีแม่น้ำเพชรบุรีล้อมรอบจึงเกิดเป็นที่มา ของคำว่าเกาะในพื้นที่ที่มีการปลูกพืชผัก มากกว่า 100 ชนิดทั้งไม้ยืนต้นและพืช ล้มลุก ด้วยความตั้งใจจะทำสวนเกษตร อินทรีย์แนวธรรมชาติบอกเล่าเรื่องราวที่ ผ่านมาโดยการนำชมแปลงอินทรีย์และ ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์อุปสรรคและ	- เดินชมสวน “เกาะ เกษตรอินทรีย์วิถีไทย” - เรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก ไบโไฟ และปรุงดินเสริม ธาตุอาหารให้เหมาะสม กับการปลูกผักอินทรีย์ - กิจกรรมพันธ์กระถาง ต้นไม้ และกิจกรรม เพาะเมล็ดผักสลัดออ	แม่น้ำ เพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ความสำเร็จที่ได้สะสมมาในการทำเกษตร เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามา เรียนรู้และต่อยอดต่อไป	แก๊งค์ที่สามารถนำ กลับไปปลูกต่อบ้าน ได้ - กิจกรรมล่องแพ พาย เรือคายัก เล่นน้ำแม่น้ำ เพชรบุรี ชื่นฉ่ำกลาง สายน้ำเย็นสบาย	
ศูนย์อนุรักษ์ ระบบนิเวศ ป่าชายเลน โรงเรียน บางตะบูน วิทยา	ตั้งอยู่ภายในโรงเรียนบางตะบูนวิทยา ตาม เส้นทางไปอ่าวบางตะบูน ป่าชายเลน บริเวณนี้มีพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ ได้รับการ อนุรักษ์ไว้มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ทาง โรงเรียนได้จัดทำเส้นทางเดินศึกษา ธรรมชาติเป็นสะพานไม้และสะพาน คอนกรีตยาวประมาณ 150 เมตร เข้าไป ในป่าชายเลน เพื่อศึกษาระบบนิเวศซึ่งมี พันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นอยู่หนาแน่น และมี สัตว์จำพวก ลิงแสม ปลาตีน ปูซึ่งจะติด กล้ามดังไปทั้งบริเวณอยู่ตลอดเวลา และ พบหิ่งห้อยได้ในฤดูฝน	- ศึกษาาระบบนิเวศป่า ชายเลน - ก า ร น ึ่ง ร ี อ ช ม ทัศนียภาพและชมการ ประกอบอาชีพบริเวณ ชายฝั่ง - ชมการทำนาเกลือและ ก า ร ล ุย เ ล น ห า หอยแครง	อ่าวบาง ตะบูน
กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่ม ธนาคารต้นไม้ บ้านถ้ำเสือ	ชุมชนบ้านถ้ำเสือ หมู่ 3 ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ด้วยเป็น หมู่บ้านที่อยู่ท่ามกลางภูเขา มีแม่น้ำเพชร ไหลผ่านจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เพาะปลูก พืช ผักผลไม้ได้นานาชนิด และยังเป็น แหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ โครงการธนาคารต้นไม้ ฐานเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงมีโฮมสเตย์ไว้ บริการนักท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ	- เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ - ล่องเรือแม่น้ำเพชร	แม่น้ำ เพชรบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	เช่น พายเรืออย่างตามลำน้ำเพชร ปลูกป่า ยิंहนังสตักพันธุ์ไม้ป่า เป็นต้น		

ตารางที่ 4 - 32 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีกลุ่มน้ำที่สำคัญ คือ กลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์
ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากการศึกษาลำน้ำสำคัญของจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์พบว่ามีย่านน้ำสำคัญดังตารางที่ 4 - 33 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำปราณบุรี	อ.ปราณบุรี อ.กุยบุรี และ อ.สามร้อยยอด
2	คลองเขาแดง	อ.ปราณบุรี อ.สามร้อยยอด และ อ.กุยบุรี
3	คลองกุย	อ.สามร้อยยอด อ.เมือง และ อ.กุยบุรี
4	คลองบางสะพานใหญ่	อ.บางสะพาน และ อ.บางสะพานน้อย
5	คลองทับสะแก	อ.ทับสะแก
6	คลองจะกระ	อ.ทับสะแก
7	คลองบึง	อำเภอเมือง
8	คลองบางสะพานน้อย	อ.บางสะพานน้อย
9	แม่น้ำเพชรบุรี	อ.ปราณบุรี และ อ.หัวหิน
10	คลองท่าตะเภา	อ.บางสะพานน้อย
11	เขื่อนปราณบุรี	อ.ปราณบุรี

ตารางที่ 4 - 33 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงใน
บริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดเพชรบุรีมี
แหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำดังตารางที่ 4 - 34 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
เขื่อน ปราณบุรี	ต.หนองตาแต้ม อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์เขื่อนปราณบุรี เป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่แวดล้อมไปด้วย ธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ เป็นเขื่อนดินกั้นแม่น้ำปราณบุรีที่เกิด เป็นทะเลสาบขนาดใหญ่ นอกจากนี้จะเป็น เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำที่สำคัญของปราณ บุรีแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกซึ่ง เปิดให้เข้าชมทิวทัศน์ที่สวยงามมีหุบเขา ที่โอบล้อมเว้า น้ำ บรรยากาศสงบเงียบ อากาศเย็นสบายจากสายน้ำและต้นไม้ เขียวชอุ่ม รวมถึงเป็นจุดตกปลาที่ยอด เยี่ยม นักตกปลาไม่ควรพลาด	- พักผ่อนชมวิวทิวทัศน์ รอบเขื่อน - สถานที่ตกปลา	แม่น้ำปราณ บุรี
ทุ่ง สามร้อยยอด	ทุ่งสามร้อยยอด บึงบัวเป็นทุ่งน้ำจืด ขนาดใหญ่โอบล้อมด้วยขุนเขาของ เทือกเขาสามร้อยยอดที่สูงตระหง่านอยู่ ด้านหลัง บรรยากาศดี และเงียบสงบ มี สะพานไม้ทอดยาวเข้าไปในทุ่ง ศาลาให้ นั่งพักกลางทาง และหลบแดดหรือหลบ ฝน อยู่เป็นระยะ ๆ และเป็นจุดชมพระ อาทิตย์ตกแสนโรแมนติก และมีเส้นทาง เดินศึกษาพันธุ์ไม้น้ำ	- ชมทัศนียภาพ - ดูนก - จุดชมพระอาทิตย์ - เส้นทางเดินศึกษาพันธุ์ ไม้น้ำ	- ทุ่งสาม ร้อยยอด
คลองเขาแดง	ต.เขาแดง อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ การล่องเรือชมธรรมชาติที่คลองเขาแดง เป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายใน อำเภอกุยบุรี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ สัมผัสธรรมชาติของป่าชายเลน พันธุ์พืช สัตว์นานาชนิด วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ตลอดถึงการพักผ่อนหย่อนใจกับสองฝั่ง	- ล่องเรือคลองเขาแดง	คลองเขา แดง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	คลอง ที่ตั้งของหมู่บ้านจะติดกับภูเขาที่มี หน้าผาสีแดง จึงได้เป็นที่มาของหมู่บ้าน เขาแดง		
หมู่บ้าน ปากน้ำปราณ	ต. ปากน้ำปราณ อ. ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ บริเวณปากแม่น้ำที่ไหลเอื่อยลงสู่ทะเล เป็นย่านเมืองเก่า มีกลิ่นอายของวิถีชีวิต ชาวประมงดั้งเดิมอยู่และเป็นที่ตั้งของ สมาคมประมงแห่งประเทศไทยแห่งแรก เมื่อผู้คนเดินทางผ่านมาจะได้เห็นภาพ ของเรือประมงสีสดใสจอดเทียบอยู่ ริมโป๊ะ หาดทราย และร้านอาหารทะเล รสชาติอร่อยลิ้มช้อ รวมไปถึงร้านขาย ของฝากเป็นผลิตภัณฑ์อาหารทะเลทั้งหมด	- ชมทัศนียภาพ - ลิ้มรสอาหารทะเล สด ใหม่ - ชมบรรยากาศหมู่บ้าน ประมง	แม่น้ำปราณ บุรี
หมู่บ้าน ประมง บางปู	ต.สามร้อยยอด อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านประมงบางปู มีวิถีชีวิตของชาวประมงริมทะเลฝั่งอ่าว ไทย เรียบง่าย คลองบางปูมีการนำ เรือประมงมาจอดไว้ยังท่าเรือหน้าบ้าน และในคลองบางปูยังเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ ทะเลอีกหลายชนิด บริเวณในหมู่บ้าน บางปูมีโฮมสเตย์ริมน้ำ ร้านอาหาร ไว้ คอยบริการนักท่องเที่ยว	- ชม วิถี ชี วิ ต ของ ชาวประมงริมทะเลฝั่ง อ่าวไทยที่เรียบง่าย - รับประทานอาหาร ทะเลที่สดจากทะเล	คลองบางปู

ตารางที่ 4 - 34 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดอุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานีมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระยา จาก
การศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดอุทัยธานี พบว่ามีลำนํ้าสำคัญดังตารางที่ 4 - 35 แหล่งนํ้าที่สำคัญใน
จังหวัดอุทัยธานี

แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ห้วยขาแข้ง	อ.บ้านไร่
2	ที่ราบแม่น้ำเจ้าพระยา	อ.ทัพทัน อ.เมืองอุทัยธานี และ อ.สว่างอารมณ์
3	น้ำแม่วง	อ.บ้านไร่ และ อ.ลานสัก
4	คลองโพธิ์	อ.ชุมตาบง อ.ลาดยาว อ.แม่วงก์ และ อ.แม่เปิน
5	ห้วยทับเสลา	อ.ลานสัก อ.หนองฉาง และ อ.ห้วยคต
6	แม่น้ำสะแกกรังตอนล่าง	อ.ทัพทัน อ.เมืองอุทัยธานี อ.ลานสัก อ.สว่างอารมณ์ อ.หนองฉาง และ อ.หนองขาหย่าง
7	ห้วยกระเสียว	อ.บ้านไร่
8	ที่ราบแม่น้ำท่าจีน	อ.บ้านไร่

ตารางที่ 4 - 35 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดอุทัยธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดอุทัยธานี มีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ ดังตารางที่ 4 - 36 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดอุทัยธานี

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดอุทัยธานี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
กลุ่มทอผ้า บ้านโคก หม้อ	ต.โคกหม้อ อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี ชาวบ้านโคกหม้อ เป็นชาวลาวครั้งที่อยู่พรมมาจากเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีฝีมือการทอผ้ามาก ผ้าทอนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งที่สืบทอดต่อกันมา 200 กว่าปี ผ้าที่ทอจะเป็นผ้ามัดหมี่ต่อดินจก ผ้ายกดอกลายเชิงแบบเก่า ลวดลายบนผ้าเป็นแบบโบราณ และในสมัยก่อนจะใช้ครั้งในกรรมวิธีการย้อมกลุ่มที่ทอมีอยู่สองกลุ่ม คือ ศูนย์ทอผ้าบ้าน	- มีการสาธิตการทอผ้า - มี ผ้า ทอ พื้ น เมื่ มากมาย - มีสินค้า otop	คลองคลอง ตากแดด

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	โคกหม้อ อยู่ข้างวัดโคกหม้อ เป็นกลุ่มที่ทอผ้าไหม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าบ้านโคกหม้อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 หลัง อบต. โคกหม้อ เป็นกลุ่มที่ทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ		
สวนพฤกษศาสตร์แก่นมะกรูด	สวนพฤกษศาสตร์แก่นมะกรูด มีการปลูกพืชเมืองหนาวและจัดเป็นสวนสวยไว้ให้นักท่องเที่ยวได้มาถ่ายภาพพร้อมกับชื่นชมความงามของไม้ดอกนานาพรรณ ที่นี้สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 700 เมตร ทำให้มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี	- เติ น ช ม ศึ ก ษ า ธรรมชาติ	คลองเสลา
วัดถ้ำเขาตะพาน	วัดถ้ำเขาตะพาน เป็นวัดถ้ำที่มีบรรยากาศอันสงบงาม โดยทางด้านหน้าถ้ำมีการสร้างพระพุทธรูปและจัดเป็นเขตสังฆาวาสที่เปิดต้อนรับอุบาสกอุบาสิกาเดินทางเข้ามาสักการะตามศรัทธา ภายในวัดถ้ำเขาตะพานมีอุโมงค์หลังถ้ำ ที่มีหินรูปร่างคล้ายตะพาน จึงน่าจะเป็นที่มาของชื่อถ้ำแห่งนี้ อีกทั้งยังเคยมีการค้นพบเครื่องมือหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อีกด้วย ขณะเดียวกันบริเวณด้านหลังยังเป็นที่ตั้งของถ้ำหลายถ้ำอันเป็นถิ่นอาศัย ของค้างคาวจำนวนมาก เช่น ถ้ำท้องพระโรง ถ้ำแก้ว ถ้ำปราสาท และถ้ำเรือ เป็นต้น ซึ่งถ้ำทุกแห่งมีการติดตั้งไฟส่องสว่างเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าชม	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองวังมะตูม
วัดหนองขุนชาติ	วัดหนองขุนชาติ สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายในโบสถ์เก่ามีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 5 เกี่ยวกับพุทธ	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองหนองฉาง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ประวัติ ปางต่าง ๆ และที่น่าสังเกตคือ มีภาพคนแต่งตัวสวมหมวกปีกอย่างชาวตะวันตก นอกจากนี้แล้วยังมีมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง มีการจัดงานนมัสการพระพุทธรูปเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 12 ค่ำ - วันแรม 5 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี		
เมืองโบราณ บึงคอกช้าง	ตั้งอยู่ที่ตำบลไผ่เขียว โดยมีคูเมืองและกำแพงดินล้อมรอบ มีการค้นพบซากโบราณเครื่องปั้นดินเผา หินบดยา เครื่องมือเหล็ก และลูกปัดสีเหลือง นอกจากนี้ยังมีการขุดพบศิลาจารึกอักษรขอมโบราณ 3 หลัก ปัจจุบันมีสภาพเป็นสวนป่า ส่วนบริเวณคูเมืองต้นเขิน และโบราณวัตถุที่ถูกค้นพบได้นำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุทัยธานี ใกล้กับศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี	- ศึกษาประวัติศาสตร์	คลองอมปาง
อุทยาน แห่งชาติ ห้วยขาแข้ง	เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในประเทศไทย ตั้งอยู่ในจังหวัดอุทัยธานี และมีพื้นที่ติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในพื้นที่จังหวัดตากและจังหวัดกาญจนบุรี ที่อยู่ทางทิศตะวันตก ถือเป็นหนึ่งในหัวใจหลักของผืนป่าตะวันตกของประเทศไทย และเป็นผืนป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	- เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	คลองทับเสา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
หลวงพ่โต วัดผาทัง	หลวง พ่โตวัดผาทัง เป็นพระพุทธรูป ประดิษฐานกลางแจ้ง ปางประธานพร หน้าตักกว้าง 23 เมตร สูง 52 เมตร ซึ่งมี ขนาดใหญ่ติดอันดับต้น ๆ ของประเทศ ไทย สร้างเมื่อปี 2532-2540 โดยคณะ ศิษยานุศิษย์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) และชาวบ้านรวมกันสร้าง ขึ้น และในอาคารใต้ฐานหลวงพ่โต ยัง เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนสมเด็จพระ พุฒาจารย์โต หลวงปู่ทวด หลวงปู่ศุข ให้ประชาชนทั่วไปได้กราบไหว้สักการบูชา อีกด้วย	- กราบนมัสการหลวง พ่โต - สักการะเจ้าแม่กวนอิม - เยี่ยมชมสถานที่และ วิถีชุมชนลาวครั้ง	คลองกระ เสียว
วัดจันทาราม	หรือวัดท่าซุง วัดที่มีชื่อเสียงและงดงาม ของเมืองอุทัยธานี วัดท่าซุง จริ่งแล้วเป็น วัดเก่าแก่ ที่สร้างตั้งแต่สมัยโดยหลวงพ่ ใหญ่องค์แรก เป็นผู้สร้างวัดแต่วัดเริ่ม พัฒนาและเป็นที่รู้จักเมื่อพระราชมหาวิระ ธาวาโร (หลวงพ่อฤกษ์สิงดำ) พระเถระที่มี ชื่อเสียง ได้สร้างอาคารต่าง ๆ มากมาย เช่น พระอุโบสถใหม่ภายใน ประดับและ ตกแต่งอย่างวิจิตร บานหน้าต่างและประตู ด้านในเขียนภาพเทวดา โดยจิตรกรฝีมือดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ ราชดำเนินมา ตัดลูกนิมิตพระอุโบสถแห่ง นี้ บริเวณโดยรอบสร้างกำแพงแก้ว และมี รูปหล่อหลวงพ่อปาน และหลวงพ่ใหญ่ ขนาด 3 เท่า อยู่มุมกำแพงด้านหน้ามณฑป และ พระวิหารแก้วที่ประดิษฐาน พระ	- ชมความงามของ วิหารแก้ว 100 เมตร - ชมปราสาททองคำ	แม่น้ำสะแก กรัง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	พุทธชินราชจำลอง และร่างของหลวงพ่อกุญชรดำที่ไม่เน่าเปื่อย		
วัดสังกัสรัตนคีรี	ตั้งอยู่เชิงเขาสะแกกรัง สุดถนนท่าช้าง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในเรื่องประเพณีตักบาตรเทโว ที่จัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดอุทัยธานี	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำสะแกกรัง
วัดอุโปสถาราม	เดิมชื่อ "วัดโบสถ์โนนรมย์" เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นเมื่อ ปีพุทธศักราช 2324 ตั้งอยู่บนเกาะเทโพ ริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรังภายในอุโบสถและวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้านหลังอุโบสถและวิหาร มีเจดีย์ สามยุคสามสมัย ทั้งสมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ นอกจากนั้นยังมีมณฑปแปดเหลี่ยม ศิลปะผสมไทย จีน อันวิจิตรอ่อนช้อยงดงาม หน้าวัดมีแพโบสถ์น้ำ ครั้งหนึ่งเคยใช้เป็นแพรบเสด็จ รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 เมื่อคราวเสด็จประพาส และเยี่ยมเยือนหัวเมืองฝ่ายเหนือ และใช้เป็นศาสนสถานลอยน้ำสำหรับชาวเรือแพใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจและงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานโกนจุก บวชนาค งานแต่งงาน เป็นต้น	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำสะแกกรัง
วัดธรรมโฆษกหรือวัดโรงโค	เคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองอุทัยธานี และเป็นลานประหารนักโทษ เป็นวัดที่สร้างในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือ	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำสะแกกรัง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	งดงามจัดว่าสวยงามที่สุดในอุทัยธานี สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอน ปลายที่ยังมีชีวิตอยู่ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพพุทธประวัติตอน เสด็จลงจากดาวดึงส์ และตอนผจญมาร ผนังข้างด้านบนเป็นภาพเทพชุมนุมสลับ กับพัตยศ กรอบหน้าต่างด้านนอกเป็นลาย ปูนปั้น วิหารสร้างยกพื้นสูงกว่าโบสถ์ หน้า บันเป็นรูปช้างสามเศียร ภายในมีแท่น ประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งมีประมาณ 20 องค์ จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ บน หน้าต่างด้านนอกมีลายปูนปั้นเป็นเรื่อง รามเกียรติ์ประดับเป็นกรอบ ประติมากรรม เป็นไม้จำหลักลายดอกไม้ทาสีแดงดงาม มาก โบสถ์และวิหารมีพระปรารักษ์และ เจดีย์เรียงรายอยู่ 2-3 องค์		
เกาะเทโพ	เกาะน้ำจืดใหญ่ที่สุดในเมืองไทยมีรูปร่าง ด้วยเรือกสวน ไร่นา สองฝากฝั่งในชุมชน ร่มครึ้ม เหมาะสำหรับการปั่นจักรยาน ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง ตลอดเส้นทางจะได้ สัมผัสธรรมชาติ สายลม แสงแดด ท่ามกลางวิถีชีวิตสงบ เรียบง่าย อบอวนไป ด้วยรอยยิ้มและอัธยาศัยไมตรีของคนเกาะ เทโพ ท่ามกลางสายน้ำสะแกกรังไหลลด คดเคี้ยวโอบล้อมความสมบูรณ์ สัมผัสวิถี ชีวิตชุมชนชาวแพแหล่งสุดท้ายของ เมืองไทย	- ล่องเรือชมธรรมชาติ ตลอดลำน้ำ - เส้นทางปั่นจักรยาน ท่องเที่ยว - สัมผัสธรรมชาติ และ วิถีชีวิตของชาวแพ	แม่น้ำ เจ้าพระยา

ตารางที่ 4 - 36 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดอุทัยธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำแม่กลองและคลองดำเนินสะดวก จากการศึกษาลำน้ำสำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีลำน้ำอื่น ๆ ที่สำคัญดังตารางที่ 4 - 37 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง	อ.บางคนที อ.อัมพวา และ อ.เมืองสมุทรสงคราม
2	คลองทองหลาง	อ.กระทุ่มแบน
3	คลองท่าคา	อ.อัมพวา
4	คลองผีหลอก	อ.เมืองสมุทรสงคราม
5	คลองดำเนินสะดวก	อ.บางคนที
6	คลองประชาชื่น	อ.อัมพวา

ตารางที่ 4 - 37 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดสมุทรสงครามมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงบกับลำน้ำและบางพื้นที่มีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 4 - 38 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำ ท่าคา	ตลาดน้ำท่าคา ตั้งอยู่ในอำเภ่ออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตลาดน้ำขนาดเล็กบรรยากาศสงบ ที่ยังคงรักษาสภาพความเป็นตลาดน้ำแบบชาวบ้านน้ำเที่ยว และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาวสวนได้อย่างดี พ่อค้าแม่ค้าจะพายเรือนำสินค้าของตัวเองออกมาขาย ภายในตลาดน้ำมีทางเดินทอดยาวขนานไปกับริมคลอง มีสะพานข้ามไปอีกฝั่งสามารถชมวิว	- เลือกซื้อของที่ระลึก - เดิมชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน	แม่น้ำแม่ กลอง

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	ของตลาดน้ำได้แบบทั่วถึงเดินสัมผัสตลาด น้ำแห่งนี้ได้ทั่วถึง		
วัดเจริญสุขา รามวรวิหาร	วัดเจริญสุขารามวรวิหาร สิ่งที่น่าสนใจ ภายในวัด ได้แก่ พระอุโบสถที่มีศิลปะการ ก่อสร้างเฉพาะตัว เพดานโบสถ์เป็นรูปโค้ง คล้ายประทุนเรือ ภายในประดิษฐานหลวง พ่อโตลักษณะเป็นพระปฎิมากรรมสมัยสุโขทัย สร้างด้วยศิลาแลง ขนาดหน้าพระเพลา กว้าง 178 เซนติเมตร สูงจากพื้นรอง ประทับถึงจุฬา 208 เซนติเมตร ภายใน บริเวณวัดยังมีตลาดน้ำบางนกแขวก จำหน่ายสินค้าและพืชผักผลไม้	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	แม่น้ำแม่ กลอง
ดอนหอย หลอด	ความมหัศจรรย์ของสันดอนปากแม่น้ำแม่ กลองที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใครและ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหอย มากมาย โดยเฉพาะ “หอยหลอด” จึงเป็นที่มาของ ชื่อ “ดอนหอยหลอด” น ในช่วงเวลาน้ำลง ที่สันดอนโผล่ขึ้นมาชัดเจน ชาวบ้านแถบนั้น นิยมมาจับหอยหลอดกันที่นี่ โดยใช้ไม้ไผ่ เล็ก ๆ ขนาดก้านรูป จุ่มปูนขาวแล้วแทงไป ในรู เมื่อหอยหลอดเมาปูนจะโผล่ขึ้นมา และนี่เองจึงเป็นที่มาของกิจกรรมความ สนุกสนานของนักท่องเที่ยวที่ได้หยอดปูน จับหอยหลอดด้วยตัวเอง	- กิจกรรมหยอดปูนจับ หอยหลอด	แม่น้ำแม่ กลอง
ตลาดน้ำบาง น้อย	ตลาดน้ำบางน้อย เป็นตลาดน้ำที่น่าสนใจ อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ ปากคลองบางน้อยที่เชื่อมกับแม่น้ำแม่กลอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีทั้งของ กินของใช้มากมาย ทั้งผักสด ผลไม้นานา	- วิถีชีวิตในคลอง - การพักผ่อนในโฮมส เตย์	คลองท่าคา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	ชนิด ผลไม้ที่ขึ้นชื่อที่สุดของสมุทรสงคราม หรือจะเป็นของฝากอย่างกะปิคลองโคน ปลาหู ขนมาจาก น้ำตาลมะพร้าว กล้วย และอื่น ๆ อีกมากมาย และชื่นชมวิถีชีวิต ของชาวบ้านละแวกนั้น ที่ยังคงเอกลักษณ์ ของชาวสมุทรสงครามไว้ได้เป็นอย่างดี		
กลุ่มแม่บ้าน เกษตรตลาด น้ำ ท่าคา	ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม กลุ่ม แม่บ้านเกษตรตลาดน้ำท่าคา ที่เดิมมี สมาชิก 20 คน ร่วมกันพัฒนาต่อยอด ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น น้ำหวานดอกมะพร้าว และน้ำตาลดอก มะพร้าวชนิดผง เนื่องจากมีตลาดน้ำท่าคา เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงมีการจัด สาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าวให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างชาติ รวมทั้งมีที่พักแบบ โฮมสเตย์ การปั่นจักรยานเพื่อเข้าชมและ เรียนรู้ในสวนมะพร้าว และกลุ่มเรือพาย คอยบริการนำเที่ยว ทั้งนี้ ในอนาคตจะมี การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเรียนรู้การจัก สานก้านมะพร้าว และการทำขนมไทยโดย ใช้น้ำตาลมะพร้าว และบรรจุภัณฑ์จากใบ มะพร้าว	- ตลาดท่าเรือ - วิถีชีวิตในคลอง - การทำน้ำตาล มะพร้าว - พายเรือชมวิถีชีวิต ชาวสวนและชม หิ่งห้อยยามค่ำคืน	คลองท่าคา
วัดประตู	วัดประตู เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในสมัย กรุง ศรีอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศักราช 2320 จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่ามีแก่นไม้ประตู ด้านหนึ่ง เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมยาวขนาด เท่าใบลานใช้เป็นที่ยัดใบลาน ได้นำไปไว้ที่ ศาลเจ้าพ่อประตู	- สักการะศาลเจ้าพ่อ ประตู	คลองท่าคา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ตลาดน้ำ อัมพวา	อัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งในสามของจังหวัดสมุทรสงคราม เทศบาลตำบลอัมพวา โดยความร่วมมือร่วมใจชุมชนในท้องถิ่นได้พยายามพลิกฟื้นตลาดน้ำอัมพวาในอดีตกลับมา เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมนํ้า โดยปรับเวลามาเป็นช่วงเวลาเย็นๆ ที่เหมาะแก่การเดิน เลือกชม เลือกซื้อ สินค้าหลากหลายชนิด ทั้งอาหาร การกิน ผลไม้ พืชผัก ขนมหวาน ของใช้ ของประดับที่พ่อค้าแม่ขายนำมาทั้งทางเรือ และบนบกท่ามกลางสายลมอ่อนอ่อนริมนํ้า ในเวลาตะวันตกใกล้ลับขอบฟ้า จนถึงพระจันทร์ส่องแสงนวล ๆ จึงเลิกลา และให้ชื่อตลาดน้ำแห่งนี้ว่า " ตลาดน้ำยามเย็น " ซึ่งจะมีประจำทุกวันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ รวมถึงวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 16.00 น.เป็นต้นไป นอกจากนี้ยังมีการให้บริการเรือแจวชมบ้านเรือนแถวไม้ของชุมชนอัมพวา และอีกหนึ่งบริการที่ไม่ควรพลาด คือ ล่องเรือชมหิ่งห้อย	- ชมวิถีชีวิตริมคลอง - นั่งเรือพาย - ชมหิ่งห้อย - เลือกซื้อของที่ระลึก	คลอง ทองหลาง
บ้านท่าคา	ชุมชนบ้านท่าคายังคงความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งมีอาชีพทำสวนปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ชาวบ้านจะพายเรือนํ้าผลผลิต พืชผักและผลไม้จากสวน เช่น พริกหอม กระเทียม น้ำตาลมะพร้าว ฝรั่งมะพร้าว ชมพู่ ส้มโอมาขาย-แลกเปลี่ยนกันเฉพาะในวันขึ้นหรือแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ 12 ค่ำ (ทุก ๆ 5 วัน) ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00-11.00 น.	- ชมวิถีชีวิตริมคลอง - เลือกซื้อของที่ระลึก - บริการโฮมสเตย์	คลองวัด จุฬา

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
วัดอินทาราม	อินทาราม มีสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ พระพุทธรูปหลวงพ่โตอายุกว่า 300 ปี พระอุโบสถสร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลัง บานหน้าต่างและบานประตูเป็นไม้สักแกะสลักสุภาพดีสวยงาม ทำนํ้าของวัดเป็นอุทยานปลาตะเพียน นักท่องเที่ยวสามารถให้อาหารปลาได้ ภายในมีพระประธานในพระอุโบสถหลังเก่าเป็นพระแกะสลักด้วยศิลาแดง ปางมารวิชัย กรมศิลปากรได้จดทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ มีเจดีย์เก่าแก่ที่ไม่ได้บรรจุอัฐิ หน้าอุโบสถหลังเก่า 2 องค์ กรมศิลปากรได้จดทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ บริเวณหน้าวัดเป็นเขตอภัยทานเป็นที่อยู่ของปลาตะเพียนเงินและตะเพียนทองจำนวนมาก	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คลองประดู่
ตลาดน้ำบางนกแขวก	ตลาดบางนกแขวกตั้งอยู่เกือบขอบจังหวัดสมุทรสงครามทางทิศเหนือ ตลาดบางนกแขวกแห่งนี้ไม่ได้มีขนาดใหญ่โตและโด่งดังเท่ากับตลาดน้ำอัมพวาหรือตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีขนาดความยาวของตลาดแค่ 256 เมตร แต่ความเล็กของที่นี่กลับเต็มไปด้วยเสน่ห์ที่มีตรรกภาพและรอยยิ้มของชาวตลาด ทำให้สัมผัสถึงความเป็นกันเอง ความถ้อยทีถ้อยอาศัย การมาเที่ยวจึงเน้นการมาเห็นร่องรอยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนที่นี่ หรือไม่ก็มาหาบรรยากาศและอาหารรสชาติดั้งเดิมหายากต่างๆมารับประทานกัน	- เลือกซื้อของที่ระลึก - ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน	คลองประดู่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ค่ายบางกุ้ง	ค่ายบางกุ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบางกุ้ง เมื่อมาถึงบริเวณค่ายจะมองเห็นแนวกำแพงจำลองสร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์จากการสู้รบ ค่ายแห่งนี้เป็นค่ายทหารเรือไทยที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หลังจากเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายที่ตำบลบางกุ้ง เรียกว่า ค่ายบางกุ้ง เนื่องจากเมืองแม่กลองเป็นเส้นทางที่กองทัพพม่าใช้ในการเดินทัพ โดยสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้งให้อยู่กลางค่ายเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่เคารพบูชาของทหาร	- สักการะโบสถ์ปรกโพธิ์ หรือ โบสถ์หลวงพ่อดำ - ชมสวนสัตว์เล็ก ๆ ภายในวัด	คลองประดู่
วัดบางแคน้อย	วัดบางแคน้อย ตั้งอยู่ที่ตำบลแควอ้อม อำเภอมวกเหล็ก ริมแม่น้ำแม่กลอง คุณหญิงจ้อย (น้อย) วงศาโรจน์ เป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ. 241 1 เดิมอุโบสถของวัดสร้างบน แพนไม้ไผ่ผูกไว้กับต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ปัจจุบันวัดนี้ได้รับการบูรณะอย่างดี สิ่งที่น่าชมภายในวัด ได้แก่ ถังน้ำภายในพระอุโบสถทำจากไม้สักแกะสลัก เป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ การประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ และเรื่องพระเจ้าสิบชาติ ลวดลายสวยงามชัดเจนโดยฝีมือช่างแกะสลักจังหวัดเพชรบุรีซึ่งมีชื่อเสียงด้านการแกะสลักไม้ นับเป็นอุโบสถที่มีความงดงามในศิลปะการแกะสลักไม้	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - เดินชมพระอุโบสถที่ทำจากไม้สักแกะสลัก	คลองประดู่

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
วัดภุมรินทร์กุฎีทอง	วัดภุมรินทร์กุฎีทอง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ตรงปากคลองประชาขึ้นฝั่งตะวันตก ตำบลสวนหลวง สิ่งที่น่าสนใจ ภายในวัดมีมากมาย ได้แก่ กุฎีทอง ทำด้วยไม้สัก ประวัตีเล่าว่า เศรษฐีบิดาของคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 1) ให้สมภารวัดบางลี่ตรวจดูดวงชะตาคุณนาคสมภารทำนายว่าจะได้เป็นพระราชินี เศรษฐี บิดา คุณนาคจึงให้คำมั่นว่า ถ้าเป็นจริงจะสร้างกุฎีทองถวายให้วัด วัดบางลี่จึงได้ชื่อว่า วัดบางลี่กุฎีทอง ต่อมาวัดบางลี่ถูกน้ำเซาะที่ดินพังลง จึงรื้อกุฎีทองมาสร้างไว้ที่วัดภุมรินทร์ วัดนี้จึงได้ชื่อว่าวัดภุมรินทร์กุฎีทอง	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธรูปเก่าแก่กว่า 300 ปี - ชมพิพิธภัณฑ์วัดภุมรินทร์และอุทยานการศึกษา	คลองประดู่
โครงการ อัมพวา พัฒนา นุรักษ์	โครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ สถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวอัมพวา มีของฝาก ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และผลิตภัณฑ์ภัทรพัฒน์ของมูลนิธิฯ พัฒนา พื้นที่สวนพัฒนานุรักษ์สามารถเดินชมพันธุ์พืชท้องถิ่นในสวนเกษตรแบบผสมผสานที่ปราศจากสารเคมี มีร้านกาแฟขึ้นชื่อเรื่องเครื่องดื่มสูตรพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ใช้สมุนไพรท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบ และสามารถชิมอาหารว่างริมคลองอัมพวา	- ชิมอาหารว่างริมคลองอัมพวา - เลือกซื้อสินค้าชุมชนท้องถิ่น - ชมสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว - ทดลองทำจักสานใบมะพร้าว	คลองประดู่
พิพิธภัณฑ์ สุนทรสนาน (บ้านครูเอื้อ)	เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงนิทรรศการประวัติผลงานของครูเอื้อ ศูนย์รวมข้อมูลสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจค้นคว้าเรื่องราวของ	- ชมพิพิธภัณฑ์ - เลือกซื้อของที่ระลึก - ถ่ายภาพ	คลองแคว อ้อม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	เพลงสุนทราภรณ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อรำลึกถึงอัครศิลปินเพลงผู้ยิ่งใหญ่ จึงได้มีการจัดตั้ง "บ้านครูเอื้อ" ขึ้นมาภายใต้ความดูแลของมูลนิธิสุนทราภรณ์ บ้านหลังนี้เกิดจากการนำบ้านไม้โบราณริมคลองอัมพวา มาปรับปรุงเป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการประวัติและผลงานของครูเอื้อ สุนทรสนาน เรื่องราวของเพลงสุนทราภรณ์นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวของท่าน เครื่องดนตรี เสื้อผ้าที่เคย ใช้แสดงโຕະທ່າງาน และภาพเก่าที่หาชมได้ยากเพื่อให้บุคคลทั่วไปที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ภายในบ้านยังมีมุมนั่งฟังเพลงย้อนยุค มุมจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และที่นี่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของ "โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวอัมพวา" ของมูลนิธิชัยพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ		
กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้าน ริมคลอง โฮมสเตย์	ต.บ้านปรก อ.เมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม ชุมชนที่มีวิถีผูกพันอยู่ริมคลองผีหลอกหนึ่งในสายน้ำแยกย่อยจากแม่น้ำแม่กลองที่หล่อเลี้ยงหลากหลายชีวิตในละแวกนั้น ความน่ารักของชุมชนแห่งนี้ถูกถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิตที่เรียบง่าย นำวัตถุดิบในชุมชนแปรรูปสร้างรายได้เช่นมะพร้าวที่เป็นพระเอกชูโรง สวนผักปลอดสารพิษ มีโฮมสเตย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้รักในวิถีชุมชนให้ได้มีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างใกล้ชิด	- การทำบุญใส่บาตรพระทางเรือยามเช้า - ชี้อักรยานชมสวน - ชมตลาดน้ำยามเย็น - ต้มตำกับการล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองพร้อมชมทิวทัศน์สวยงาม - สาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว	คลอง ผีหลอก

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
		- สาธิตการจักรสานหมวก กระเช้าจากใบมะพร้าว - การสาธิตการทำขนมไทยและการทำอาหารคาวจากมะพร้าว - การทำสวนเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	
ท่องเที่ยว ป่าชายเลน ชุมชนตำบล คลองโคน	ต.คลองโคน อ.เมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม ผู้ใหญ่ชงค์โฮมสเตย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในเรื่อง มีกิจกรรมปลูกป่าชายเลน ชมและสัมผัสชีวิตการทำประมงแบบพื้นบ้าน เรียนรู้และอยู่กันแบบโฮมสเตย์ กิจกรรม ปลูกป่าชายเลน บ้านคลอง	- ชมระบบนิเวศน์ป่าชายเลน แวะให้อาหารลิงแสม - ชมวิถีชีวิตชาวบ้าน ชมการถักกระจาดสาน เกือบหอยแครง และรอเคยเพื่อทำกะปิคลองโคน - รับประทานอาหารทะเลแบบพื้นบ้าน บนกระต๊อกลางทะเล - ล่องเรือชมฟาร์ม หอยแมลงภู่ แยกเรือบนเลน-ปลูกป่าชายเลน - เล่นสกีกระดานเลน	คลองโคน
กลุ่มโฮมสเตย์ ปลายโพงพาง	ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีบ้านทรงไทยและบ้านไทยริมนํ้า โดยมีบ้านของกำนันธวัชเป็นศูนย์ในการจัดนํ้าท่องเที่ยว	- ชมวิถีชีวิตธรรมชาติ ชาวปลายโพงพาง - ชมการทำนํ้าตาลมะพร้าว	คลอง ประชาชื่น

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	เข้าพัก ซึ่งบ้านเหล่านี้ยังคงรักษาสภาพบ้านเรือนไทยได้อย่างดี ยังคงมีความเป็นไทย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสามารถทำการโฮมสเตย์ได้อย่างยั่งยืน	- ชมหิ่งห้อย	

ตารางที่ 4 - 38 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรีมีลำนํ้าที่สำคัญ คือ ที่ราบแม่นํ้าท่าจีนและที่ราบแม่นํ้าเจ้าพระยา จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรีพบว่ามิลำนํ้าอื่น ๆ ที่สำคัญ ดังตารางที่ 4 - 39 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับ	คลอง/แหล่งลำนํ้าสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ห้วยกระเสียว	อ.เดิมบาง และ อ.สามชุก
2	ที่ราบแม่นํ้าท่าจีน	อ.ด่านช้าง
3	ห้วยตะเพิน	อ.ด่านช้าง
4	ที่ราบแม่นํ้าเจ้าพระยา	อ.บางปลาม้า
5	อ่างเก็บนํ้าหุบเขาวง	อ.ด่านช้าง
6	คลองบางแม่หม้าย	อ.บางปลาม้า

ตารางที่ 4 - 39 แหล่งลำนํ้าที่สำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำนํ้าของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่นํ้าและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดสุพรรณบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำนํ้าและบางพื้นที่มีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีโฮมสเตย์บริการนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 4 - 40 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดสุพรรณบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ชุมชนตลาด เก่าห้อง	ตลาดเก่าริมแม่น้ำ เรือไม้ปลุกติดต่อกัน เรียงเป็นแถวยาว เรือที่ในอดีตใช้เป็น ค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ของชุมชนไทย- จีน ผ่านเวลามากกว่า 100 ปีจนถึงวันนี้ที่ ยังคงอนุรักษ์ให้คนรุ่นๆ หลังได้เห็น ตลาด เก่าห้องนี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณต้นรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันตั้งอยู่ในอำเภอบางพลาม้า จังหวัด สุพรรณบุรี จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุคำ ว่า "ตลาดเก่าห้อง" น่าจะนำมาจากชื่อ ของบ้านเก่าห้อง ซึ่งเป็นบ้านโบราณมี ประวัติสืบทอดมายาวนาน	- ชมตลาดเก่าริมน้ำดู วิถีชีวิตของชุมชน	แม่น้ำท่าจีน
ศูนย์เรียนรู้ ชุมชนบ้าน คลองขอม	ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองขอม มีการ รวมตัวกันของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่ม หัตถกรรม ชนมถั่วย จักสานไม้ไผ่ ผัก ปลอดสารพิษ เกษตรริมแม่น้ำท่าจีน	- ส ำ ถึ ท ก ำ ร ท ำ ผลิตภัณฑ์ชุมชน	แม่น้ำท่าจีน
ชุมชนตำบล บ้านแหลม สุพรรณ	เป็นชุมชนบ้านเรือนไทยติดแม่น้ำสุพรรณ การใช้วิถีชีวิตแบบ วิถีไทยกับสายน้ำ มี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ตามเส้นทางทัพ มอญรามัญ มีประเพณีเด่นหนึ่งเดียวใน ภาคกลางฝั่งตะวันตก คือชักพระเล่นเพลง ตักบาตรกลางน้ำ	- สัมผัสกับการเรียนรู้ วิถีอาชีพชุมชน เช่น การทำขนมไทย โบราณ อาหารไทย โบราณ น้ำพริกเผา จักสานไม้ไผ่หวาย- ผักตบชวา ถักไหม โครเซ่ซัมเมอร์ ไร่นา สวน เศรษฐกิจ พอเพียง	แม่น้ำ สุพรรณบุรี (แม่น้ำท่า จีน)
ไผ่ต่าพุท โฮมสเตย์ เรือนไทยริม	อ.บางพลาม้า จ.สุพรรณบุรี ไผ่ต่าพุทโฮมส เตย์เรือนไทยริมแม่น้ำสุพรรณ เป็นการ จัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมวิถี	- สัมผัสกับวิถีชีวิต ใน บรรยากาศบ้านทรง ไทยริมแม่น้ำสุพรรณ	แม่น้ำ สุพรรณบุรี

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
แม่น้ำ สุพรรณ	ชีวิตชุมชนริมแม่น้ำ เป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับ มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย รับรองจาก กรมการท่องเที่ยว		(แม่น้ำท่า จีน)
กลุ่มอนุรักษ์ ป่าและ สิ่งแวดล้อม บ้านพุน้ำ ร้อน	ชุมชนพุน้ำร้อน เป็นหมู่บ้านชาวลาวครั้ง มีการจัดตั้ง “สภาชุมชนน้ำพุร้อน” เป็น องค์กรบริหารงาน และตั้งคณะกรรมการ ป่าชุมชน ในชุมชนยังพบหลักฐาน โบราณคดีมากมายจึงร่วมกับกรมศิลปากร ขุดสำรวจ และรวบรวมวัตถุโบราณทั้งที่ขุด ค้นพบและที่ชาวบ้านเก็บได้ จัดแสดงไว้ใน อาคารที่ตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ใน บริเวณวัดพุน้ำร้อน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ทางด้านวัฒนธรรม สภาชุมชนน้ำพุร้อน นำต้นทุนด้านนี้มา บริหารเป็นการท่องเที่ยวโดยบูรณาการกับ งานอนุรักษ์ กล่าวคือ เชื่อมโยงเส้นทาง ท่องเที่ยวไปยังอ่างเก็บน้ำหุบเขาวง กับ เส้นทางประวัติศาสตร์-โบราณคดี และ บริเวณซากที่เคยเป็นเมืองหินเก่า	- เดินป่า - พายเรือ - ปั่นจักรยาน - โฮมสเตย์ ที่พักแพ เด่นท์	อ่างเก็บน้ำ หุบเขาวง
เรือนไทย บางแม่หม้าย โฮมสเตย์	ย้อนอดีตบ้านทรงไทย กับวิถีชีวิตริมคลอง และท้องทุ่งเมืองสุพรรณ หมู่บ้านบางแม่ หม้ายเป็นชุมชนเก่าแก่อายุนับร้อยปี อยู่ใน บริเวณพื้นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ของเมือง สุพรรณ ในเขตอำเภอบางปลาม้า กลุ่ม บ้านทรงไทยโบราณกว่า 100 หลัง ล้อมรอบด้วยธรรมชาติและบรรยากาศ ของชนบท ท้องทุ่ง และคลองบางแม่หม้าย เป็นสถานที่ที่ยังคงรูปแบบและวิถีชีวิตดั้ง เดิมของอดีต ที่น่าชมและ น่าสัมผัสกับ	- ชมวิถีชีวิตริมคลองที่ รายล้อมด้วยท้องทุ่ง นาและทิวต้นตาล - นั่งเรือชมวิถีชีวิตริม คลองบางแม่หม้าย - นั่งรถอีแต่นชมท้องทุ่ง - ถีบ จักรยานชม บรรยากาศของชม ชนและบ้านทรงไทย โบราณ	คลองบางแม่ หม้าย

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
	ความเป็นอยู่ของคนในชนบท บ้านบางแม่ หม้าย อาจจะไม่เป็นสถานที่ที่คึกคักของ นักท่องเที่ยว แต่เป็นที่ที่น่าสนใจ		

ตารางที่ 4 - 40 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ ที่ราบแม่น้ำแม่กลองและที่ราบแม่น้ำเจ้าพระยา
จากการศึกษาลำน้ำสำคัญของจังหวัดนครปฐมพบว่ามีย่านน้ำอื่น ๆ ที่สำคัญ ดังตารางที่ 4 - 41
แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดนครปฐม

ลำดับ	คลอง/แหล่งน้ำสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง	อ.เมืองนครปฐม และ อ.สามพราน
2	ที่ราบแม่น้ำเจ้าพระยา	อ.สามพราน อ.บางเลน และ อ.พุทธมณฑล
3	คลองมหาสวัสดิ์	อ.พุทธมณฑล
4	แม่น้ำท่าจีน	อ.บางเลน

ตารางที่ 4 - 41 แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดนครปฐม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงใน
บริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดนครปฐมมี
แหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ ดังตารางที่ 4 - 42 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดนครปฐม

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ตลาดน้ำ วัดกลาง คูเวียง	เป็นตลาดน้ำที่ชาวสวนนำสินค้าการเกษตร มาขายกันเป็นประจำ และนักท่องเที่ยวยัง สามารถเที่ยวชมสวนผลไม้พร้อมทั้งชิม ผลไม้สดๆจากต้นได้อีกด้วย	- เลือกซื้อของที่ระลึก	แม่น้ำท่าจีน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
ชุมชน มหาสวัสดิ์	เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นคลองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2400 เชื่อมระหว่างแม่น้ำนครชัยศรี และแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ และเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งอ้อยและน้ำตาลจากนครชัยศรีมาสู่โรงงาน	- จุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจําเกษตรประจำตำบล - การสาธิตการทำ “ข้าวตังไรท์เบอร์รี่” - การทำนาบัว สอนพับดอกบัว - สวนกล้วยไม้เพื่อการส่งออก - การนั่งรถอีแต่นชมสวน - ล่องเรือไปเก็บบัว	คลองมหาสวัสดิ์
ตลาดน้ำ ดอนหวาย	ตั้งอยู่ในตำบลบางกระทีก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นตลาดที่ยังเหลือสภาพตลาดเก่าในอดีตสมัยรัชกาลที่ 6 ให้เห็นลักษณะตัวอาคารเป็นอาคารไม้เก่าที่อยู่ติดริมแม่น้ำท่าจีน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับการจับจ่ายซื้อของฝาก สินค้าท้องถิ่น อาหาร เครื่องดื่ม การท่องเที่ยวทางน้ำ บรรยากาศโดยรอบร่มรื่น มีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งร้านค้าขายของอยู่บริเวณสองฟาก มีเรือขายของมากมาย ตลาดดอนหวาย มีของกินสารพัดให้ตื่นตาตื่นใจคนชอบชิม ทั้งอาหารหวานที่ไม่ใช่แค่เยาะแต่ยังอร่อยทุกร้าน และเป็นอาหารพื้นบ้านดั้งเดิมอีกด้วย	- เลือกซื้อของที่ระลึก - ล่องเรือ	แม่น้ำท่าจีน
ตลาดน้ำ วัดลำพญา	ต.ลำพญา อ.บางเลน จ.นครปฐม ตลาดน้ำวัดลำพญาเป็นตลาดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนคร	- สามารถพายเรือเลือกซื้อสินค้า	แม่น้ำท่าจีน

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำนํ้า
	ชัยศรี(แม่น้ำท่าจีน) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ เหมาะสำหรับผู้ที่นิยมชื่นชมกับบรรยากาศ ธรรมชาติริมน้ำ รวมทั้งปลานานาชนิดนับ แสนตัวแหวกว่ายรอนักท่องเที่ยวเดินทางมา สัมผัส ตลอดเส้นทางเมื่อท่านเดินทางเข้าสู่ เขตอำเภอบางเลน จะได้เห็นวิถีชีวิตความ เป็นอยู่ของชาวบ้านในย่านนี้ได้เป็นอย่างดี จากสองฝั่งถนนเป็นทุ่งนา ไร่ สวนที่เรียง รายสลับกันไป บ่งบอกถึงวิถีชีวิตความ เป็นอยู่ของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำ การเกษตรปลูกพืชผักผลไม้	- เลือกซื้อสินค้าจาก แม่ค้าที่อยู่ในเรือ - ล่องเรือไหว้พระ	

ตารางที่ 4 - 42 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำนํ้าในจังหวัดนครปฐม
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จังหวัดสมุทรสาคร

จังหวัดสมุทรสาครมีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีน มีคลองที่สำคัญคือคลองดำเนิน
สะดวกเชื่อมต่อกับจังหวัดราชบุรี จากการศึกษาลำนํ้าสำคัญของจังหวัดสมุทรสาครพบว่ามีลำนํ้าอื่น ๆ
ที่สำคัญ ดังตารางที่ 4 - 43 แหล่งนํ้าที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสาคร

ลำดับ	คลอง/แหล่งนํ้าสำคัญ	ที่ตั้ง/พื้นที่ปกครอง
1	แม่น้ำท่าจีน	อ.กระทุ่มแบน และ อ.เมืองสมุทรสาคร
2	ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง	อ.บ้านแพ้ว และ อ.เมืองสมุทรสาคร
3	ที่ราบแม่น้ำเจ้าพระยา	อ.กระทุ่มแบน และ อ.เมืองสมุทรสาคร
4	คลองดำเนินสะดวก	อ.บ้านแพ้ว

ตารางที่ 4 - 43 แหล่งนํ้าที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสาคร
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาลำน้ำของคณะผู้วิจัยร่วมกับการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ พบว่า ในจังหวัดสมุทรสาครมีแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับลำน้ำ ดังตารางที่ 4 - 44 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสาคร

ชื่อหมู่บ้าน/ แหล่ง ท่องเที่ยว	ประวัติ	กิจกรรมท่องเที่ยว	ลำน้ำ
ศูนย์ศึกษา ธรรมชาติ ป่าชายเลน อ่าวมหาชัย	เป็นศูนย์ที่ดูแลผืนป่าชายเลนของสมุทรสาครซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเรียกกันว่า ป่าชายเลนอ่าวมหาชัย โดยมีอยู่สองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก คั่นกลางด้วยแม่น้ำท่าจีนหากอยากทำความรู้จัก "ป่าชายเลนมหาชัย" อีกหนึ่งห้องเรียนธรรมชาติในโลกใบใหญ่ ให้ลึกซึ้งขึ้นต้องเดินทางมาที่นี่ ที่ได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า ศึกษาวิจัยด้านธรรมชาติวิทยาของระบบนิเวศป่าชายเลน โดยที่นี่จัดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าอ่าวมหาชัย ฝั่งตะวันตก มีพื้นที่ราว 3,872 ไร่	- เดินชมป่าโกงกางบนสะพานศึกษาธรรมชาติยาว 1.5 กิโลเมตร - ชมนกชายเลน ณ จุดดูนกชายเลน	แม่น้ำท่าจีน
ทำนน้ำ วัดหลักสี่ ราษฎร์โมสร	ทำนน้ำวัดหลักสี่ราษฎร์โมสร ริมคลองดำเนินบ้านแพ้ว ตั้งอยู่บ้านแพ้วจังหวัดสมุทรสาคร เป็นที่ทำบุญทำทานให้กับปลาตะเพียนและปลาอื่น ๆ เพื่อความสงบใจได้บุญกุศลอีกทั้งยังได้เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบ้านแพ้ว ที่ยังมีการใช้เรือในการโดยสารและขายของกันในเรื่องในชีวิตประจำวันอยู่ เป็นที่น่าตื่นตาตื่นใจและน่าเรียนรู้เป็นอย่างมาก	- ชมวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบ้านแพ้ว	คลองดำเนินสะดวก

ตารางที่ 4 - 44 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณลำน้ำในจังหวัดสมุทรสาคร

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของกลุ่มน้ำพื้นที่ภาคตะวันตก

พื้นที่กลุ่มน้ำภาคตะวันตก ประกอบด้วยกลุ่มน้ำหลัก 4 กลุ่มน้ำ ได้แก่ กลุ่มน้ำแม่กลอง กลุ่มน้ำท่าจีน กลุ่มน้ำเพชรบุรี และกลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมจังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม ในพื้นที่ภาคตะวันตก และจังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ในพื้นที่ภาคกลาง

พื้นที่กลุ่มน้ำภาคตะวันตก

กลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ
กลุ่มน้ำแม่กลอง	ตาก	- แม่น้ำแควใหญ่ตอนบน ห้วยแม่ละมุง และห้วยแม่จัน อำเภออุ้มผาง
	อุทัยธานี	- ห้วยขาแข้ง อำเภอบ้านไร่
	สุพรรณบุรี	- ห้วยตะเพิน อำเภอด่านช้าง
	กาญจนบุรี	- แม่น้ำแควใหญ่ตอนล่าง อำเภอเมืองกาญจนบุรี และ อำเภอศรีสวัสดิ์ - ห้วยตะเพิน อำเภอบ่อพลอย และอำเภอหนองปรือ - แม่น้ำแควน้อยตอนบน อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอ สังขละบุรี - ห้วยปิลอก อำเภอทองผาภูมิ - แม่น้ำแควน้อยตอนล่าง อำเภอท่าม่วง อำเภอเมือง อำเภอด่านมะขามเตี้ย และอำเภอไทรโยค - ลำภาชี ด่านมะขามเตี้ย - ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง อำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง อำเภอพนมทวน และอำเภอบ่อพลอย
	นครปฐม	- ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน อำเภอฟุทธมณฑล และเมืองนครปฐม
	ราชบุรี	- ลำภาชี อำเภोजอมบึง อำเภอสวนผึ้ง และอำเภอบ้านคา - ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง อำเภोजอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอปากท่อ อำเภอวัดเพลง อำเภอ เมืองราชบุรี และอำเภอโพธาราม
	สมุทรสงคราม	- ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบางคนที อำเภออัมพวา และ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

ลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ
	สมุทรสาคร	- ที่ราบแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบ้านแพ้ว อำเภอกะทะมูม แบน และ อำเภอเมืองสมุทรสาคร
	เพชรบุรี	- ลำภาชี อำเภอหนองหญ้าปล้อง
ลุ่มน้ำท่าจีน	อุทัยธานี	- ห้วยกระเสียว อำเภอบ้านไร่ - ที่ราบแม่น้ำท่าจีน อำเภอบ้านไร่
	สุพรรณบุรี	- ห้วยกระเสียว อำเภอเดิมบางและสามชุก - ที่ราบแม่น้ำท่าจีน อำเภอด่านช้างและบางปลาม้า - คลองบางแม่หม้าย อำเภอบางปลาม้า
	นครปฐม	- คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล
ลุ่มน้ำเพชรบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	- แม่น้ำเพชรบุรีตอนบน อำเภอปราณบุรีและหัวหิน
	เพชรบุรี	- แม่น้ำเพชรบุรีตอนบน อำเภอแก่งกระจาน อำเภอท่า ยาง อำเภอ ชะอำ และอำเภอหนองหญ้าปล้อง - ห้วยแม่ประจันต์ อำเภอท่ายาง อำเภอแก่งกระจาน อำเภอ เขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอบ้านลาด - แม่น้ำเพชรบุรีตอนล่าง อำเภอท่ายาง อำเภอแก่ง กระจาน อำเภอเขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอ บ้านแหลม อำเภอเมืองเพชรบุรี และอำเภอบ้านลาด
	ราชบุรี	- แม่น้ำเพชรบุรีตอนบน อำเภอบ้านคา - ห้วยแม่ประจันต์ อำเภอบ้านคาและปากท่อ - แม่น้ำเพชรบุรีตอนล่าง อำเภอปากท่อ
	สมุทรสงคราม	- แม่น้ำเพชรบุรีตอนล่าง อำเภอเมืองสมุทรสงครามและ อัมพวา
ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ประจวบคีรีขันธ์	เพชรบุรี	- แม่น้ำปราณบุรี อำเภอแก่งกระจาน ท่ายาง และชะอำ
	ประจวบคีรีขันธ์	- แม่น้ำปราณบุรี อำเภอหัวหิน ปราณบุรี สามร้อยยอด และกุยบุรี - คลองเขาแดง อำเภอปราณบุรี สามร้อยยอด และกุยบุรี - คลองกุย อำเภอสามร้อยยอด กุยบุรี และเมือง ประจวบคีรีขันธ์ - ชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ อำเภอกุยบุรี เมือง ประจวบคีรีขันธ์ บางสะพาน บางสะพานน้อย และทับ สะแก

ลุ่มน้ำ	จังหวัด	ลำน้ำ
		- คลองบางสะพานใหญ่ อำเภอบางสะพาน และบาง สะพานน้อย
	ชุมพร	- ชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ อำเภอบางสะพานน้อย

ตารางที่ 4 - 45 แสดงลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของลุ่มน้ำพื้นที่ภาคตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ลักษณะทางกายภาพของลุ่มน้ำพื้นที่ภาคตะวันตก

พื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตก ประกอบด้วยลุ่มน้ำหลัก 4 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำเพชรบุรี และลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันตกและจังหวัด ในพื้นที่ภาคกลาง

สามารถนำเสนอลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตกได้ดังต่อไปนี้

1) ลุ่มน้ำแม่กลอง

1.1) สภาพภูมิประเทศ ลุ่มน้ำแม่กลองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศไทย ทางฝั่งขวาของลุ่มน้ำเจ้าพระยา ขอบเขตของลุ่มน้ำเริ่มจากอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดตาก ลงมาทางทิศใต้จนถึงเขตติดต่อระหว่างจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดเพชรบุรีมีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 30,171.24 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และจังหวัดเพชรบุรี

ลักษณะของลุ่มน้ำวางตัวตามแนวทิศเหนือ-ใต้มีทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำสาละวิน ทิศตะวันตกติดเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงชันแบ่งเขตชายแดนไทยกับประเทศพม่า (Myanmar) ทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำสะแกกรัง ส่วนทางทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำเพชรบุรีและอ่าวไทย ลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถแบ่งตามสภาพภูมิประเทศได้เป็น 2 บริเวณ คือบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนบนและตอนล่าง โดยเขตลุ่มน้ำแม่กลองตอนบน เริ่มตั้งแต่เขตอำเภอเมืองกาญจนบุรีที่ลำน้ำแควใหญ่และแควน้อยไหลมาบรรจบกัน ขึ้นไปยังที่สูงในเทือกเขาที่เป็นต้นน้ำ สภาพภูมิประเทศทางตอนบนของลุ่มน้ำเป็นที่สูง ซึ่งเป็นบริเวณที่ลำน้ำแควใหญ่และแควน้อยไหลผ่านซอกเขาและที่ราบระหว่างเขาออกมาบรรจบกัน สภาพภูมิประเทศสองฝั่งแม่น้ำแควใหญ่เป็นป่าเขา จึงมีแหล่งที่สงวนไว้เป็นอุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ส่วนสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของลุ่มน้ำแควน้อยจะเป็นภูเขาใหญ่น้อยเรียงสลับซับซ้อนและสูงชัน บางแห่งเป็นหน้าผาสูงบางแห่งเป็นที่ราบ ลำน้ำแควน้อยไหลผ่านภูมิประเทศที่สวยงาม มีน้ำตก มีห้วย และลำธารเล็ก ๆ ไหลลงลำน้ำเกือบตลอดสาย สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณและป่าดงดิบ มีป่าไผ่แซมอยู่ทั่วไป

ส่วนสภาพภูมิประเทศทางตอนล่าง คือเขตที่ราบลุ่มตั้งแต่อำเภอเมืองกาญจนบุรีลงมาจนถึงอ่าวไทย มีลักษณะเป็นบริเวณที่ราบลุ่มกว้างขวาง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

กลางเพียง 1-2 เมตร เมื่อเข้าไปในเขตใกล้ทะเลก็ยังมีลักษณะเป็นที่ราบชายฝั่งมีความลาดเอียงน้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์ ส่วนแม่น้ำท่าจีนแยกออกมาทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และออกสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร

แม่น้ำสายหลัก คือแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเกิดจากแม่น้ำสาขาที่สำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อย ไหลมาบรรจบกันกลายเป็นแม่น้ำแม่กลอง มีทิศทางการไหลจากทิศเหนือลงมาถึงใต้ มีความยาวของแม่น้ำประมาณ 589 กิโลเมตร โดยเริ่มนับจากต้นน้ำของแม่น้ำแควใหญ่ สิ้นสุดที่ปากแม่น้ำแม่กลอง ที่จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2) สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 21.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนวัดได้ 29.2 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคมวัดได้ 13.6 องศาเซลเซียส ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 18.7-23.2 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์โดยเฉลี่ยตลอดปีจะอยู่ระหว่าง 60.9 เปอร์เซ็นต์ค่าความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดวัดได้ 76.2 เปอร์เซ็นต์และค่าความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดวัดได้ 30.4 เปอร์เซ็นต์ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 52.4-68.2 เปอร์เซ็นต์ปริมาณการระเหยโดยเฉลี่ยตลอดทั้งปี 1,242.8 มิลลิเมตร ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 80.0-143.2 มิลลิเมตร ความชื้นของเมฆโดยเฉลี่ย 4.5 อ็อกต้า (0-10 อ็อกต้า) ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 1.8-7.0 อ็อกต้า ความเร็วลมโดยเฉลี่ยมีค่าประมาณ 0.9 น็อต ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 0.5-1.3 น็อต ปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,095.7 มิลลิเมตร ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 2.8-211.4 มิลลิเมตร

1.3) แหล่งน้ำต้นทุน มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แก้มลิง บ่อน้ำชุมชน

1.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ จากการเก็บตัวอย่างน้ำจากแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่ปากแม่น้ำแม่กลอง จ. สมุทรสงคราม ถึง บ้านปากแพรก จ.กาญจนบุรี รวมทั้งสิ้น 10 จุด พารามิเตอร์ที่ตรวจวัด 9 พารามิเตอร์ ได้แก่ อุณหภูมิ ความเป็นกรดด่าง ปริมาณออกซิเจนในน้ำ ตะกอนแขวนลอยในน้ำ ตะกอนที่ละลายในน้ำ ค่าความสกปรกในรูปบีโอดี ปริมาณความเค็ม สภาพนำไฟฟ้า และปริมาณความขุ่น สรุปได้ว่า คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภทที่ 3 อยู่ในเกณฑ์ปกติ ซึ่งแหล่งน้ำประเภทที่ 3 เป็นแหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทั้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภค ต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน และใช้เพื่อการเกษตรได้

1.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ พื้นที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำแม่กลองเป็นพื้นที่ป่าไม้ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่การเกษตรประกอบด้วย พืชไร่ ไม้ผล-ไม้ยืนต้น นาข้าว พืชผัก และพื้นที่อื่น ๆ การจัดสรรน้ำในกลุ่มน้ำแม่กลองเพื่อกิจกรรมการใช้น้ำต่าง ๆ ในพื้นที่กลุ่มน้ำแม่กลองและพื้นที่ข้างเคียงเป็นไปในลักษณะเอนกประสงค์อันประกอบด้วย อุปโภค-

บริโภค การชลประทาน การรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม การอุตสาหกรรม การเกษตร และการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ

2) กลุ่มน้ำท่าจีน

2.1) สภาพภูมิประเทศ กลุ่มน้ำท่าจีน ตั้งอยู่ทางตอนกลางประเทศไทย และอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 13,477.16 ตร.กม. มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำสะแกกรัง ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกติดกับลุ่มน้ำแม่กลอง สภาพทั่วไปของกลุ่มน้ำท่าจีนเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำซึ่งเป็นที่ราบเดียวกันกับที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตอนบนของกลุ่มน้ำเป็นที่เชิงเขาแต่มีระดับไม่สูงมากนัก ส่วนตอนกลางและตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มติดต่อกับที่ราบลุ่มของลุ่มน้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีนแยกออกมาทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอดุสิต จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และออกสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปากแม่น้ำ คือ คลองมะขามเฒ่า แม่น้ำสุพรรณบุรี แม่น้ำนครชัยศรี และแม่น้ำท่าจีน

2.2) สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนวัดได้ 36.4 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคมวัดได้ 19.5 องศาเซลเซียส ปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 988.1 มิลลิเมตร

2.3) แหล่งน้ำต้นทุน การบริหารจัดการปริมาณน้ำส่วนใหญ่เป็นการผันน้ำจากลุ่มน้ำข้างเคียงที่มีปริมาณน้ำมากมายังลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบด้วย การพัฒนาแนวส่งน้ำจากลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำเมย ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำสาละวิน มาเติมน้ำให้อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล การผันน้ำจากลุ่มน้ำกกมาลุ่มน้ำอิงมาแม่น้ำน่านและไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ และการผันน้ำจากลุ่มน้ำแม่กลองสู่จังหวัดอุทัยธานี

2.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ จากการศึกษาผลการสำรวจคุณภาพน้ำของแม่น้ำท่าจีน ปี พ.ศ.2559 โดยเก็บตัวอย่างน้ำจากแม่น้ำท่าจีน ตั้งแต่ปากแม่น้ำท่าจีน จ.สมุทรสาคร ถึงสะพานมะขามเฒ่า จ.ชัยนาท รวมทั้งสิ้น 14 จุด พารามิเตอร์ที่ตรวจวัด 9 พารามิเตอร์ ได้แก่ อุณหภูมิ ความเป็นกรดต่าง ปริมาณออกซิเจนในน้ำ ตะกอนแขวนลอยในน้ำ ตะกอนที่ละลายในน้ำ ค่าความสกปรกในรูปบีโอดี ปริมาณความเค็ม สภาพนำไฟฟ้า และ ปริมาณความขุ่น สรุปได้ดังนี้

- แม่น้ำท่าจีน ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ปากแม่น้ำอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ถึงที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานแหล่งน้ำผิวดินกำหนดไว้ ซึ่งแหล่งน้ำประเภทที่ 4 สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน และการอุตสาหกรรมเท่านั้น

- แม่น้ำท่าจีน ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ถึงประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าอยู่ในเกณฑ์ที่มาตรฐานแหล่งน้ำผิวดินกำหนดไว้ แต่เฉพาะค่าความสกปรกในรูป BOD ที่บริเวณท้ายเมืองสุพรรณบุรีและประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา พบว่ามีค่าเกินกว่าที่มาตรฐานกำหนดไว้ ซึ่งแหล่งน้ำประเภทที่ 3 สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน และการเกษตรได้
- แม่น้ำท่าจีน ช่วงที่ 3 ตั้งแต่ประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ถึง ปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดชัยนาท จากการตรวจสอบอยู่ในเกณฑ์ที่มาตรฐานแหล่งน้ำผิวดินกำหนดไว้ ซึ่งแหล่งน้ำประเภทที่ 2 เป็นแหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภค ต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อนและใช้เพื่อการประมงได้
- คุณภาพน้ำของแม่น้ำท่าจีน ช่วง 1 , 2 และ 3 เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดิน แต่เฉพาะค่าความสกปรกในรูป BOD ที่บริเวณท้ายเมืองสุพรรณบุรีและประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา คุณภาพน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงตอนกลางเฉพาะค่าความสกปรกในรูป BOD มีค่าสูงกว่ามาตรฐานคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินกำหนดไว้ ซึ่งเป็นดัชนีเกี่ยวกับความสามารถในการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ สาเหตุเกิดจากการขยายตัวของชุมชนที่บริเวณท้ายเมืองสุพรรณบุรีและประตูระบายน้ำโพธิ์พระยาจึงต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษ

2.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร และภาคอุตสาหกรรม

3) กลุ่มน้ำเพชรบุรี

3.1) สภาพภูมิประเทศ กลุ่มน้ำชายเพชรบุรีมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 6,254.45 ตร.กม. พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสงคราม และราชบุรี ลักษณะลุ่มน้ำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตัวในแนวตะวันตก - ตะวันออก มีทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำแม่กลอง ทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ทิศตะวันตกติดกับประเทศพม่า ทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย โดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลักของกลุ่มน้ำ มีต้นกำเนิดที่เทือกเขาตะนาวศรีทางด้านตะวันตกของกลุ่มน้ำบริเวณอำเภอแก่งกระจาน ซึ่งเป็นเทือกเขากั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหภาพพม่า พื้นที่จะค่อย ๆ ลาดเทลงมาทางทิศตะวันออก บริเวณอำเภอยาง และเมื่อเทือกเขาเป็นแนวเขาเดี่ยว ๆ ที่ทำให้เกิดที่ราบระหว่างภูเขาทางด้านตะวันตกของกลุ่มน้ำจะเป็นเทือกเขาสูงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสาขาสายสำคัญของลุ่มน้ำเพชรบุรี ถัดเข้ามาทางตอนกลางของกลุ่มน้ำจะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งแม่น้ำเพชรบุรีจะไหลผ่านอ่างเก็บน้ำเขื่อนแก่งกระจานและเขื่อนเพชร ส่วนพื้นที่ตอนล่างทางด้านตะวันออกของกลุ่มน้ำมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล มีลำน้ำสายสั้นๆ กระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งลำน้ำส่วนใหญ่จะไหลลงสู่แม่น้ำเพชรบุรีและออกทะเลบริเวณอำเภอบ้านแหลม รวมความยาวลำน้ำ 227 กม.

3.2) สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศทั่วไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งจะทำให้เกิดฝนตกชุกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และสภาพอากาศแห้งและเย็น ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์นอกจากลมมรสุมที่พัดผ่านประจำแล้ว ยังมีลมพายุจร เมื่อพัดผ่านจะทำให้เกิดฝนตกหนักในพื้นที่

3.3) แหล่งน้ำต้นทุน ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำ ปีละ 1,126 มิลลิเมตร คิดเป็นฤดูฝน (ช่วงเดือน พ.ค.-ต.ค.) 923 มิลลิเมตร ฤดูแล้ง (ช่วงเดือน พ.ย.-เม.ย.) 203 มิลลิเมตร มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมปีละ 2,713 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นฤดูฝน 1,967 ล้านลูกบาศก์เมตร ฤดูแล้ง 746 ล้านลูกบาศก์เมตร มีแหล่งเก็บกักน้ำความจุรวมทั้งสิ้น 804 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยเป็นแหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่ (มากกว่า 100 ล้านลูกบาศก์เมตร) อยู่ 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน นอกจากนี้ น้ำต้นทุนของกลุ่มน้ำยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีพื้นที่ผิวขนาดมากกว่า 50 ไร่อยู่ 149 แห่ง มีการขุดเจาะบ่อบาดาลทั้งสิ้น 2,876 บ่อ สามารถสูบน้ำมาใช้ได้ปีละ 29 ล้านลูกบาศก์เมตร

3.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ ปัญหาด้านคุณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำเพชรบุรี คุณภาพน้ำบริเวณท้ายน้ำเสื่อมโทรมถึงเสื่อมโทรมมาก เป็นปัญหาน้ำเน่าเสีย เนื่องจากได้รับการปนเปื้อนของน้ำทั้งจากแหล่งชุมชน นอกจากนั้นยังมีสาเหตุมาจากอุตสาหกรรม น้ำเสียเหล่านี้ถูกระบายลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้เกิดการเน่าเสียของน้ำส่งผลต่อพืชและสัตว์น้ำในแหล่งน้ำเป็นอย่างมาก สำหรับปัญหาน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำเพชรบุรีมีปัญหาการรุกตัวของน้ำเค็ม แต่ปัญหาในปัจจุบันไม่รุนแรงมากเพราะมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งระบายน้ำลงมาช่วยบรรเทาปัญหา และจากการรวบรวมข้อมูลสภาพการรุกตัวของน้ำเค็มเข้ามาในแม่น้ำเพชรบุรีจากการตรวจวัดคุณภาพน้ำของกรมควบคุม

มลพิษ พบว่า ความเค็มสามารถรุกเข้ามาประมาณ 3 กิโลเมตร จากปากแม่น้ำ ซึ่งเป็นบริเวณสะพานข้ามก่อนเข้าบ้านแหลม

3.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ เป็นแม่น้ำสายหลักในระบบลุ่มน้ำเพชรบุรี เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ชลประทาน เป็นแหล่งทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชุมชนสองฝั่งแม่น้ำสำคัญต่อวิถีชีวิต เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

4) ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์

4.1) สภาพภูมิประเทศ ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งหมด 7,097.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,435,825 ไร่ อยู่บริเวณที่แคบที่สุดทางเหนือแหลมมลายู มีลักษณะลุ่มน้ำเป็นพื้นที่สีเหลี่ยมผืนผ้าแคบยาว ตั้งอยู่ในส่วนใต้สุดของภาคตะวันตกของประเทศไทย และอยู่ในส่วนที่แคบที่สุดของประเทศไทย คือ บริเวณตำบลคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ กว้างเพียง 12 กิโลเมตรเท่านั้น ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำเพชรบุรี ทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออก ทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับเขตชายแดนพม่า ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขาตะนาวศรีทางด้านตะวันตกและอ่าวไทย ลักษณะภูมิประเทศทางด้านตะวันตกสุดจะเป็นเทือกเขา ซึ่งเป็นต้นน้ำของลำน้ำต่าง ๆ ถัดเข้ามาทางตะวันออกจะเป็นพื้นที่แบบเชิงเขาถึงลูกคลื่นลอนชัน ยาวไปตามแนวเหนือ-ใต้ ต่อมาจะมีลักษณะพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนชันถึงลอนลาด ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำ ประกอบไปด้วยพื้นที่แบบที่ราบเชิงเขา หรือพื้นที่แบบเนินตะกอนรูปพัดติดต่อกัน ยาวไปตามแนวทิศเหนือถึงทิศใต้สุดของลุ่มน้ำ มีภูเขาโดดกระจายเป็นหย่อมๆ ด้านตะวันออกสุดจะเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นแถบยาวแคบ ๆ จากอำเภอหัวหินมาถึงช่วงกลางของอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ และอีกช่วงหนึ่งที่บริเวณอำเภอบางสะพาน ชายฝั่งทะเลของลุ่มน้ำส่วนใหญ่เป็นหาดโคลนหรือทรายปนโคลน มีบางแห่งเป็นหาดทราย เช่น หาดหัวหิน หาดอ่าวประจวบคีรีขันธ์ และหาดอ่าวมะนาว เป็นต้น บริเวณที่เป็นหาดโคลนนี้ แต่เดิมมีสภาพป่าชายเลนอยู่อย่างหนาแน่น แต่ปัจจุบันถูกบุกรุกและเปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้งและฟาร์ม เลี้ยงหอยแครงเป็นจำนวนมาก

4.2) สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนวัดได้ 34.8 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมกราคมวัดได้ 19.4 องศาเซลเซียส ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 24.8-28.7 องศาเซลเซียส ปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,082.9 มิลลิเมตร ช่วงพิสัยของค่าเฉลี่ยรายเดือน 12.9-233.0 มิลลิเมตร

4.3) แหล่งน้ำต้นทุน คุณภาพน้ำทะเลส่วนใหญ่ มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน โดยปริมาณคลอรีนคงเหลือ ฟีนอล ไซยาไนด์ ฟิซีปี สารเคมีที่ใช้ในการปราบศัตรูพืชและสัตว์ คลอรีนและฟลูออไรด์และกัมมันตภาพรังสี และกลุ่มโลหะหนักได้แก่ แคดเมียม โครเมียม ตะกั่วปรอทรวมและ

สารหนู มีค่าไม่เกินมาตรฐาน สวนความเป็นกรด-ด่าง ออกซิเจนละลาย แบบที่เรียกกลุ่มโคลิฟอร์ม ทั้งหมด กลุ่มโลหะหนักได้แก่ สังกะสี ทองแดง แมงกานีส ในบางพื้นที่มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน

4.4) สถานการณ์คุณภาพน้ำ จากการสำรวจวันที่ 12 กรกฎาคม 2562 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยศูนย์วิจัย ทช. อ่าวไทยตอนกลาง เก็บตัวอย่างแพลงก์ตอนพืช ตัวอย่างปิโตรเลียมไฮโดรคาร์บอน รวมถึงตัวอย่างน้ำทะเลชายฝั่ง บริเวณชายฝั่งและปากแม่น้ำ จ. ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และสุราษฎร์ธานี ผลคุณภาพน้ำทะเลเบื้องต้นส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำทะเล มีค่าโดยสรุปได้แก่ ที่ระดับความลึก 2.1 - 6.9 เมตร มีความโปร่งแสง 0.8 - 2.5 เมตร อุณหภูมิ น้ำ 29.8 - 32.2 องศาเซลเซียส ค่าความเค็ม 31 ppt ความเป็นกรดต่าง 7.11 - 8.22 ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ 4.09 - 7.48 mg/L

4.5) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ต้องมีกิจกรรมการใช้น้ำ ใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การปศุสัตว์ และเพื่อรักษาระบบนิเวศน์ท้ายน้ำ

การศึกษาลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตกสามารถสรุปและนำเสนอในรูปแบบตารางได้ ดังต่อไปนี้

ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
ลุ่มน้ำแม่กลอง	ลุ่มน้ำแม่กลอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศไทย ทางฝั่งขวาของลุ่มน้ำเจ้าพระยา ขอบเขตของลุ่มน้ำเริ่มจากอำเภออัมพวา ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของเขตจังหวัดตาก ลงมาทางทิศใต้ จนถึงเขตติดต่อระหว่างจังหวัด	อุณหภูมิเฉลี่ย 21.1 องศาเซลเซียส	- โครงสร้างพัฒนาแหล่งน้ำ - แหล่งน้ำตามธรรมชาติ - แก้มลิง - บ่อน้ำชุมชน	คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภทที่ 3 อยู่ในเกณฑ์ปกติ ซึ่งแหล่งน้ำประเภทที่ 3 เป็นแหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภท และสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภค ต้องผ่านการฆ่าเชื้อ	- อุปโภคบริโภค - การชลประทาน - การรักษาสุขภาพ - สิ่งแวดล้อม - การอุตสาหกรรม - การเกษตร - การผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	ราชบุรี กับ จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ลุ่มน้ำ รวมทั้งสิ้น 30,171.24 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และ จังหวัดเพชรบุรี			โรคตามปกติ และ ฝาน กระบวนการ ปรับปรุง คุณภาพน้ำ ทัวไปก่อน และใช้เพื่อ การเกษตรได้	
ลุ่มน้ำท่าจีน	ตั้งอยู่ตอนกลาง ประเทศไทย ฝั่ง ขวาของแม่น้ำ เจ้าพระยา มี พื้นที่ทั้งสิ้น 13,477.16 ตร.กม. ทิศเหนือ ติดกับลุ่มน้ำ สะแกกรัง ทิศใต้ ติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันออก ติดกับลุ่มน้ำ เจ้าพระยา ทิศ ตะวันตกติดกับ	อุณหภูมิเฉลี่ย ตลอดปี 27.8 องศาเซลเซียส	การบริหาร จัดการปริมาณ น้ำส่วนใหญ่เป็น การผันน้ำจาก ลุ่มน้ำข้างเคียง ที่มีปริมาณน้ำ มากมายังลุ่ม น้ำท่าจีน ประกอบด้วย การพัฒนาแนว ส่งน้ำจากลุ่มน้ำ ยวมและลุ่มน้ำ เมย ซึ่งเป็นลุ่ม น้ำสาขาของลุ่ม	คุณภาพน้ำ สามารถใช้ ประโยชน์เพื่อ การอุปโภค และบริโภค ต้องผ่านการ ฆ่าเชื้อโรค ตามปกติและ ฝาน กระบวนการ ปรับปรุง คุณภาพน้ำ เป็นพิเศษก่อน และ การ	ใช้เพื่อการ อุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และการ ประมง

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	ลุ่มน้ำแม่กลอง สภาพทั่วไปเป็น ที่ราบลุ่มริม แม่น้ำฝั่ง ตะวันตก ตอนบนเป็นที่ เชิงเขาไม่สูง มากตอนกลาง และล่างเป็นที่ ราบลุ่มติดต่อกับที่ราบลุ่มของ ลุ่มน้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แยกออกมาทาง ฝั่งขวาของ แม่น้ำ เจ้าพระยาที่ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่าน สุพรรณบุรี นครปฐม และ ออกสู่อ่าวไทยที่ จังหวัด สมุทรสาคร		น้ำสาละวิน มา เติมน้ำให้อ่าง เก็บน้ำเขื่อนภูมิ พล การผันน้ำ จากลุ่มน้ำกกมา ลุ่มน้ำอิงมา แม่น้ำน่านและ ไหลลงอ่างเก็บ น้ำเขื่อนสิริกิติ์ และการผันน้ำ จากลุ่มน้ำแม่ กลองสู่จังหวัด อุทัยธานี	อุตสาหกรรม เท่านั้น บางจุด ใช้เพื่อการ ประมงได้	
ลุ่มน้ำ เพชรบุรี	มีพื้นที่ลุ่มน้ำ ประมาณ 6,254.45 ตร. กม. ส่วนใหญ่อยู่ใน เขตจังหวัด เพชรบุรี สมุทรสงคราม	สภาพ ภูมิอากาศทั่วไป อยู่ภายใต้ อิทธิพลของลม มรสุม ตะวันออกเฉียง เหนือ และลม	ปริมาณฝน เฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำ ปีละ 1,126 มิลลิเมตร คิด เป็นฤดูฝน 923 มิลลิเมตร ฤดู แล้ง 203	คุณภาพน้ำใน พื้นที่ลุ่มน้ำ เพชรบุรีบริเวณ ท้ายน้ำเสื่อม โทรมถึงเสื่อม โทรมมาก เนื่องจากได้รับ	เป็นแม่น้ำ สายหลักใน ระบบลุ่มน้ำ เพชรบุรี เป็น แหล่งน้ำเพื่อ การเกษตร ชลประทาน

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	และราชบุรี ลักษณะลุ่มน้ำ เป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวในแนว ตะวันตก - ตะวันออก มีทิศ เหนือติดกับลุ่ม น้ำแม่กลอง ทิศ ใต้ติดกับลุ่มน้ำ ชายฝั่งทะเล ประจวบคีรีขันธ์ ทิศตะวันตกติด กับประเทศพม่า ทิศตะวันออกติด กับอ่าวไทย โดย มีแม่น้ำเพชรบุรี เป็นแม่น้ำสาย หลักของลุ่มน้ำ มีลักษณะเป็นที่ ราบลุ่มชายฝั่ง ทะเล มีลำน้ำ สายสั้น ๆ กระจายอยู่ทั่วไป	มรสุมตะวันตก เฉียงใต้ซึ่งจะทำ ให้เกิดฝนตกชุก ในช่วงเดือน พฤษภาคมถึง เดือนตุลาคม และสภาพ อากาศแห้งและ เย็น ช่วงเดือน ตุลาคมถึงเดือน กุมภาพันธ์ นอกจากลม มรสุมที่พัดผ่าน ประจำแล้ว ยัง มีลมพายุจร เมื่อพัดผ่านจะ ทำให้เกิดฝนตก หนักในพื้นที่	มีปริมาณน้ำท่า เฉลี่ยรวมปีละ 2,713 ล้าน ลูกบาศก์เมตร มีแหล่งเก็บกัก น้ำความจุ รวมทั้งสิ้น 804 ล้านลูกบาศก์ เมตร โดยเป็น แหล่งเก็บน้ำ ขนาดใหญ่ 1 แห่ง คือ อ่าง เก็บน้ำแก่ง กระจาน นอกจากนี้ ต้นทุนของลุ่ม น้ำยังมีแหล่งน้ำ ธรรมชาติ มีการ ขุดเจาะบ่อ บาดาล	การปนเปื้อน ของน้ำทั้งจาก แหล่งชุมชน นอกจากนี้ยัง มีสาเหตุมาจาก อุตสาหกรรม น้ำเสียเหล่านี้ ถูกระบายลงสู่ แหล่งน้ำ ส่งผล ต่อพืชและสัตว์ น้ำในแหล่งน้ำ เป็นอย่างมาก และมีปัญหา การรุกตัวของ น้ำเค็ม แต่ ปัญหาใน ปัจจุบันไม่ รุนแรงมาก เพราะมีอ่าง เก็บน้ำขนาด ใหญ่ ซึ่งระบาย น้ำลงมาช่วย บรรเทาปัญหา	เป็นแหล่งทำ การประมง และ เพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ เป็น สายน้ำหล่อ เลี้ยงชุมชน สองฝั่งแม่น้ำ สำคัญต่อวิถี ชีวิต เป็น แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ
ลุ่มน้ำ ชายฝั่ง ทะเล ประจวบคี รีขันธ์	ลุ่มน้ำชายฝั่ง ทะเล ประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ลุ่มน้ำ รวมทั้งหมด 7,097.32 ตาราง กิโลเมตร อยู่	อุณหภูมิเฉลี่ย ตลอดปี 26.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ย สูงสุดในเดือน เมษายนวัดได้ 34.8 องศา	มีเขื่อนปราณ บุรีที่สามารถกัก เก็บน้ำไว้ใช้ได้	ผลคุณภาพน้ำ ทะเลเบื้องต้น ส่วนใหญ่อยู่ใน เกณฑ์ มาตรฐาน คุณภาพน้ำ ทะเล มีค่าโดย	ใช้เพื่อการ อุปโภค บริโภค การเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การปศุ สัตว์ และเพื่อ

ลุ่มน้ำ	ภูมิประเทศ	ภูมิอากาศ	แหล่งต้นน้ำ	คุณภาพน้ำ	ประโยชน์
	บริเวณที่แคบที่สุดทางเหนือแหลมมลายู มีลักษณะลุ่มน้ำเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าแคบยาว ตั้งอยู่ในส่วนใต้สุดของภาคตะวันตกของประเทศไทยและอยู่ในส่วนที่แคบที่สุดของประเทศไทยครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำเพชรบุรี ทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออก ทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับเขตชายแดนพม่า	เซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมกราคมวัดได้ 19.4 องศาเซลเซียส		สรุปได้แก่ ที่ระดับความลึก 2.1 - 6.9 เมตร มีความโปร่งแสง 0.8 - 2.5 เมตร อุณหภูมิ น้ำ 29.8 - 32.2 องศาเซลเซียส ค่าความเค็ม 31 ppt ความเป็นกรดต่าง 7.11 - 8.22 ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ 4.09 - 7.48 mg/L	รักษาระบบนิเวศน์ทำนน้ำ

ตารางที่ 4 - 46 แสดงสรุปลักษณะทางกายภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4.1.3 ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก

ในอดีตลักษณะวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำมักจะอาศัยน้ำเป็นฐานหลักในการดำรงชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพ การค้าขาย การเดินทางจะอาศัยแม่น้ำเป็นหลัก ทั้งนี้ในภาคตะวันตกสามารถลุ่มน้ำได้ 4 ลุ่มน้ำ ซึ่งสามารถนำเสนอลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตกได้ดังต่อไปนี้

1) ลุ่มน้ำแม่กลอง

1.1) ประวัติความเป็นมา แม่น้ำแม่กลองมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาถนนธงชัย-ตะนาวศรี ลำน้ำเก่าแก่ที่สำคัญต่อการตั้งหลักแหล่งและทำมาหากินของผู้คน เกิดจากการรวมกันของ แควสองสายได้แก่ แควใหญ่และแควน้อย แควทั้งสองไหลรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลองที่ตำบลปากแพรก อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ไปยัง จ. ราชบุรี และเข้าสู่เขต จ.สมุทรสงคราม ก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย

ในสมัยก่อนกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำแม่กลองตอนบนนับตั้งแต่ช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ของไทยได้แก่ชาวมอญและชาวกะเหรี่ยง ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลายระลอกเรื่อยมานับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และยังกระจายตัวไปทั่วประเทศไทย ชาวมอญเหล่านี้ล้วนเป็นผู้เคร่งครัดในพุทธศาสนา จึงได้พากันสร้างวัดใหญ่น้อยขึ้น

1.2) วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำ “กลอง” ในภาษามอญ หมายถึง “หนทางที่ใช้ในการคมนาคม” “แม่น้ำแม่กลอง” จึงมีหมายถึงเส้นทางที่ใช้ไปมาหาสู่กัน ทั้งการค้าขายและเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการสงครามแต่ที่สำคัญที่สุด “แม่กลอง” ได้ทำหน้าที่เป็นเส้นทางของการสั่งสมและผสมผสานอารยธรรมอันหลากหลายหล่อหลอมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน อาชีพของผู้คนที่อาศัยบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จะมีวิถีชีวิตริมคลองที่อาศัยแม่น้ำเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตที่สำคัญ อาชีพที่สามารถพบเห็นจึงเป็นการประมง ทั้งการออกมาหาปลา เลี้ยงหอยนางรม หอยแมลงภู่ เป็นต้น

1.3) ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธา ชุมชนบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยและมอญปรากฏชัดว่าความเป็นไทยในทุกวันนี้ส่วนหนึ่งมีวัฒนธรรมมอญเป็นพื้นฐาน ทั้งนาฏศิลป์และการดนตรีที่มีครูเป็นมอญมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา อาหารการกินบางส่วนก็ได้รับมาจากชาวมอญ โดยชาวบ้านที่อาศัยในแถบนี้ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ

2) ลุ่มน้ำท่าจีน

2.1) ประวัติความเป็นมา แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ตำบลท่าซุงบริเวณปากคลองมะขามเฒ่า จึงเรียกแม่น้ำนี้ว่า คลองมะขามเฒ่า และมาหักเลี้ยวเป็นแยกแม่น้ำที่ไหลไปเชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาได้อีกที ตรงที่เป็นพื้นที่ปากคลอง ตำบลหาด

ท่าเสา อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท กับ ผังตะวันตกที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่าน จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทยที่ ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกหลายชื่อ ตอนที่ไหลผ่านจังหวัดชัยนาทเรียกว่า “แม่น้ำมะขามเฒ่า” ตอนที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ตอนที่ผ่านจังหวัดนครปฐมเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” ส่วนตอนที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครและไหลลงสู่อ่าวไทยเรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน”

2.2) วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำ ลำน้ำท่าจีนเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมาตั้งแต่ สมัยทวารวดีหล่อเลี้ยงชีวิตคนสองฟากฝั่งตลอดสายน้ำหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวลุ่มน้ำภาคกลาง และภาคตะวันตก อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านส่วนใหญ่ คือการทำนา ทำสวน ทำไร่ กับประมงน้ำจืด แต่ ปัจจุบันวิถีชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นแหล่งท่องเที่ยว เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น ตลาดน้ำ วัดดอนหวาย อำเภอสามพราน ตลาดริมน้ำอำเภอนครชัยศรี ตลาดริมน้ำวัดกลางคูเวียง ตลาดริมน้ำวัด ลำพญา อำเภอบางเลน นักท่องเที่ยวและผู้คนหลังไหลมาสัมผัสวิถีชีวิตริมแม่น้ำท่าจีนมากขึ้น

2.3) ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธา วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็น ถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและรังสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการ ดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำ ที่ผูกพันกับสายน้ำและ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยตลอด หลาย ๆ พื้นที่เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ชาวบ้านได้ จัดงานบุญประเพณีตักบาตรกลางลำน้ำแม่น้ำท่าจีนขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล เพราะในอดีตนั้น ชาวบ้านได้ใช้แม่น้ำท่าจีนเป็นหลัก ทั้งการคมนาคมและการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิเช่น ชุมชนบ้าน แหลม อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี ที่มีการจัดประเพณีตักบาตรกลางน้ำเป็นประจำทุกปี

3) ลุ่มน้ำเพชรบุรี

3.1) ประวัติความเป็นมา ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีพื้นที่ลุ่มน้ำ 5,603 ตร.กม. หรือ 3.9 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จ.เพชรบุรี มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปี 1,329ล้าน ลบ.ม ลุ่มน้ำ เพชรบุรีมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลักและมีแม่น้ำสาขาที่สำคัญ 4 สาขา คือ ห้วยแม่ประจันต์ ห้วย ผาก ห้วยแม่ประโดน แม่น้ำบางกลอย และแม่น้ำบางตะบูน แม่น้ำเพชรบุรีมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสูง ด้านตะวันออกอันเป็นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ไหลผ่าน แนวแกนกลางของลุ่มน้ำในแนวตะวันตก- ออก และไหลลงสู่อ่าวไทย ลุ่มน้ำเพชรบุรีแบ่งออกเป็น 4 ลุ่มน้ำย่อยประกอบด้วย ลุ่มน้ำเพชรบุรี ตอนบน (2,210 ตร.กม.) ลุ่มน้ำเพชรบุรีตอนกลาง (1,325 ตร.กม.) ลุ่มน้ำเพชรบุรีตอนล่าง (1,325 ตร. กม.) ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลเพชรบุรี (1,040 ตร.กม.) ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่และกลาง 17 โครงการ โครงการขนาดเล็ก 51 โครงการมีพื้นที่ชลประทาน 562,688 ไร่ มีความจุเก็บกักน้ำ 710 ล้าน ลบ.ม. มีการพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน เพื่ออุปโภค-บริโภค เป็นหลัก มีการขุดเจาะบ่อบาดาลรวม 760 บ่อ โดยกรมทรัพยากรธรณี กรมอนามัย กรมโยธาธิการ และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

น้ำสำหรับพระราชพิธี

ตามโบราณราชประเพณีจะใช้จากแม่น้ำทั้ง 5 ในประเทศสยาม คือ แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเพชรบุรี ในการพระราชพิธีต่าง ๆ เป็นต้นว่าพิธีการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ก็นำน้ำจากที่นี้เช่นกัน เมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้นครองราชย์ พ.ศ. 2411 ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามที่ปรากฏในตราสารว่า “ด้วยกำหนดพระฤกษ์การพระราชพิธีราชาภิเษกในวันพุธ เดือน 12 ขึ้น 6 ค่ำ ปีมะโรงสัมฤทธิศก” ต้องการน้ำเข้าพระราชพิธี จึงให้พระยาเพชรบุรีตักน้ำจากบริเวณท่าไชยจำนวนหนึ่งหม้อโดยเอาใบบอนปิดปากหม้อแล้วเอาผ้าขาวห่มปากหม้อ ด้ายผูกติดมันตราประจำครั้งแต่งให้กรมการผู้ใหญ่คุมลงไปส่งยังพระนคร (กรุงเทพมหานคร) สำหรับสมัยรัชการที่ 6 พระราชพิธีราชาภิเษกสมโภชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 6 ได้จัดพระราชพิธีตามมณฑลต่าง ๆ สำหรับมณฑลราชบุรี ได้จัดที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้แม่น้ำเพชรบุรี ในการพระราชพิธีนี้

ในสมัยรัชการที่ 9 พระราชพิธีราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชและพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ก็ได้ใช้น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี โดยประกอบพิธีน้ำอภิเษก ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร ทำพิธีพลีกรรมตักน้ำที่เป็นสิริมงคล ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วัดท่าไชย ตำบลสมอพลอ อำเภอบ้านลาด

น้ำเสวยสำหรับเครื่องต้น

เรื่องน้ำเพชรเป็นน้ำเสวยนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล 6 ได้ทรงกล่าวไว้ในพระราชหัตถเลขาที่มีถึงเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2465 ความตอนหนึ่งว่า”...เรื่องแม่น้ำเพชรบุรีนี้ เคยทราบมาแต่ว่าถือกันว่าเป็นน้ำดีเคยได้ยินพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 รับสั่งว่านิยมกันว่ามีรสแปลกกว่าลำน้ำเจ้าพระยา และท่านรับสั่งพระองค์เองเคยเสวยน้ำเพชรบุรีเสียนเคยแล้วเสวยน้ำอื่น ๆ ไม่ อร่อยเลยต้องส่งน้ำเสวยจากเมืองเพชรบุรีและน้ำนั้นเป็นน้ำเสวยจริง ๆ ตลอดมากาลปัจจุบัน” ซึ่งน่าจะเป็นความภาคภูมิใจของชาวเมืองเพชรที่เล่าขานเสมอมาว่าน้ำเพชรฯ นั้นดีจืดอร่อย แม้แต่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงโปรดเสวยน้ำเพชรที่ท่าไชยนับเป็นเกียรติคุณที่ชาวเพชรภาคภูมิใจ

ความสำคัญของน้ำเพชรสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2465 โดย ได้เปลี่ยนเป็นน้ำประปาแทน ทั้งนี้เพราะทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า แม่น้ำเพชรบุรีตลอดสองฝั่งมีบ้านเรือนของราษฎรตั้งอยู่อย่างหนาแน่น น้ำในลำน้ำมีสิ่งปฏิกูลสกปรกไม่เหมาะสมที่จะเป็นน้ำเสวยอีกต่อไป จึงได้กราบบังคมทูลในรายงานของพระยาอมราชเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2465 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชกระแสให้งดการตักน้ำจากแม่น้ำเพชร

3.2) วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำ เมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี มีความโดดเด่นของการใช้ชีวิตริมแม่น้ำที่มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่าง และหลากหลายของคนริมแม่น้ำเพชรบุรี มีชุมชนย่านเก่าที่ร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยว เพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานใหญ่ ประวัติศาสตร์ จิตรกรรมฝาผนัง อาหาร วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชน โดยมีเรื่องราวและวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งวัฒนธรรมของไทย และจีน

3.3) ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีที่โดดเด่นคือ การแข่งขันเรือยาวประเพณีสืบสานตำนานแม่น้ำเพชรบุรี เป็นการแข่งขันเรือยาว ขนาด 7 ฝีพาย ขนาด 23 ฝีพาย และขนาด 30 ฝีพาย บริเวณหลังจวนผู้ว่าราชการ

4) ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์

4.1) ประวัติความเป็นมา ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งหมด 7,097.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,435,825 ไร่ มีลักษณะลุ่มน้ำเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าแคบยาว ตั้งอยู่ในส่วนใต้สุดของภาคตะวันตกของประเทศไทย และอยู่ในส่วนที่แคบที่สุดของประเทศไทย คือ บริเวณตำบลคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขาตะนาวศรีทางด้านตะวันตกและอ่าวไทย ชายฝั่งทะเลของลุ่มน้ำส่วนใหญ่เป็นหาดโคลนหรือทรายปนโคลน มีบางแห่งเป็นหาดทราย เช่น หาดหัวหิน หาดอ่าวประจวบคีรีขันธ์ และหาดอ่าวมะนาว เป็นต้น

4.2) วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำ บริเวณที่เป็นหาดโคลนนี้แต่เดิมมีสภาพป่าชายเลนอยู่อย่างหนาแน่น แต่ปัจจุบันถูกบุกรุกและเปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้งและฟาร์ม เลี้ยงหอยแครงเป็นจำนวนมาก

4.3) ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธา ผู้คนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตก สามารถสรุปและนำเสนอในรูปแบบตารางได้ดังต่อไปนี้

ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธาลุ่มน้ำภาคตะวันตก

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
ลุ่มน้ำแม่กลอง	แม่น้ำแม่กลองมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาถนนธงชัย-ตะนาวศรี ลำน้ำเก่าแก่ที่สำคัญต่อการตั้งหลักแหล่งและทำมาหากินของผู้คน เกิดจากรวมกันของแควสองสาย	“กลอง” ในภาษามอญ หมายถึง “หนทางที่ใช้ในการคมนาคม” “แม่น้ำแม่กลอง” จึงมีหมายถึงเส้นทางที่ใช้ไปมาหาสู่กัน ทั้งการค้าขายและเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ใน	ชุมชนบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยและมอญปรากฏชัดว่าความเป็นไทยในทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งมี

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	ได้แก่ แควใหญ่และแควน้อย แควทั้งสองไหลรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลองที่ตำบลปากแพรก อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ไปยัง จ.ราชบุรี และเข้าสู่เขต จ.สมุทรสงคราม ก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำแม่กลองตอนบนตั้งแต่ช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ได้แก่ชาวมอญและชาวกะเหรี่ยง ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลายระลอกเรื่อยมา และยังกระจายตัวไปทั่วประเทศไทย ชาวมอญเหล่านี้ล้วนเป็นผู้เคร่งครัดในพุทธศาสนาจึงได้พากันสร้างวัดใหญ่น้อยขึ้น	การสงครามแต่ที่สำคัญที่สุด “แม่กลอง” ได้ทำหน้าที่เป็นเส้นทางของการสั่งสมและผสมผสานอารยธรรมอันหลากหลายหล่อหลอมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน อาชีพของผู้คนที่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองจะมีวิถีชีวิตริมคลองที่อาศัยแม่น้ำเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตที่สำคัญ อาชีพที่สามารถพบเห็นจึงเป็นการประมง ทั้งการออกมาหาปลา เลี้ยงหอยนางลม หอยแมลงภู่ เป็นต้น	วัฒนธรรมมอญเป็นพื้นฐาน ทั้งนาฏศิลป์และการดนตรีที่มีครูเป็นมอญมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา อาหารการกินบางส่วนก็ได้รับมาจากชาวมอญ โดยชาวบ้านที่อาศัยในแถบนี้ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ
ลุ่มน้ำท่าจีน	ประวัติความเป็นมา แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ตำบลท่าซุง บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า จึงเรียกแม่น้ำนั้นว่า คลองมะขามเฒ่า และมาหักเลี้ยวเป็นแยกแม่น้ำที่ไหลไปเชื่อมกับแม่น้ำ	แม่น้ำท่าจีนเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมาตั้งแต่สมัยทวารวดีหล่อเลี้ยงชีวิตคนสองฟากฝั่งตลอดสายน้ำ หล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวลุ่มน้ำภาคกลางและภาคตะวันตก อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านส่วนใหญ่	วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและรังสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	เจ้าพระยาได้อีกที่ ตรงที่เป็นพื้นที่ปากคลอง ตำบลหาดท่าเสา อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท กับฝั่งตะวันตกที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกหลายชื่อ เมื่อผ่านจังหวัดชัยนาทเรียกว่า “แม่น้ำมะขามเฒ่า” ตอนที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ตอนที่ผ่านจังหวัดนครปฐมเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” ส่วนตอนที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครและลงสู่อ่าวไทยเรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน”	คือการทำนา ทำสวน ทำไร่ กับประมงน้ำจืด แต่ปัจจุบันวิถีชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นแหล่งท่องเที่ยว เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น ตลาดน้ำวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน ตลาดริมน้ำอำเภอนครชัยศรี ตลาดริมน้ำวัดกลางคูเวียง ตลาดริมน้ำวัดลำพญา อำเภอบางเลน นักท่องเที่ยวและผู้คนหลั่งไหลมาสัมผัสวิถีชีวิตริมแม่น้ำท่าจีนมากขึ้น	หลากหลาย ทั้งในรูปแบบวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำ ที่ผูกพันกับสายน้ำและเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยตลอด หลาย ๆ พื้นที่เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ชาวบ้านได้จัดงานบุญประเพณีตักบาตรกลางลำน้ำแม่น้ำท่าจีนขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล เพราะในอดีตนั้นชาวบ้านได้ใช้แม่น้ำท่าจีนเป็นหลัก ทั้งการคมนาคม และการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิเช่น ชุมชนบ้านแหลม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี ที่มีการจัดประเพณีตักบาตรกลางน้ำเป็นประจำทุกปี
ลุ่มน้ำเพชรบุรี	ประวัติความเป็นมา ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีพื้นที่ลุ่มน้ำ 5,603 ตร.กม. หรือ 3.9 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จ.เพชรบุรี	เมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี มีความโดดเด่นของการใช้ชีวิตริมแม่น้ำที่มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่าง และหลากหลาย	ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีที่โดดเด่นคือการแข่งขันเรือยาว ประเพณีสืบสาน

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
	ลุ่มน้ำเพชรบุรีมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายหลักและมีแม่น้ำสาขาที่สำคัญ 4 สาขา คือ ห้วยแม่ประจันต์ ห้วยผาก ห้วยแม่ประโดน แม่น้ำบางกลอย และแม่น้ำบางตะบูน มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสูงด้านตะวันตกอันเป็นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ไหลผ่าน แนวแกนกลางของลุ่มน้ำในแนวตะวันตก-ออก และไหลลงสู่อ่าวไทย ลุ่มน้ำเพชรบุรีแบ่งออกเป็น 4 ลุ่มน้ำย่อยประกอบด้วย ลุ่มน้ำเพชรบุรีตอนบน ลุ่มน้ำเพชรบุรีตอนกลาง ลุ่มน้ำเพชรบุรีตอนล่าง ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลเพชรบุรี ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่และกลาง โครงการขนาดเล็ก มีพื้นที่ชลประทาน จุกเก็บกักน้ำ 710 ล้าน ลบ.ม. มีการพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน เพื่ออุปโภค-บริโภค มีการขุดเจาะบ่อบาดาล	ของคนริมแม่น้ำเพชรบุรี มีชุมชนย่านเก่าที่ร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยว เพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานใหญ่ ประวัติศาสตร์ จิตรกรรมฝาผนัง อาหาร วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชน โดยมี เรือ ราว และ วัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งวัฒนธรรมของไทยและจีน	ตำนานแม่น้ำเพชรบุรี เป็นการแข่งขันเรือยาวขนาด 7 ฝีพาย ขนาด 23 ฝีพาย และขนาด 30 ฝีพาย บริเวณหลังจวนผู้ว่าราชการ

ลุ่มน้ำ	ประวัติ	วิถีชีวิต	ความเชื่อ
ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ประจวบคีรีขันธ์	ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ประจวบ- คีรีขันธ์ มีพื้นที่ ลุ่มน้ำรวมทั้งหมด 7,097.32 ตาราง กิโลเมตร หรือประมาณ 4,435,825 ไร่ มีลักษณะ ลุ่มน้ำเป็นพื้นที่ สี่เหลี่ยมผืนผ้าแคบยาว ตั้งอยู่ในส่วนใต้สุดของ ภาคตะวันตกของ ประเทศไทย และอยู่ใน ส่วนที่แคบที่สุดของ ประเทศไทย คือ บริเวณ ตำบลคลองวาฬ อำเภอ เมืองประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่เกือบ ทั้งหมดของจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ ระหว่างเทือกเขาตะนาว ศรีทางด้านตะวันตกและ อ่าวไทย ชายฝั่งทะเลของ ลุ่มน้ำส่วนใหญ่เป็นหาด โคลนหรือทรายปนโคลน มีบางแห่งเป็นหาดทราย เช่น หาดหัวหิน หาดอ่าว ประจวบคีรีขันธ์ และ หาดอ่าวมะนาว เป็นต้น	บริเวณที่เป็นหาดโคลนนี้ แต่เดิมมีสภาพป่าชาย เลนอยู่อย่างหนาแน่น แต่ ปัจจุบันถูกบุกรุกและ เปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้ง และฟาร์ม เลี้ยง หอยแครงเป็นจำนวน มาก	ผู้คนส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ

ตารางที่ 4 - 47 ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตเบื้องต้นเกี่ยวกับลุ่มน้ำในพื้นที่ภาค
ตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

อัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

1) อัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

ภาคตะวันตก ลักษณะภูมิประเทศคล้ายกับภาคเหนือบริเวณที่เป็นภูเขาสูงสลับกับหุบเขา มีแนวเทือกเขาอยู่ทางทิศตะวันตกของภูมิภาค ได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัย และเทือกเขาตะนาวศรี และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า ภูมิประเทศโดยรวมเป็นแบบผสมที่มีทั้งเทือกเขาสูง ป่าดงดิบ ที่ราบต่ำ ป่าชายเลน และมีพื้นที่ติดทะเล ส่วนเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำแม่กลอง ที่ราบแม่น้ำเพชรบุรี และที่ราบชายฝั่งทะเลอันสวຍงาม ทรัพยากรป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอันดับ 2 รองลงมาจากภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ และป่าเบญจพรรณ มีมากที่สุดที่จังหวัดกาญจนบุรี และตาก ด้วยสภาพภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าสะวันนา อากาศร้อนชื้นสลับกับฤดูแล้ง หนาวร้อนจัด หนาวหนาวก็หนาวจัด ประกอบกับเป็นเขตที่มีฝนตกน้อยกว่าภาคอื่น จึงมีการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น เขื่อนภูมิพล, เขื่อนแก่งกระจาน, เขื่อนปราณบุรี, เขื่อนศรีนครินทร์, เขื่อนเขาแหลม และเขื่อนวชิราลงกรณ์ นอกจากนี้ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ

2) อัตลักษณ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

ภาคตะวันตกเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ยาวนาน เช่น ราชบุรี ซึ่งในสมัยโบราณเคยเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของไทย ส่วนด้านศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเพชรบุรี เพราะมีความโดดเด่นเรื่องงานจิตรกรรมฝาผนังอันเลื่องชื่อ และเป็นแหล่งช่างฝีมือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ผสมผสานกันของคนในภูมิภาคนี้ อาทิ มอญ ไทยใหญ่ ไทดำ (โซ่ง) กะเหรี่ยง ละว้า พม่า ลาวพวน ญวน กวย (ส่วย) ฯลฯ ซึ่งยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์มาจวบจนปัจจุบัน จึงทำให้ประเพณี และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ ยังคงพบเห็นได้ในหลายพื้นที่ ได้แก่ ประเพณีวัวลาน ละครชาตรี เพลงปรบไก่ ประเพณีเรือองค์ ประเพณีสารทข้าวหลาม ประเพณีลอยกระทงสาย และประเพณีแห่ล่องลง หรือการบวชนาคของชาวแม่สอด เป็นต้น

ไม่เพียงแต่ประเพณีท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เท่านั้น สถานที่ท่องเที่ยวในภาคตะวันตกยัง มีความโดดเด่นไม่แพ้กัน ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้ชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมเดินทางมาท่องเที่ยว ไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทั้ง ทะเล ถ้ำ น้ำตก ภูเขา และอุทยานแห่งชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ พระราชวัง อนุสรณ์สถาน รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา และศิลปวัฒนธรรม เหล่านี้เองที่ทำให้ภาคตะวันตกกลายเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วย

ด้วยร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอันทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่สืบไป

ทั้งนี้ลุ่มน้ำที่มีความโดดเด่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่านจังหวัดต่าง ๆ เชื่อมโยงทั้งในภาคตะวันตกและภาคกลางฝั่งตะวันตก เมื่อพิจารณาพื้นที่ที่สามารถต่อยอดพัฒนาการท่องเที่ยวได้ ทั้งอัตลักษณ์ทางธรรมชาติ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พบว่า พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ และในแง่ประวัติศาสตร์พบว่า มีเส้นทางแม่น้ำที่มีประวัติศาสตร์เรื่องราวที่สำคัญและยังมีการใช้คลองเพื่อการสัญจร หรือเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ คือ พื้นที่บ้านแหลม อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และชุมชนบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

การจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตก

1) ลุ่มแม่น้ำท่าจีน ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี

1.1) บริบทชุมชนหรือพื้นที่ ตำบลบ้านแหลม เดิมเป็นตำบลคลองคางต่อมาเปลี่ยนแปลงพื้นที่การปกครอง ได้เปลี่ยนเป็นตำบลตะค่า และต่อมามีราษฎรเพิ่มขึ้นมาก เปลี่ยนแปลงพื้นที่การปกครองใหม่ ชุมชนส่วนใหญ่เป็นที่ราษฎรอาศัย เป็นบ้านเรือนไทยใต้ถุนสูง หลังคาทรงไทย ยอดแหลม จึงได้ชื่อเป็น ตำบลบ้านแหลมมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ราษฎรอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม ปลูกบ้านเรือนเป็นแนวยาวไปตามริมแม่น้ำท่าจีน มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ต.บางปลาหมอ อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี

ทิศใต้ ติดกับ ต.บางใหญ่ อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ แม่น้ำท่าจีน, ต.ตะค่า อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.วัดดาว อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี

ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และมีอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งก้ามกราม

1.2) ลักษณะเฉพาะพื้นที่ ชุมชนบ้านแหลมเป็นชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำท่าจีนตลอดสองฝั่งลำน้ำเรียงรายไปด้วยบ้านทรงไทยโบราณ และวัดเก่าแก่ที่มีประวัติยาวนาน การใช้วิถีชีวิตแบบวิถีไทยกับสายน้ำ มีวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ตามเส้นทางทิวชมอุทยาน มีประเพณีเด่นหนึ่งเดียวในภาคกลางฝั่งตะวันตก คือชักพระเล่นเพลงตักบาตรกลางน้ำ ภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมเมื่อเกือบร้อยปี ยังมีให้เห็นสัมผัส นอกจากภาพวิถีที่งดงาม ยังมีของดีของเด่นของชุมชน นั่นคือ อาหาร โดยเฉพาะขนมไทยโบราณที่รสชาติดีและสีสวยงดงาม แถมชุมชนยังบอกสูตรการทำขนมต่าง ๆ ให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้และสนุกสนานกับการได้ทำขนมด้วยตนเองอีกด้วย และกิจกรรมที่สำคัญเมื่อมาเยี่ยมชมเยือน

ชุมชนบ้านแหลม คือการล่องเรือไหว้พระ ตามรอยเสด็จประพาสต้นรัชกาลที่ 5 ย้อนรอยนิราศสุพรรณสุนทรภู่ และการรับประทานอาหารบนเรือชมความงามของสองฝั่งลำน้ำท่าจีน

1.3) การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบ้านแหลม อ.บางปลาม้า ชาวบ้านได้ก่อตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแหลมขึ้นมาเพื่อรองรับการการท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนโปรแกรมท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวบ้านแหลมนั้นก็จะพานักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่าง ๆ โดยจะแบ่งออกเป็นฐานๆ ยกตัวอย่างเช่น 1.ฐานหมวกและกระเป๋าสานจากผักตบชวา ด้วยความที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำ จึงทำให้บางช่วงจะมีผักตบชวาขึ้นมาเยอะชาวบ้านจึงนำผักตบชวาเหล่านี้มาอบให้แห้งและนำมาสานเป็นหมวกและกระเป๋า สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน 2. ฐานรูป ถือเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชาวบ้านแหลม ซึ่งที่ฐานนี้จะได้ฝึกการตากรูปหอม 3. ฐานลูกประคบ เรียนรู้สมุนไพรนานาชนิดที่ใส่ลงในลูกประคบ รวมไปถึงได้ฝึกลองปั้นลูกประคบด้วยตัวเอง 4. ฐานทำน้ำพริกโบราณ น้ำพริกนี้เป็นสูตรเฉพาะของชุมชนบ้านแหลม เป็นน้ำพริกโบราณที่มีส่วนประกอบหลักคือกะปิและพริก พร้อมกับเครื่องปรุงอีกเล็กน้อย 5. ฐานทำทองม้วนจะได้ลงมือทำทองม้วนแบบโบราณด้วยมือตัวเอง 6. ฐานทำต้มโคล้งปลาม้า ต้มโคล้งปลาม้าอาหารสูตรเด็ดที่หาทานได้ยาก มีความกรอบและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์จากเนื้อปลาม้า 7. การทำนา 8. โปรแกรมการล่องเรือชมแม่น้ำและรับประทานอาหารบนเรือ ทั้งนี้โปรแกรมท่องเที่ยวของทางชุมชนจะมีการนำเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอแก่นักท่องเที่ยวจะหยิบเอาเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ทรัพยากรในชุมชนมาเป็นดำเนินเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ

2) กลุ่มแม่น้ำท่าจีน ชุมชนบ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

2.1) บริบทชุมชนหรือพื้นที่ ชุมชนบ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ชุมชนแห่งนี้ถือว่าเป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์และพัฒนาหมู่บ้าน จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความหลากหลาย เช่น สวนผลไม้มากมายหลากหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็น มะม่วง หนาม ขนุน กระท้อน กล้วย มะละกอ รวมถึงส้มโอ ผลไม้ชื่อดังของจังหวัดนครปฐม ชุมชนชาวน้ำบ้านศาลาตินเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยกันแบบเอื้ออาทร ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงกบ การปลูกผักกระเฉดปลอดสารพิษที่นอกจากจะทำรายได้แล้วยังถือได้ว่าเป็นการกั้นตลิ่งพังอีกด้วย การทำไร่นาสวนผสมของบ้านศาลาตินที่ทำนาข้าว (นาหว่าน) และสวนผลไม้รวม

2.2) ลักษณะเฉพาะพื้นที่ จุดเด่นของชุมชนบ้านศาลาตินคือมีพื้นที่ติดกับคลองมหาสวัสดิ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า คลองขุด เป็นคลองประวัติศาสตร์ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยเป็นคลองที่ถูกขุดขึ้นในปี พ.ศ. 2402 โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่นระยะการเดินทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ โดยเมื่อทำการขุดคลองเสร็จในปี พ.ศ.

2403 พระองค์ท่านได้พระราชทานนามให้ว่า “มหาสวัสดิ์” ชาวบ้านในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนผลไม้ ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำหรืออยู่ตามเรือสวนไร่นา คลองแห่งนี้จึงเปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงชุมชนมานับร้อยปี ดังนั้นจึงมีผู้คนมาอาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และเป็นที่มาของชุมชนหลายชุมชน ซึ่งในแต่ละชุมชนต้องมีการสร้างศาลาไว้เพื่อใช้ขึ้นลงเรือ โดยจะเรียกขานชื่อศาลานั้น ๆ ตามลักษณะของแต่ละชุมชน ศาลาของคลองมหาสวัสดิ์นั้นมีทั้งสิ้น 7 ศาลา โดยหนึ่งในนั้นคือ ศาลาดิน และเป็นหนึ่งในหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐม ถือเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีชุมชนแห่งคลองมหาสวัสดิ์ที่สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

2.3) การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยนำเอาหลักศาสตร์พระราชามาใช้ในการบริหารจัดการ ชุมชนได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน แรกเริ่มชุมชนสร้างตลาดน้ำศาลาดินขึ้นมาเป็นจุดขายหลัก จากนั้นได้มีการฟื้นฟูคลองและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยนำเสนอกิจกรรมล่องเรือแก่นักท่องเที่ยว โดยปัจจุบันมีชาวบ้านมาขับเรือพานักท่องเที่ยวทั้งสิ้นจำนวน 16 ลำ มีท่าเรือ 2 ท่า นำนักท่องเที่ยว ๆ 5 จุดสำคัญคือ จุดแรก นาบัวลู่แจ่ม เป็นนาบัวตัดดอกของป้าตี๋ หรือคุณประไพ สวัสดิ์โต เกษตรชาวบ้านที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้จนประสบผลสำเร็จ สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ทั้งยังเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วยนักท่องเที่ยวนั่งชมบัวบริเวณศาลากลางสระบัว หรือสามารถพายเรือชมบัวได้ จุดที่ 2 บ้านฟักข้าว เปิดเป็นแหล่งเยี่ยมชมสวนฟักข้าวริมคลองมหาสวัสดิ์ โดยมีคุณชนิษฐา พินิจกุลเป็นผู้ดูแล นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสความร่มรื่นของสวน ลิ้มรสผลิตภัณฑ์จากฟักข้าว เช่น หมี่กรอบฟักข้าว น้ำฟักข้าว สบู่ฟักข้าว และอื่น ๆ อีกมากมาย จุดที่ 3 นากล้วยไม้ ภายในเป็นพื้นที่ปลูกกล้วยไม้หลายสายพันธุ์ อาทิ สกลหวาย และสกลมอคคาร่า แต่ที่โดดเด่นของที่นี่คือ “พันธุ์ทัศนีย์” ลักษณะเป็นกล้วยไม้ดอกสีม่วง จุดที่ 4 กินผลไม้สด นั่งรถอีแต่นชมทุ่งนา ณ สวนลุงบุญเลิศ ได้ลิ้มรสผลไม้สด ๆ จากสวน เช่น ส้มโอ มะม่วง ฝรั่ง และกล้วยหอม เสิร์ฟพร้อมขนมปังไส้ผลไม้ และเมี่ยงกลีบบัว สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจอยากทำเมี่ยงสามารถติดต่อมาทางสวนได้ด้วย และจุดสุดท้ายคือ จุดสาธิตการทำข้าวตัง สามารถสรุปอัตลักษณ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกได้ดังนี้

สรุปอัตลักษณ์ธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรมลุ่มน้ำภาคตะวันตก

ลุ่มน้ำ	อัตลักษณ์ธรรมชาติ	อัตลักษณ์วัฒนธรรม
ลุ่มน้ำแม่กลอง	วิถีชีวิตกับสายน้ำ	พหุวัฒนธรรม ไทย มอญ กะเหรี่ยง
ลุ่มน้ำท่าจีน	การเกษตรกรรม ประมงน้ำจืด และการท่องเที่ยว	วิถีชีวิตริมน้ำ/ชุมชนเก่าริมน้ำ
ลุ่มน้ำเพชรบุรี	วิถีการเกษตร การประมง	วัฒนธรรมชาวพุทธ

ลุ่มน้ำ	อัตลักษณ์ธรรมชาติ	อัตลักษณ์วัฒนธรรม
ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ประจวบคีรีขันธ์	วิถีการฟื้นฟูธรรมชาติชายฝั่ง	การทำประมงชายฝั่ง

ตารางที่ 4 - 48 สรุปลุ่มน้ำมีอัตลักษณ์ธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4.2 ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

จากการประเมินศักยภาพเบื้องต้น คลองที่มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้มีดังนี้

4.2.1 คลองภาคใต้ ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา
- 2) ชุมชนบางโป๊ะ คลองร้อยสาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1) ชุมชนคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองแดนในอดีตเริ่มต้นจากการย้ายถิ่นฐานของบรรดาพ่อค้าและประชาชน เพื่อมาประกอบกิจการค้าขายบริเวณคู้้งน้ำ ซึ่งเป็นเสมือนทางแยกของเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ระหว่างพื้นที่ทะเลสาบและทะเลหลวง (อ่าวไทย) ประมาณ พ.ศ. 2406 พบว่ามีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอย่างหนาแน่นแนวริมคลองแดน และคลองปากพนัง ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของชุมชน และตั้งอยู่ที่บริเวณสามแยกแนวบรรจบของคลองแดนและคลองปากพนัง การคมนาคมขนส่งทางน้ำในชุมชนคลองแดน สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนอื่น ๆ ในปริมณฑลโดยรอบ ทำให้ชุมชนคลองแดนมีความรุ่งเรืองทางการค้าเป็นอย่างมากโดยมีหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศที่แสดงถึงความเจริญย่านตลาดน้ำคลองแดนในปี พ.ศ. 2517 พบว่า มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นตลาดแนวริมคลองแดน คลองระโนด คลองชะอวด และคลองปากพนัง จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2516 เมื่อทางหลวงสาย 408 เริ่มใช้งานผู้คนที่ร่วมอพยพออกจากพื้นที่ ความนิยมสัญจรทางน้ำลดลงจวบจนปัจจุบันไม่มีการใช้การสัญจรทางน้ำอีกเลย

"ตลาดริมน้ำคลองแดน" เริ่มจากชาวบ้านที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเพื่อใช้บริเวณคู้้งน้ำในการทำการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งที่นี่เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ เพราะตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ทะเลสาบกับอ่าวไทย โดยเมื่อ พ.ศ. 2406 พบว่า บริเวณสามแยกแนวบรรจบของคลองระโนด, คลองชะอวด และคลองปากพนังมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอย่างหนาแน่น ซึ่งส่งผลให้ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้ามีมากขึ้น จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2516 มีการสร้างทางหลวงสาย 408 และเริ่มใช้งานทำให้ความนิยมในการขนส่งทางน้ำลดน้อยลง ตลาดน้ำคลองแดน ได้ชื่อว่าเป็น “ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน” เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยมีคลองสามสายมาบรรจบกัน คือ คลองระโนด คลองชะอวด คลองปากพนัง เป็นจุดแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดสงขลา กับจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตลาดน้ำคลองแดนเลยมีสโลแกนที่ว่า “สามคลอง สองเมือง” สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาเยี่ยมชม ตลาดน้ำคลองแดนก็จะได้สัมผัสกับการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ เยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมแบบชาวใต้ เยี่ยมชมการแสดงมโนราห์ หนึ่งตะลุง การร้องเพลงเล่นดนตรีสด นอกจากนี้ยังได้เลือกซื้อสินค้าอาหารพื้นบ้าน ของที่ระลึกจากตลาดน้ำคลองแดนไปเป็นของฝากอีกด้วย ตลาดริมน้ำคลองแดนสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกับการได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจ โดยเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นหรือชาวบ้านมาขายของ ขายอาหาร หรือเปิดเป็นโฮมสเตย์ไว้บริการให้นักท่องเที่ยวที่สนใจจะเข้ามาสัมผัสบรรยากาศวิถีชนบท วิถีคลอง ไม่ว่าจะเป็นโฮมสเตย์ในรูปแบบของบ้านริมน้ำ เรือไม้ไทย หรือกระเปาะไทย ถือเป็นการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง รวมถึงขายของที่ระลึกซึ่งเป็นฝีมือของคนในท้องถิ่น สร้างรายได้เข้าสู่ครัวเรือนอีกด้วย

รูปภาพที่ 4 - 1 ตลาดน้ำคลองแดน

ที่มา : แท็กซีหาดใหญ่ (2558)

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ชุมชนคลองแดนเป็นตำบลที่ตั้งอยู่สุดเขตจังหวัดสงขลาในเขตอำเภอระโนด และต่อเนื่องกับตำบลรามแก้ว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมีคลองเล็กๆ เป็นเขตแดนตามธรรมชาติ กั้นระหว่างสองจังหวัด ซึ่งมีชื่อว่า “คลองแดน” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อชุมชนนั่นเอง

ชุมชนคลองแดนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ไปยังชุมชนคลองแดนประมาณ 100 กิโลเมตร กิโลเมตร 15 จากแยกรับแพรก และมีระยะทางจากอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชไปทางทิศใต้ ประมาณ 100 กิโลเมตรเช่นเดียวกัน ดังนั้นชุมชนคลองแดนจึงมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางของเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช การคมนาคมขนส่งทางน้ำในชุมชนคลองแดน สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนอื่น ๆ ในปริมณฑลโดยรอบ และมีโครงข่ายของคลองที่เชื่อมต่อและอ่าวไทยทำให้คลองแดน

มีความรุ่งเรืองทางการค้าเป็นอย่างมาก จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2516 เมื่อทางหลวงสาย 408 เริ่มใช้งานผู้คนเริ่มอพยพออกจากพื้นที่ ความนิยมสัญจรทางน้ำลดลงจนปัจจุบันไม่มีการใช้การสัญจรทางน้ำอีกเลย

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดนคือ มรดกทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว คือแนวคิด “การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับหมู่บ้านวิถีพุทธ” เพื่อเป็นหมู่บ้านแห่งการปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชนในพื้นที่และเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดคลองแดนมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Heritage) หลายประการเช่น สะพานเชื่อมระหว่างสองจังหวัด เรือขุด ศาลาองค์พระอดีตเจ้าอาวาส โรงฉนวนองค์พระทองโบราณ ประเพณีชันหมากรประณมเดินเทียวล่องคลอง เรียนรู้วิถีคนคลองแดนข้ามจังหวัดด้วยสะพานไม้แผ่นเดียว ที่สร้างด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้สัญจรระหว่างสองจังหวัด ซึ่งปัจจุบันกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของตลาดน้ำริมคลองแดน นอกจากนี้ภูมิทัศน์ของชุมชนคลองแดนก็เป็นส่วนที่ช่วยเสริมบรรยากาศของชุมชนให้มีบรรยากาศ และเรื่องราวที่น่าสนใจ

รูปภาพที่ 4 - 2 โรงฉนวนร้อยปี วัดคลองแดน
ที่มา : ฝ.ฝืน สตูดิโอ (ม.ป.ป.)

รูปภาพที่ 4 - 3 ร้านขายยาโบราณ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 4 พิพิธภัณฑศาลายันท์
ที่มา : ณัฏฐ์ณ บิลละเต๊ะ และคณะ (2558)

รูปภาพที่ 4 - 5 แป้งแดง อาหารท้องถิ่นคลองแดน
ที่มา : ประชุมการณ์ ไชยคช (2558)

รูปภาพที่ 4 - 6 เต้าคั่ว อาหารท้องถิ่นคลองแดน
ที่มา : แอปป์ บันนี่ (2560)

รูปภาพที่ 4 - 7 ขนมป้าจี ตลาดคลองแดน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 8 ขนมหน้ามัน ตลาดคลองแดน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

สำหรับเส้น ทางเที่ยว ตลาดริมน้ำคลองแดน การเดินทาง : ใช้ถนนสาย 408
สงขลา นครศรีธรรมราช

เส้นทางที่ 1 เดินทางมาจากทางสงขลาจะผ่านแยกรับแพรก (ทางเข้าระโนด)
ให้ขับตรงไปอีก 15 กิโลเมตร เมื่อขับรถขึ้นสะพานท่าเขินแล้วให้ลดความเร็ว จนเห็นป้ายเขียนคำว่า
ตลาดริมน้ำคลองแดนอยู่ทางซ้ายมือ แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปในถนนย่อยอีก 3 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 เดินทางมาจากทางหัวไทร เดินทางประมาณ 15 กิโลเมตร สังเกต
ซ้ายมือจะมีป้าย "ตลาดริมน้ำคลองแดน" ให้เลี้ยวขวาเข้าไปถนนย่อยอีก 3 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 3 เดินทางจากพัทลุง ให้ขับรถข้ามสะพานทะเลน้อย ผ่านตัวอำเภอ
ระโนด ไปออกสี่แยกรับแพรก แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนสาย 408 อีก 15 กิโลเมตร ถึงทางเลี้ยวซ้ายเข้า
ตลาดริมน้ำคลองแดน

ชุมชนได้มีการรวมตัวเป็น “ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน” และเป็นที่มาของการร่วม
ฟื้นฟูเปิด

ชุมชนเป็น “ตลาดน้ำริมคลองแดน” ทุกวันเสาร์ โดยเริ่มตั้งแต่วันเสาร์ที่ 30 พฤษภาคม 2552 เป็นต้นมา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, (ม.ป.ป.)) ซึ่งตลาดน้ำคลองแดนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่นำเอาทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม มาพัฒนาบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของคนในคลองแดน อาศัยธรรมชาติเป็นฐานที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ วิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนในคลองแดน และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกเดินทางโดยทางรถและทางเรือกิจกรรมการล่องเรือมีสามประเภท คือ

(1) เรือพาย ตลาดริมน้ำคลองแดนมีเรือพายหลายลำไว้สำหรับนักท่องเที่ยวพายเล่น หรือหัดพายได้โดยไม่คิดค่าบริการ

(2) เรือแจว นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการเรือแจว เพื่อรับบรรยากาศการนั่งเรือแจวชมวิว เส้นทางแรกไปวัดสิกขาราม ชมทิวทัศน์ ดงตาลโดนด-ทางคลองระโนด หรือเส้นทางที่ไปวัดคลองแดน

(3) เรือหางยาว ล่องเรือหางยาวชมวิถีชีวิต และรูปแบบบ้านเรือนชนบทริมฝั่งคลอง ผ่านดงตาลโดนด แวะชมหมู่บ้านชาวเลท่าเซ็น เลือกอาหารทะเลสด ๆ ลงเล่นน้ำทะเล หรือนั่งเรือวนรอบพื้นที่คลองแดนที่เป็นเหมือนเกาะ ซึ่งเป็นบรรยากาศอีกรูปแบบหนึ่ง

3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

ชาวบ้านมีโฮมสเตย์ที่ได้รับรองมาตรฐานกระจายกันอยู่ริมคลอง และทั่วชุมชนคลองแดนที่พักเชื่อมโยงมีความพร้อมพอสมควร และมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเป็นรายได้ ซึ่งชุมชนคลองแดนมีโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเข้ามาสัมผัสบรรยากาศวิถีชนบท วิถีพุทธ และวิถีคลอง มีโฮมสเตย์ดังนี้

คุณเกรียงไกร อนันตพงศ์ (ประธานชุมชน) 089-2315281

คุณสายันท์ ชลสาคร โฮมสเตย์ครูสายันท์ 081-8967352

คุณอภิชาติ เหมือนทอง 086-9582776

โฮมสเตย์เร็นฟิโย 086-9582776

โฮมสเตย์บ้านร้อยปีศรีคลองแดน 084-7472281, 090-1628614

โฮมสเตย์บ้านริมน้ำ 089-9756970

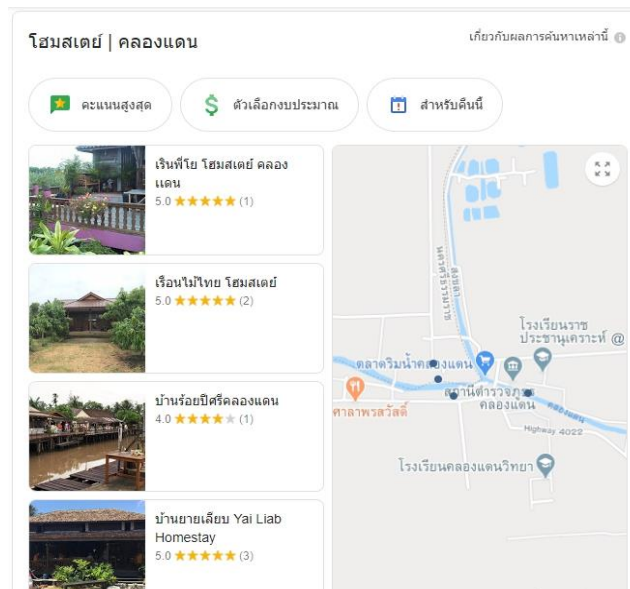
พรสุภัทรโฮมสเตย์ 080-7075198

เรือนไม้ไทยโฮมสเตย์ 086-2991301, 080-1426646

ระเบียงไทยโฮมสเตย์ 089-2941776

โฮมสเตย์บ้านน้ำเลียบ 080-7114913

ยายอองโฮมสเตย์ 080-1370711

รูปภาพที่ 4 - 9 โฮมสเตย์คลองแดน

ที่มา : ภูเก็ต (ม.ป.ป.)

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

สิ่งอำนวยความสะดวก มีโฮมสเตย์มากมายกระจายอยู่ทั่วทุกมุมของคลองแดน มีอาหารที่หลากหลายและเป็นอาหารท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ เช่น ข้าวห่อใบบัว น้ำตาลปี๊บ น้ำดื่มจากกระบอไม้ไผ่ และร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านยาสมุนไพรโบราณ การติดต่อที่รวดเร็วเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น ตำรวจท่องเที่ยว ตำรวจทางหลวง สถานีตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา โรงพยาบาลระโนด และโรงพยาบาลสงขลา อาจจะมีข้อจำกัดในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุและคนชรา ลานไม้ริมฝั่งคลองมีความผูกและเสื่อมสภาพไปบ้างแต่ทางคณะกรรมการได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาในข้อจำกัดดังกล่าว

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นการสัมผัสวิถีชีวิตทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และยังมีการฟื้นฟูประเพณีขึ้นหมากประถม ซึ่งเป็นประเพณีโบราณที่เกือบสูญหายไป กิจกรรมจากเยาวชน มโนราห์คลองแดน ชมมโนราห์ การรำพรานของกลุ่มเยาวชนที่มีการร่ายรำบนเวทีริมน้ำเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ในอัตลักษณ์ที่ว่า “เดินเที่ยวล่องคลอง เรียนรู้วิถีคนคลองแดน” กิจกรรมการท่องเที่ยวมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

5.1) ตลาดริมคลอง เปิดเฉพาะวันเสาร์ตั้งแต่ 15.00 น - 21.00 น. มีร้านขายสินค้าอาหาร ขนมพื้นบ้านที่ชาวคลองแดนร่วมกันอนุรักษ์มาจำหน่าย เช่น ปลาทอดทรงเครื่องสูตรโบราณ แป้งแดง ขนมกอก ขนมจาก ขนมลูกโดน ขนมโค ขนมพิมพ์ ขนมป้าจี ขนมค่อม ขนมเทียน ขนมดอกท้อเจียว เป็นต้น

รูปภาพที่ 4 - 10 สะพานไม้แผ่นเดียวข้ามจังหวัด
ที่มา : ตลาดน้ำคลองแดน สามคลองสองเมือง (2558)

รูปภาพที่ 4- 11 ร้านยาแผนโบราณศรีสุขโอสธ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

5.2) พิพิธภัณฑครุสายุพันธ์ พิพิธภัณฑภายในบ้านเรือนไม้ริมคลองอายุกว่า 100 ปี สถานที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ของคนคลองแดน ในยุคอดีต ว่ามีวิถีชีวิตอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์หาปลา ข้าวของในครัวเรือนต่าง ๆ ก็รวบรวมไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 โดยครุสายุพันธ์ ชลสาคร

5.3) ร้านขายยาโบราณ ในอดีตชุมชนคลองแดนมีร้านขายยาแผนโบราณอยู่หลายร้าน ปัจจุบันคงเหลือเพียงร้านศรีสุขโอสธ ที่มีผู้สืบทอดรุ่นที่สี่ เปิดขายยาแผนโบราณ ยาสมุนไพร ยาต้ม ยาขง และยาแคปซูล ตามตำรายาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษชาวจีน และจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง รวมถึงการได้รับตำรายาจากพระในวัดต่าง ๆ

5.4) สถาปัตยกรรมโบราณ รูปแบบบ้านเรือนในชุมชนคลองแดนส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีอายุการใช้งานมากกว่า 50 ปี และมีผู้ครอบครองหลายรุ่น ทั้งสถาปัตยกรรมเรือนไม้เดี่ยว และสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ เพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ โฮมสเตย์ของคลองแดนหลายหลังยังคงเป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นแบบดั้งเดิมที่สามารถให้ผู้ที่มาเยือนเข้าไปสัมผัสได้

5.5) โฮมสเตย์บ้านคลองแดน ชุมชนคลองแดนมีโฮมสเตย์หลายแห่งไว้ให้บริการ เช่น โฮมสเตย์ครูสายัณห์ เรินพีโย โฮมสเตย์บ้านร้อยปี และโฮมสเตย์ชาวบ้านริมคลองเปิดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตชาวคลองแดนอย่างใกล้ชิดทั้งการกิน การอยู่ พร้อมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเจ้าของบ้านอย่างเป็นกันเอง

5.6) ล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวชุมชนคลองแดน ชุมชนมีเรือหลายประเภทให้เลือกเพื่อล่องเรือชมวิถีชีวิต ทั้งเรือพาย เรือแจว มีเส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางแรกคือวัดศิขาราม ผ่านคลองระโนด ชมทิวทัศน์ดงตาลโตนด เส้นทางที่สอง วัดคลองแดน ผ่านคลองชะอวด นั่งเรือหางยาวชมธรรมชาติ สถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมสองฝั่งคลอง หรือวิถีประมงพื้นบ้าน เช่น การยกยอ ดักปลา ดักกุ้ง การปรุงอาหารทะเลในรูปแบบต่าง ๆ

5.7) กลุ่มเศรษฐกิจสร้างอาชีพเสริมหลังการเก็บเกี่ยวกลุ่มต่าง ๆ จะผลิตของที่ระลึกเพื่อเป็นอาชีพเสริมและสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครอบครัว อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์การท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มกิจกรรมการผลิตของที่ระลึกคือ พวงกุญแจ โคมไฟ ผ้ามัดย้อม แป้งแดง สลากบรรจุภัณฑ์ ข้าวซ้อมมือ กลุ่มกะปิ กลุ่มปูนปั้น

รูปภาพที่ 4 - 12 เรือชุดโบราณ

ที่มา : ไทยรัฐออนไลน์ (2558)

รูปภาพที่ 4 - 13 องค์พระทอง วัดคลองแดน

ที่มา : หนุ่ม ธรรมรัตน์ (2553)

รูปภาพที่ 4 - 14 ห่อหมกปลาอินทรี
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 15 ข้าวห่อใบบัว
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 16 ขนมตาล
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 17 ข้าวยาใบบัว
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 18 ยาหนม
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 19 ขนมหน้ามัน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 20 ปูนปั้นรูปโนราคลองแดน

ที่มา : ปูนปั้นโนรา คลองแดน (2562)

รูปภาพที่ 4 - 21 ข้าวซ้อมมือ คลองแดน

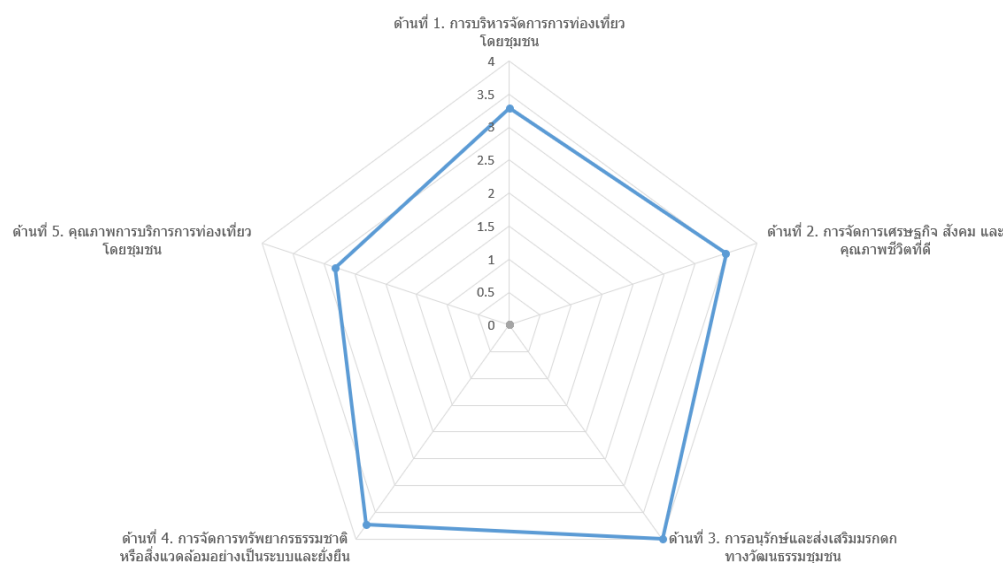
ที่มา : วิสาหกิจชุมชนคลองแดนพัฒนา (2561)

6) กิจกรรมการเสริม (Ancillary service)

มีการส่งเสริมการวิชาชีพริมตลาดน้ำคลองแดน เช่น การสอนสานกระจูดให้กับนักท่องเที่ยว มีการปล่อยสัญญาณไวไฟให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อความรวดเร็วในการประชาสัมพันธ์ แต่ยังคงขาดการบริการเสริมทางการเงิน เช่น การจ่ายค่าสินค้าด้วยคิวอาร์โค้ด และตู้กดเงินสด (ATM)

**ผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชน
บ้านคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา**

รูปภาพที่ 4 - 22 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

ชุมชนบ้านคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ลำดับ	ด้าน	คะแนนที่ได้ (4)	ระดับคะแนน
1	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3.28	ดีเยี่ยม
2	การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี	3.50	ดีเยี่ยม
3	การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน	4	ดีเยี่ยม
4	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	3.73	ดีเยี่ยม
5	คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	2.81	ดี
ภาพรวม		17.32	ดีเยี่ยม

ตารางที่ 4 - 49 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

ชุมชนบ้านคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ชุมชนคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา จากการใช้เกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทยประเมินพื้นที่ พบว่า ภาพรวมของพื้นที่ได้ค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 17.32 อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยด้านที่มีการจัดการที่ดีที่สุดที่สุด คือ การอนุรักษ์และส่งเสริม

มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (4.00) รองลงมาคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (3.73) และการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (3.50) คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.28) คุณภาพการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2.81) ตามลำดับ

ดังนั้นชุมชนคลองแดนมีความโดดเด่นเรื่องการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนต่างมีจิตใจรักบ้านเกิด ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันพัฒนาบ้านคลองแดนจนเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เน้นการอนุรักษ์มรดก ภูมิปัญญาของคนในคลองแดน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาแผนโบราณ อาหารท้องถิ่น การรำนโนราห์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พิพิธภัณฑสถานบ้าน วัดคลองแดน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม เช่น การยกยอ การแจวเรือหาปลาเป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

จากการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ชุมชนคลองแดนได้รับรางวัลรับรองมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวทั้งมาตรฐานด้านอาหาร ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว และรวมถึงการส่งบุคลากรไปอบรมเรื่องต่าง ๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชน เช่น การเป็นเจ้าบ้านที่ดี การต้อนรับขับสู้ บริหารจัดการการเงิน สิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้ชุมชนคลองแดนกล้าที่จะนำเสนอกับนักท่องเที่ยวได้อย่างภาคภูมิใจว่า “เราเป็นชุมชนที่ดูแลและห่วงใยนักท่องเที่ยวผู้สันทนมาตรฐานสูง” (ต่อเกียรติ น้อยสำลี, 2560)

2) ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บางไผ่ หรือ “ชาวบางใน” ตามคำเรียกของคนในท้องถิ่น มีวิถีชีวิตอยู่ริมคลองสายเล็ก เชื่อมต่อจากคลองหนึ่งไปยังอีกคลองหนึ่ง จึงได้รับการขนานนามว่าเป็นชุมชนที่มี “คลองร้อยสาย” ซึ่งทุก ๆ คลองจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำบางตาปี เชื่อมต่อพื้นที่ทั้งหมดถึง 6 ตำบล และแม่น้ำบางตาปีนั้น ยังเปรียบเหมือนพรมแดนแบ่งเขตกันระหว่างพื้นที่ของชุมชนบางไผ่ และพื้นที่ฝั่งเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพื้นที่ในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ บ้างก็มีสภาพน้ำกร่อย น้ำเค็ม น้ำทะเลหนุน และน้ำจืด ไหลวนเวียนตลอดทั้งปี ด้วยความเป็นชุมชนที่ติดอยู่กับแม่น้ำ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยึดอาชีพหลักเป็นชาวประมง ปัจจุบันนี้เริ่มมีการพัฒนาชุมชนบางไผ่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน บางไผ่นั่น เป็นชื่อของตำบลแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยเรานั่นเอง ชุมชนแห่งนี้เหมาะกับคนที่ชื่นชอบความเงียบสงบ ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนแห่งนี้เหมาะกับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมถึงวัฒนธรรมของคนในชุมชน จึงสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ชุมชนติดลำน้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่อิงกับวิถีชีวิตริมน้ำ ชุมชนบางไผ่ ได้ชื่อว่าเป็น “คลองร้อยสาย” เพราะมีคลองเล็กคลองน้อยนับร้อยสายเชื่อมต่อกัน แม่น้ำทุกสายจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำตาปี ประกอบไปด้วยพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอเมือง ตั้งอยู่ที่ ต.บางไผ่

อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ความโดดเด่นของชุมชนคือการทำน้ำมันมะพร้าวบริสุทธิ์ และผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว ชมหิ่งห้อยนับล้านในเวลากลางคืน

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

เส้นทางล่องเรือที่มีความเป็นธรรมชาติของลำคลองที่ร่มรื่นทั้งสองข้างทาง โดยนั่งเรือลอดอุโมงค์ต้นจากเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ อาหารพื้นบ้าน ขนมไทย จากตลาดน้ำประชารัฐ บางใบไม้ ซึ่งจะจัดขึ้นทุก ๆ วันอาทิตย์ ตกเย็นนั่งเรือชมหิ่งห้อยนับล้านตัว ที่อาศัยอยู่รอบต้นลำพูท่ามกลางป่าชายเลนอันบริสุทธิ์ นอกจากการล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองแล้ว ยังมีอีกหนึ่งจุดนั่นคือ อุโมงค์ใบจาก ที่มีความสวยงาม เหมาะกับการถ่ายรูป และด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้จากพืชผลที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ เช่น การนำใบจากไปห่อขนม หรือสานเป็นปลาทะเพียน หมวก ตลอดจนการนำเอาก้านมาทำเป็นไม้กวาด เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวสามารถแวะเข้ามาชมการสาธิตการทำผลิตภัณฑ์จากพื้นในท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น น้ำมันมะพร้าวสกัด นำสัสมสายชูจากต้นจาก น้ำตาลสด เป็นต้น เมื่อชมการสาธิตจบแล้ว สามารถเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน นอกจากจะเป็นการอุดหนุนชาวบ้านแล้ว ยังได้สินค้าดี ๆ ที่ไม่มีการปรุงแต่งด้วยสารเคมี เพราะทำจากธรรมชาติอีกด้วย

รูปภาพที่ 4 - 23 อุโมงค์คลองบางโจอม คลองร้อยสาย สุราษฎร์ธานี

ที่มา : ในบาราโฮมสเตย์ (2561)

จุดเด่น เอกลักษณ์ เน้นวิถีชีวิตของชาวชนบท มีบ้านโบราณ 200 ปี มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำน้ำส้มจาก การทำกะปิ และการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น อีกประการที่ผู้วิจัยค้นพบคือ ชุมชนมีการต้อนรับด้วยมิตรไมตรี มีความอบอุ่น ชุมชนมีความสะอาด การเดินทางสะดวก ชาวบ้านกับผู้นำมีความร่วมมือและร่วมกันประสานงานที่ดีต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย

ของ จิราพร ไชยเชนทร์, อธิศักดิ์ อุ๋นอารมณ์เลิศ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม (2560) ซึ่งศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งพบว่าสิ่งสร้างสรรค์อันดับแรกที่ค้นพบในชุมชนนี้คือ การต้อนรับเป็นอย่างดี มีไมตรี ยิ้มแย้ม ผู้นำ เข้มแข็งพร้อมต้อนรับ

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยทางรถและทางเรือ

สำหรับการเดินทางทางรถ : จากศาลากลางจังหวัดจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตรงไป ประมาณ 8 กิโลเมตร ถึงตัวตำบลบางใบไม้ ข้ามสะพานแม่น้ำตาปี แล้วตรงไปอีก 3 กิโลเมตรจะเห็นป้ายศูนย์บริการนักท่องเที่ยวตำบลบางใบไม้ให้เลี้ยวขวา ก็มาถึงวัดบางใบไม้ หรือหากต้องการมา พักค้างคืนก็จะได้ชมห้องห้อยที่คลองร้อยสายได้

ค่าใช้จ่ายในการล่องเรือ : ค่าเรือคนละ 100 บาท นั่งได้ 5 คน ถ้าเกิน 5 คนคิด เพิ่มคนละ 100 บาท ใช้เวลาล่องเรือประมาณ 2 ชั่วโมง

ที่พักโฮมสเตย์ : สามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชาวชุมชนอย่างใกล้ชิด สามารถ ติดต่อเข้าพักได้ที่ ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรสำรองที่พักก่อนเดินทางอย่างน้อย 2 วัน ติดต่อสวนลุงสมประสงค์ โทร. 08-15898635 สวนลุง สุรินทร์ โทร. 084-6265397 และร้านบ้านปลายคลอง เปิด 10.30-22.00 น. โทร. 083-5476314, 081-6434248 สอบถามการเดินทางและค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถติดต่อได้ที่ คุณจรรยา ศรีรักษ์ หรือกำนันสาว โทร. 081-6074935

โปรแกรมการท่องเที่ยว การเดินทางจากตัวเมืองสุราษฎร์ข้ามสะพานแม่น้ำตาปี ตรงศาลหลักเมือง เดินทางตรงไป ต.บางใบไม้ ประมาณ 5 กม. ถึงทางแยกเลี้ยวขวาเข้าวัดบางใบไม้ เข้าไปในวัด จะมีสะพานข้ามคลองเล็ก ๆ มีร้านอาหาร "เรือนไม้ชายคลอง" เป็นที่ตั้งที่ทำการของกลุ่ม

โปรแกรมที่ 1

เริ่มต้น...

แวะกราบนมัสการขอพร พ่อท่านข้าวสุก พระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่ชุมชนวัดบางใบไม้

09.00 น.- 16.00 น. นั่งเรือล่องคลองและแวะชมกลุ่มกิจกรรมการทำน้ำมัน มะพร้าวสกัดเย็น พร้อมทั้งชมการแสดงหนังตะลุง (การแสดงของเด็ก, เยาวชน)

-ศึกษาโบราณสถานบ้านโบราณสองร้อยปี ซึ่งเป็นจุด กำเนิดของชุมชนบางใบไม้

-ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำน้ำส้มจาก

-นั่งเรือชมวิถีชีวิตของชุมชนบางใบไม้

17.00 น. นั่งเรือล่องเข้าสู่ที่พัก ณ.โฮมสเตย์

07.00 น.

รับประทานอาหารเช้า เป็นกาแฟโบราณ และเดินทาง
กลับโดยสวัสดิภาพ

โปรแกรมนี้ท่านละ 540 บาท ใช้บริการ 5 คนขึ้นไป/อาหาร 2 มื้อ+ค่าที่พัก+ค่าเรือ โปรแกรมที่ 2
นั่งเรือล่องคลองชมหิ้งห้อยตอนกลางคืน ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง ท่านละ 100 บาท โปรแกรมที่ 3
นั่งเรือล่องคลองชมวิถีชีวิตในตอนกลางวัน ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 2 ชั่วโมง ท่านละ 100 บาท

รูปภาพที่ 4 - 24 ตลาดน้ำบางโป้ไร่ประชารัฐ
ที่มา : ประชัญกรณ์ ไชยคช (2558)

รูปภาพที่ 4- 25 กิจกรรมริมคลองร้อยสาย
ที่มา : ตลาดน้ำประชารัฐบางโป้ไร่ (2561)

รูปภาพที่ 4 - 26 เรือหางยาว คลองร้อยสาย
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

ชาวบ้านมีโฮมสเตย์แต่ยังไม่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ที่พักเชื่อมโยงมีรีสอร์ท
และเป็นระดับกลาง สามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชาวมุสลิมอย่างใกล้ชิด สามารถติดต่อเข้าพักได้ที่ ชมรม
ส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรสำรองที่พักก่อนเดินทาง
อย่างน้อย 2 วัน มีโฮมสเตย์คือ โฮมสเตย์สวนลุงสมประสงค์ โฮมสเตย์สวนลุงสุรินทร์ โฮมสเตย์บ้าน
ปลายคลอง

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

มีท่าหน้าที่คงทน ถาวร มีเสื่อชูชีพ และมีการกำชับให้ใส่อยู่ตลอดเวลา ป้ายสื่อความหมายแต่ละฐานการเรียนรู้ มีกฎการท่องเที่ยวชุมชนที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีประกันชีวิตให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาทำกิจกรรมล่องเรือ และสิ่งหนึ่งที่เป็นไฮไลต์ของการล่องเรือชมคลองร้อยสายคือ การลอดอุโมงค์ต้นจาก ซึ่งเป็นอุโมงค์จากธรรมชาติที่ต้นจากลุบเข้าหากันเป็นซุ้มยาวหลายร้อยเมตร มีความสวยงาม ร่มรื่น ชวนให้น่าบันทึกภาพเก็บไว้เป็นความประทับใจ สำหรับผู้ที่รักการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การได้มาเยือนคลองร้อยสายน่าจะเป็นที่เที่ยวสุราษฎร์ธานีที่ประทับใจมากที่สุดอีกที่หนึ่ง เสน่ห์ของที่นี่อยู่ที่การล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งแม่น้ำของชาวบ้านที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำอย่างไม่อาจแยกจากกัน

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีการสัญจรทางเรือของชาวบ้าน มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวลงมือทำ ดังนั้นมีสการพ่อบ้านข้าวสุก ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวตำบลบางใบไม้ (ข้าวกันบาตรนำมาตากแห้งผสมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เก้าอย่าง) ล่องคลองวิถีชีวิตชาวบางใบไม้ โดยนั่งเรือชมบ้านโบราณ 200 ปี คู่มือการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ชมภูมิปัญญาชาวบ้าน สาธิตการทำน้ำส้มจากวิธีเียบจาก และล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวโนบาง ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ OTOP อาหารพื้นบ้าน ขนมไทย จากตลาดน้ำประชารัฐบางใบไม้ ซึ่งจะจัดขึ้นทุก ๆ วันอาทิตย์ ช่วงเย็นนั่งเรือชมหิ่งห้อยนับล้านตัว ที่อยู่อาศัยอยู่รอบต้นลำพูท่ามกลางป่าชายเลนอันบริสุทธิ์ก่อนเข้าพักโฮมสเตย์

รูปภาพที่ 4 - 27 สาธิตการเียบต้บจาก
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 28 ชมและซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะพร้าว
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 29 กิจกรรมฝึกทำขนมพื้นบ้าน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 30 เคยจี (กะป๋องไฟ)
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

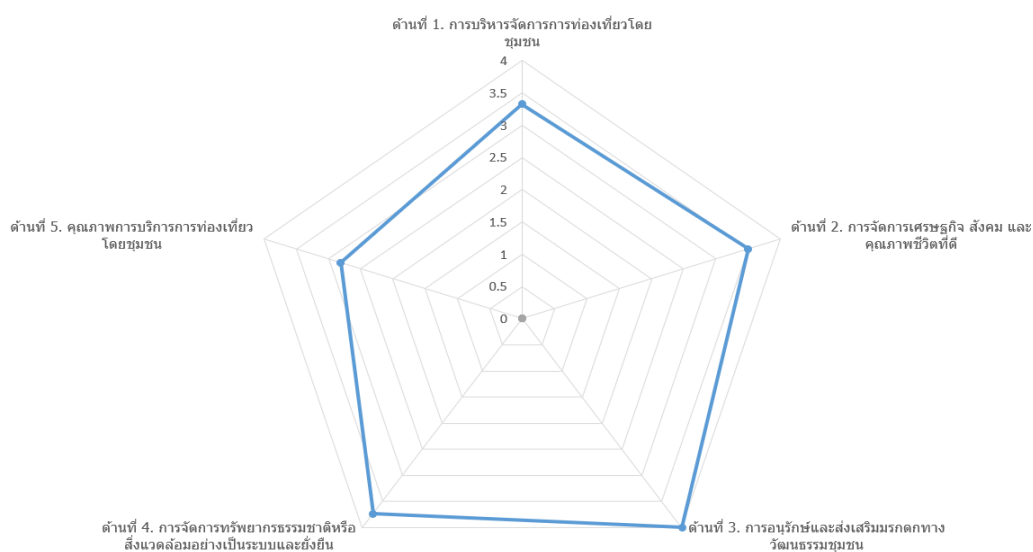

รูปภาพที่ 4 - 31 ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

6) บริการเสริม (Ancillary service)

มีการบริการเสริมเรื่องของความปลอดภัย ทั้งทางบกและทางเรือ มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีนักสื่อความหมายที่ทำให้เกิดความซึ่บซึ้งและเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ควรเพิ่มนักสื่อความหมายที่เป็นเยาวชน

ผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชน
บางใบไม้ คลองร้อยสาย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี

รูปภาพที่ 4 - 32 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้
ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ลำดับ	ด้าน	คะแนนที่ได้ (4)	ระดับคะแนน
1	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3.83	ดีเยี่ยม
2	การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี	3.78	ดีเยี่ยม
3	การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน	3.82	ดีเยี่ยม
4	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	3.20	ดีเยี่ยม
5	คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	2.81	ดี
ภาพรวม		17.44	ดีเยี่ยม

ตารางที่ 4 - 51 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้
ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากการใช้เกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทยประเมินพื้นที่ พบว่า ภาพรวมของพื้นที่ได้ค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 17.44 อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยด้านที่มีการจัดการที่ดีที่สุดที่สุด คือ ด้านที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.83) รองลงมาคือ ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (3.82) ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม

และคุณภาพชีวิตที่ดี (3.78) ด้านที่ 4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และยั่งยืน (3.73) และ ด้านที่ 5 คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.20) คุณภาพการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2.81) ตามลำดับ

ดังนั้นชุมชนบางใบไม้ มีความโดดเด่นเรื่องการการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนช่วยกันคิดและวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมองถึงทุนที่ชุมชนมีและนำมาทำให้เกิดประโยชน์ซึ่งมีจุดเด่นคือ ชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ที่สะท้อนภาพลักษณ์ของชุมชน เกิดการสร้างงานในชุมชนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อมโยงในการทำให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อีกทั้งชุมชนยังรักษาวัฒนธรรมวิถีดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งหมดนี้สะท้อนภาพของการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของผู้นำได้

สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และประชุมร่วมกับภาคที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปปัจจัยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ดังนี้

พื้นที่	ข้อได้เปรียบ	ข้อจำกัด	แนวทางการแก้ไข
ภาคใต้			
1. ชุมชนบ้านคลองแดน ตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา	- ชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีคลอง วิถีพุทธ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น - เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศิลปะและวัฒนธรรมโนราห์ที่งดงามมากและการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชน - ชุมชนมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง - ชุมชนมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตริมคลอง การทำเกษตร คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน อาทิ การใช้เรือพายในการล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวคลองแดน - ชุมชนมีวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับคลอง มีเรื่องราวทาง	- ชุมชนยังไม่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองเต็มรูปแบบได้ด้วยตนเอง ต้องการนักวิชาการเป็นพี่เลี้ยง - การยกระดับมาตรฐานสินค้าของฝากของที่ระลึกยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง - ชุมชนมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำแต่ยังขาดการสร้างนักสื่อความหมายที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงเรื่องราววิถีชีวิตคนในชุมชน - บางฤดูน้ำในลำคลองลดลงส่งผลต่อการทำกิจกรรมพาย	- การสร้างความรู้ความเข้าใจกับชุมชนโดยเชื่อมประสานกับนักวิชาการ เกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน - การยกระดับมาตรฐานสินค้าของฝากของที่ระลึก - การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในชุมชน - การสร้างนักสื่อความหมายของชุมชน

พื้นที่	ข้อได้เปรียบ	ข้อจำกัด	แนวทางการแก้ไข
	ประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น และเป็นจุดเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ - ลักษณะที่ตั้งของชุมชนสามารถเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำได้คือ คลองหัวไทร จ. นครศรีธรรมราช - ชุมชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยกำหนดเป็นมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจนให้คนในชุมชนปฏิบัติร่วมกัน	เรือชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน - การขาดคลองเพื่อสร้างฝายขนาดเล็ก - นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทำกิจกรรมอยู่บริเวณริมแม่น้ำ ไม่ได้เดินเข้ามาภายในชุมชน เพราะมีบางบริเวณยังไม่มีความเป็นระเบียบ ทรุดีทรม จึงไม่เป็นจุดน่าสนใจของนักท่องเที่ยว - ทางเดินริมน้ำมีความคับแคบไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่	
2. ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย อ. เมือง จ. สุราษฎร์ธานี	- ชุมชนมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตของชาวคลองสวน ทั้งชาวไทยจีน ไทย พุทธ ไทยมุสลิม มีวัฒนธรรมผสมผสานอย่างลงตัวและมีเสน่ห์ - มีคลองประเวศบุรีรมย์ที่เชื่อมต่อ กับคลองพระโขนงและมีสะพานข้ามคลองที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดสมุทรปราการ - ชุมชนมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับคลอง - ชุมชนมีการนำเสนออาหารพื้นถิ่นทั้งควาและหวานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนในชุมชน	- ชุมชนประสบปัญหาหน้าในคลองมีน้อย เรือไม่สามารถล่องผ่านได้ เนื่องจากไม่มี การปล่อยน้ำจากคลองเจ้ามาทางคลองประเวศบุรีรมย์ - การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยังมีน้อย และขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง - ชุมชนมีอาหารพื้นถิ่นหลากหลายชนิดแต่ยังขาดการยกระดับให้ได้รับมาตรฐานสินค้า อาทิ อย. มผช.	- ประสานหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการปล่อยน้ำ - การประชาสัมพันธ์เชิงรุก - การนำแนวทางการตลาดเชิงธุรกิจเข้ามาส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนบางไผ่ - การยกระดับมาตรฐานร้านค้า ร้านอาหาร ให้มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ

ตารางที่ 4 - 52 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้จากแบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ โดยการสืบค้นข้อมูลสถิติจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เว็บไซต์จังหวัดต่าง ๆ เว็บไซต์สถานที่ท่องเที่ยว และได้ประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกสามารถสรุปผลการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามลุ่มน้ำ ดังนี้ 1) ภาคใต้ มีลุ่มน้ำ จำนวน 5 ลุ่มน้ำ มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 33 แหล่ง สามารถจัดกลุ่มตามศักยภาพ ระดับ A จำนวน 12 แหล่ง ระดับ B จำนวน 10 แหล่ง และระดับ C จำนวน 11 แหล่ง

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อใช้เป็นกลุ่มชุมชนต้นแบบของพื้นที่ภาคใต้ โดยการประชุมร่วมกับแกนนำชุมชนคลองแดน องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการพิจารณาในเรื่องผลประเมินศักยภาพศักยภาพเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง ความพร้อมของชุมชน ความสนใจในการเก็บข้อมูล การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลงานที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง คุณภาพของแม่น้ำลำคลองในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานค่าดัชนีคุณภาพน้ำ (water quality index): WQI จากระบบฐานข้อมูลคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ สำนักงานจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคณะผู้วิจัยใช้เกณฑ์ผ่านระดับพอใช้ 61-70 คะแนน โดยมีช่วงคะแนน WQI ดังนี้

เสื่อมโทรมมาก	0-30 คะแนน
เสื่อมโทรม	31-60 คะแนน
พอใช้	61-70 คะแนน
ดี	71-90 คะแนน
ดีมาก	91-100 คะแนน

การจัดการขยะ และกิจกรรมทางเรือ เพื่อพัฒนาเป็นกลุ่มชุมชนต้นแบบ ซึ่งมีมติที่ประชุมได้คัดเลือกกลุ่มทดลอง ดังนี้

ภาคใต้ ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน คลองแดน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จ.สงขลา เนื่องจาก
 - 1.1) เป็นชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพเบื้องต้นในระดับ A มีความพร้อมระดับมากในการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยววิถีคลองอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบโดยร่วมกับนักวิชาการ
 - 1.2) องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่

1.3) ผู้นำชุมชนและกลุ่มตัวแทนชุมชน มีความเข้มแข็งและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

1.4) คลองท่าคามีคุณภาพน้ำระดับพอใช้จากค่าดัชนีคุณภาพน้ำ (water quality index): WQI = 69

1.5) ชุมชนคลองแดน ได้รับรางวัลมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวจากรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 3 ปีซ้อน อีกหนึ่งรางวัลคือ รางวัลยอดเยี่ยมประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์กรภาคเอกชน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำปี 2560 ซึ่งนับว่าคลองแดนเป็นชุมชนที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยววิถีคลอง

1.6) ชุมชนคลองแดนมีการบริหารจัดการขยะในคลองแดน โดยกำหนดเป็นโครงการกิจกรรมการลงแขกจัดบ้าน หรือที่ภาษาท้องถิ่นได้เรียกว่า ดับบ้าน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะการร่วมแรงกันทำงานในลักษณะของการให้เปล่าเพื่อให้งานสำเร็จรวดเร็วซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

การดูแลรักษาแหล่งน้ำการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ย่านที่ค้าขายย่อมจะมีน้ำทิ้งจากการอุปโภคบริโภค เช่นน้ำจากการซักล้าง การทำอาหาร ที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานถูกปล่อยทิ้งลงสู่แม่น้ำลำคลองเป็นสาเหตุทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย

การจัดการสิ่งปฏิกูลจากการเกษตรกรรม เช่น การใช้ปุ๋ยเคมีสารกำจัดศัตรูพืช ซึ่งบางชนิดสลายตัวยาก ทำให้เกิดสารตกค้างในพืชผักผลไม้ ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค และกระจายตามผิวดินเมื่อเกิดฝนตกน้ำฝนจะชะล้างสารเคมีลงสู่แม่น้ำลำคลอง และเจือปนอยู่ในแหล่งน้ำ รวมถึงสารเคมีเหล่านี้จะสะสมอยู่ในสัตว์น้ำ อมนุษย์จับสัตว์น้ำเหล่านั้นมารับประทาน หรือบริโภคน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมี ก็จะทำให้สารเคมีเหล่านั้นสะสมในร่างกายของมนุษย์ ทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของคนในชุมชนวิถีคลอง

2) ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย ลุ่มน้ำตาปี จ.สุราษฎร์ธานี เนื่องจาก

2.1) เป็นชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพเบื้องต้นในระดับ A มีความพร้อมระดับมากในการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยววิถีคลอง

2.2) ผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการนำชุมชนให้เชื่อและร่วมกันสร้างชุมชนแห่งการท่องเที่ยวไปด้วยกันและกลุ่มตัวแทนชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

2.3) คลองร้อยสายมีคุณภาพน้ำระดับดีจากค่าดัชนีคุณภาพน้ำ (water quality index): WQI = 82

2.4) ชุมชนได้รับรางวัลชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และรางวัลลูกโลกสีเขียว เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว

2.5) ชุมชนมีการบริหารจัดการขยะในคลอง โดยจัดเวรยามดูแลลำคลองและมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกันอนุรักษ์ลำคลองอีกด้วย

2.6) ชุมชนมีเส้นทางท่องเที่ยวโดยเรือที่หลากหลายเส้นทาง เป็นจุดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

จากผลการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อใช้เป็นกลุ่มชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยววิถีคลองของพื้นที่ภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ จากแบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว สรุปผลการวิเคราะห์และประเมินได้ดังนี้

4.2.2 การประเมินศักยภาพคลองที่มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก มีดังนี้

คลองภาคตะวันตก ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
- 2) ชุมชนบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกจากนักท่องเที่ยว

1) ภาคตะวันตก

1.1) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ด้านผลิตภัณฑ์/บริการ ชุมชนบ้านแหลมมีลักษณะการจัดการท่องเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติได้ แต่ละกิจกรรมนำทรัพยากรในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น การสานผักตบชวา การทำต้มโคล้งปลาม้า ที่สำคัญมีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับแม่น้ำสุพรรณบุรี และสามารถนำเสนอเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของสายน้ำได้อย่างน่าสนใจ

ด้านราคา ราคาโปรแกรมท่องเที่ยวของบ้านแหลมไม่แพง มีความเหมาะสม คุ่มค่า

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย การเดินทางเข้าถึงชุมชนบ้านแหลมสามารถเข้าถึงได้สะดวก ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจน

ด้านการส่งเสริมการขาย ชุมชนบ้านแหลมมีการทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) อาทิเช่น Facebook, YouTube เป็นต้น

1.2) บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

ด้านผลิตภัณฑ์/บริการ บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ มีลักษณะการจัดการท่องเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยโปรแกรมท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ สามารถ

นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านกิจกรรมการล่องเรือ และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวหาความเพลิดเพลินได้

ด้านราคา ราคาโปรแกรมท่องเที่ยวของบ้านศาลาดินอยู่ในระดับไม่แพงมาก แบ่งเป็นค่าเรือแบบเหมา และค่าหัวของนักท่องเที่ยว

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย การเดินทางเข้าถึงชุมชนบ้านศาลาดินมีความสะดวก เนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางได้ง่าย และสะดวก

ด้านการส่งเสริมการขาย ชุมชนบ้านศาลาดินมีการทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) อาทิเช่น Facebook, YouTube และ Website เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกจากแบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว

1) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

(1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

- เป็นชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำท่าจีน ตลอดสองฝั่งลำน้ำเรียงรายไปด้วยบ้านทรงไทยโบราณ และวัดเก่าแก่ที่มีประวัติยาวนาน
- ลำน้ำมีเรื่องราวประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 และการบรรยายวิถีชีวิตชุมชนที่ปรากฏในนิราศสุพรรณ
- มีแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวได้ เช่น วัดป่าเลไลยก์อุทยานมังกรสวรรค์ เป็นต้น
- การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้รับรางวัลระดับประเทศ และระดับอาเซียน

(2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

- การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรือ
- กิจกรรมการล่องเรือยังมีข้อจำกัดเรื่องผักตบชวาจำนวนมาก และท่าเรือในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

(3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

- ชุมชนมีโฮมสเตย์เรือนไทยริมน้ำที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และโฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานกระจายอยู่ในชุมชนไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว
- มีที่พักบริเวณในเมืองที่มีมาตรฐานสามารถเชื่อมโยงได้

(4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

- มีบริการเรือนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถล่องเรือชมวิถีชีวิตของฝั่งแม่น้ำ และสามารถรับประทานอาหารพร้อมชมแม่น้ำได้

- ทำเรือแหล่งเรียนรู้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของความปลอดภัยและความแข็งแรง
- มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายอธิบายแต่ละฐานแก่นักท่องเที่ยว
- มีห้องน้ำจำนวนมาก สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ
- มีที่พื่นจอดรถบริการแก่นักท่องเที่ยว
- และมีศูนย์บริการท่องเที่ยว

(5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

- กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นการสัมผัสวิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมโดดเด่นในเรื่องกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวลงมือทำ
- ฐานการเรียนรู้แบ่งออกเป็นฐานเป็น ฐานตาย

(6) บริการเสริม (Ancillary service)

- ฐานการเรียนรู้สามารถเลือกได้ว่าอยากได้ฐานอะไรเป็นพิเศษ นอกจากนี้บริการเสริมในชุมชนค่อนข้างจะมีพร้อม เช่น ตู้ ATM

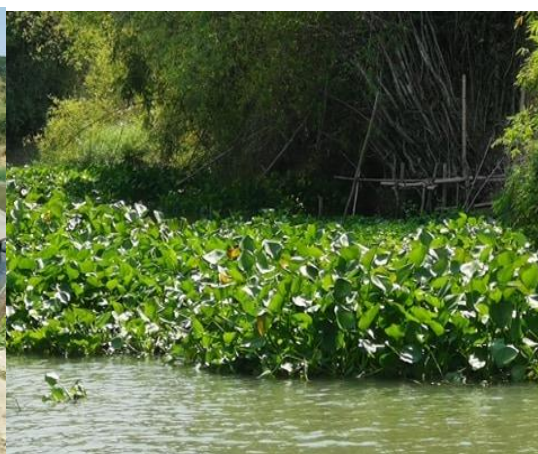
รูปภาพที่ 4- 33 บ้านทรงไทยโบราณริมแม่น้ำท่าจีน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4-34 กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตของฝั่งแม่น้ำ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4 - 35 ท่าเรือแม่น้ำท่าจีน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4 - 36 จอกแหนที่ขึ้นอย่างรวดเร็ว
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4 - 37 คุณโสภณ พันธู ผู้นำชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4-38 กิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4 - 39 รางวัลระดับประเทศและระดับอาเซียนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 40 สัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้การท่องเที่ยววิถีคลอง
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 41 กิจกรรมทำน้ำพริก และสานผักตบชวาบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

รูปภาพที่ 4 - 42 กิจกรรมทำทองหยิบ และสานผักตบชวาบ้านแหลมโฮมสเตย์ สุพรรณบุรี
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย (2562)

2) ชุมชนบ้านบ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

(1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

- ชุมชนชูจุดขายของตัวเองเป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- มีโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมล่องเรือชมวิถีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีฐานการเรียนรู้ 5 ฐานได้แก่ สวนนาบัว สวนผักข้าว สวนกล้วยไม้ สวนผลไม้และนาข้าว และฐานการสาธิตการทำข้าวตัง
- มีแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีชื่อเสียงสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวได้ เช่น พระปฐมเจดีย์

(2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

- การเข้าถึงสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร
- การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรือ
- กิจกรรมการล่องเรือชมวิถีชีวิตของชุมชน มีท่าเรือให้บริการ 2 จุด และมีเรือให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งหมด 16 ลำ

(3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

- ภายในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมีโฮมสเตย์บริการค่อนข้างเยอะแต่ยังไม่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
- มีที่พักเชื่อมโยงมีหลากหลายทั้งโรงแรม และรีสอร์ท

(4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

- ชุมชนมีน้ำดื่มที่สะอาดเหมาะแก่การทำกิจกรรมท่องเที่ยว แต่ต้องปรับปรุงในเรื่องของวัสดุและความแข็งแรง
- มีการตัดแปลงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยว คือการนำลูกมะพร้าวมาตัดแปลงเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนำมาใช้แทนเสื้อชูชีพได้

(5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

- ล่องเรือชมวิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลอง
- กิจกรรมพายเรือเก็บบัว พับดอกบัว
- สาธิตการทำผลิตภัณฑ์จากผักข้าว
- ชมสวนกล้วยไม้
- การนั่งรถอีแต่นชมสวน
- การสาธิตการทำข้าวตัง

(6) บริการเสริม (Ancillary service)

- มีป้ายสื่อความหมาย
- บริการเสริมในชุมชนค่อนข้างครบครัน

รูปภาพที่ 4 - 43 ฐานกิจกรรมท่องเที่ยววิถีคลอง บ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4 - 44 สภาพคลองมหาสวัสดิ์ ที่ทำการท่องเที่ยววิถีคลอง
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

รูปภาพที่ 4-45 ฐานการเรียนรู้คลองมหาสวัสดิ์
ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

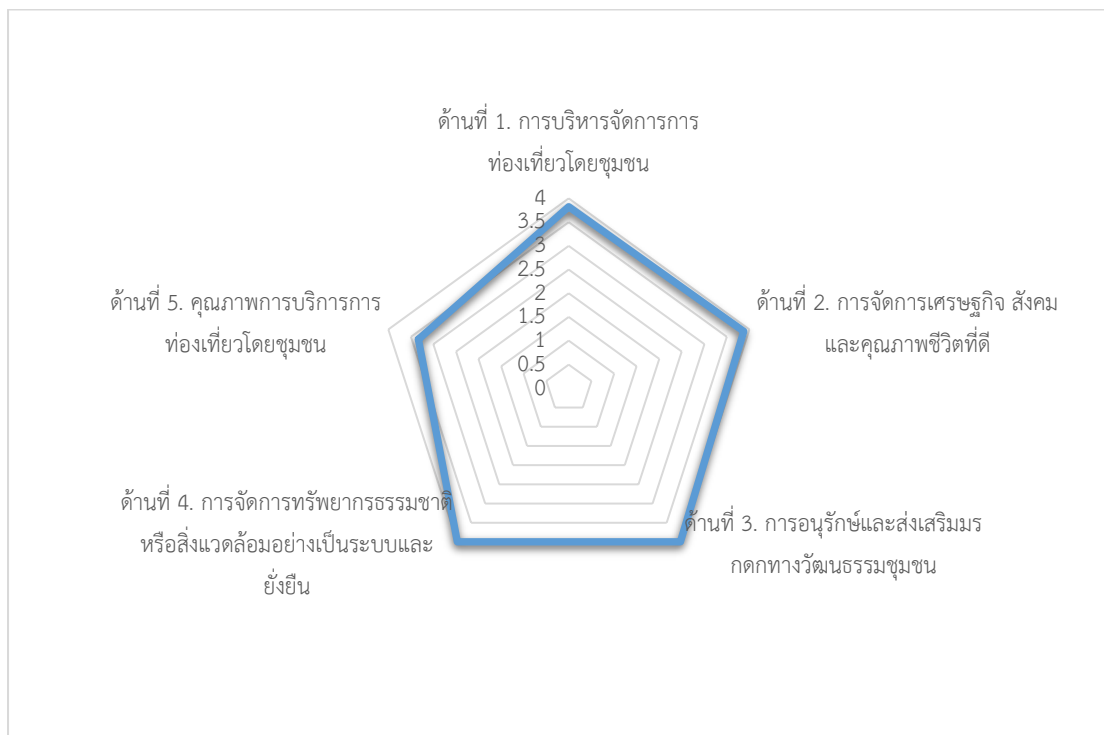
รูปภาพที่ 4 - 46 ฐานการเรียนรู้คลองมหาสวัสดิ์

ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกจากเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) ภาคตะวันตก

1.1) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปلام้า จังหวัดสุพรรณบุรี จากการใช้เกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทยประเมินพื้นที่ พบว่า ภาพรวมของพื้นที่ได้ค่าคะแนนอยู่ที่ 95.16 ซึ่งอยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยด้านที่มีการจัดการที่ดีที่สุดที่สุด คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (3.93) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (3.90) การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (3.87) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.82) และด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.33) ตามลำดับ ซึ่งสามารถแสดงกราฟได้ ดังต่อไปนี้

รูปภาพที่ 4 - 47 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ชุมชน
บ้านแหลม

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

1.2) ชุมชนบ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม จากการใช้เกณฑ์
การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทยประเมินพื้นที่ พบว่า ภาพรวมของพื้นที่ได้
ค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 90.61 อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยด้านที่มีการจัดการที่ดีที่สุดที่สุด คือ การจัดการ
เศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (3.75) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็น
ระบบและยั่งยืน (3.73) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (3.67) การบริหาร
จัดการด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.56) และคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน (3.42) ตามลำดับ ซึ่งสามารถแสดงกราฟได้ ดังต่อไปนี้

รูปภาพที่ 4 - 48 แสดงผลวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ชุมชนบ้าน
ศาลาหิน

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4.2.3 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่
และประชุมร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปปัจจัยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่
ภาคตะวันตก ดังนี้

สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

พื้นที่	ข้อได้เปรียบ	ข้อจำกัด	แนวทางการแก้ไข
ภาคตะวันตก			
1. ชุมชนบ้าน แหลม อำเภอบาง ปลาม้า จังหวัด สุพรรณบุรี	- ชุมชนมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับคลอง - ชุมชนนำเสนออัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบฐานต่าง ๆ และ	- ชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องผักตบชวาที่มีจำนวนมากในลำคลอง - ทำน้ำที่ยังต้องปรับปรุง	- กระบวนการแปรรูปผักตบชวา หรือการกำจัดผักตบชวา - การปรับปรุงทำน้ำให้มีความแข็งแรง สามารถใช้งานได้และมีความปลอดภัย

พื้นที่	ข้อได้เปรียบ	ข้อจำกัด	แนวทางการแก้ไข
	- ชุมชนมีการนำเสนออาหารพื้นถิ่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น ต้มโคล้งปลาแม่น้ำ - ชุมชนมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือมีผู้นำที่เข้มแข็ง - โฮมสเตย์ของชุมชนได้รับมาตรฐานอาเซียน กรมการท่องเที่ยว - เป็นชุมชนต้นแบบของ ททท. ในโครงการ Village tourism 4.0 - เป็นชุมชนท่องเที่ยวอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ CIV กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม - เป็นชุมชนโครงการ village thailand Academy ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม - เป็นชุมชนก้าวอย่างพอเพียงตามรอยพ่อหลวง ร.๙ ของกรมประชาสัมพันธ์		
2. ชุมชนบ้านศาลาดิน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม	- เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นำเสนออัตลักษณ์ของตนเองผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถลงมือปฏิบัติและสัมผัสได้ที่ - ชุมชนมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	- ปัญหาเรื่องของผักตบชวาในคลอง - ทำน้ำ	- กระบวนการแปรรูปผักตบชวา หรือการกำจัดผักตบชวา - การปรับปรุงทำน้ำให้มีความแข็งแรง สามารถใช้งานได้และมีความปลอดภัย

พื้นที่	ข้อได้เปรียบ	ข้อจำกัด	แนวทางการแก้ไข
	- ชุมชนมีการอนุรักษ์วิถีชีวิต ริมคลอง การทำเกษตร คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน - ชุมชนดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด “ศาสตร์พระราชา” - ชุมชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยกำหนดเป็นมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจนให้คนในชุมชนปฏิบัติร่วมกัน		

ตารางที่ 4 - 53 สรุปปัจจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

4.3 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

4.3.1 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ โดยการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เว็บไซต์จังหวัดต่าง ๆ เว็บไซต์สถานที่ท่องเที่ยว และได้ประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาเกณฑ์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองดังนี้

- 1) ด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 10 คะแนน
 - 1.1) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล 2.5 คะแนน
 - 1.2) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยเรือ 2.5 คะแนน
 - 1.3) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยรถโดยสารสาธารณะ 5 คะแนน
- 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว 90 คะแนน
 - 2.1) มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 15 คะแนน
 - 2.2) มีที่จอดรถ 15 คะแนน
 - 2.3) มีห้องสุขา/ห้องน้ำให้บริการ 15 คะแนน
 - 2.4) มีร้านของที่ระลึก 15 คะแนน
 - 2.5) มีร้านอาหาร 15 คะแนน
 - 2.6) มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว 15 คะแนน

การแปรผลเกณฑ์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม A หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี ระดับ

คะแนน 81 - 100

กลุ่ม B หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับพอใช้ ระดับ

คะแนน 61 - 80

กลุ่ม C หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ

ระดับคะแนนน้อยกว่า 61 คะแนน

สรุปผลการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามลุ่มน้ำภาคใต้

ลุ่มน้ำ	คลอง/ แม่น้ำ	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนน ประเมิน	ผลประเมิน ความพร้อม
ภาคใต้				
1.ชุมพร	หาดมือเสือ	1. เกาะพิทักษ์	80	B
	คลองพะโต๊ะ	2. ชุมชนท่องเที่ยวบ้านคลองเรือ	85	B
2.สุราษฎร์ธานี	คลองลิเล็ด	3. กลุ่มชุมชนลิเล็ด	95	A
	คลองท่าฉาง	4. ชุมชนคลองท่าฉาง	62.5	B
	คลองพุมเรียง	5. ชุมชนบ้านพุมเรียง	97.5	A
	คลองพะแสง	6. หมู่บ้านเขาเทพพิทักษ์	47.5	C
	คลองร้อยสาย	7. ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย	95	A
	คลองบางโพธิ์	8. ชุมชนบางโพธิ์ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	47.5	C
	คลองน้อย	9. ชุมชนตลาดคลองน้อย	80	B
3.นครศรีธรรม ราช	คลองท่าดี	10. ชุมชนคีรีวง	95	A
4. กระบี่	อ่าวแหลมสัก	11. ชุมชนท่องเที่ยวแหลมสัก	32.5	C
	ท่าปอม	12. ชุมชนเขาคราม คลองสองน้ำ	65	B
5. ระนอง	คลองละอุ่น	13. ชุมชนคลองละอุ่น	50	C
	คลองลัดโนด	14. มุสลิมโฮมสเตย์บ้านม่วงกลาง	62.5	B
6 ตรัง	คลองตาเปะ	15. กลุ่มประมงพื้นบ้านน้ำราบ	75	B
	คลองลำขนุน	16. ชุมชนบ้านลำขนุน	85	A
7.สงขลา	คลองสะทิงหม้อ	17 ชุมชนสทิงหม้อ	47.5	C
	คลองแดน	18 ชุมชนวิถีพุทธ ตลาดน้ำคลองแดน	100	A
	คลองสะกอม	19 กลุ่มสะกอมจ๊ะโง	70	B
	คลองรัตภูมิ	20 ตลาดน้ำท่าชะมวง	47.5	C
	คลองบางกล่ำ	21 บ้านทางไทรโฮมสเตย์	65	B
	คลองหลา	22 อ่างเก็บน้ำคลองหลา	37.5	C

ลุ่มน้ำ	คลอง/ แม่น้ำ	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนน ประเมิน	ผลประเมิน ความพร้อม
	คลองจำไทร	23 อ่างเก็บน้ำคลองจำไทร	52.5	C
	คลองหอยโข่ง	24 อ่างเก็บน้ำคลองหอยโข่ง	52.5	C
	คลองย่น	25 ชุมชนคลองย่น	35	C
	คลองแห	26 ตลาดน้ำคลองแห	100	A
	คลองพะวง	27 ชุมชนคลองวง	35	C
	คลองภูมิ	28 ตลาดน้ำท่าชะมวง	65	B
2. ปัตตานี	คลองปาละ	29 ชุมชนท่องเที่ยวบาราโหม	92.5	A
	อ่าวปัตตานี	30 ชุมชนท่องเที่ยวบางปู	95	A
	อ่าวปัตตานี	31 ชุมชนตะโล๊ะกะโป	95	A
	อ่าวปัตตานี	32 ชุมชนการท่องเที่ยวบานา	85	A
	อ่าวปัตตานี	33 ชุมชนท่องเที่ยวยะหริ่ง	65	B

ตารางที่ 4 - 54 แสดงการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากตารางพบว่าภาคใต้ มีลุ่มน้ำ จำนวน 5 ลุ่มน้ำ มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 33 แหล่ง สามารถจัดกลุ่มตามศักยภาพ ระดับ A จำนวน 12 แหล่ง ระดับ B จำนวน 10 แหล่ง และระดับ C จำนวน 10 แหล่ง คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง และสรุปแนวทางในการยกระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง ดังนี้

- 1) การยกระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองจาก ระดับ C เป็น ระดับ B
 - 1.1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ห้องน้ำ ที่จอดรถ ที่นั่งพักผ่อน
 - 1.2) ค้นหาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
 - 1.3) จัดทำศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณีที่สำคัญ วิถีชีวิตคนในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว
 - 1.4) ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบชุมชน ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์
 - 1.5) กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
 - 1.6) สร้างนักสื่อความหมายภายในชุมชน
 - 1.7) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมและกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน

2) การยกระดับศักยภาพจาก ระดับ B เป็น ระดับ A

2.1) ยกระดับมาตรฐานสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน เช่น Q ออย. มผช. ฮาลาล GMP HACCP CODEX

2.2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างกิจกรรม ณ จุดท่องเที่ยว นั้น ๆ พร้อมเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยววิถีคลอง

2.3) การบริหารจัดการขยะและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2.4) พัฒนาระบบการให้บริการนักท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัย

4.3.2 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก โดยการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เว็บไซต์จังหวัดต่าง ๆ เว็บไซต์สถานที่ท่องเที่ยว และได้ประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาเกณฑ์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองดังนี้

1) ด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 10 คะแนน

1.1) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล 2.5 คะแนน

1.2) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยเรือ 2.5 คะแนน

1.3) เดินทางเข้าถึงได้ด้วยรถโดยสารสาธารณะ 5 คะแนน

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว 90 คะแนน

2.1) มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 15 คะแนน

2.2) มีที่จอดรถ 15 คะแนน

2.3) มีห้องสุขา/ห้องน้ำให้บริการ 15 คะแนน

2.4) มีร้านของที่ระลึก 15 คะแนน

2.5) มีร้านอาหาร 15 คะแนน

2.6) มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว 15 คะแนน

การแปลผลเกณฑ์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม A หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี ระดับคะแนน 81 – 100

กลุ่ม B หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับพอใช้ ระดับคะแนน 61 – 80

กลุ่ม C หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำระดับคะแนนน้อยกว่า 61 คะแนน

สรุปผลการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองตามลุ่มน้ำภาคตะวันตก

ลุ่มน้ำ	คลอง/ แม่น้ำ	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนน ประเมิน	ผลประเมิน ความพร้อม
ภาคตะวันตก				
1. อุทัยธานี	คลองตากแดด	17. แหล่งทอดผ้าพื้นเมืองบ้านโคกหม้อ	47.5	C
	คลองเสลา	18. สวนพฤกษศาสตร์แก่นมะกรูด	62.5	B
	คลองวังมะตูม	19. วัดถ้ำเขาตะพาน	32.5	C
	คลองหนองฉาง	20. วัดหนองขุนชาติ	32.5	C
	คลองอมปาง	21. เมืองโบราณบึงคอกช้าง	32.5	C
	คลองทับเสลา	22. อุทยานแห่งชาติห้วยขาแข้ง	92.5	A
	คลองกระเสียว	23. หลวงพ่อโตวัดผาทั้ง	32.5	C
	แม่น้ำสะแกกรัง	24. วัดจันทาราม	32.5	C
		25. วัดสังกัสรัตนคีรี	32.5	C
		26. วัดอุโปสถาราม	32.5	C
		27. วัดธรรมโฆษกหรือวัดโรงโค	32.5	C
	คลองสาม	28. เกาะเทโพ	77.5	B
2. ตาก	คลองแม่สอด	29. วัดชุมพลคีรี	32.5	C
	แม่น้ำปิง	30. สะพานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (สะพานแขวน)	32.5	C
		31. ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	32.5	C
		32. เขื่อนภูมิพล	77.5	B
		33. ศาลหลักเมืองสี่มหาราช	32.5	C
		34. พระธาตุแก่งสร้อย	32.5	C
		35. พระพุทธรูปเขาหนาม	32.5	C
		36. วัดสีตลาราม	32.5	C
		37. ตลาดริมเมย	62.5	B
		38. ตรอกบ้านจีน	62.5	B
	คลองแม่ระมาด	39. หมู่บ้านท่องเที่ยวป่าไร่เหนือ	77.5	B
		40. บ้านโฮ้ง ท่องเที่ยวชุมชนวิถีอินทรีย์	77.5	B
	เขื่อนภูมิพล	41. หมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านท่าไผ่	77.5	B
3. กาญจนบุรี	แม่น้ำของกาเลีย	42. สะพานมอญ	47.5	C
		43. วัดวังแก้วเวการาม	32.5	C
		44. เจดีย์พุทธคยา	32.5	C
		45. เขื่อนวชิราลงกรณ์	32.5	C
		46. อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์	62.5	B

ลุ่มน้ำ	คลอง/ แม่น้ำ	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนน ประเมิน	ผลประเมิน ความพร้อม
	แม่น้ำแควใหญ่	47. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร	32.5	C
		48. สะพานข้ามแม่น้ำแคว	92.5	A
		49. บ้านหนองขาว กาญจนบุรี	32.5	C
	เขื่อนศรีนครินทร์	50. ชุมชนบ้านปลายนาสวน	62.5	B
	แม่น้ำแม่กลอง	51. ชุมชนเก่าท่าม่วง	32.5	C
	เขื่อนวชิราลงกรณ์	52. เกาะมะพร้าวกะทิ	47.5	C
4. สุ่ม ทร สงคราม	แม่น้ำแม่กลอง	53. ตลาดน้ำท่าคา	77.5	B
		54. วัดเจริญสุขารามวรวิหาร	32.5	C
		55. ดอนหอยหลอด	47.5	C
	คลองท่าคา	56. ตลาดน้ำบางน้อย	62.5	B
		57. กลุ่มแม่บ้านเกษตรตลาดน้ำท่าคา	47.5	C
		58. วัดประดู่	32.5	C
	คลองทองกลาง	59. ตลาดน้ำอัมพวา	92.5	A
	คลองวัดจุฬา	60. บ้านท่าคา	77.5	B
	คลองประดู่	61. วัดอินทาราม	32.5	C
		62. ตลาดน้ำบางนกแขวก	62.5	B
		63. ค่ายบางกุ้ง	62.5	B
		64. วัดบางแค่น้อย	32.5	C
		65. วัดกุมรินทร์ภูมิทอง	32.5	C
		66. โครงการอัมพวา-ชัยพัฒนาอนุรักษ์ รักษณ์	92.5	A
	คลองแควอ้อม	67. พิพิธภัณฑ์สุนทรสนาน(บ้านครู เอื้อ)	92.5	A
	คลองผีหลอก	68. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลอง โฮมสเตย์	62.5	B
	คลองโคน	69. ท่องเที่ยวป่าชายเลนชุมชนตำบล คลองโคน	62.5	B
	คลองประชาชื่น	70. กลุ่มโฮมสเตย์ปลายโพงพาง	62.5	B
5. เพชรบุรี	แม่น้ำท่าจีน	71. ตลาดน้ำนาพันสาม	77.5	B
	เขื่อนแก่งกระจาน	72. เขื่อนแก่งกระจาน (ริมอ่างเก็บน้ำแก่ง กระจาน)	47.5	C
		73. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านพุเข็ม	47.5	C
	แม่น้ำเพชรบุรี	74. สวนเพชร เกาะอินทรีวิถีไทย	47.5	C

ลุ่มน้ำ	คลอง/ แม่น้ำ	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนน ประเมิน	ผลประเมิน ความพร้อม
		75. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มธนาคาร ต้นไม้บ้านถ้ำเสือ	47.5	C
	อ่าวบางตะบูน	76. ศูนย์อนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชาย เลน โรงเรียนบางตะบูนวิทยา	32.5	C
6. ประจวบคีรีขันธ์	เขื่อนปราณบุรี	77. เขื่อนปราณบุรี	32.5	C
	ทุ่งสามร้อยยอด บึงบัว	78. ทุ่งสามร้อยยอด	32.5	C
	คลองเขาแดง	79. คลองเขาแดง	47.5	C
	แม่น้ำปราณบุรี	80. หมู่บ้านปากน้ำปราณ	32.5	C
	คลองบางปู	81. หมู่บ้านประมงบางปู	47.5	C
7. สมุทรสาคร	แม่น้ำท่าจีน	82. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน อ่าวมหาชัย	77.5	B
	คลองดำเนินสะดวก	83. วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร	32.5	C
8. นครปฐม	แม่น้ำท่าจีน	84. คลองมหาสวัสดิ์	100	A
9. สุพรรณบุรี	แม่น้ำท่าจีน	85. ชุมชนบ้านแหลม	100	A

ตารางที่ 4 - 55 ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

จากตารางพบว่า ภาคตะวันตก มีลุ่มน้ำหลัก 3 ลุ่มน้ำ และ 1 ลุ่มน้ำเชื่อมโยง มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 69 แห่ง สามารถจัดกลุ่มตามศักยภาพ ระดับ A จำนวน 7 แห่ง ระดับ B จำนวน 20 แห่ง และระดับ C จำนวน 42 แห่ง คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง และสรุปแนวทางในการยกระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง ดังนี้

- 1) การยกระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองจาก ระดับ C เป็น ระดับ B
 - 1.1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ห้องน้ำ ที่จอดรถ ที่นั่งพักผ่อน
 - 1.2) พัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
 - 1.3) จัดทำศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณีที่สำคัญ วิถีชีวิตคนในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว
 - 1.4) ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบชุมชน ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์
 - 1.5) กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
 - 1.6) สร้างนักสื่อความหมายภายในชุมชน

1.7) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมและกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน

2) การยกระดับศักยภาพจาก ระดับ B เป็น ระดับ A

2.1) ยกระดับมาตรฐานสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน เช่น Q ออย. มผช. ฮาลาล GMP HACCP CODEX

2.2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พร้อมเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยววิถีคลอง

2.3) การบริหารจัดการขยะและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2.4) พัฒนาระบบการให้บริการนักท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัย

สรุปฐานทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันตก

ชุมชน	ลำน้ำ/ลำคลอง	ทรัพยากรการท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว	รูปแบบการท่องเที่ยว
ชุมชนบ้านแหลม จ.สุพรรณบุรี	แม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน)	- พื้นที่การเกษตร - ภูมิปัญญา - วิถีชีวิตชุมชนกับสายน้ำ - แม่น้ำสุพรรณบุรี	- กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านฐานการเรียนรู้ - ล่องเรือชมธรรมชาติ ดูวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำ	การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติบนพื้นฐานการอนุรักษ์
ชุมชนศาลาдин จ.นครปฐม	คลองมหาสวัสดิ์	- พื้นที่การเกษตร - คลองมหาสวัสดิ์ - วิถีชีวิตริมฝั่งคลอง	- กิจกรรมการล่องเรือชมวิถีชีวิต - กิจกรรมพายเรือเก็บบัว พับดอกบัว - สาธิตการทำผลิตภัณฑ์จากฟักข้าว - ชมสวนกล้วยไม้ - การนั่งรถอีแต่นชมสวน	การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชน	ลำน้ำ/ลำคลอง	ทรัพยากรการท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว	รูปแบบการท่องเที่ยว
			- การสาธิตการทำข้าวตัง	

ตารางที่ 4 - 56 แสดงฐานทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2562)

สรุปทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก

1) ภาคตะวันตก ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกจะอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นฐานหลักในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิเช่น พื้นที่ป่า พื้นที่เกษตร แม่น้ำหรือลำคลอง ความโดดเด่นของแม่น้ำหรือลำคลองในภาคตะวันตกคือ เป็นแม่น้ำหรือคลองที่มีเรื่องราวของประวัติศาสตร์ที่สำคัญของไทย เพราะเป็นเส้นทางที่กษัตริย์ไทยเคยเสด็จประพาสผ่าน ทั้งยังมีเรื่องราวปรากฏในวรรณคดี ฉะนั้น การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังสามารถเชื่อมโยงในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อีกด้วย

4.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

4.4.1 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง อีกทั้งจากการลงพื้นที่สำรวจการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ต้นแบบคลองราชดำเนิน สามารถสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ได้ว่า กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) พัฒนาการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มโดยการสร้างการมีส่วนร่วม ให้มีความเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้
- 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนและเกิดการเที่ยวซ้ำ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น
- 3) สร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์
- 4) พัฒนาวัฒนธรรมพร้อมสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังสร้างเสน่ห์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคบริการ
- 5) พัฒนากลไกและบริการโดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสามารถในการจัดการรองรับได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบริการท่องเที่ยวมูลค่าสูง

4.4.2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง อีกทั้งจากการลงพื้นที่สำรวจการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ต้นแบบคลองราชดำเนิน สามารถสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก ได้ว่า กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) พัฒนาการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มโดยการสร้างการมีส่วนร่วม ให้มีความเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้
- 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนและเกิดการเที่ยวซ้ำ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น
- 3) สร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์
- 4) พัฒนาวัฒนธรรมพร้อมสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังสร้างเส้นทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคบริการ
- 5) พัฒนากลไกและบริการโดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสามารถในการจัดการรองรับได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบริการท่องเที่ยวมูลค่าสูง

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาในส่วนนี้คณะวิจัยมุ่งสรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

- 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 3) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก
- 4) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก

การวิจัยนี้ จะใช้ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยววิถีคลอง จากทฤษฎี 6As รวมทั้งจะใช้ข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวที่คณะวิจัยสืบค้นและลงพื้นที่สำรวจการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นการท่องเที่ยววิถีคลอง จากนั้นจึงคัดเลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีคลองและแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงได้ ผลการศึกษาในส่วนนี้มีรายละเอียดตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไปนี้ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

5.1.1 เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้บริบททั่วไปของพื้นที่ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา

คลองแดนเป็นชุมชนที่มีวิถีความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองสายหลักครอบคลุมพื้นที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัด นครศรีธรรมราช คลองแดนเป็นลำคลองสายหลักในการเดินทางคมนาคมขนส่ง เป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยง การเกษตร เรือกสวน ไร่นา ของคนในชุมชนริมน้ำตลอดสาย ทิศเหนือตั้งแต่บ้านปากพั้ง จังหวัด นครศรีธรรมราช ทิศตะวันออกจรดปากน้ำอ่าวไทย ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ออกสู่ทะเลสาบสงขลาจรด อำเภอเมืองสงขลาและจังหวัดพัทลุง พื้นที่เป็นลักษณะของคลองแพ่งและเป็นชุมชนริมน้ำเมืองท่าที่คึกคักมากในอดีต เป็นตลาดกลางซื้อขายสินค้าเกษตร โดยมีข้าวเปลือกเป็นสินค้าหลักในพื้นที่ชุมชนคลองแดน เป็นบรรยากาศของบ้านเรือนที่มีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ริมน้ำบ้านแต่ละหลังมีอายุเกือบร้อยปี มีขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น มีการทำขนมฝีมือดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชน การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนพื้นที่คลองแดนเป็นวิถีชีวิตที่มีความเป็น เอกลักษณ์ของพื้นที่ จากอดีตชุมชนคลองแดน

มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นแหล่ง การค้าขายทางน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ต่อมาเมื่อมีความเจริญเข้ามาและมีถนนตัดผ่าน การเดินทางทางน้ำก็เปลี่ยนเป็นทางบก ผู้คนที่อาศัย อยู่ริมคลองค่อย ๆ โยกย้ายออก ร้านค้าต่าง ๆ หายไปปิดตัวลง วัดเริ่มเสื่อมโทรม สะพานไม้ก็ผุพังร่อน แต่ชุมชนคลองแดนก็กลับมาฟื้นฟูอีกครั้งด้วยการร่วมแรง รวมใจของกลุ่มผู้นำจิตอาสาและนักวิจัย จนทำให้ชุมชนคลองแดนกลับมาเข้มแข็งอีกครั้งในนาม “ชุมชน วิถีพุทธคลองแดน” (รศมนต์ คำศรี, ปัญญา ชูช่วย, จิตรลดา พันธุ์พนาสกุล, คณิดา ไกรสันติ และจเร สุวรรณชาติ, 2561)

การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองของชุมชนคลองแดน ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา ชุมชนคลองแดนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ไปยังชุมชน คลองแดนประมาณ 100 กิโลเมตร กิโลเมตร 15 จากแยกรับแพรก และมีระยะทางจากอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชไปทางทิศใต้ ประมาณ 100 กิโลเมตรเช่นเดียวกัน ดังนั้นชุมชนคลองแดนจึงมี ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางของเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัด นครศรีธรรมราช การคมนาคมขนส่งทางน้ำในชุมชนคลองแดน สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนอื่น ๆ ใน ปริณพทโดยรอบ และมีโครงข่ายของคลองที่เชื่อมต่อและอ่าวไทยทำให้คลองแดนมีความรุ่งเรืองทาง การค้าเป็นอย่างมาก จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2516 เมื่อทางหลวงสาย 408 เริ่มใช้งานผู้คนที่นี่เริ่ม อพยพออกจากพื้นที่ ความนิยมสัญจรทางน้ำลดลงจวบจนปัจจุบันไม่มีการใช้การสัญจรทางน้ำอีกเลย การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวตามทฤษฎี 6As สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดนคือ มรดกทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ได้แก่แนวคิดเรื่อง “การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับหมู่บ้านวิถีพุทธ” เพื่อเป็นหมู่บ้าน แห่งการปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชนในพื้นที่และเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดคลองแดนมี ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Heritage) หลายประการ เช่น สะพานเชื่อม ระหว่างสองจังหวัด เรือขุด ศาลาองค์พระอดีตเจ้าอาวาส โรงฉันองค์พระทองโบราณ ประเพณี ชนหมากประถมเดินเที่ยวล่องคลอง เรียนรู้วิถีคนคลองแดนข้ามจังหวัดด้วยสะพานไม้แผ่นเดียว ที่ สร้างด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้สัญจรระหว่างสองจังหวัด ซึ่งปัจจุบันกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของตลาด น้ำริมคลองแดน นอกเหนือจากนี้ภูมิทัศน์ของชุมชนคลองแดนก็เป็นส่วนที่ช่วยเสริมบรรยากาศของ ชุมชนให้มีบรรยากาศ และเรื่องราวที่น่าสนใจ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ รศมนต์ คำศรี, ปัญญา ชูช่วย, จิตรลดา พันธุ์พนาสกุล, คณิดา ไกรสันติ และจเร สุวรรณชาติ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการบริการจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณเขตพื้นที่คลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งใช้ทฤษฎี 6As เช่นกันจึง

พบว่าสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวชุมชนคลองแดนเป็นชุมชนวิถีพุทธ มีวิถี ความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นหัวใจหลักของชุมชนอยู่ที่วัด โดยมีวัดคลองแดนเป็น ศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนบ้านเรือนเป็นสถาปัตยกรรมเก่าแก่ริมน้ำ บ้านแต่ละ

หลังมีอายุเกือบร้อยปี มีทั้งสถาปัตยกรรมแบบเรือนไม้เดี่ยว และเรือนแถวไม้ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี มีมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายประการ เช่น วัดคลองแดน โรงฉน์ ร้อยปี ร้านขายยาโบราณ พิพิธภัณฑ์ครูสายัณห์ เป็นต้น การทำขนมฝีมือดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชน เช่น ปลาทอดทรงเครื่อง(สูตรโบราณ) แป้งแดง ข้าวย่ำ ข้าวมันแกงไก่ เต้าคั่ว ห่อหมกปลาอินทรี ขนม กอและ ขนมจาก ขนมลูกโดน ขนมโค ขนมพืพื ขนมทราย (ขนมข้าหนุ) ขนมป้าจี ข้าวเกรียบปาก หม้อ ขนมค่อม ขนมเทียน ขนมดอกจำเจียก ขนมหน้ำมัน กล้วยทับ ข้าวเหนียวปิ้ง กุ้งทอด และ อาหารพื้นบ้านอีกมากมาย รวมถึงชุมชนคลองแดนยังมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น หนังตะลุง การรำโนราห์ และการจัดทำรูปปั้นโนราห์อีกด้วย

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

สำหรับเส้นทางท่องเที่ยว ตลาดริมน้ำคลองแดน การเดินทาง : ใช้ถนนสาย 408 สงขลา-นครศรีธรรมราช

เส้นทางที่ 1 เดินทางมาจากทางสงขลาจะผ่านแยกรับแพรก (ทางเข้าระโนด) ให้ ขับตรงไปอีก 15 กิโลเมตร เมื่อขับรถขึ้นสะพานท่าเขินแล้วให้ลดความเร็ว จนเห็นป้ายเขียนคำว่า ตลาดริมน้ำคลองแดนอยู่ทางซ้ายมือ แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปถนนย่อยอีก 3 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 เดินทางมาจากทางหัวไทร เดินทางประมาณ 15 กิโลเมตร สังเกต ซ้ายมือจะมีป้าย "ตลาดริมน้ำคลองแดน" ให้เลี้ยวขวาเข้าไปถนนย่อยอีก 3 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 3 เดินทางจากพัทลุง ให้ขับรถข้ามสะพานทะเลน้อย ผ่านตัวอำเภอรระ โนด ไปออกสี่แยกรับแพรก แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนสาย 408 อีก 15 กิโลเมตร ถึงทางเลี้ยวซ้ายเข้า ตลาดริมน้ำคลองแดน

3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

ชุมชนมีโฮมสเตย์ที่ได้รับรองมาตรฐานกระจายกันอยู่ริมคลอง และทั่วชุมชน คลองแดน ที่พักเชื่อมโยงมีความพร้อมพอสมควร และมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลอง เป็นรายได้ ซึ่งชุมชนคลองแดนมีโฮมสเตย์ให้บริการนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเข้ามาสัมผัสบรรยากาศวิถี ชนบท วิถีพุทธ และวิถีคลองหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมาจากการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่เริ่มเห็น ความสำคัญของการพลิกฟื้นชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยร่วมกันปรับปรุงที่อยู่อาศัย เรือนไม้ริมน้ำ ให้คงความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนจนทำให้ชุมชนคลองแดนกลับมาเข้มแข็งอีกครั้งในนาม “ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน” ดังเช่นปัจจุบัน การพักในโฮมสเตย์ของคลองแดน นักท่องเที่ยวจะได้ รับประทานอาหารพื้นถิ่นฝีมือเจ้าของบ้านและได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนากับชาวคลองแดนอีกด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ และนรินทร์ สังข์รักษา (2561) ที่พบว่าคนในชุมชนคลองแดนแม้เห็นความเจริญจากท้องถิ่นอื่นแต่ก็ยังรักความเป็นชุมชนเดิม ของบ้านคลองแดน จึงไม่ได้นำความเจริญจากท้องถิ่นอื่นกลับมาที่บ้านคลองแดนแบบทั้งหมด แต่เอา แนวคิดในการทำให้บ้านเมืองเจริญมาปรับใช้ความเป็นชุมชนดั้งเดิมของบ้านคลองแดน นั่นคือการ

พัฒนาบ้านคลองแดนให้เป็นชุมชนดั้งเดิมที่สมบูรณ์แบบเหมือนกับอดีต และคืนความเป็นอดีตให้กับบ้านคลองแดน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยกำลังขาดแคลนและมีความต้องการในปัจจุบัน ให้มีการฟื้นฟูอาคารบ้านเรือน โดยชาวชุมชนบ้านคลองแดน รวมทั้งตลาดดั้งเดิมและการค้าขาย โดยชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันเอง ด้วยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่นั้น พร้อมทั้งสติปัญญาของคนในชุมชน ทำให้ที่พักของคลองแดนมีความเป็นอัตลักษณ์และคงความดั้งเดิมไว้มากที่สุด ซึ่งมีโฮมสเตย์ดังนี้ เรือนไม้ไทยโฮมสเตย์ เรือนพีโยโฮมสเตย์ บ้านร้อยปีศรีคลองแดน บ้านยายเลียบโฮมสเตย์

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

สิ่งอำนวยความสะดวก มีโฮมสเตย์มากมายกระจายอยู่ทั่วทุกมุมของคลองแดน มีอาหารที่หลากหลายและเป็นอาหารท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ เช่นข้าวห่อใบบัว น้ำตาลปี๊บ น้ำดื่มจากกระบอไม้ไผ่ และร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านยาสมุนไพรโบราณ การติดต่อที่รวดเร็วเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่นตำรวจท่องเที่ยว ตำรวจทางหลวง สถานีตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา โรงพยาบาลระโนด และโรงพยาบาลสงขลา อาจจะมีข้อจำกัดในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุและคนชรา ลานไม้ริมฝั่งคลองมีความผูกและเสื่อมสภาพไปบ้างแต่ทางคณะกรรมการได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาในข้อจำกัดดังกล่าว อีกทั้งยังสามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้โดยข้อมูลของคลองแดนจะเชื่อมโยงสู่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานหาดใหญ่ โทร 074-243747 อีกทั้งมีการป้องกันความปลอดภัยไว้อย่างรอบด้านและสูงสุด ทั้งตำรวจท่องเที่ยว (Tourist Police) โทร. 1155 ตำรวจทางหลวง (Highway Police) โทร 1193 สถานีตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา (Songkhla Provincial Police Station) โทร. 074-307092 โรงพยาบาลสงขลา (Songkhla Hospital) โทร. 074-243747 ซึ่งคลองแดนได้ตั้งกรรมการเพื่อดูแล ตรวจสอบการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในคลองแดน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสูงมาก และหากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินสามารถแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นการสัมผัสวิถีชีวิตทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และยังมีการฟื้นฟูประเพณีขึ้นหมากประถม ซึ่งเป็นประเพณีโบราณที่เกือบสูญหายไป กิจกรรมจากเยาวชน มโนราห์คลองแดน ชมมโนราห์ การรำพรานของกลุ่มเยาวชนที่มีการร่ายรำบนเวทีริมน้ำเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ในอัตลักษณ์ที่ว่า “เดินเที่ยวล่องคลองเรียนรู้วิถีคนคลองแดน” กิจกรรมการท่องเที่ยวมีดังนี้ (คณะผู้วิจัยโครงการนาร่องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนในชนบทภาคใต้, 2558)

5.1) ตลาดน้ำริมคลองแดน

แต่เดิมคลองแดนเป็นตลาดริมน้ำที่เคยรุ่งเรืองมากในอดีต โดยมีตระกูลหนูเนียมเป็นเจ้าของตลาด ตลาดริมน้ำคลองแดนมีห้องแถวเรียงรายเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และเรือ

สินค้าเข้ามาเพื่อค้าขาย สิ่งที่เกี่ยวข้องในตลาดคือ “วัฒนธรรมการผูกเกลอของชาวใต้” เนื่องจากชาวคลองแดนเปรียบเหมือนเกลอเมือง ที่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างเกลอควนและเกลอเล

5.2) สะพานไม้แผ่นเดียวข้ามจังหวัด

สะพานไม้เป็นเส้นทางเดินเลียบริมคลองที่มีการซ่อมแซมทับซ้อนซ้ำหลายครั้งในช่วงอายุของชุมชนในแต่ละรุ่น ผู้สูงอายุเล่าว่าในสมัยนั้นนิยมใช้ไม้เคี่ยมทำสะพานเนื่องจากหาได้ง่าย ราคาไม่แพงและทนทาน เหมาะสำหรับการทำสิ่งปลูกสร้างที่ต้องตากแดดตากฝนในอดีตเจ้าของบ้านจะออกเงินสร้างสะพานหน้าบ้านของตนเอง แต่บ่อยครั้งก็จะมี การลงขันและช่วยลงแรงในการสร้างสะพาน ปัจจุบันทางชุมชนได้จัดทอดผ้าป่าจนสามารถสร้างสะพานไม้ (เส้นทางธรรมยาตรา) ทอดยาวจากศูนย์กลางชุมชนไปถึงวัดคลองแดน

5.3) ร้านขายยาแผนโบราณริมคลอง

ในอดีตชุมชนคลองแดนเคยมีร้านขายยาแผนโบราณอยู่หลายร้าน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณห้องแถวริมตลาดน้ำคลองแดน เช่น ร้านหมอเขียน ร้านหมอฮ่วน (ร้านศรีสุขโฮส) ร้านหมอสวัสดิ์ ร้านหมอชล เป็นต้น มีบางร้านที่ปิดตัวลงโดยไร้ผู้สืบทอด บางร้านย้ายไปเปิดกิจการในถิ่นฐานใหม่ จากการสัมภาษณ์หมอไก่อ (เกรียงไกร อนันตพงศ์, 2563, สัมภาษณ์) พบว่าความรู้ในวิชายาแผนโบราณเกิดจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง การถ่ายทอดวิชาในสายตระกูลรุ่นสู่รุ่น โดยมีต้นกำเนิดจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ประกอบกับการได้ตำรับยาจากพระในวัดต่าง ๆ ในปัจจุบันเหลือเพียงร้านหมอเกรียงไกร (ร้านศรีสุขโฮส) และร้านหมอณรงค์ (ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน) ที่ยังรักษารูปแบบของร้านขายยาแผนโบราณแบบเก่าเอาไว้

5.4) เรือขุด

เรือขุดโบราณ คือ เรือที่ขุดจากไม้ตะเคียนทองทั้งต้น โดยตัวเรือมีความยาว 15.30 เมตร กว้าง 2.06 เมตร ความลึก 80 เซนติเมตร และกินน้ำลึกประมาณ 0.50 เซนติเมตร มีจำนวนกงของเรือ 29 กง เป็นกงยาว 14 กง เป็นกงสั้นอีก 15 กง สามารถบรรทุกคนได้ประมาณ 40-50 คน นายเคลื่อน ทองมี ปัจจุบันอายุ 80 ปี หนึ่งในสามคนที่ไปปรับไม้ในยุคนั้นเล่าว่าได้มาจากตพบลเขาขาว อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปัจจุบันเรือขุดได้รับการบูรณะใหญ่ในปี พ.ศ. 2551 โดยนายช่างประสิทธิ์ ล่องแก้ว ปัจจุบันอายุ 70 ปี เรือขุดคลองแดน มีความสมบูรณ์มีคุณค่าของความแท้ ความเก่าแก่ และสวยงามยิ่ง

5.5) พระทอง

พระทองเป็นพระที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เลื่อมใสของชาวชุมชนคลองแดน ซึ่งองค์พระทำด้วยโลหะคล้ายทองและงดงามด้วยพุทธลักษณะ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อสันนิษฐานว่าใกล้เคียงพุทธศิลป์ของเชียงแสนและล้านนา นอกจากนี้ส่วนยอดยังมีอุณาโลมวนซ้าย เป็นปริศนา

ธรรม และไม่ค่อยเป็นที่พบเห็นได้ทั่วไป องค์พระทองได้อยู่คู่วัดมาเป็นเวลานาน คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าว่าตั้งแต่จำความได้ก็ได้พบเห็นพระทองอยู่แล้ว เพียงแต่เมื่อก่อนองค์พระจะถูกพรางด้วยสีดำ ทาปากสีแดง ดูไม่สวยงามทำให้ผู้ที่พบเห็นไม่ค่อยให้ความสนใจ แต่ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นปีที่ก่อสร้างกุฏิหลังใหม่ มีพระรูปหนึ่งได้อัญเชิญองค์พระมาขัดด้วยมะขามเปียก ก็พบว่ามีความเปล่งปลั่งดังทองคำเป็นที่ประหลาดใจต่อผู้กราบไหว้เป็นอันมากและจากนั้นเป็นชาวบ้านก็มากราบไหว้บูชากันมากขึ้น ทุกครั้งที่ชาวบ้านมีปัญหาอุปสรรคใดก็จะมาตั้งจิตอธิษฐานขอให้ผ่านพ้นปัญหาไปได้และมักจะผ่านไปได้ด้วยดีเสมอมา

5.6) กุฏิพระหลังใหม่ วัดคลองแดน

กุฏิพระหลังใหม่สร้างจากเงินบริจาคของพุทธศาสนิกชน ผู้มีจิตศรัทธาต่อวัดคลองแดน กุฏินี้มีรูปแบบสมัยใหม่ แต่ท่านเจ้าอาวาส พระมหาปราโมทย์ ร่วมกับผู้มีแนวคิดอนุรักษ์อยากให้คงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมรูปแบบปักษ์ใต้เอาไว้ โดย อาจารย์จร สุวรรณชาติ ได้ออกแบบตัวกุฏิให้กับทางวัด ตัวอาคารจึงได้รับการออกแบบให้เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้แบบประยุกต์

ต้นแบบของกุฏิมาจาก กุฏิโบราณของวัดท้ายยอ การออกแบบก่อสร้างมีแนวคิดให้มีการทำลายธรรมชาติน้อยที่สุด โดยการนำวัสดุที่มีอยู่แต่เดิมนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น การนำกระเบื้องดินเผาของเก่ามาล้างทำความสะอาดโดยคนในชุมชน แล้วนำมาขึ้นนำไปมุงหลังคาใหม่ รวมทั้งวิธีการออกแบบหน้าต่างให้เป็นแบบบานเลื่อน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากนี้การออกแบบยังแฝงแนวคิดปรีชาธรรมตามประเพณีนิยมทางใต้ ซึ่งได้รับคำแนะนำจากท่านเจ้าอาวาส คือการประดับด้วยกระเบื้องใบเล็ก ๆ วางอยู่บนหลังคาสี่มุม สะท้อนถึงเรื่องความเมตตากรุณาต่อเนื่องจากนกลงมาเกาะหลังคาบ้าน เพื่ออาศัยดื่มด่ำจากถ้ำดังกล่าว

5.7) หอฉัน

หอฉัน เป็นหอไม้ทั้งหลัง สร้างจากไม้เคี่ยม ไม้หลุมพ่อและไม้ยาง เดิมด้านหน้าของหอฉันหันหน้าออกสู่คลองชะอวด ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำในอดีต อุบาสก อุบาสิกา จะขึ้นจากเรือที่ศาลาบาตร และเดินต่อมาที่หอฉัน พบว่าหอฉันมีอายุประมาณ 100 กว่าปี และน่าจะสร้างในสมัยของหลวงพ่อบุญ อดีตเจ้าอาวาสวัดคลองแดน โดยชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างจากแรงศรัทธา แต่ด้วยอายุของหอฉันที่มีความเก่าแก่จึงมีการใช้งานน้อยลง และมีการซ่อมแซมหลายครั้ง ในช่วงที่มีน้ำท่วม บ้านเรือนใดที่จมอยู่ในน้ำเจ้าของบ้านจะอพยพข้าวของมาพึ่งโบสถ์ทางวัดและมีจำนวนไม่น้อยที่อาศัยหอฉันเป็นที่หลบนอนชั่วคราวจนกว่าน้ำจะลด ในส่วนฝั่งซ้ายของตัวอาคารสร้างในสมัยหลวงพ่อบุญ ในอดีตเคยเป็นโรงเก็บเรือชุด ซึ่งปัจจุบันร่องน้ำตื้นเขินมากแล้ว

5.8) ของหอย (อ้อย) คลองแดน

อาหารอ้อยชุมชนคลองแดนมีอยู่หลากหลายมากมาย และในกลุ่มองค์กรชุมชนได้มีการส่งเสริมการขายเพื่อไม่ให้อาหารเหล่านั้นสูญหายไปตามกาลเวลา และเป็นการประชาสัมพันธ์อาหารพื้นบ้านที่หาทานได้ยาก เช่น แป้งแดง ปลาทอดทรงเครื่องสูตรโบราณ ข้าวห่อใบบัว ข้าวยาโรยใบพาโหม ห่อหมกปลาอินทรี ขนมจาก ขนมลูกโดน ขนมโค ขนมขี้มอด ข้าวเกรียบปากหม้อ ยาหนม ขนมค่อม ขนมเทียน ขนมพิมพ์ ขนมกล้วย ขนมหน้ำมัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ใช้ภาชนะใส่อาหารจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง หรือกระบอกไม้ไผ่ อีกทั้งการคำนึงถึงความสะดวก และความสวยงาม โดยให้พ่อค้าแม่ค้าสวมหมวกและผ้ากันเปื้อนและแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านในการขายสินค้า

ซึ่งทางองค์กรชุมชนได้สร้างความตระหนักให้กับชุมชนว่า “การส่งเสริมพ่อค้าแม่ค้า เปรียบเหมือนการส่งเสริมคนในชุมชนเป็นอันดับแรก และขยายไปสู่ภาคีอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น”

5.9) กลุ่มเศรษฐกิจสร้างอาชีพกลุ่มกิจกรรมการผลิตของที่ระลึกคือ พวงกุญแจ ไม้ไผ่ ฝ้ายมัดย้อม แป้งแดง สลากบรรจุภัณฑ์ ข้าวซ้อมมือ กลุ่มกะปิ กลุ่มปูนปั้น ตัวอย่างเช่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

5.9.1) กลุ่มงานหัตถกรรมปูนปั้นรูปโนรา ชุมชนคลองแดน

ปูนปั้นรูปโนราห์เกิดจากแรงบันดาลใจของครูมนราห์เก่าแก่ในตำบลคลองแดนที่ต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม จึงร่วมมือกับครูมนราห์รุ่นใหม่ในการสร้างสรรค์ปูนปั้นรูปโนราห์เด็กในท่ารำต่าง ๆ เพื่อบันทึกเป็นความรู้ไม่ให้สูญหาย การพัฒนางานปูนปั้นโนราห์ได้รับการสนับสนุนและออกแบบจากทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ซึ่งสร้างความประทับใจในฐานะของที่ระลึกให้ผู้มาเยือน และสร้างรายได้ให้กับชุมชน

* หมายเหตุ : คำว่า “มโนราห์” ชาวได๋นิยมเรียกสั้นๆว่า “โนรา

5.9.2) กลุ่มข้าวซ้อมมือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน องค์กรสาธารณประโยชน์กลุ่มข้าวซ้อมมือ มีจุดเริ่มต้นจากการทำข้าวซ้อมมือเพื่อบริโภคในครัวเรือนเดียว แต่เมื่อเพื่อนบ้านเห็นว่าการทานข้าวซ้อมมือนั้นมีประโยชน์ต่อร่างกายจึงเริ่มหันมาทานบ้าง จนรวมตัวกันเป็นกลุ่มในที่สุด ความพิเศษของการทำข้าวซ้อมมือคือยังใช้เครื่องมือโบราณทุกกระบวนการ ตั้งแต่การกะเทาะเปลือก โดยการนำไปตำในครกด้วยกระเดื่องหรือสากไม้ จนกระทั่งการล่อนเกลบด้วยกระด้ง ซึ่งวิธีนี้ปัจจุบันแทบไม่มีให้เห็น ยกเว้นแต่ในชนบทที่ชาวบ้านยังคงทำเป็นปกติ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ข้อแตกต่างของข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือ ข้าวกล้อง คือข้าวเปลือกที่ถูกนำไปสีเพียงรอบเดียวจะทำให้เปลือกขาว (เกลบ) หลุดออกโดยที่จมูกข้าวและเยื่อหุ้มเมล็ด (รำข้าว) สีนํ้าตาลอ่อน ยังไม่ถูกขัดสีออกไป ส่วนข้าวซ้อมมือ คือข้าวกล้องที่ผ่านการขัดสีเพิ่มขึ้น เพื่อขัดเอาเยื่อหุ้มเมล็ดออกไปบางส่วน เวลาหุงแล้วจะได้ข้าวที่นุ่มขึ้น รับประทานง่ายขึ้น แต่จะยังคงมีจมูกข้าวเหลืออยู่ คุณค่าต่าง

ๆ ยังอยู่ครบถ้วนเพียงแต่เส้นใยอาหารและเกลือแร่บางส่วนที่สูญเสียไปพร้อมกับเยื่อหุ้มเมล็ดที่ถูกขัดออกไปเท่านั้น

6) กิจกรรมเสริม (Ancillary service)

มีการส่งเสริมการวิชาชีพริมตลาดน้ำคลองแดน เช่น การสอนสาธิตการจุดไฟให้กับนักท่องเที่ยว มีการปล่อยสัญญาณไฟให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อความรวดเร็วในการประชาสัมพันธ์ แต่ยังคงขาดการบริการเสริมทางการเงิน เช่น การจ่ายค่าสินค้าด้วยคิวอาร์โค้ด และตู้กดเงินสด (ATM) และที่สำคัญคือองค์กรชุมชนคลองแดนยังมีข้อตกลงในเรื่องการรักษาความสะอาด ไม่มีถังขยะ ให้ทุกร้านร่วมกันกำจัดขยะและนำกลับไปทิ้งที่บ้านตนเอง อีกทั้งยังมีการนำวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์เป็นภาชนะใส่อาหาร การตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและแม่ค้าต้องเป็นนักสื่อความหมายไปในตัวอีกด้วย ทุกร้านต้องมีป้ายบอกรายการอาหารที่ขาย บอกสรรพคุณ และอธิบายวิธีการทำได้เมื่อนักท่องเที่ยวสอบถาม การบริการห้องน้ำที่สะอาด สะดวกตลอดเวลา (อภิชาติ เหมือนทอง, 2563, สัมภาษณ์)

สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

5.1.2 บริบททั่วไปของพื้นที่ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี

บางใบไม้ หรือ “ชาวบางใน” ตามคำเรียกของคนในท้องถิ่น มีวิถีชีวิตอยู่ริมคลองสายเล็ก เชื่อมต่อจากคลองหนึ่งไปยังอีกคลองหนึ่ง จึงได้รับการขนานนามว่าเป็นชุมชนที่มี “คลองร้อยสาย” ซึ่งทุก ๆ คลองจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำบางตาปี เชื่อมต่อพื้นที่ทั้งหมดถึง 6 ตำบล และแม่น้ำบางตาปีนั้น ยังเปรียบเหมือนพรมแดนแบ่งเขตกันระหว่างพื้นที่ของชุมชนบางใบไม้ และพื้นที่ฝั่งเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพื้นที่ในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ บ้างก็มีสภาพน้ำกร่อย น้ำเค็ม น้ำทะเลหนุน และน้ำจืด ไหลวนเวียนตลอดทั้งปี ด้วยความเป็นชุมชนที่ติดอยู่กับแม่น้ำ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยึดอาชีพหลักเป็นชาวประมง ปัจจุบันนี้เริ่มมีการพัฒนาชุมชนบางใบไม้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน บางใบไม้นั้น เป็นชื่อของตำบลแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยเรานั้นเอง ชุมชนแห่งนี้เหมาะแก่คนที่ชื่นชอบความเงียบสงบ ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนแห่งนี้เหมาะแก่นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมถึงวัฒนธรรมของคนในชุมชน จึงสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ชุมชนติดลำน้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่อิงกับวิถีชีวิตริมน้ำ ชุมชนบางใบไม้ ได้ชื่อว่าเป็น “คลองร้อยสาย” เพราะมีคลองเล็กคลองน้อยนับร้อยสายเชื่อมต่อกัน แม่น้ำทุกสายจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำตาปี ประกอบไปด้วยพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอเมือง ตั้งอยู่ที่ ต.บางใบไม้ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ความโดดเด่นของชุมชนคือการทำนํ้ามันมะพร้าวบริสุทธิ์ และผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว ชมหิ่งห้อยนับล้านในเวลากลางคืน ซึ่งการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวตามทฤษฎี 6As สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ลักษณะการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีสิ่งดึงดูดใจคือธรรมชาติของลำคลองที่สะอาดและงดงามเป็นอย่างมาก อีกทั้งวิธีการเปิดบ้านต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยมิตรไมตรี การเชื้อเชิญนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย วิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลำคลองและสวนทั้งสี่อันที่มียูธูปด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตถือว่าเป็นจุดเด่นดึงดูดนักท่องเที่ยว การกระตุ้นให้มีการท่องเที่ยวระดับชุมชน ส่งผลให้ชุมชนพัฒนาตนเองได้มากยิ่งขึ้น การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนคลองร้อยสายมีเสน่ห์ ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสมากยิ่งขึ้น (จิราพร ไชยเชนทร์, อิศร์ศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, 2560) และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้านวัฒนธรรมประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายได้อย่างชัดเจน จึงนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดรายได้ เกิดอาชีพ เกิดกระบวนการกลุ่มต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

ศักยภาพการคมนาคม ชุมชนบางไผ่ไม่มีเส้นทางเชื่อมต่อจากพื้นที่อื่น ๆ หลายสาย โดยเส้นทางหลักเป็นถนนลาดยางทางสะดวก เส้นทางในชุมชนอาจจะมีบางช่วงที่เป็นหลุมเป็นบ่อบ้าง ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวจะต้องขับรถด้วยความระมัดระวัง นอกจากเส้นทางรถยนต์แล้ว ชุมชนยังมีเส้นทางเรือซึ่งเป็นเส้นทางที่ผู้คนในพื้นที่ใช้เดินทางระหว่างชุมชนโดยส่วนใหญ่จะเดินทางกันโดยเรือหางยาว

3) การให้บริการที่พัก (Accommodation)

ศักยภาพด้านที่พัก เนื่องจากชุมชนบางไผ่อยู่ใกล้ตัวเมืองและเอกลักษณ์ส่วนตัวของบางไผ่คือเป็นชุมชนอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงทำให้ชุมชนบางไผ่ไม่มีที่พักระดับหรูหรา ซึ่งที่พักในชุมชนมีไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงที่พักที่เป็นรูปแบบของโฮมสเตย์ ซึ่งดัดแปลงต่อเติมจากบ้านเรือนที่ชุมชนอาศัยอยู่นั่นเอง

ดังนั้นชาวบ้านจึงมีโฮมสเตย์แต่ยังไม่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ที่พักเชื่อมโยงมีรีสอร์ท และเป็นระดับกลาง สามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชาวชุมชนอย่างใกล้ชิด สามารถติดต่อเข้าพักได้ที่ ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรสำรองที่พักก่อนเดินทางอย่างน้อย 2 วัน มีโฮมสเตย์คือ โฮมสเตย์สวนลุงสมประสงค์ โฮมสเตย์สวนลุงสุรินทร์ โฮมสเตย์บ้านปลายคลอง จะเห็นได้ว่าที่พักมีราคาเหมาะสมกับคุณภาพที่ให้บริการจึงทำให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ กรกนก เกิดสังข์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเชิงกลยุทธ์ : กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ระดับความคิดเห็นต่อความปลอดภัยทั้งกายภาพและทรัพย์สินว่ายังอยู่ในระดับ

น้อย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่านักท่องเที่ยวยังไม่ไว้วางใจหรือยังไม่มั่นใจในการคุ้มครองทรัพย์สินของตนเองจากเจ้าของที่พักจึงส่งผลให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย อีกทั้งยังให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัยดังนี้

3.1) รูปแบบที่พักก็ควรมีการดำเนินการในลักษณะของโฮมสเตย์ต่อไปเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของบางใบไม้ แต่ควรมีการปรับปรุงห้องพักให้แข็งแรง มิดชิดอย่างพอเหมาะเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เข้าพัก นอกจากนี้ที่พักแบบโฮมสเตย์แล้วควรมีที่พักในลักษณะโรงแรมที่มีห้องพักที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างไว้ในพื้นที่สัก 1 แห่ง ซึ่งอาจจัดสร้างโดยไม่ต้องมีจำนวนห้องพักมากนัก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ต้องการแค่เดินทางมาชมวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบลบางใบไม้ แต่ต้องการพักผ่อนในแบบที่สะดวกสบาย

3.2) มาตรการรักษาความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดตั้งทีมรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งแม้ว่าลักษณะการท่องเที่ยวของบางใบไม้อาจไม่จำเป็นต้องมีทีมรักษาความปลอดภัยก็ได้ แต่การจัดตั้งทีมรักษาความปลอดภัยนอกจากหน้าที่ดูแลสอดส่องความปลอดภัยแล้ว ยังสามารถอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ ได้

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

สิ่งอำนวยความสะดวก ของชุมชนบางใบไม้คลองร้อยสายพบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชน เช่นเรือหางยาวล่องชมลำคลอง มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจัดให้บริการอย่างเหมาะสมมีอยู่หลายจุดเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวได้อย่างคล่องตัว ชุมชนมีเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมทั้งในรูปแบบแผ่นพับ เว็บไซต์ เพจ และแอปพลิเคชัน ประชาชนในชุมชนบางใบไม้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน สามารถสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องชัดเจน และตอบคำถามนักท่องเที่ยวให้คลายความสงสัยได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยของ กรกนก เกิดสังข์ (2560) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเชิงกลยุทธ์ : กรณีศึกษา ตำบลบางใบไม้ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า สิ่งอำนวยความสะดวกถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวในบางใบไม้คลองร้อยสายจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม แต่สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ควรมีไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกสับบริการนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการบริหารจัดการดังนี้

4.1) อุปกรณ์และเครื่องมือสำหรับการนำเที่ยว เช่น เรือแจวเพื่อล่องคลองควรอยู่ใสสภาพที่ดีพร้อมใช้งานทุกลำ ควรมีเสื้อชูชีพเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและควรมีความสะดวกเพียงพอต่อการใช้งานของนักท่องเที่ยว

4.2) ศูนย์ให้บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดตั้งขึ้นให้ชัดเจนและจัดพิมพ์ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในแต่ละรูปแบบของชุมชนบางใบไม้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ก่อนที่ผู้นำเที่ยวจะอธิบายอีกครั้งในขณะนำเที่ยว

4.3) ผู้นำเที่ยว ควรมีการฝึกอบรมให้มีความรู้ด้านการให้บริการและฝึกฝนเทคนิคการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว และควรมีมาตรฐานในการให้ข้อมูลที่เหมือนกัน เพื่อไม่เป็นการสร้างความสับสนแก่นักท่องเที่ยว

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยววิถีคลองของชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีคลอง กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบ 1 วันไม่ค้างคืน เริ่มต้นด้วยการล่องเรือชมวิถีชีวิตของชาวคลองร้อยสายผ่านอุโมงค์จาก คลองบางโจอม ไร้วัดบุญบันเทิงที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน นั่งเรือชมการต่อเรือของชาวบ้านที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม นั่งเรือชมศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตร เรียนรู้ประมงพื้นบ้าน จนถึงการเรียนรู้ประโยชน์จากต้นจาก แวะชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มะพร้าวจากชุมชน การให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่าชายเลน การปลูกต้นจาก การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคลองร้อยสาย ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ จะเน้นไปด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ การเรียนรู้ การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และการศึกษาทรัพยากรชุมชน การเดินทางโดยใช้เรือ ที่เป็นเอกลักษณ์การสัญจรของชาวบ้านที่มีมาแต่โบราณ กลายเป็นจุดเด่นน่าสนใจในการท่องเที่ยววิถีคลอง และทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจในการนั่งเรือท่องเที่ยวอีกด้วยซึ่งนี้คือทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมที่ชาวคลองร้อยสายมี และผู้นำสามารถนำมาบริหารจัดการประยุกต์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้ (จิราพร ไชยเชนทร์, อิศักดี อุ่นอารมย์เลิศ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, 2560)

จากงานวิจัยของ กรกนก เกิดสังข์ (2560) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเชิงกลยุทธ์ : กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายที่ใช้สำหรับจัดรูปแบบการท่องเที่ยวจากผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสายได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- กิจกรรมที่มีอยู่แล้วควรส่งเสริมและปรับปรุงการบริการให้ดียิ่งขึ้น เช่นการล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชนบางไผ่ ควรเมรอบกลางคืนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของชุมชนในทุกช่วงเวลาตลาดน้ำพระราชรัฐ ควรขยายวันให้บริการโดยเพิ่มเป็นให้บริการทั้งวันเสาร์และอาทิตย์
- กิจกรรมใหม่ที่ควรมีในพื้นที่ควรคำนึงถึงกลุ่มวัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ และกิจกรรมจะต้องไม่สร้าง

ความเสียหายให้กับธรรมชาติของพื้นที่ซึ่งกิจกรรมที่ควรดำเนินการเพิ่มจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่คือ ควรจัดให้มีกิจกรรมการอนุรักษ์ท้องถิ่น เช่นกิจกรรมล่องคลองเพื่อบูรณะและทำความสะอาดฝั่งคลอง หรือกิจกรรมล่องคลองทำบุญ 9 วัด เป็นต้น

6) กิจกรรมเสริม (Ancillary service)

มีการส่งเสริมอาชีพริมตลาดน้ำคลองร้อยสาย เช่น การสอนหมักน้ำ สอนการเย็บตะจาก สอนการทำขนมให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจ มีการปล่อยสัญญาณไวไฟให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อความรวดเร็วในการประชาสัมพันธ์ มีการบริการเสริมทางการเงิน เช่น การจ่ายค่าสินค้าด้วยคิวอาร์โค้ด และตู้กดเงินสด (ATM) และที่สำคัญคือบางใบไม้ ยังมีข้อตกลงในเรื่องการรักษาความสะอาดแยกขยะ อีกทั้งยังมีการนำวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์เป็นภาชนะใส่อาหาร การตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและแม่ค้าต้องเป็นนักสื่อความหมายไปในตัวอีกด้วย ทุกร้านต้องมีป้ายบอกรายการอาหารที่ขาย บอกสรรพคุณ และอธิบายวิธีการทำได้เมื่อมีนักท่องเที่ยวสอบถาม การบริการห้องน้ำที่สะอาด สะดวกตลอดเวลา (จรัญญา ศรีรักษ์, 2563, สัมภาษณ์)

สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

5.1.3 บริบททั่วไปของพื้นที่ชุมชนบ้านแหลม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี

พื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตกประกอบด้วยลุ่มน้ำหลัก 4 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำเพชรบุรี และลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมจังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม ในพื้นที่ภาคตะวันตก และจังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ในพื้นที่ภาคกลาง ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคตะวันตกมีความสัมพันธ์กับสายน้ำ ที่สำคัญภาคตะวันตกเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ยาวนาน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ผสมผสานกันของคนในภูมิภาค อาทิ มอญ ไทยใหญ่ ไทดำ กะเหรี่ยง ละว้า พม่า ลาวพวน ญวน กวย ฯลฯ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในภาคตะวันตกมีความโดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทั้งทะเล ถ้ำ น้ำตก ภูเขา และอุทยานแห่งชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ พระราชวัง อนุสรณ์สถาน รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่ทำให้ภาคตะวันตกกลายเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยร่องรอยทางประวัติศาสตร์

ทั้งนี้ลุ่มน้ำที่มีความโดดเด่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่านจังหวัดต่าง ๆ เชื่อมโยงทั้งในภาคตะวันตกและภาคกลางฝั่งตะวันตก เมื่อพิจารณาพื้นที่ลำนํ้าคลอง หรือแม่น้ำที่สามารถต่อยอดพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชาวบ้าน และยังคงมีการใช้คลองเพื่อการสัญจร หรือ

เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ คือ พื้นที่บ้านแหลม อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านผลิตภัณฑ์/บริการ ชุมชนบ้านแหลมมีลักษณะการจัดการท่องเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติได้ แต่ละกิจกรรมนำทรัพยากรในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น การสานผักตบชวา การทำต้มโคล้งปลาหมอ ที่สำคัญมีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับแม่น้ำสุพรรณบุรี และสามารถนำเสนอเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของสายน้ำได้อย่างน่าสนใจ

กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลมเป็นการรวมตัวกันของชาวชุมชนตำบลบ้านแหลมทั้ง 5 หมู่ จัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชน ทำเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์วิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำสุพรรณบุรี กำกับดูแลโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยใช้บ้านสวนแผ่นดินแม่ วิถีไทยกับสายน้ำ เป็นศูนย์ประสานงานบริการนักท่องเที่ยว มีโฮมสเตย์เรือนไทย ริมน้ำที่ได้มาตรฐานไทย ชื่อไผ่ตาดุจดโฮมสเตย์ มีมีคฤหาสน์ที่รองรับรับรองจากกรมการท่องเที่ยว มีเรือนำเที่ยวที่ได้มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย สัมผัสกับการเรียนรู้วิถีอาชีพชุมชน เช่น การทำขนมไทยโบราณ อาหารไทยโบราณ น้ำพริกเผา จักสานไม้ไผ่หวาย-ผักตบชวา ถักไหมโครเซ็มเมอร์ ไร่นาสวนเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนตำบลบ้านแหลม อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี ได้รับคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 10 ชุมชนต้นแบบจากชุมชนทั่วประเทศ Village Tourism 4.0 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งดูจากการร่วมมือของชุมชนเพื่อพัฒนาถิ่นที่อยู่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น ผสมผสานกับผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาที่สืบทอดมายาวนาน ซึ่งจะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ สร้างรายได้ และความเข้มแข็งของคนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

5.1.4 บริบททั่วไปของพื้นที่บ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จ.นครปฐม

บ้านศาลาติน คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐมมีลักษณะการจัดการท่องเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยโปรแกรมท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ สามารถนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านกิจกรรมการล่องเรือ และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวหาความเพลิดเพลินได้

ชุมชนบ้านศาลาติน เป็นหนึ่งในชุมชนเก่าแก่ ริมคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นคลองสายประวัติศาสตร์เส้นสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าให้ขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2400 เพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน ให้ใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์จากชุมชนที่พึ่งพาการทำนาข้าวเป็นอาชีพหลักในอดีต ทุกวันนี้ชาวชุมชนบ้านศาลาติน กลายเป็นต้นแบบในการน้อมนำศาสตร์พระราชานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในการบริหารจัดการน้ำและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการทำ

เกษตรแบบผสมผสาน นำวิถีชีวิตและความงามแห่งอัตลักษณ์มาพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จนมีชื่อเสียง ชาวชุมชนบ้านศาลาดินได้รวมตัวกัน โดยใช้เวลากว่า 20 ปี ฟื้นฟูคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งก่อนหน้านี้เคยหมดความสำคัญจนกลายเป็นแหล่งทิ้งขยะและเต็มไปด้วยผักตบชวา ให้กลับคืนมา สวยงามมีชีวิตชีวาอีกครั้ง เริ่มจากการนำเอาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน มาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้จุดเด่นความเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำตั้งแต่ครั้งโบราณมาเป็นจุดเชื่อมโยง

จุดเด่นของที่นี่ คือ การล่องเรือไปยังจุดชมวิวซึ่งมีหลายจุดด้วยกัน โดยชาวบ้านได้รวมกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนล่องเรือชมสวนเรียบคลองมหาสวัสดิ์ ขึ้นมา มีการบริหารจัดการเรื่องท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสเสน่ห์ชุมชนตลอดสองฝั่ง มี 7 จุดด้วยกัน ได้แก่ 1.ไหว้พระสุวรรณาราม 2.เยี่ยมบ้านพักข้าว 3.คุนাবัว 4.เยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 5.ชมขมจีนโบราณ 6.โรงเรียนชาวนา และ 7.เยี่ยมชมบ้านป่าแจ้ว

ชมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ได้แก่ การทำข้าวตังจากข้าวกล้องหอมมะลิและข้าวไรซ์เบอร์รี่ โดยให้นักท่องเที่ยวลงมือปรุงเอง ทอดเอง รับประทานได้ตามใจชอบ จากนั้นไปต่อที่จุดเช็คอินที่บ้านพักข้าว ชมสวนพักข้าว และเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากพักข้าว เช่น สบู่ ยาสระผม ลืมชิมรสเมนูเด็ดจากพักข้าว เช่น น้ำพักข้าว คุณก็พักข้าว หมี่กรอบพักข้าว และน้ำซอสเย็นตาโฟพักข้าว และที่เด็ดสุดคือเราจะได้ฟังการสลับขับกล่อมด้วยเสียงร้องเพลงแหล่บอกเล่าเรื่องราวของคลองมหาสวัสดิ์แบบสดๆ โดยศิลปินแห่งลุ่มน้ำมหาสวัสดิ์

5.2 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้

จากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อตรวจสอบศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง ของพื้นที่ตลาดน้ำคลองแดน ตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา โดยใช้การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน 5 ด้าน 100 ข้อ ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ซึ่งเป็นเครื่องมือการประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า ชุมชนคลองแดนมีศักยภาพตามลำดับดังนี้

5.2.1) ชุมชนคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

มีความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนระดับดีเยี่ยม

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนคลองแดนมีวิถีชีวิตและมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน มีมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ใช้การศาสนานำชุมชน จนได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อเนื่องถึง 3 ครั้ง โดยเฉพาะรางวัลยอดเยี่ยมประเภท องค์การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์กรภาคเอกชน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2560

จากการได้รับรางวัลทั้งสามครั้งจึงทำให้ชุมชนคลองแดน ได้ถอดบทเรียนสร้าง Model การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้นในทุกมิติ เพื่อถ่ายทอดให้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ปฏิบัติตาม ซึ่งมิติที่ชุมชนคลองแดนมีความเข้มแข็งมากที่สุดคือ มิติของการตระหนักต่อประเพณี วัฒนธรรมและ วิถีชีวิต ซึ่งมีระบบการบริหารจัดการดังนี้ (ศูนย์พัฒนาวิชาการด้านการตลาดการท่องเที่ยว, 2561; ต่อเกียรติ น้อยสำลี, 2560; อภิชาติ เหมือนทอง, 2563, สัมภาษณ์) องค์การชุมชนคลองแดนวาง แนวทางสืบสานมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยสร้างให้เป็นกระบวนการรักษาศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา แนวคิด ความเชื่อ ให้ยังคงมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และเป็นการถ่ายทอดสู่คนรุ่นถัดไป และการพัฒนา ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ดังนี้ (ศูนย์พัฒนา วิชาการด้านการตลาดการท่องเที่ยว, 2561)

1.1) การศึกษา

- ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี ให้เกิดการปฏิบัติ ต่อเนื่องเป็นกิจกรรมสำคัญของชุมชน
- จัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีการนำเสนอ การสื่อความหมาย แก่นักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในโอกาสต่าง ๆ
- จัดทำป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้เกิดความตระหนักใน คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

1.2) การถ่ายทอด

- นำศิลปวัฒนธรรม ประเพณี มรดกทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดเป็นบทเรียนให้กับเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้
- ส่งเสริมให้เด็กมีเวทีแสดงออกถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ ได้เรียนรู้ ฝึกฝนเพื่อสร้างความภูมิใจ
- นำมรดกทางวัฒนธรรม เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักและเกิด ความสนใจ เรียนรู้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยว

1.3) การพัฒนา

- นำภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชน
- ส่งเสริมให้เยาวชน ศึกษาค้นคว้าหาแนวทางการ นำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม ให้เหมาะสมกับยุคสมัย

จากประเด็นการรักษา การถ่ายทอด และการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นทฤษฎี การเรียนรู้ส่งผลต่อเป็นการนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม จึงเกิดเป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชนคลองแดน ชุมชนคลองแดนมีการจัดทำหลักสูตร เรียนรู้ประวัติท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาให้กับเด็กนักเรียนระดับประถมของโรงเรียนในชุมชน

คลองแดน เพื่อปลูกฝังให้เด็กรักถิ่นฐานบ้านเกิด รู้จักหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะเด็กในระดับมัธยมที่ต้องการทำวิจัยเล็กในการค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ไปจนถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ทรัพยากรที่มีในชุมชน ประดิษฐ์เป็นของเล่น ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา และทรัพยากรที่มีในชุมชน

ชุมชนคลองแดนฟื้นฟู รำโนราห์ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมสำคัญ ถ่ายทอดให้กับเยาวชนรุ่นหลังมาอย่างต่อเนื่องและเพื่อดึงดูดให้เด็ก ๆ สนใจอยากเรียนรู้ จึงมีการจัดเวทีให้เด็กได้แสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ในช่วงเย็น ณ ตลาดริมน้ำ โดยมีคำตอบแทนจึงทำให้เด็กสนุกและภาคภูมิใจที่ได้แสดงออก จึงทำให้เด็ก ๆ เข้ามาเรียนอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนคลองแดนนำเอาภูมิปัญญามาทำเป็นผลิตภัณฑ์ จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึกและของใช้ เช่น การนำวิธีการร้อยลูกปัดสำหรับทำเครื่องประดับโนราห์ มาทำเป็นพวงกุญแจ กระเป๋าใส่สิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดการส่งต่อทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีการตั้งกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นำเอาภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ ถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวหรือชุมชนที่สนใจอยู่เสมอ เช่นกลุ่มเรียนรู้อาหารพื้นถิ่น กลุ่มเรียนรู้ยาสมุนไพร กลุ่มเรียนรู้ปูนปั้นโนราห์ เป็นต้น

อีกทั้งองค์กรชุมชนคลองแดนได้มีการวางแผนที่วัฒนธรรม (Cultural Mapping) “Cultural Mapping” เป็นเครื่องมือและเทคนิคสำคัญในการรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) และข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ โดยผู้ศึกษาและสมาชิกในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์รักษามรดกทั้งในรูปแบบรูปธรรมและนามธรรม ทำให้การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนยังคงรักษาอัตลักษณ์และวิถีของชุมชนได้ตรงตามเจตนาของบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เพราะมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สื่อความหมายของวิถีการดำเนินชีวิต วิถีคิดและความเชื่อที่ส่งต่อกันมายังคนรุ่นหลัง แผนที่วัฒนธรรมของชุมชนคลองแดนแบ่งเป็น

- 1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น พระทอง บ้านเก่า ตลาด สะพานไม้
- 2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาการแพทย์โบราณ ภูมิปัญญาการสร้างสถาปัตยกรรม หรือประเพณียกขันหมากปฐุม

การสร้างแผนที่วัฒนธรรมคือชุมชนร่วมกันระบุตำแหน่งของมรดกทางวัฒนธรรมลงในแผนที่

ชุมชน อย่างชัดเจนเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของมรดกเหล่านั้น ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจเหตุและผลในด้านภูมิศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนโดยไม่ทำลายวิถีที่แท้จริงของชุมชน (ศูนย์พัฒนาวิชาการด้านการตลาดการท่องเที่ยว, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ และนรินทร์ สังข์รักษา (2561)

ที่พบว่าชุมชนตลาดน้ำคลองแดนมีความโดดเด่นในเรื่องศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตริมน้ำที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน มีสภาพพื้นที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่เดิมของชุมชนในอดีต อีกทั้งชุมชนยังมรผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีกฎ กติกา สำหรับการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน การ

ปลูกฝังให้เยาวชนอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ เกิดความสำนึกรักบ้านเกิดจนรวมพลังพัฒนาชุมชนได้ แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็ยังมีจุดอ่อนคือ สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จึงเป็นจุดอ่อนที่สามารถพัฒนาได้ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกจากการพัฒนาพื้นที่และบุคลากร ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำและมีวิถีชีวิตในลำคลองเกิดขึ้น

2) ชุมชนคลองแดนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ (ระดับดีเยี่ยม)

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนตลาดน้ำคลองแดนได้ร่วมกันสร้างธรรมนูญชุมชน ด้านการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลาดน้ำคลองแดนได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเฉพาะการรักษาแม่น้ำลำคลอง การรักษาความสะอาด และการรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่สะท้อนถึงบรรพบุรุษที่ผลิตจากวิถีชีวิตจากธรรมชาติ ตลอดจนถึงสินค้าที่มาจากธรรมชาติ อีกทั้งยังมีในส่วนของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ที่มีความปรารถนา หรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ ตลาดน้ำคลองแดนจึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องพิจารณาถึงการจัดการสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตลาดน้ำคลองแดน รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ (ณัฐวุฒิ สุวรรณทิพย์, ทศนาวดี แก้วสนิท และกรกฎ จำเนียร, 2560)

ตลาดน้ำคลองแดนให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมริมคลองของชุมชนในพื้นที่ โดยมีการทำพันธะสัญญาร่วมกัน สร้างตลาดน้ำคลองแดนและมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจเมื่อมาเยือน และต้องย้อนกลับมาอีกครั้ง ดังนี้

2.1) การอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อม

(1) กิจกรรมการลงแขกจัดบ้าน หรือที่ภาษาท้องถิ่นได้เรียกว่า ดับบ้าน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะการร่วมแรงกันทำงานในลักษณะของการให้เปล่าเพื่อให้งานสำเร็จรวดเร็วซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.2) การดูแลรักษาแหล่งน้ำ

(1) การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ย่านการค้าขายย่อมจะมีน้ำทิ้งจากการอุปโภคบริโภค เช่นน้ำจากการซักล้าง การทำอาหาร ที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานถูกปล่อยทิ้งลงสู่แม่น้ำลำคลองเป็นสาเหตุทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย

(2) การจัดการสิ่งปฏิกูลจากการเกษตรกรรม เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช ซึ่งบางชนิดสลายตัวยาก ทำให้เกิดสารตกค้างในพืชผักผลไม้ ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค และกระจายตามผิวดินเมื่อเกิดฝนตกน้ำฝนจะชะล้างสารเคมีลงสู่แม่น้ำลำคลอง และเจือ

ปนอยู่ในแหล่งน้ำ รวมถึงสารเคมีเหล่านี้จะสะสมอยู่ในสัตว์น้ำ อมนุษย์จับสัตว์น้ำเหล่านั้นมา
รับประทาน หรือบริโภคน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมี ก็จะทำให้สารเคมีเหล่านั้นสะสมในร่างกายของมนุษย์
ทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของคนในชุมชนวิถีคลอง

นอกจากสารเคมีที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมแล้ว มูลสัตว์ก็เป็นอีก
สาเหตุหนึ่งที่ทำให้แหล่งน้ำเกิดการเน่าเสีย โดยเฉพาะการทำฟาร์มเลี้ยงหมู ฟาร์มเลี้ยงไก่ ฟาร์มกุ้ง
รวมถึงการนำมูลสัตว์ไปรดพืชผัก ทำให้สิ่งปฏิกูลเหล่านี้ไหลลงสู่ลำคลองซึ่งมีเชื้อโรค พยาธิปนอยู่ เป็น
เหตุให้ผู้ใช้น้ำในลำคลองได้รับเชื้อโรคจากสิ่งปฏิกูลนั้น

(3) สิ่งปฏิกูลจากโรงงานอุตสาหกรรม น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมที่
ไม่ได้รับการบำบัดก่อนปล่อยทิ้งลงแหล่งน้ำ จะทำให้สารเคมีต่าง ๆ ที่เหลือจากการผลิตไหลลงสู่แม่น้ำ
ลำคลองเป็นเหตุให้ลำคลองเกิดการเน่าเสีย มีสารพิษปนเปื้อน ส่งกลิ่นเหม็น ทำลายสิ่งแวดล้อม
โดยเฉพาะคราบน้ำมันจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ลอยบนผิวน้ำ

ดังนั้นการคิดโครงการลงแขกจัดบ้านนั้นหมายรวมถึงการจัดการทำความสะอาด
บริเวณในและการร่วมมือกันรักษาความสะอาดของลำคลองในบริเวณบ้านของทุกคนด้วยซึ่งจะมีการ
ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตรวจตราดูแลขยะ มูลพิษ ที่อยู่ในคลองแดนโดยเฉพาะบริเวณตลาดน้ำคลอง
แดนจะต้องช่วยกันรักษาความสะอาดและลดมลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูลอยู่เสมอ อีกทั้งชุมชนคลอง
แดนที่นำโดยผู้นำที่เข้มแข็งได้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรักษาคุณภาพน้ำเสียให้มีการ
นำน้ำในลำคลองขึ้นมาตรวจสอบสภาพน้ำเพื่อหาสารปนเปื้อนและความผิดปกติของน้ำทุกปี ซึ่งโครงการ
ดังกล่าวนี้จะเป็นการคืนความสมดุลให้กับธรรมชาติและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อการท่องเที่ยว
(อภิชาติ เหมือนทอง, 2563, สัมภาษณ์)

3) ชุมชนคลองแดนมีการจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี (ระดับดี
เยี่ยม)

การจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นกระบวนการสร้างความ
ยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวยังมีความน่าสนใจให้มาเยี่ยมเยือนด้วยการสร้าง
สรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ ตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว ท้องที่เป็นกลุ่ม
ผู้สูงอายุ กลุ่มครอบครัว หรือหนุ่มสาววัยทำงานหรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้พิเศษแตกต่างจาก
ชุมชนอื่นหรือมีการประยุกต์เอาเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาช่วยเพิ่มความสามารถในการให้บริการ ดังนั้น
ชุมชนคลองแดนจึงผลักดันเรื่องการจัดการเศรษฐกิจของชุมชนดังนี้ (ศูนย์พัฒนาวิชาการด้าน
การตลาดการท่องเที่ยว, 2561)

3.1) ชุมชนวิเคราะห์แนวโน้มความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ
จากข้อมูลที่ชุมชนจัดเก็บและจากแหล่งข้อมูลข่าวสารภายนอก

3.2) กำหนดกลุ่มท่องเที่ยวเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความต้องการในการออก
ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

3.3) ร่วมกับนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่สร้างความแปลกใหม่ในตลาด

3.4) ทดสอบผลิตภัณฑ์จนมีคุณภาพหรือรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวแล้วจึงจะนำเสนอขาย

3.5) ต้องมีการปรับปรุง คิดค้นสินค้าใหม่อยู่เสมอเมื่อพบว่าผลิตภัณฑ์เดิมเริ่มลดความนิยม

3.6) พยายามให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเสนอแนวคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

โดยชุมชนคลองแดนมีแนวคิดในการออกแบบนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ดังนี้

(1) ให้เป็นตัวเล่าเรื่องราวของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ความเป็นชุมชนวิถีพุทธคลองแดน

(2) มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่หาชม หาทานที่อื่นไม่ได้

(3) นำเสนอรูปแบบ ศิลปวัฒนธรรมหรือรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้มีความแตกต่างจากเดิมในรายละเอียด เช่น รสชาติ สีกลิ่น ท่วงท่า เป็นต้น

(4) ผลิตภัณฑ์ใหม่ทุกตัวต้องผ่านการทดลองผลิต รับประทานจนมั่นใจในคุณภาพ แม้แต่การละเล่นก็ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างดี จนมั่นใจว่าต้องไม่ทำให้นักท่องเที่ยวผิดหวัง ดังนั้นชุมชนวิถีพุทธคลองแดนจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับการทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการ

(5) ออกแบบให้ตรงกับความต้องการหรือพฤติกรรมและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยทำให้นักท่องเที่ยวได้รับคุณค่าตามที่คาดหวังและเกินกว่าที่คาดหวัง

(6) ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ต้องสร้างเสน่ห์ในมุมมองใหม่หรือสร้างการรับรู้ใหม่ที่แตกต่างจากเดิม แก่นักท่องเที่ยว

(7) เป็นการริเริ่มเตรียมพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งชุมชนวิถีพุทธคลองแดน มีการวิเคราะห์สถานการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอีก 5 ปี 10 ปี

ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงศักยภาพในการท่องเที่ยววิถีคลองของชุมชนคลองแดน ที่จะเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนคลองแดนอย่างถึงรากของวัฒนธรรม จากการศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของ อพท. นั้น พบว่า ชุมชนคลองแดนมีระบบบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนวิถีพุทธชุมชนคลองแดน การกำหนด

บทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชนอย่างชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการจัดทำระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการชุมชน มีการประเมินการดำเนินงานที่เป็นระบบแบบแผน ทำให้ชุมชนได้รับความชื่นชมมากมายจากหน่วยงานอื่น ๆ ด้านการส่งเสริมสนับสนุน ทั้งสถาปัตยกรรม ประเพณี รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จนได้เห็นถึงศักยภาพและความรอบรู้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และมีคุณภาพจนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมของกรมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์การภาคเอกชน ปี 2560 เป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่ดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีคลองเป็นอย่างมาก

5.2.2 เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย

จากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อตรวจสอบศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง ของพื้นที่ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน 5 ด้าน 100 ข้อ ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ซึ่งเป็นเครื่องมือการประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสายมีศักยภาพตามลำดับดังนี้ ภาพรวมของพื้นที่ได้คะแนนอยู่ที่ร้อยละ 17.44 อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยด้านที่มีการจัดการที่ดีที่สุดที่สุด คือ ด้านที่ 1 การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.83) รองลงมาคือ ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (3.82) ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (3.78)

1) ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสายมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีเยี่ยม

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า “ชุมชนคลองร้อยสาย” ชุมชนแห่งนี้มีการบริหารจัดการอย่างบูรณาการระหว่างวิถีชีวิต กับการสร้างรายได้แก่ชุมชน ที่นี้มีพัฒนาการที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในชุมชนแห่งนี้ มีกิจกรรมที่หลากหลายรองรับการเข้าไปเรียนรู้ แม้กระทั่งผู้นำชุมชนที่มีบุคลิกภาพของผู้นำที่เป็นกันเองต่อการเข้าถึงเป็นการลดช่องว่างระหว่างชาวบ้านกับผู้นำ เมื่อช่องว่างระหว่างชาวบ้านกับผู้นำน้อยลงจึงเกิดขึ้นการเกิดกลุ่ม ยังพบองค์ประกอบและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น คือ ผู้นำและแกนนำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ดังนี้

ผู้นำและแกนนำกลุ่ม เกิดจากการสนับสนุน ส่งเสริม การจัดตั้งโดยหน่วยงานจากภายนอก ได้รับอาสาสมัครแกนนำเยาวชนในชุมชน เข้ามารวมกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสภาพปัญหาที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับผลกระทบจากมลภาวะในแม่น้ำลำคลอง และพฤติกรรมกาทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลองของชาวบ้าน ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในแม่น้ำลำคลอง ปัญหามลภาวะทางน้ำ นำไปสู่ปัญหาในการคมนาคมอีกด้วย ซึ่งลำคลองเป็นเส้นทางหลักในการสัญจรของคนชุมชนการทำงานของกลุ่มแกนนำในช่วงแรกเป็นแบบ

“พูดให้ฟัง ทำให้เห็น” เริ่มจากการรณรงค์ให้ความรู้ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นด้วยการตรวจวัดสภาพน้ำ ซึ่งขณะนั้น พบว่า มีเพียงปัญหาขยะในแม่น้ำลำคลองแต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำในลำคลอง ยังสามารถฟื้นฟูให้กลับมาเป็นปกติได้ เมื่อแกนนำเข้ามาดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ และแก้ปัญหาขยะในแม่น้ำลำคลอง การดำเนินกิจกรรมระยะหนึ่ง ชาวบ้าน พบว่า ได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมอย่างแท้จริง ขยะในแม่น้ำลำคลองลดปริมาณลง ทำให้การคมนาคมเป็นไปอย่างสะดวกสบายมากขึ้น หมดปัญหาขยะพืชน้ำของเรือที่ใช้สัญจร ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก และเห็นประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาข้างต้นจัดเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจาก การปฏิบัติให้เห็นถึงข้อดีของการรักษาสภาพแวดล้อมได้อย่างชัดเจน เมื่อเกิดความตระหนักอย่างแท้จริง ชาวบ้านจึงให้ความร่วมมือในกิจกรรมอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง

สมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มในขณะนั้น คือผู้ปกครอง ที่มีลูกหลานเป็นแกนนำเยาวชน “นักสืบสายน้ำ” และสมาชิกกลุ่มที่เป็นชาวบ้านที่ได้รับผลประโยชน์จากการแก้ปัญหามลภาวะทางน้ำ เพราะเกิดความตระหนักในความสำคัญของการแก้ปัญหาดังกล่าว เมื่อชาวบ้านได้รับความสะดวกสบายในการคมนาคมทางน้ำ ก็เกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป็นการเรียนรู้ในรายละเอียดของแกนนำ ทำให้เกิดกระบวนการปรับตัวตามแนวคิดของ การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observation Learning) สามารถอธิบายได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1) การเลียนแบบพฤติกรรมตัวแบบ กล่าวคือ การที่ชาวบ้านซึ่งมีอายุมากกว่าแกนนำกลุ่ม ได้สังเกตกิจกรรม และพฤติกรรมของแกนนำอย่างต่อเนื่อง จากการวางแผนกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ด้วยการรณรงค์ และให้ความรู้ความเข้าใจ ควบคู่กับการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา พฤติกรรมของแกนนำจึงเปรียบเสมือนตัวอย่างที่แสดงให้ชาวบ้านเห็นถึงการจัดการขยะที่ถูกต้อง

1.2) ตัวแบบมีส่วนผลักดันให้เลิกพฤติกรรมบางอย่าง กล่าวคือ การที่ชาวบ้านซึ่งมีพฤติกรรมและทัศนคติการทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลองแบบเดิม ๆ เกิดความตระหนัก และสำนึกดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “เขาเอาลูกไปทำการอนุรักษ์เรื่องแม่น้ำลำคลอง แล้วเราเป็นพ่อแม่จะยังไปทิ้งขยะในลำคลองได้อย่างไร”

1.3) ตัวแบบกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมเดิมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ภายหลังจากการปฏิบัติกิจกรรมของแกนนำ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในแม่น้ำลำคลองกลับสู่สภาวะปกติ การคมนาคมทางน้ำเป็นไปอย่างสะดวกสบาย ชาวบ้านหันมาให้ความร่วมมือกับกลุ่มมากขึ้น รวมทั้งเลิกพฤติกรรมการทิ้งขยะในแม่น้ำลำคลอง

1.4) การสร้างพฤติกรรมใหม่ กล่าวคือ ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมของแกนนำเยาวชน จนปัญหาได้รับการแก้ไข และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ส่งผลให้มีการเข้าร่วมกลุ่มในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทั้งในแม่น้ำลำคลอง และบริเวณต่าง ๆ ภายในชุมชน จนพบว่ามี

การปรับปรุงภูมิทัศน์ และให้ความร่วมมือในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนอย่างดียิ่ง (จารุโส สดศิริ, 2560)

2) ชุมชนบางใบไม้ คลองร้อยสายมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนที่ดีเยี่ยม

ด้านการอนุรักษ์ ด้านภูมิปัญญา และการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนพบว่า ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบางใบไม้ จัดตั้งขึ้นมาบนพื้นฐานความตั้งใจของชาวชุมชนที่จะสร้างความสามัคคี ในการทำงานพัฒนา และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับชาวบ้านในชุมชน ให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นของดีชุมชนและภูมิใจในประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างภาคภูมิใจ ตลอดจนการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนบางใบไม้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้คงอยู่ยืนยาว ดังนั้นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นการนำเอาวิถีชีวิตของชุมชนมาเป็นจุดขาย และจากการทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ยังนำมาซึ่งการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในหลายด้าน การนำเอาวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงไม่ได้เป็นการจัดแสดงแต่ประการใด กิจกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้แม้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมก็ตาม เพราะกิจกรรมเหล่านั้นเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และการประกอบอาชีพที่รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษอยู่แล้ว แต่เดิม กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่

2.1) วิถีชีวิตชาวคลอง ทำให้เรือเป็นสิ่งจำเป็น แม้แต่ในยุคสมัยที่รถยนต์และถนนเข้ามาแทนที่ เรือก็ยังเป็นสิ่งที่ประชาชนขาดไม่ได้ จึงยังคงมีช่างต่อเรือ ที่สามารถรักษาภูมิปัญญาและฝีมือที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาจนปัจจุบัน โดยมีช่างกบเป็นช่างต่อเรือฝีมือที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด และรับการสืบทอดอาชีพช่างต่อเรือมากกว่า 3 ชั่วอายุคน ซึ่งการประกอบอาชีพดังกล่าวยังสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้รู้จัก และสัมผัสอาชีพการต่อเรือ เปรียบเสมือนการเผยแพร่ความรู้และสืบสานตำนานการต่อเรือ ที่มีหลายขั้นตอน ซึ่งกว่าเรือแต่ละลำจะสำเร็จการ และออกทะเลได้ต้องใช้เวลาเป็นแรมเดือน ตั้งแต่การวางกระดูกงู ใสราว และกระแยกเยะประเภทของเรือแต่ละชนิด เช่นเรือซุดเป็นเรือโบราณที่ใช้ไม้ทั้งท่อนซุดเป็นเรือและมีวางแสดงไว้ ณ อุ้งต่อเรือแห่งนี้ เป็นต้น และหากนักท่องเที่ยวที่สนใจมาชมพิธีบูชาแม่ย่านางเรือ ก็ยังสามารถติดต่อเข้ารับชมได้ในช่วงเวลาที่มีเจ้าของผู้ว่าจ้างต่อเรือมารับเรือและนำปราชญ์ผู้มีความรู้ในศาสตร์ดังกล่าวมาทำพิธีได้อีกด้วย ซึ่งการเข้าชมแต่ละครั้งของนักท่องเที่ยวจะสะท้อนให้เห็นถึงความภูมิใจในอาชีพของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.2) การฝึกกลึง เนื่องจากชุมชนมีการปลูกมะพร้าวเป็นอาชีพหลัก จึงมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวหลายอาชีพ ที่นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ภาคใต้ และมีเฉพาะบางพื้นที่ ซึ่งที่นี่มีผู้มีความรู้ ความชำนาญในการสอนกลึงเก็บมะพร้าว และยึดเป็นอาชีพหลักที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ จนมีการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชน มีใช้การ

จัดแสดงแต่ประการใด แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมมักจะได้รับความสนใจการสาธิตการสอนถึงใน แต่ละครั้งเป็นอย่างดี การฝึกเลี้ยงช่วยขึ้นมะพร้าวจึงเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ควรถ่ายทอด รักษา และพัฒนาต่อไป และยังแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่นำอัครรรระหว่าง ผู้ฝึก ผู้ใช้ และผู้ว่าจ้าง ที่มีใช้ การทรมานสัตว์ และใช้แรงงานสัตว์โดยขาดความเมตตา กรุณา แต่เป็นเสมือนส่วนหนึ่งของครอบครัว ซึ่งการฝึกเลี้ยงของที่นี่ มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเข้าป่าน (2) การห้อยป่าน (3) การขึ้นราว และ (4) การ ขึ้นต้นจริง เมื่อครบทั้ง 4 ขั้นตอนจึงเท่ากับเรียนจบหลักสูตร

2.3) กลุ่มผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว เป็นการนำกะลามะพร้าวที่เป็นวัสดุเหลือใช้ จากมะพร้าว มาประดิษฐ์เป็นงานศิลปะ และของใช้ได้อย่างหลากหลาย เช่น โคมไฟ กระบวยตักน้ำ ช้อนส้อม ทัพพี เป็นผลิตภัณฑ์ที่รองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และเป็นของที่ระลึกได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นหากนักท่องเที่ยวสนใจผลิตภัณฑ์น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น น้ำสัสมายชุหมักน้ำตาลจาก ทางกลุ่มยังมีเครือข่ายกับกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บางไผ่ อยู่ในพื้นที่ติดกัน ซึ่งสามารถนั่งเรือ เชื่อมต่อกันได้อย่างสะดวก โดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “การท่องเที่ยวในบางเราจะมีเรือเพื่อ กัน ลงเรือจากบางไผ่ ก็เข้ามาเที่ยวได้ หรือเที่ยวบางไผ่เลือกซื้อสินค้าเสร็จ แล้วไปนอนพักที่ คลองน้อยซึ่งเชื่อมต่อกับคลองร้อยสายก็ได้” นอกจากนั้น ยังมีโรงปอกมะพร้าว ของคุณสุวิทย์ เหมวิเศษ ซึ่งเป็นแหล่งรับซื้อมะพร้าวของสวนในบาง และนำมาปอกส่งขายในหลายจังหวัด โดยวัสดุที่ได้ ส่วนเนื้อจะไว้ทำกะทิ เปลือกจะย่อยเป็นวัสดุปลูกต้นไม้ กะลามะพร้าวจะนำไปทำถ่านอัดแท่ง

2.4) การทำผลิตภัณฑ์จากต้นจาก ใบจาก ซึ่งต้นจากเป็นพืชท้องถิ่นที่นำมาใช้ สอยได้เกือบทุกส่วน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้จัดให้ชมการสาธิต และร่วมทำผลิตภัณฑ์จาก ต้นจาก โดยให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกันทำขนมจาก ซึ่งเป็นขนมพื้นบ้านที่มีส่วนผสมของวัตถุดิบใน ท้องถิ่นอย่างมะพร้าวเป็นส่วนประกอบ และยังพร้อมใจกันขนานนามใหม่ของขนมจากว่า “ขนม คิดถึง” เพื่อความเป็นสิริมงคล และยังบอกเล่าถึงวิถีการปลูกขนมชนิดนี้รับประทานตามแบบฉบับของ ผู้รู้ที่ใช้ชีวิตผูกพันกับต้นจากอีกด้วย นอกจากนั้นยังมีการสาธิตทักษะการเย็บจากเป็นตับ เพื่อใช้มุง หลังคา ทุกขั้นตอนการสาธิต จะมีการบอกกล่าวถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจาก เช่นที่มาของคำว่าร้อน ตับแตก ตับที่กล่าวถึงก็คือตับจากนั่นเอง และยังสอดแทรกความรู้ให้แก่ผู้เยี่ยมชมได้เข้าใจว่า เหตุใด ชาวบ้านที่นี่ต้องทำการอนุรักษ์ต้นจากที่อยู่ริมตลิ่งหน้าบ้าน เพราะภูมิปัญญาดังกล่าวของปู่ย่าตายาย ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า “ต้นจากสามารถป้องกันการเซาะพัง ของดินริมคลอง ได้ดีกว่าเขื่อนซีเมนต์” จากจึงเป็นวิถีธรรมชาติมอบให้ชาวในบางเรื่อยมา

2.5) ภูมิปัญญาด้านการประมง ชุมชนบางไผ่ มีวิถีชีวิตที่ผูกพัน กับสายน้ำ เป็นที่มาของการสืบทอดภูมิปัญญาในการประมงหลากหลายรูปแบบ และการพัฒนาขึ้นมาของชมรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย ยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านที่ ประกอบอาชีพประมงทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมเกิดความภาคภูมิใจและคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำหายาก เช่น ปลาเสือพ่นน้ำ เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดหนึ่ง นับเป็นความคิด

สร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ และส่งผลต่อภาพรวมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกจุดหนึ่งของชุมชนบางไผ่ ตามด้วยชีวิตที่เชื่อมโยงกับสายน้ำ การเรียนรู้การขึ้นลงของน้ำตามจันทรคติ “น้ำใหญ่ น้ำเล็ก” ทำให้มวลชีวิตสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการบริโภค และช่วยฝึกหัด สะสม ถ่ายทอด ทักษะ “พรานน้ำจืด” เช่น เรือผีหลอก การจับตะพาบน้ำ วางเบ็ดราว ได้อย่างชำนาญ การนั่งเรือชม การตกกุ้งแม่น้ำในตอนการคืน นับเป็นอีกจุดขายหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อกุ้งแม่น้ำตัวใหญ่ ในราคาที่ไม่แพงมากเท่ากับชาวรับประทานกันในมือเช้าด้วยความประทับใจ

จากการนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นวิถีชีวิตมาปรับให้สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างบูรณาการก็สามารถทำให้เกิดความลงตัวโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้รู้สึกแตกต่าง กับชีวิตประจำวันมากนัก รวมทั้งการพัฒนาขึ้นขององค์กรชุมชน ยังนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา และวัฒนธรรม จนเป็นแรงบันดาลใจให้สมาชิกกลุ่ม และชาวบ้านคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ สัตว์ป่า และสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้กับชุมชนต่อไป

3) ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย มีความเข้มแข็งด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

ด้านเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ชุมชนบางไผ่มีทรัพยากรที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากลักษณะทางภูมิปัญญาที่มีอยู่ก็คือ ทรัพยากรดิน ดินของพื้นที่บางไผ่เหมาะต่อการทำการเกษตร เช่นสวนผลไม้ตามฤดูกาล ได้แก่ ฝรั่ง กล้วย ชมพู และกระท้อน เป็นต้น แต่ที่เป็นอาชีพหลักของเกษตรกรที่นี่คือ การทำสวนมะพร้าว มะพร้าวของชุมชน ยังมีลักษณะทางพันธุกรรมที่โดดเด่น กล่าวคือ เนื้อมะพร้าวจะมีความมัน และมีเนื้อหนากว่ามะพร้าวในพื้นที่อื่น ๆ การดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยวจึงกลายเป็นอาชีพเสริมที่ทำกันมาด้วยความสมัครใจ สมาชิกกลุ่มท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “เมื่อเรามีรายได้หลักอย่างอื่นอยู่แล้ว จะมีคนมาใช้บริการโฮมสเตย์หรือมาท่องเที่ยวหรือไม่ ก็ไม่ทำให้เราเดือดร้อน และไม่ต้องรีบเร่งให้คนเข้ามา เอาเฉพาะคนที่สนใจ การแบ่งงานก็แบ่งตามความพร้อมของสมาชิก ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวสมาชิกบ้านไหนว่างก็จะรับนักท่องเที่ยวไปดูแลได้ เราจะไม่แย่งกัน” จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว พบว่า การที่กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่เร่งให้การท่องเที่ยวในชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเกินไป ส่วนหนึ่งมาจากการที่สมาชิกทุกคนมีอาชีพหลักอยู่แล้ว การจัดการการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมที่ไม่ได้กระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมมากนัก แต่กลับทำให้สมาชิกมีรายได้เสริมจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนอยู่ได้และทำให้ชุมชนเลี้ยงตัวเองได้ (กรกนก เกิดสังข์, 2560)

เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

5.2.3) ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกจากการประเมินของนักท่องเที่ยว แบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว และเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสรุปได้ดังนี้

ชุมชนบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่วัยรุ่นน้ำท่าจีน ตลอดสองฝั่งลำน้ำเรียงรายไปด้วยบ้านทรงไทยโบราณ และลำน้ำมีเรื่องราวประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 และการบรรยายวิถีชีวิตชุมชนที่ปรากฏในนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติได้ แต่ละกิจกรรมนำทรัพยากรในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น การสานผักตบชวา การทำต้มโคล้งปลาม้า ที่สำคัญมีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับแม่น้ำสุพรรณบุรี และสามารถนำเสนอเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของสายน้ำได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรืออย่างไรก็ตามชุมชนยังมีข้อจำกัดเรื่องของผักตบชวาจำนวนมาก และทำเรือในแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่ยังไม่แข็งแรงหลังจากที่ได้สำรวจชุมชน และได้สัมภาษณ์ผู้นำและชาวบ้านในชุมชน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าประธานชุมชนจะเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเป็นตัวหลักในการประชาสัมพันธ์กลุ่ม การจัดการกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว การบริหารจัดการกลุ่ม การดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เช่น การขอใบอนุญาต ดำเนินธุรกิจ รวมไปถึงการประสานงานต่าง ๆ กับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน แต่สมาชิกในกลุ่มก็มีความสามัคคีกัน ให้ความร่วมมือกันดำเนินงานให้ลุล่วงไปด้วยดี และสมาชิกในกลุ่มก็เชื่อฟังและปฏิบัติตามแกนนำอย่างดี อีกทั้ง มีการจัดสรรรายได้จากการให้บริการบ้านพัก และการจำหน่ายสินค้าอย่างชัดเจน โปร่งใส โดยมีกฎระเบียบประกาศไว้อย่างดี

กิจกรรมในการท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลมค่อนข้างหลากหลาย มีทั้งกิจกรรมทางบกและทางน้ำทางบก เช่น การปั่นจักรยาน หรือนั่งรถอีแต๊กเรียนรู้การทำอาชีพชุมชนจักสานไม้ไผ่หวาย – ผักตบชวาถักไหมญี่ปุ่น พับดอกไม้จันทน์ ถักไหมซุ้มเมรุ การทำขนมไทย และน้ำพริกเผาสูตรโบราณ การนวดแผนไทยและศึกษาดูงานไร่นาสวนผสม ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนทางน้ำ เช่น ล่องเรือตามรอยเสด็จประพาสต้นครั้งแรกของ ร.5 ล่องเรือย้อนรอยเยี่ยมชมพื้นที่ในนิราศสุพรรณ สมัย ร.ศ. 50 ตามโคลงนิราศสุพรรณ สุนทรภู่ใส่บาตรพระทางน้ำ แจวเรือ พายเรือ ปั่นจักรยานน้ำ และล่องเรือทานอาหาร ซึ่งต้องมีการอนุรักษ์ สืบสานให้คงอยู่ตลอดไป

5.2.4 ชุมชนบ้านบ้านศาลาดี คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

จุดขายของตัวเองในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีกิจกรรมล่องเรือชมวิถีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน ได้แก่ สวนนาบัว สวนผักข้าว สวนกล้วยไม้ สวนผลไม้และนาข้าว และฐานการสาธิตการทำข้าวตัง การเข้าถึงสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากที่ตั้งอยู่ไม่

ไกลจากกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถและทางเรือชาวบ้านในชุมชนบ้านศาลาดินอำเภอพุทธรักษา จังหวัดนครปฐม มีความร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ช่วยกันคิดช่วยกันทำด้วยความเต็มใจ ใช้วิถีชีวิตของตนเองในการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เกิดผลสำเร็จ

ชาวบ้านในชุมชนบ้านศาลาดินอำเภอพุทธรักษา จังหวัดนครปฐม มีแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการยึดหลักของการเป็นเจ้าบ้านที่ดีซึ่งมีรอบรู้ที่แสดงถึงความยินดีและสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนของตนเองโดยชุมชนมีเรื่องราวที่น่าสนใจ น่าค้นหา และมีการสร้างกิจกรรมที่แปลกใหม่อยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวและสุดท้ายคือการแสดงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงเสน่ห์ของคนในชุมชนบ้านศาลาดิน

5.3 สรุปและอภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

5.3.1 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่คลองแดน จ.สงขลา

1) ข้อมูลด้านลุ่มน้ำ ชุมชนคลองแดนอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาบรรทัดเป็นสันปันน้ำ ทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ ทางทิศใต้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสนกาลาศีรี เทือกเขาทั้งสองปกคลุมด้วยป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำ ถัดจากพื้นที่ภูเขาสูงมาจะเป็นที่ราบลุ่มเนินเขาเตี้ย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา สวนผลไม้ ถัดลงมาเป็นที่ราบขนาดใหญ่ล้อมรอบตัวทะเลสาบส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว ทางตอนเหนือของทะเลสาบเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่เรียกว่า "พรุควนเคื่อง" ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 137 ตารางกิโลเมตร (รวมทะเลน้อย) ด้านตะวันออกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลติดต่อกับอ่าวไทย ซึ่งเป็นสถานที่ลุ่มแม่น้ำที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งกักเก็บน้ำและระบายน้ำตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์พิเศษ คือ มีระบบนิเวศ 3 น้ำ ที่มีการผสมผสานทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ทะเลน้อยซึ่งอยู่ทางเหนือสุดเป็นน้ำจืด ถัดลงมาคือ ทะเลสาบตอนบน ส่วนใหญ่ของรอบปีจะเป็นน้ำจืด ทะเลสาบตอนกลางมีความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงระหว่างน้ำจืดและน้ำกร่อยขึ้นกับฤดูกาล ทางใต้สุดคือ ทะเลสาบตอนล่าง ซึ่งเป็นน้ำกร่อยและน้ำเค็ม โดยทะเลสาบตอนล่างเชื่อมกับอ่าวไทย ทำให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล

พื้นที่รอบน้ำทะเลสาบ เป็นดินแดนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน ไม่น้อย 6,000 ปี มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คน และงานกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ พัทลุงทั้งจังหวัด ประกอบด้วย อำเภอเมืองพัทลุง ปากพะยูน ป่าบอน บางแก้ว เขาชัยสน ตะโหมด กงหรา ควนขนุน ศรีบรรพต ป่าพะยอม และศรีนครินทร์ จังหวัดสงขลา 12 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ สะเดา นาหม่อม คลองหอยโข่ง รัตภูมิ บางกล่ำ ควนเนียง สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ และระโนด และจังหวัดนครศรีธรรมราช 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอชะอวด และหัวไทร (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2557)

2) อัตลักษณ์ธรรมชาติ อัตลักษณ์ธรรมชาติของชุมชนคลองแดน ถือว่าเป็นวิถีที่มีความโดดเด่น และฉายภาพของความเป็นธรรมชาติของชุมชนได้ชัดเจน คือวิถี โหนด นา เล เส้นทางท่องเที่ยว วิถีโหนด นา เล คือการนำเสนอวิถีชีวิตชาวบ้าน และภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ยึดอาชีพหลักด้วยการผลิตภัณฑจากตาลโตนด ทำนา และประมงทะเลสาบด้วยความโดดเด่น และเอกลักษณ์เฉพาะตัวของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ได้ถูกผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว กำลังกักมือเรียกนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่สนใจในวิถีชีวิตแบบสโลไลฟ์ ได้เข้ามาเยี่ยมชมและสัมผัสประสบการณ์วิถีชีวิตเชิงเกษตร ที่สืบทอดกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน มีการจัดทำแผนพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้แนวคิด ชุมชนคลองแดนสัมผัสวิถีภูมิปัญญาโหนด นา เล นำชมสวนทางการเกษตรตามแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียง และพร้อมโปรโมทประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในวันธรรมดาในพื้นที่ดังกล่าวไปยังนักท่องเที่ยวและผู้สนใจให้ได้รับทราบ (เกรียงไกร อนันตพงศ์, 2563, สัมภาษณ์) ดังนั้นชาวชุมชนคลองแดนทุกคนจะรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับวิถีโหนด นา เล เพื่อสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยวได้ดังนี้

วิถีโหนด เป็นวิถีชีวิตเกี่ยวกับตาลโหนด ประกอบด้วยการขึ้นตาลโตนด ฉေးลูกตาล ลูกตาลเชื่อม การทำน้ำผึ้งแว่น น้ำผึ้งเหลว การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด และการเพาะปลูกโหนด

วิถีนา เป็นวิถีชีวิตการทำนา อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน บนคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งการทำนาจะสลับกับอาชีพตาลโตนด บางบ้านเมื่อหมดหน้าตาลโตนดก็จะมาประกอบอาชีพทำนา

วิถีเล เป็นวิถีชีวิตชาวประมงแบบดั้งเดิม และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เช่น การทำไข่-ส้ม การทำกุ้งส้ม ปลาแห้ง ปลาต้มน้ำผึ้ง เป็นต้น

ชุมชนคลองแดนมีความพร้อมมานานแล้ว และเป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ในช่วงวันหยุดก็จะมีคนมาเที่ยวที่คลองแดนกันมาก ก็เป็นความท้าทายอย่างหนึ่งที่ว่า จะทำอย่างไรให้คนมาเที่ยวคลองแดนในวันธรรมดา คลองแดนไม่เพียงแต่วันหยุดที่มีตลาดริมน้ำ วันธรรมดาก็ยังมี เรียนรู้ฐานต่าง ๆ คลองแดนมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน อาทิ การนำชมสวนทางการเกษตรตามแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียง และอื่น ๆ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทั้งหมดนี้คือฐานข้อมูลความยั่งยืนของชุมชนคลองแดน

5.3.2 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในชุมชนบางใบไม้

คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี

บางใบไม้ หรือ “ชาวบางใน” ตามคำเรียกของคนในท้องถิ่น มีวิถีชีวิตอยู่ริมคลองสายเล็ก เชื่อมต่อจากคลองหนึ่งไปยังอีกคลองหนึ่ง จึงได้รับการขนานนามว่าเป็นชุมชนที่มี “คลองร้อยสาย” ซึ่งทุก ๆ คลองจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำบางตาปี เชื่อมต่อพื้นที่ทั้งหมดถึง 6 ตำบล และแม่น้ำบางตาปีนั้น ยังเปรียบเหมือนพรมแดนแบ่งเขตกันระหว่างพื้นที่ของชุมชนบางใบไม้

และพื้นที่ฝั่งเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพื้นที่ในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ บ้างก็มีสภาพน้ำกร่อย น้ำเค็ม น้ำทะเลหนุน และน้ำจืด ไหลวนเวียนตลอดทั้งปี ด้วยความเป็นชุมชนที่ติดอยู่กับแม่น้ำ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยึดอาชีพหลักเป็นชาวประมง ปัจจุบันนี้เริ่มมีการพัฒนาชุมชนบางใบไม้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน บางใบไม้ นั้น เป็นชื่อของตำบลแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยเรานั่นเอง ชุมชนแห่งนี้เหมาะสำหรับคนที่ชื่นชอบความเงียบสงบ ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนแห่งนี้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมถึงวัฒนธรรมของคนในชุมชน จึงสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ชุมชนติดลำน้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่อิงกับวิถีชีวิตริมน้ำ ชุมชนบางใบไม้ ได้ชื่อว่าเป็น “คลองร้อยสาย” เพราะมีคลองเล็กคลองน้อยนับร้อยสายเชื่อมต่อกัน แม่น้ำทุกสายจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำตาปี ประกอบไปด้วยพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอเมือง ตั้งอยู่ที่ ต.บางใบไม้ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ความโดดเด่นของชุมชนคือการทำนํ้ามันมะพร้าวบริสุทธิ์ และผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว ชมทิวทัศน์บนลานในเวลากลางคืน

5.3.3 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในชุมชนบ้านแหลม จังหวัดสุพรรณบุรี

ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตกชุมชนบ้านแหลม จ.สุพรรณบุรี ลำน้ำ/ลำคลองที่ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ แม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่การเกษตร ภูมิปัญญา วิถีชีวิตชุมชนกับสายน้ำ และแม่น้ำสุพรรณบุรี การศึกษาธรรมชาติและภูมิเนเวศย่อยของพื้นที่ ช่วยให้รู้ว่าพื้นที่ต่างๆ มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านใด และมากน้อยเพียงใด ซึ่งล้วนเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้ง ช่วยให้ประชากรในชุมชนเข้าถึงฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้เรียนรู้แนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน โดยเกิดจากการระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ของคนในชุมชน เพื่อหาข้อดี ข้อเสียและผลกระทบของการท่องเที่ยว มีการแสวงหาทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยยึดตามความต้องการของคนในชุมชนเป็นสำคัญ เหนือสิ่งอื่นใด การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยอาศัยฐานทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนาที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความชื่นชมซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Klinmuenwai, K., (2011) ที่พบว่านักท่องเที่ยวต้องการให้ภาครัฐ

ท้องถิ่นสามารถให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้อง และสามารถให้ข้อมูลด้านการบริการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

5.3.4 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในบ้านศาลาдин คลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

ชุมชนศาลาдин จ.นครปฐม ลำน้ำ/ลำคลองที่ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่การเกษตร คลองมหาสวัสดิ์ และวิถีชีวิตริมฝั่ง คลองการพัฒนาชุมชนโดยมีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่ความยั่งยืน โดยมีการกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในเรื่องของ ภาควิชาครีเอช ภาควิชาออกแบบเป็นตัวผลักดันและเชื่อมโยงชุมชน และหัวหน้าชุมชนก็ต้องมีความคิดที่กว้างเปิดโลกทัศน์ สิ่งที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนของชุมชนบ้านศาลาдин คือ ต้องเริ่มจากการพัฒนาตัวผู้นำให้มีศักยภาพ และสร้างฐานข้อมูลให้มีความพร้อมเพื่อให้ผู้นำได้มีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีคลองได้อย่างถูกต้อง ครบคลุม

ตัวชุมชนยึดหลักเดิมของชุมชนและไม่ละทิ้งเป้าหมายของชุมชน สิ่งที่สำคัญที่สุด ขึ้นอยู่กับตัวชุมชน คลองเป็นจุดศูนย์กลางของการท่องเที่ยวบ้านศาลาдин คลองเป็นสิ่งที่นำคนเข้ามา ในชุมชน ให้ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวมาอย่างยาวนานนั้นเป็นเรื่องของความร่วมมือของชาวบ้าน ภายในชุมชน และยังเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของชาวบ้านและธรรมชาติของชุมชนที่มีเสน่ห์ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวติดใจและกลับมาเที่ยวอีก และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คอยช่วยเหลือกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และมีระเบียบกฎเกณฑ์ ต้องรักษาความสะอาด มีจุดขายที่ชัดเจน และของที่ขายต้องราคาไม่แพง จนเกินไป คงมาตรฐานของสินค้าและสอนลูกสอนหลานให้เกิดความตระหนักของความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้ ลูกหลานเป็นผู้สืบทอดต่อไป

5.4 สรุปและอภิปรายผลร่วมของข้อค้นพบการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้ ตามผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4

5.4.1) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคใต้

จากการศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ ด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนต้นแบบ การประเมินศักยภาพท่องเที่ยวโดยชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ทั้งชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา และชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบข้อสรุปว่า เหตุใดทั้งสองที่จึงได้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยววิถีคลอง ซึ่งมีข้อค้นพบร่วมดังนี้

การมีคุณลักษณะสำคัญของแกนนำ (ภาวะผู้นำชุมชนท่องเที่ยว)

ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประการแรกคือ “กลุ่มผู้ริเริ่ม” ซึ่งมองเห็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญมากในการนำชุมชนไปสู่การเปลี่ยนแปลง ทั้งเรื่องวิถีคิด พฤติกรรมของคนในชุมชน อาคารสถานที่ รูปแบบการทำงาน ซึ่งถ้าขาดกลุ่มผู้ริเริ่ม การพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนจึงเป็นเรื่องยาก ดังนั้นการสัมภาษณ์และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ จึงได้ทำความเข้าใจรูปแบบการคิด ซึ่งตัวกำหนดคุณลักษณะสำคัญของคนกลุ่มนี้ ที่จะทำให้ชุมชนการท่องเที่ยวอยู่รอดและยั่งยืน โดยสรุปรูปแบบการคิดของกลุ่มผู้ริเริ่มได้ดังนี้ (ต่อเกียรติ น้อยสำลี, 2560)

1) ความคิดเชิงกลยุทธ์

ทำให้มองเห็นโอกาสที่จะเกิดขึ้น จึงสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางและแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มองเห็นปัญหาอย่างรอบด้าน สามารถเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจน มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะนำเสนอมุมมองใหม่ ๆ ในการจัดการปัญหา บุคคลที่มีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ ต้องเปิดกว้างที่จะรับฟังความคิดเห็นของคนรอบข้าง

2) ความคิดเชิงวิเคราะห์

ทำให้มองรายละเอียดของปัญหาได้อย่างชัดเจน จนสามารถค้นหาแนวทางจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จะเป็นคนช่างสังเกต จึงมองเห็นโอกาสที่คนอื่น ๆ มองข้าม หรือสามารถเรื่องรอบตัวมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ หรือมีคุณค่า อีกทั้งยังเป็นคนมีเหตุผล ไม่เชื่อในข้อมูลที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ และจะพยายามหาคำตอบของปัญหาอยู่เสมอ

3) ความคิดสร้างสรรค์

ทำให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการปัญหา บุคคลที่มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์มักจะช่วยพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง โดดเด่นกว่าที่อื่น พยายามนำเสนอวิธีการหรือช่องทางขายใหม่ ๆ อยู่เสมอ แม้แต่คิถกิกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะสร้างความแปลกใหม่และได้เปรียบในการแข่งขัน

4) ความเข้าใจผู้อื่น

เป็นรูปแบบการคิดที่เน้นทำความเข้าใจความต้องการของผู้คน บุคคลที่มีความสามารถในการพูดจาโน้มน้าว สร้างความน่าเชื่อถือ เข้าถึงความต้องการของผู้อื่น จึงเป็นผู้คอยประสานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจร่วมกัน ทั้งยังมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนรอบข้าง

5) ความคิดเชิงระบบ

ทำให้มองเป็นองค์ประกอบของปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมด รวมถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของแต่ละองค์ประกอบ บุคคลที่มีความสามารถในการคิดเชิงระบบ จะสามารถบริหาร

จัดการงานได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมองเห็นการดำเนินงานร่วมกันทั้งระบบ จึงพยายามควบคุมให้องค์ประกอบต่าง ๆ ทำงานอยู่แนวทางที่กำหนดเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

อีกทั้งผู้นำต้องมีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่ชัดเจนอีกด้วยคือ ต้องเสียสละไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การให้เกียรติสมาชิกทุกคนและเชื่อมั่นในความสามารถของทุกคน ดังเช่นคำพูดของประธานชุมชนคลองแดนว่า “คลองแดนเป็นดินแดนของผู้นำที่ทุกคนมีภูมิปัญญาทั้งเหมือนและต่าง ดังนั้นทุกคนจึงสามารถเป็นผู้นำได้ทั้งหมด ผู้นำต้องสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทุกคนเท่าเทียมกัน และสามารถกระตุ้นให้ทุกคนกล้านำเสนอความเห็น การวางแผนเพื่อให้เกิดการวางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน” (ต่อเกียรติ น้อยสำลี, 2560)

การสร้างแนวคิดการพลิกฟื้นชุมชน

การพลิกฟื้นชุมชนทั้งชุมชนคลองแดน จ.สงขลา และชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย จ.สุราษฎร์ธานี มีความคล้ายคลึงกันคือในระยะแรก กลุ่มแกนนำได้นำแนวคิดและทฤษฎีหลากหลายมาใช้ ทั้งที่คิดขึ้นเองภายในชุมชน และที่เป็นหลักการทางวิชาการเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบและเป็นกรอบในการดำเนินงานที่ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน โดยใช้หลักการคือ ปรัชญาการบริหารจัดการชุมชน นี่คือนิยามของการฟื้นคืนชีวิตชุมชน คือต้องเข้าใจฐานรากของชุมชน การศรัทธาในถิ่นกำเนิด ในชุมชนของตนเอง พบว่าทั้งชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา และชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย นั้นชาวบ้านรับฟังแนวคิดและพร้อมปฏิบัติตามแนวคิดการพลิกฟื้นชุมชนให้กลับมาเป็นชุมชนมีชีวิตและผลานด้านการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนเข้าไป ทำให้ทั้งสองแห่งมีรายได้และสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชนในปัจจุบัน โดยมีหลักการดังนี้ (จเร สุวรรณชาติ, 2560)

- 1) แนวคิดการสร้างกรอบการพลิกฟื้นชุมชน Cultural Mapping ดึงชุมชนทุกแขนง ทุกหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความความคิดเห็น
- 2) แนวคิดนำเสนอวัฒนธรรมมุมมองใหม่ Cultural Enterprise คือ การผสมผสานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้มีรูปแบบที่แปลกใหม่ นำแนวคิดทางการตลาดเข้ามาเชื่อมโยงด้วย การสร้างสถาปัตยกรรมบนพื้นที่ชุมชนให้โดดเด่นเพิ่มเติมเพื่อความสนใจของนักท่องเที่ยว
- 3) ทฤษฎีทางมรดกวัฒนธรรม Cultural Heritage เป็นแนวทางการค้นหาตัวตนของชุมชน 4 เรื่องคือ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาทางวิทยาศาสตร์ ความงามสุนทรียศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เน้นไปในเรื่องของภูมิปัญญาด้านอาหาร การสร้างที่อยู่อาศัย ศิลปะการแสดง
- 4) การดำเนินธุรกิจแบบเอื้อเพื่อ แบ่งปัน Social Enterprise เป็นการดำเนินกิจการธุรกิจในการท่องเที่ยววิถีคลองที่อาศัยความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ แบ่งปันกันซึ่งทั้งสองที่ได้มีกิจกรรมเหล่านี้ คือ

ชุมชนคลองแดน เรียกชื่อกิจกรรมนี้ว่า “ແຜ່ງຮວມໃຈ” คือแม่ค้าทุกคนจะหยิบสินค้าสัก 10% ของตัวเองออกมา เช่น ถ้าขายกล้วยก็จะหยิบกล้วยมาตั้งขายสัก 2 - 3 หวี ให้

นักท่องเที่ยวซื้อตามจิตศรัทธา โดยมีกระป๋องใส่เงินไว้ซึ่งจะเป็นเงินส่วนกลางสำหรับใช้จ่ายในการซ่อมสะพานข้ามคลองซึ่งชาวคลองแดนจะมีการบำรุงรักษาสะพานเดือนละ 1 ครั้ง

ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย เรียกชื่อกิจกรรมนี้ว่า “คูปองนำโชค” คือนักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าชุมชนทุกชนิดจะได้รับคูปองและเมื่อครบกำหนดจะมีการนำคูปองมาแลกเพื่อล่องเรือชมคลองร้อยสายฟรีทั้งครอบครัว

ทั้งสองที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยกิจการที่เดินไปแบบมีการเอื้อเพื่อและแบ่งปันกันที่แฝงอยู่ในการท่องเที่ยววิถีคลอง

แนวคิดการบริหารจัดการชุมชนสู่ความยั่งยืน และเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

เป็นการวางโครงสร้างการจัดการเป็นกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตคลองของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพกับพฤติกรรม ความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้นไม่กระจุกอยู่แค่เพียงในตลาด ทำให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพซึ่งกลุ่มเชื่อมโยงการท่องเที่ยวมีอยู่อย่างหลากหลายดังนี้

ชุมชนคลองแดนมีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวออกจากตลาดและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงคือ 1) กลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นการรวมกลุ่มกันของชุมชนเพื่อผลิตข้าวซ้อมมือออกจำหน่าย โดยยังใช้เครื่องมือโบราณในการผลิต 2) กลุ่มปูนปั้นรูปโนราและพราน เป็นงานศิลปะในชุมชน โดยการนำท่ารำของมโนราห์และพรานมาปั้น สร้างแบบให้ชุมชนไปผลิตเป็นงานปูนปั้นจำหน่ายเป็นของที่ระลึก 3) กลุ่มของเล่นพื้นบ้านและงานประดิษฐ์ เป็นการนำวัสดุที่เหลือใช้มาพัฒนาเป็นของเล่น ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุนั้น การทำของเล่นเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นฐานการเรียนรู้ของชุมชนและสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนอีกด้วย 4) กลุ่มขนมโบราณ สามารถทำให้เยาวชนรุ่นใหม่หันมาสนใจการทำขนมโบราณมากขึ้น แลเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของคนในชุมชน การนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย 5) กลุ่มยาสมุนไพร เป็นร้านขายยาเก่าแก่ ที่สืบทอดตำรายาสมุนไพรมาจากบรรพบุรุษ และยังคงให้บริการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีดั้งเดิม 6) กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ เป็นการนำวัสดุท้องถิ่นคลองแดน โดยเฉพาะโคลนในคลองที่มีแร่ธาตุดีเยี่ยม เหมาะสำหรับการสร้างสรสนจากธรรมชาติเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมโดยตรง ส่งผลดีต่อสุขภาพผู้ผลิตและผู้บริโภค 7) กลุ่มร้อยลูกปัดมโนราห์ เป็นการนำลูกปัดมโนราห์มาดัดแปลงเป็นของฝากของที่ระลึก เช่นสร้อยคอมือพวงกุญแจ ต่างหู ปิ่นปักผม 8) กลุ่มของที่ระลึก เป็นกลุ่มที่เน้นสร้างอาชีพเสริม หลังช่วงเวลาเก็บเกี่ยวสามารถขายเป็นของที่ระลึกได้ เช่น เสื้อ กระเป๋า โคมไฟ พวงกุญแจ และผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดย้อม 9) กลุ่มจักรสานกระจูด นำมาเป็นบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์งานสานจากภูมิปัญญา เช่น จงอกรัดนิ้ว เป็นเครื่องช่วยทำกายภาพบำบัด ซึ่งช่วยรักษาอาการนิ้วล็อค 10) กลุ่มโฮมสเตย์ เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ ชุมชนวิถีพุทธและวัฒนธรรมชนบท 11) กลุ่มเกษตรตามรอยพ่อ

ห้องเที่ยวธรรมชาติ สัมผัสวิถีชนบท 12) กลุ่มอาหารพื้นถิ่น การร่วมปรุงอาหารท้องถิ่นเพื่อบริการในโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสรสชาติอาหารได้ และแสดงถึงวิถีดั้งเดิมของการทำอาหาร ทั้งหมดนี้คือการท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และทำให้การท่องเที่ยววิถีคลองได้รับความน่าสนใจด้วยกิจกรรมเชื่อมโยงที่หลากหลาย ดังกล่าวด้วย

ชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย มีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวออกจากตลาดและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงคือ 1) นมัสการพ่อท่านข้าวสุก ซึ่งคนเฒ่าคนแก่เล่ากันว่าเกิดจากพระรูปหนึ่งที่น่าไม่จันทน์ลงอักขระเป็นแกนกลางองค์พระและนำข้าวสุกที่เหลือจากการฉันแล้วมาปั้นขึ้นเป็นองค์พระเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ต่อมาได้มีการสร้างพระทองเหลืองหุ้มหลวงพ่อบ้างเอาไว้โดยไม่มีรูปหลวงพ่อบ้างองค์เดิมให้เห็นเลย 2) ล่องคลองชมวิถีชีวิตชาวบ้านบางไผ่ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจ่อเนื่อง โดยนั่งเรือรอบ ๆ ชุมชนแวะชมผลิตภัณฑ์ระหว่างทางริมคลอง 3) นั่งเรือชมหิ่งห้อยช่วงเวลากลางคืน ซึ่งการล่องเรือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่บางไผ่ โดยปกติหิ่งห้อยจะมีมากช่วงฤดูฝน โดยในช่วงน้ำขึ้นเรือจะสามารถเข้าไปใกล้กับต้นลำพูหิ่งห้อยเกาะอยู่ทำให้เห็นแสงได้ชัดเจน 4) การสาธิตการเย็บจากและลอกใบจาก เป็นการแปรรูปยอดจากมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างจนเป็นอาชีพของชุมชน การแปรรูปส่วนใหญ่จะใช้คนมีประสบการณ์เริ่มต้นตัดดึงเอาเฉพาะใบที่มีความยาวพอดี ส่วนใบจากที่แก่แล้วยังสามารถนำมาเย็บส่งขายเอาไปมุงหลังคาบ้านได้ เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าชุมชนบางไผ่เป็นชุมชนวิถีคลองที่มีความเป็นอยู่อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งประชาชนในชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสายยังคงดำเนินชีวิตอยู่แบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ยังมีการใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางระหว่างชุมชน มีอาชีพทำการเกษตรดั้งเดิมคือการทำสวนมะพร้าว มีบ้านเรือนอยู่ริมคลองท่ามกลางป่าจาก ที่สำคัญคือได้มีการนำวัตถุดิบในพื้นที่มาแปรรูปเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น เช่น น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น การทำน้ำส้มจาก และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นี่เป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์ที่ทำให้ชุมชนบางไผ่ยังมีชีวิตที่ยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (กรกนก เกิดสงฆ์, 2560; ปิณณวิชญ์ ทองสุก, 2558; พิมลธรรม แดงทอง, 2548)

และสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือประชาชนในชุมชนบางไผ่ คลองร้อยสาย มีความสามัคคีกันเป็นอย่างมากโดยมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวที่ให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการและได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจการทุกอย่างเป็นอย่างดี นี่คงเป็นอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการท่องเที่ยววิถีคลองอย่างยั่งยืน และจะยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองโดยชุมชนที่มีศักยภาพต่อไป

5.4.2 เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันตก

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันตก

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก จะต้องดำเนินการโดยเริ่มจากการพัฒนาการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มโดยการสร้างการมีส่วนร่วม ให้มีความเป็นธรรม โปร่ง

ใส่และตรวจสอบได้ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น สร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ร่วมกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมพร้อมสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และการพัฒนากลไกและบริการโดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสามารถในการจัดการรองรับได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบริการท่องเที่ยวมูลค่าสูง

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตกจึงต้องคำนึงถึงการพัฒนาคน หรือผู้รับผิดชอบอาจจะเป็นชาวบ้านในพื้นที่ และภาคีที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ จากนั้นดำเนินการพัฒนาแหล่งและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยววิถีคลอง การบริการทางด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาการรับรู้การท่องเที่ยววิถีคลอง ภายใต้การร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมปฏิบัติตามแผน ร่วมประเมินและแก้ไขการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยนำข้อปรับปรุงเพื่อการดำเนินงานเข้าสู่แผนการดำเนินการไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำเดิม ซึ่งการนำข้อมูลในการพัฒนาการดำเนินงานมาจากผู้ดำเนินการท่องเที่ยววิถีคลองที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลความต้องการหรือทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยววิถีคลองจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว

5.5 ปัจจัยร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองภาคใต้และภาคตะวันตก

1) การพัฒนาคนหรือผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการท่องเที่ยววิถีคลอง เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเนื่องจากเป็นกระบวนการร่วมคิดเพื่อวางแผนการดำเนินงานการให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติงานตามโครงสร้างและหน้าที่ พร้อมทั้งทำการตรวจสอบความผิดพลาดและปรับปรุงการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพภายใต้ความสมดุลในมิติสิ่งแวดล้อม มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวทางเบื้องต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เมื่อคนหรือผู้ดำเนินงานทุกภาคส่วนมีความรู้ความเข้าใจในทิศทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก็สามารถร่วมกำหนดแผนการดำเนินงาน ร่วมปฏิบัติงาน และร่วมแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยววิถีคลองอย่างยั่งยืน ประเด็นในการพัฒนาองค์ความรู้ที่สำคัญในการดำเนินจึงต้องสอดคล้องกับการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม และการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจของการท่องเที่ยววิถีคลอง ซึ่งองค์ความรู้ที่สำคัญจะประกอบด้วยความรู้ทางด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองโดยชุมชน ความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองและฝั่งคลอง ความรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดี ความรู้ทางด้านการสื่อสารและการสร้างการรับรู้ และความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อการจัดการการท่องเที่ยววิถีคลอง นอกเหนือจากนั้นยังต้องพัฒนาองค์ความรู้ตามบริบทพื้นที่เพื่อในสร้างส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีคลองให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติ อีกทั้งองค์ความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมในแต่ละพื้นที่ให้เกิดสายคลองที่มีความอุดมสมบูรณ์และสร้างมูลค่าเพิ่มให้ได้มากที่สุด

2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลอง โดยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้นให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

2.1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ภายใต้อัตลักษณ์ชุมชนหรือพื้นที่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรืออัตลักษณ์ของชุมชนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการสร้างความโดดเด่นในการดำเนินการท่องเที่ยววิถีคลองโดยชุมชน เช่น การพัฒนาท่าเรือ ของฝากของที่ระลึก อาหารในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2) การพัฒนาบนฐานความปลอดภัยและความสะอาด การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยววิถีคลองนอกจากต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์แล้วนั้น การพัฒนาต้องให้ความสำคัญกับความสะอาดและปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยวและผู้ดำเนินงาน นอกจากความสะอาดและปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวแล้วนั้นยังหมายถึง ความสะอาดและปลอดภัยผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกอีกด้วย โดยเฉพาะในส่วนของอาหารควรได้รับมาตรฐานเบื้องต้น เช่น อย.หรือ องค์การอาหารและยา เป็นต้น

2.3) การพัฒนากระบวนการในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อความต่อเนื่องในการพัฒนาแหล่งและผลิตภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยววิถีคลอง หลังจากพัฒนาบนฐานความปลอดภัยและความสะอาดแล้วนั้น จะต้องมีการสร้างกฎ กติกา สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน และเจ้าของพื้นที่หรือผู้ดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการวางกฎ กติกานั้นต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองให้ครอบคลุมทั้งในส่วนธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้เกิดความสะอาดและปลอดภัยอย่างยั่งยืน

2.4) การสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยววิถีคลอง การบูรณาการให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ซึ่งเป็นการแบ่งการดำเนินงานตามหน้าที่ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่ได้ร่วมคิดไว้ตั้งแต่ต้น

3) การพัฒนาบริการทางด้านการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญดังนั้นจึงต้องมีการยกระดับให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจและมีความมั่นใจในการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีคลอง การจัดการท่องเที่ยววิถีคลองจึงต้องพัฒนาเชื่อมโยงมาตรฐานในแต่ละส่วนที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น มาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาตรฐานโฮมสเตย์ เป็นต้น เนื่องจากมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะเป็นแนวทางการดำเนินงานและการจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยววิถีคลองให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้การบริการทางด้านการท่องเที่ยววิถีคลอง เช่น

การให้บริการนำเที่ยว การให้บริการรถเรือ นักสื่อความหมายชุมชน เป็นต้น ล้วนแล้วจะมีผลต่อการสร้างความประทับใจของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนทั้งสิ้น เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจก็จะส่งผลให้เกิดการเดินทางเที่ยวซ้ำ และหากเกิดการเดินทางเที่ยวซ้ำ ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลงภายใต้อัตลักษณ์ เพื่อให้เกิดการบริการที่ดีขึ้น หรือเกิดการบริการในรูปแบบใหม่ ที่สร้างความประทับใจ ส่งผลให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองเกิดความสมดุลในมิติสิ่งแวดล้อม มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป

4) การพัฒนาการรับรู้การท่องเที่ยววิถีคลอง สิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาการรับรู้การท่องเที่ยววิถีคลองเป็นการสร้างการรับรู้ให้กับคนภายในและภายนอกพื้นที่ สำหรับคนภายในพื้นที่เป็นการสร้างการรับรู้เพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน ทรัพยากรทั้งในส่วนธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่คลองจนเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในส่วนของการสร้างการรับรู้ภายนอกเป้าประสงค์หลักคือดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความต้องการเดินทางมาสัมผัสบริการการท่องเที่ยววิถีคลองภายใต้อัตลักษณ์ในพื้นที่ ดังนั้นการพัฒนาการสร้างการรับรู้ที่หมายรวมถึง ระบบการจัดการความรู้ของคนในชุมชนและพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีคลอง ระบบการตลาดการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยววิถีคลอง การสร้างเครือข่าย และการเชื่อมโยงการรับรู้ผ่านผู้ประกอบการเพื่อสร้างมูลค่าทรัพยากรคลองโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ อย่างไรก็ตามการดำเนินการสร้างการรับรู้ต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีคลองโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างสมดุลด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ให้สามารถพัฒนาไปพร้อมกัน ดังนั้นการสร้างการรับรู้จึงสามารถแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ การสร้างการรับรู้สำหรับคนในพื้นที่ การสร้างการรับรู้ก่อนการเดินทาง การสร้างการรับรู้ระหว่างการเดินทางเที่ยวในพื้นที่ และการสร้างการรับรู้หลังการเดินทาง ดังรูปแบบต่อไปนี้

รูปภาพที่ 5 - 1 ปัจจัยสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันตก

ที่มา : สังเคราะห์รูปแบบโดยคณะผู้วิจัย (2562)

5.6 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1) ด้านการพัฒนาแผนปฏิบัติงานภาพรวม ชุมชนการท่องเที่ยวมีความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวแต่ยังมีสิ่งที่ต้องพัฒนาคือการฟื้นคืนวิถีชีวิตริมคลอง การเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวระหว่างคลองเรือ นอกจากนี้ชุมชนท่องเที่ยวยังมีข้อจำกัดเรื่องผักตบชวาที่มีจำนวนมากเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว ทำเรือแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่ปลอดภัยและบางจุดต้องซ่อมแซมให้เกิดความแข็งแรงขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังเพื่อสามารถผลักดันการท่องเที่ยววิถีคลองให้บรรลุเป้าหมายได้

2) ด้านการศึกษาวิจัย เนื่องจากวิถีชีวิตริมฝั่งคลองเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ในอดีตแม้จะเลือนหายไปแต่สามารถฟื้นฟูกลับมาได้ และประเทศไทยก็มีลำน้ำหรือคลองที่มีศักยภาพสามารถศึกษาพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองหรือ การยกระดับ

การจัดการการท่องเที่ยววิถีคลองได้ ดังนั้นให้ชุมชนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและนำปัญหานั้นมาแก้ไข พร้อมกับพัฒนาและอนุรักษ์ให้วิถีชีวิตริมคลองได้คงอยู่ตลอดไป

3) การสร้างความรู้ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดการความรู้ เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพการณ์ เพื่อมุ่งเน้นให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีคลอง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยววิถีคลอง เพราะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว

4) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่คลอง การยกระดับการท่องเที่ยววิถีคลอง ด้วยการสร้างมาตรฐานการบริการ และการสร้างผลิตภัณฑ์ให้สะท้อนถึงอัตลักษณ์พื้นที่ จนเป็นที่น่าสนใจจากนักท่องเที่ยว

5) การสร้างเครือข่าย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการดำเนินงาน ซึ่งมาจากความร่วมมือภายในชุมชน และการร่วมมือภายนอกในระดับชุมชนด้วยกันเอง ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค จนกระทั่งถึงระดับประเทศหรือระดับโลก แล้วแต่ศักยภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการบุคลากรด้านการท่องเที่ยววิถีคลอง โดยเฉพาะประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งควรกำหนดนโยบายให้ครอบคลุมการยกระดับความรู้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึกเพื่อใช้รองรับการท่องเที่ยววิถีคลอง และส่งเสริมให้บุคลากรด้านการท่องเที่ยววิถีคลองใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2) กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นสองฝั่งคลอง

3) กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการบริการและผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างมาตรฐานบริการ โดยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างมาตรฐานความปลอดภัยให้กับของฝากของที่ระลึก ภายใต้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

4) กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างกลไกและยกระดับความรู้ในการดำเนินการตลาดและการประชาสัมพันธ์ โดยการส่งเสริมให้บุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อดำเนินการตลาดการท่องเที่ยววิถีคลอง

จากผลสรุปงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับแผนแม่บทยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (5) ประเด็นการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (19) ประเด็นการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ โดยเฉพาะเป็นข้อมูลในระยะแรกที่สามารถนำ

ผลงานวิจัยไปประกอบกับแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวทั้ง 6 แผน ได้ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม 2) การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ 3) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย 4) การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ 5) การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค 6) การพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว เพื่อวางฐานรากด้านการท่องเที่ยวที่เน้นมาตรฐานและคุณภาพระดับสากล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านการความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว และไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ รวมถึงการกระจายรายได้ในมิติของพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่

จากผลสรุปงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในเชิงพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตกในเรื่องการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการบนฐานของทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนเอง รวมถึงมีการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนเกิดความยั่งยืนบนฐานของท้องถิ่นและสามารถยกระดับขีดความสามารถสู่การแข่งขันของประเทศ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาขยายพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพระดับ B ยกระดับศักยภาพไปสู่ระดับ A ในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตก ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเพื่อเปรียบเทียบจุดอ่อนและจุดแข็งในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตามบริบทของพื้นที่
- 2) ควรมีการยกระดับคุณภาพการให้บริการและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันตกให้เป็นมาตรฐานสากล
- 3) ยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและภูมิภาคสู่เมืองมรดกโลก
- 4) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศร่วมกันให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางของตลาดยุคใหม่

บรรณานุกรม

- กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ และนรินทร์ สังข์รักษา, รศ.ดร. (2561). “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา”. ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. 12(28), น. 163-176.
- กรกนก เกิดสังข์. (2560). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเชิงกลยุทธ์ : กรณีศึกษาตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2563, จาก <http://www.cpot.in.th/np/v/272-ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). เที่ยวคลองเหลียวมองวัฒนธรรม ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ตลาดริมน้ำคลองแดน. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). พฤติกรรมและแนวโน้มการท่องเที่ยวของชาวกัมพูชา. (ม.ป.ท.): (ม.ป.พ).
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธคลองแดน ตลาดริมน้ำคลองแดน สามคลอง สองเมือง. สงขลา: โรงพิมพ์ พอยท์อาร์ต.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). การสำรวจมุมมองของชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเพื่อการจัดแบ่งกลุ่มฐานลูกค้า. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). รายงานสรุปการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของชาวไทยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). เที่ยวบ้านเพื่อน เยือนวิถีชุมชน ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กูเกิ้ล. (ม.ป.ป.). โฮมสเตย์ คลองแดน. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.google.co.th/search?bih=608&biw=1366&hl=th&sxsrf=ALeKk03xqySswat87OvPdZL6JW4Ed9me3w%3A1586564030997&ei=vguRXpq5PljUz7sP9sSoKkA8&q=โฮมสเตย์+คลองแดน&oq=โฮมสเตย์+คลองแดน&gs>
- คณะผู้วิจัยโครงการนำร่องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนในชนบทภาคใต้. (2558). คู่มือชุมชนวิถีพุทธคลองแดน. สงขลา: ม.ป.พ.

- โครงการชลประทานบุรีรัมย์. (2547). *แผนที่ 25 ลุ่มน้ำ*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, จาก <http://ridceo.rid.go.th/buriram/25basin.html>
- จารุโส สุตศิริ, ดร. (2560). *องค์กรชุมชนคลองน้อย กับการบริหารจัดการชุมชนแบบยั่งยืน* [เว็บไซต์]. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/603176>
- จิราพร ไชยเชนทร์, อิศักดิ์ อุ๋นอารมณ์เลิศ, ผศ.ดร. และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, ผศ.ดร. (2560). “การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์”. ใน *Veridian E-Journal*. 10(2), น. 2039-2055.
- ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2557). “การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากันใหญ่ ต.เกาะสาหร่าย อ.เมือง จ.สตูล”. *วารสารการประชุมวิชาการด้านบริหารธุรกิจและด้านเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 1*. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ศรีวิชัย.
- ชุมพล โพธิ์งาม. (2547). *การศึกษาภาพลักษณ์ขององค์กร : กรณีศึกษาร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์. วิทยานิพนธ์, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- ณัฐวุฒิ สุวรรณทิพย์, ผศ., ทศนาวดี แก้วสนิท, ดร. และกรกฎ จำเนียร. (2560). “การสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช”. ใน *วารสารการจัดการสมัยใหม่*. 15(2), น. 77-89.
- ณัฏริณ บิลละเต๊ะ, ธนพล สว่างอัมพร, นริษรา สวัสดิ์, รินดา สองเมือง, สานล แก้วจันทร์ และ อารตี หมะสัน. (2558). *เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ครูสายัณห์* [เว็บไซต์]. สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2563, จาก <https://sites.google.com/site/khruphuxnurakswathnthrrm/home>
- ตลาดน้ำคลองแดน สามคลองสองเมือง* [เว็บไซต์]. (2558). สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2562, จาก http://payusai-praitalay1.blogspot.com/2015/07/blog-post_13.html
- ตลาดน้ำประชารัฐบางไผ่*. (2561). สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2563, จาก https://web.facebook.com/talardnumpracharatbangbaimai/posts/2029241487349405?_rdc=1&_rdr
- ต่อเกียรติ น้อยสำลี. (2560). *โครงการจัดทำ Model การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากผลงานที่ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาวิชาการด้านการตลาดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.*
- แท็กซี่หาดใหญ่. (2558). *ตลาดน้ำคลองแดน Klongdaen Floating Market*. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.taxihatyai.com/songkhlatตลาดน้ำคลองแดน/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2558). *แห่ขอหวยเจ้าแม่ตะเคียนทอง เรือชุดโบราณ วัดคลองแดน* [หนังสือพิมพ์ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/481403>

- นรเศรษฐ์ จันทนป, ร.ท., ร.น. (2550). *ความคาดหวังและความพึงพอใจเกี่ยวกับคุณภาพการบริการของผู้เข้าทัศนศึกษาเยี่ยมชมเรือหลวงจักรีนฤเบศร*. ปัญหาพิเศษ, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นราวดี บัวขวัญ, ดร., ปรัชญากรณ์ ไชยคช, ดร. และดนุวัศ สุวรรณวงศ์, ดร. (2559). *รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นราวดี บัวขวัญ. (2556). *รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิตา ชัชกุล. (2550). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ในบาราโฮมสเตย์. (2561). สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.rkatour.com/17128/>
ในบาราโฮมสเตย์
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ปรัชญากรณ์ ไชยคช และคณะ. (2559). *การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เชื่อมโยงอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปรัชญากรณ์ ไชยคช, ดร. (2558). *เที่ยวชุมชนอย่างไรให้สนุก*. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.plearntrip.com/enjoytravelcommunity/>
- ปวีณา โทนแก้ว. (2554). *การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าลีซอ จังหวัดเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ปิ่นณวิชญ์ ทองสุก. (2558). *ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมดินแดนคลองร้อยสาย*. หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- ปุนปั้นโนรา คลองแดน. (2562). สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2562, จาก <https://web.facebook.com/pg/ManohraStucco.klongdan/posts/>
- ฝ.ผ.น. (ม.ป.ป.). *บทที่ 4 รายละเอียดโครงการ* [เว็บไซต์]. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2562, จาก <http://thesis5103519.blogspot.com/p/4.html>
- พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

- พิมลธรรม ทองแดง, พระ. (2548). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- เพ็ญศรี ตะเภาพงศ์. (2550). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มติชนออนไลน์. (2562). “อพท.” จับมือทุกภาคส่วนบูรณาการท่องเที่ยวชุมชน ทำรายได้เข้าพท. เพิ่มขึ้นกว่า 20% [หนังสือพิมพ์ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2562, จาก https://www.matichon.co.th/economy/news_1467275
- ยุพาวรรณ วรรณวานิชย์. (2548). *การตลาดบริการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษตรศาสตร์.
- รัชฎาพร เลิศโกคานนท์, รศ. และวิเชียร เลิศโกคานนท์, รศ. (2555). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านเหมืองกุ้งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รสนันท์ คำศรี, ปัญญา ชูช่วย, จิตรลดา พันธุ์พัฒนาสกุล, คณิดา ไกรสันติ และจเร สุวรรณชาติ. (2561). “ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณเขตพื้นที่คลองแดน อำเภอร่อนนวด จังหวัดสงขลา”. ใน *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9*. น. 673-686.
- วรรณทอง ชลาวัล, ชะโลธร สุพรรณณี และจุฬพล วิเชียรศิลป์. (2558). “การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ”. *รมยสาร*. 13(1), น. 175-189.
- วิสาหกิจชุมชนคลองแดนพัฒนา. (2561). สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2562, จาก <https://web.facebook.com/klongdanpattana/photos/a.571037069900258/750412091962754/?type=1&theater>
- ศูนย์พัฒนาวิชาการด้านการตลาดการท่องเที่ยว. (2561). *โมเดลการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากผลงานที่ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย. (2549). *แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. ปทุมธานี: ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย
- สินธุ์ สโรบล. (2547). “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน”. *ประชาคมวิจัย*. 57, น. 15-21.
- สุดจินดา ดังก้อง. (2551). *ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางในทัศนะของประชาชนในจังหวัดลำปาง*. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- หนุ่ม ธรรมรัตน์. (2553). *ไหว้พระทองที่วัดคลองแดน*. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.zoonphra.com/catalog.php?category=31>

- เหมือนปอง จันทภาส. (2558). *ลุ่มน้ำที่เปลี่ยนไปในโลกที่เปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, จาก <https://asiafoundation.org/resources/pdfs/IWRMTrainingcurric.pdf>
- แฮปปี้ บันนี่. (2560). *เต้าคั่ว ของดีเมืองสงขลา มาแล้วต้องลอง*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.wongnai.com/food-tips/tao-khua-songkhla>
- APEC. (2009). *Handbook on COMMUNITY BASED TOURISM “How to Develop and Sustain CBT”*. Malaysia: APEC.
- Dickman, S. (1997). *Tourism: An Introductory Text*. (3rd ed.). Sydney: Hodder Headline.
- McIntosh, R. and Goeldner, C. R. and Ritchie, B. J. (2007). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. (7th ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Morrison A., M. and Mill R., C. (1992). *The Tourism System: An Introductory Text*. New Jersey: Prince - Hall Intentional Inc.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of marketing* 49, Fall: 41-50.
- SNV and University of Hawaii. (2007). *A Toolkit for Monitoring and Managing Community-Based Tourism*. USA: SNV and University of Hawaii.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจข้อมูล แบบสังเกต และประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย

แบบสำรวจองค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย

แบบสำรวจองค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยฉบับนี้ ใช้เพื่อจัดเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย ประกอบการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2562 ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยทั้งนี้ หากข้อมูลที่ได้รับจากแบบสำรวจนี้เป็นข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและครบถ้วนสมบูรณ์จะช่วยให้งานวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลดังกล่าว โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้อั้เป็นความลับและจะนำไปใช้เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

ชื่อชุมชน/คลอง.....

สถานที่ตั้ง.....

ผู้บันทึก (ชื่อ/สกุล).....

โทรศัพท์.....

Email:

วัน/เดือน/ปี (การบันทึกข้อมูล).....

ตอนที่ 1 การสำรวจองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มีอะไรบ้าง และมีการบริหารจัดการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นอย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

3. การให้บริการที่พัก (Accommodation) เป็นอย่างไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร

This image shows a single sheet of white paper with ten horizontal dashed lines, typical of primary school handwriting practice paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) เป็นอย่างไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร

[illegible]

[illegible][illegible]

ตอนที่ 2 การสำรวจศักยภาพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย

การดำเนินงาน	รายละเอียด	สรุปประเด็นสำคัญ
1. การจัดการท่องเที่ยวในภาพรวมเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน		
2. การจัดการท่องเที่ยวที่มีการกระจายผลประโยชน์ลงสู่ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม เพื่อสร้างให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี		
3. การอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น		

การดำเนินงาน	รายละเอียด	สรุปประเด็นสำคัญ
4. การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และยั่งยืน		
5. การบริการและดูแล ความปลอดภัยด้านการ ท่องเที่ยว		

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย ฉบับนี้ใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านสถานการณ์ การบริหารจัดการ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการพัฒนา รวมถึงประเด็นสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย เพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2562 ดังนั้น หากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่ต้องการและครบถ้วนสมบูรณ์ จะช่วยให้งานวิจัยดังกล่าว ดำเนินได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีประสบการณ์และองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้อัไว้เป็นความลับและจะนำไปใช้เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

ผู้ให้ข้อมูล (ชื่อ/สกุล).....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/สังกัด.....

สถานที่ตั้ง.....

เบอร์ติดต่อ..... Email:

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยเป็นอย่างไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย
เป็นอย่างไร

3. การกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างไร

4. การท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยมีกลไกในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอย่างไร

5. การท่องเที่ยววิถีคลองเชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืนได้อย่างไร

6. ด้านบริการและความปลอดภัยในการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยเป็นอย่างไร

7. ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยเป็นอย่างไร

8. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ภายใต้ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางน้ำควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก
(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่มย่อยการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย

ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มย่อยกับภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย ใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย เพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2562 ดังนั้น หากข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มย่อยในครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่ต้องการและครบถ้วนสมบูรณ์จะช่วยให้งานวิจัยดังกล่าว ดำเนินได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้อง ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้อั้เป็นความลับและจะนำไปใช้เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....
พื้นที่ในการจัดสนทนากลุ่มย่อย.....
ที่ตั้ง.....
ผู้บันทึกข้อมูล (ชื่อ/สกุล)..... ใน.....
โทรศัพท์.....Email:
วัน/เดือน/ปี (การบันทึกข้อมูล).....

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดจากการสนทนา
1. ท่านคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองของประเทศไทย มีอะไรบ้าง	

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดจากการสนทนา
2. หน่วยงานหรือองค์กรใดบ้างที่ควรจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองของประเทศไทย	
3. ปัญหาและอุปสรรคของการการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองของประเทศไทย มีอะไรบ้าง	
4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองของประเทศไทย มีอะไรบ้าง	
5. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองของประเทศไทย ภายใต้ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวลำคลอง ควรเป็นอย่างไร	

แบบสอบถามพฤติกรรมการท่องเที่ยว

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ และโปรดสละเวลาในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงหรือตรงกับข้อคิดเห็นมากที่สุด
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

1. เพศ	☐ 1) ชาย	☐ 2) หญิง
2. อายุ	☐ 1) ไม่เกิน 20 ปี
☐ 4) 41-50 ปี	☐ 2) 21-30 ปี ☐ 3) 31-40 ปี
☐ 5) 51-60 ปี ☐ 6) มากกว่า 60 ปี
3. ระดับการศึกษา	☐ 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ 2) ปริญญาตรี ☐ 3) สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพ	☐ 1) นักเรียน/นักศึกษา
☐ 3) พนักงานบริษัทเอกชน
☐ 5) เกษตรกร
☐ 7) อื่นๆ โปรดระบุ.....	☐ 2) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานของรัฐ
☐ 4) ธุรกิจส่วนตัว/ประกอบอาชีพอิสระ/ค้าขาย
☐ 6) เกษียณ
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	☐ 1) ไม่เกิน 5,000 บาท
☐ 3) 10,001-15,000 บาท
☐ 5) 20,001-25,000 บาท
☐ 7) มากกว่า 30,000 บาท	☐ 2) 5,001-10,000 บาท
☐ 4) 15,001-20,000 บาท
☐ 6) 25,001-30,000 บาท
6. สถานภาพสมรส	☐ 1) โสด
☐ 3) อื่นๆ โปรดระบุ.....	☐ 2) สมรส

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยว

1. ประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่ท่านสนใจ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)
- ☐ 2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism)
- ☐ 3) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism)
- ☐ 4) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism)
- ☐ 5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism)
- ☐ 6) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism)
- ☐ 7) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism)
- ☐ 8) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism)
- ☐ 9) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel)
- ☐ 10) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay)
- ☐ 11) อื่นๆ โปรดระบุ.....

2. วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว

- ☐ 1) เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
- ☐ 2) เพื่อศึกษาหาความรู้
- ☐ 3) เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค
- ☐ 4) เพื่อประชุม สัมมนา ศึกษาดูงาน
- ☐ 5) เพื่อรักษาสุขภาพ
- ☐ 6) เพื่อเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง
- ☐ 6) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

3. ท่านทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวผ่านช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1) เพื่อน
- ☐ 2) เว็บไซต์
- ☐ 3) โทรทัศน์
- ☐ 4) วิทยุ
- ☐ 5) สิ่งพิมพ์
- ☐ 6) ป้ายโฆษณา และโปสเตอร์
- ☐ 7) การสื่อสารออนไลน์ (Facebook Line YouTube เป็นต้น)
- ☐ 8) อื่นๆ.....

4. ประเภทการเดินทางมาท่องเที่ยว

- ☐ 1) เที่ยวด้วยตนเอง
- ☐ 2) บริษัทนำเที่ยว
- ☐ 3) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

5. วิธีการเดินทางมาท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1) พาหนะส่วนตัว
- ☐ 2) รถรับจ้าง
- ☐ 3) รถโดยสารประจำทาง
- ☐ 4) เรือรับจ้าง
- ☐ 5) เครื่องบิน
- ☐ 6) รถไฟ
- ☐ 7) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

6. จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว

- ☐ 1) มาคนเดียว ☐ 2) 2-3 คน
☐ 3) 4-5 คน ☐ 4) 6 คนขึ้นไป

7. ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่ร่วมเดินทาง (ยกเว้นผู้ที่เดินทางคนเดียว)

- ☐ 1) ครอบครัว ☐ 2) เพื่อน/เพื่อนร่วมงาน
☐ 3) หน่วยงาน/องค์กร ☐ 4) แฟน/คนรัก
☐ 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

8. ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการท่องเที่ยว (เฉลี่ยต่อครั้ง ต่อ 1 คน)

- ☐ 1) ไม่เกิน 1,000 บาท ☐ 2) 1,001 – 2,000 บาท
☐ 3) 2,001 – 3,000 บาท ☐ 4) 3,001 บาทขึ้นไป

9. ท่านมีความสนใจการท่องเที่ยววิถีคลอง หรือไม่

การท่องเที่ยววิถีคลอง หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ผ่านการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งอาศัยและพึ่งพิงอยู่บนฐานของวิถีลำคลอง ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

- ☐ สนใจ ☐ ไม่สนใจ

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ต่อการท่องเที่ยว

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความพึงพอใจ โดยแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้
 คะแนน หมายถึง 5 พึงพอใจมากที่สุด
 คะแนน หมายถึง 4 พึงพอใจมาก
 คะแนน หมายถึง 3 พึงพอใจปานกลาง
 คะแนน หมายถึง 2 พึงพอใจน้อย
 คะแนน หมายถึง 1 พึงพอใจน้อยที่สุด

ข้อ	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านสถานที่ท่องเที่ยว						
1	ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว					
2	ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว					
3	ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
4	ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว					
5	ความหลากหลายของกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ					

ข้อ	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน						
6	การให้บริการด้านที่จอดรถ					
7	การทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน					
8	การจัดการด้านการจราจรภายในแหล่งท่องเที่ยว					
9	การให้คำแนะนำหรือข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว					
10	การดูแลความปลอดภัยการท่องเที่ยวของเจ้าหน้าที่					
ด้านประชาชนในท้องถิ่น/แหล่งท่องเที่ยว						
11	การอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ					
12	การมีมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว					
13	การให้คำแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว					
14	การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว					
15	การเป็นเจ้าบ้านที่ดีเยี่ยมแถมแถมใส					
ด้านร้านค้า ร้านอาหารและเครื่องดื่ม						
16.	ร้านค้าต่าง ๆ มีความสะอาด					
17.	ร้านค้าต่าง ๆ ตั้งราคาที่เหมาะสม					
18.	ความหลากหลายของสินค้าของฝาก ของที่ระลึก					
19.	ความหลากหลายของสินค้าอาหารและเครื่องดื่ม					
20.	ร้านค้า ร้านอาหาร มีเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว					

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ท่านมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุงในด้านใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ถนนทางเข้า
☐ ป้ายบอกทาง
☐ จำนวนที่จอดรถ
☐ ความสะอาดขยะมูลฝอยตามทางเดิน
☐ ความสะอาดขยะมูลฝอยในลำคลอง
☐ การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

2. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ภาคผนวก ข ประมวลภาพการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและการจัดประชุม

เก็บข้อมูลพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนคลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา

สำรวจแผนที่คลองแดน

อาหารท้องถิ่นคลองแดน

โฮมสเตย์เรือนพิโย คลองแดน

โฮมสเตย์เรือนพิโย คลองแดน

สัมภาษณ์เก็บข้อมูล คลองแดน

ศูนย์ข้อมูลชุมชนคลองแดน

ร้านยาสมุนไพรริมน้ำคลองแดน

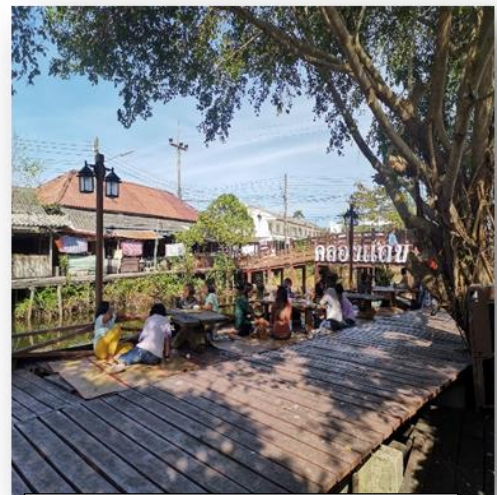
สาธิตการสานกระจูด คลองแดน

สัมภาษณ์การท่องเที่ยววิถีคลอง คลองแดน

ข้าวห่อใบบัว คลองแดน

บรรยากาศท่องเที่ยววิถีคลองแดน

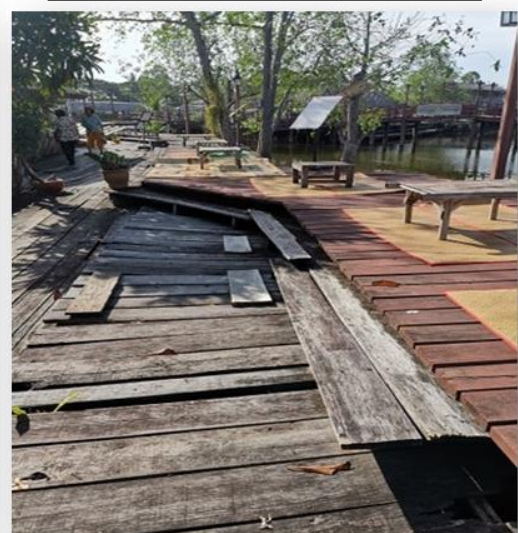
สภาพน้ำ ณ คลองแดน

ศิลปวัฒนธรรม คลองแดน

ศูนย์ข้อมูลคลองแดน

สภาพทางเดินบนสะพาน คลองแดน

แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง คลองหัวไทร วัดบ้านด่าน จ.นครศรีธรรมราช

แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง คลองหัวไทรซึ่งเชื่อมต่อกับคลองแดน

แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง คลองห้วยไทรซึ่งเชื่อมต่อกับ

เก็บข้อมูลพื้นที่ภาคใต้ ชุมชนบางใบ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี

ตลาดน้ำประจักษ์ เชื่อมต่อคลองร้อยสาย

ต้นจากริมคลองร้อยสาย สุราษฎร์ธานี

ทางเดินชมตลาดน้ำประจักษ์

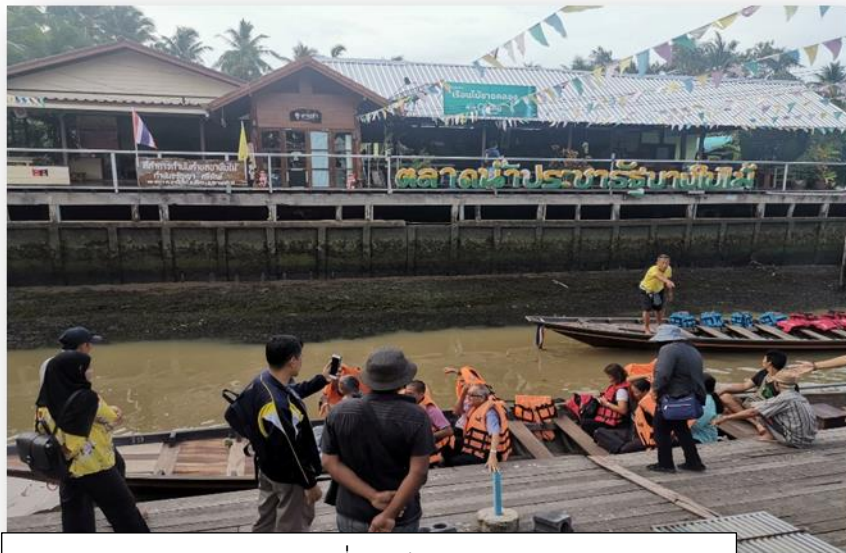
ผลิตภัณฑ์มะพร้าว ริมคลองร้อยสาย

สาธิตการเย็บตับจาก คลองร้อยสาย

การพูดคุยข้อปฏิบัติก่อนการท่องเที่ยว
คลองร้อยสาย สุราษฎร์ธานี

ความปลอดภัยกับการท่องเที่ยววิถีคลองร้อยสาย

กำนันสาวผู้นำที่เข้มแข็งของคลองร้อยสาย และการ
สาธิตผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติริมคลองร้อยสาย

